

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

12 MART 1971 MUHTIRASI İLE 12 EYLÜL
1980 ASKERİ DARBESİ ÖNCESİ
YAŞANAN ÖĞRENCİ OLAYLARI VE
ETKİLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Hakan KORKMAZ

Danışman

Prof. Dr. Abdulkadir GÜL

Erzincan/2021

TEZ BİLDİRİMİ

“12 Mart 1971 Muhtırası ile 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi Öncesi Yaşanan Öğrenci Olayları ve Etkileri ” isimli "**Yüksek Lisans**" tezim tarafımda intihal programı ile incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim.

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Hakan KORKMAZ

12 MART 1971 MUHTIRASI İLE 12 EYLÜL 1980 ASKERİ DARBESİ ÖNCESİ YAŞANAN ÖĞRENCİ OLAYLARI VE ETKİLERİ

Hakan KORKMAZ

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,

Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Mart 2021

Tez Danışman: Prof. Dr. Abdulkadir GÜL

ÖZET

Ülkelerin geleceğinin en önemli unsuru olan gençlerin hayata hazırlandıkları ve yaşamlarına yön verdikleri yer üniversitelerdir. Üniversitelerin bilim, sanat ve teknoloji açısından hayatın her alanına etkisi olmakla birlikte, okuyan gençlerin fikir dünyasının oluşmasına da katkısı bulunmaktadır.

Öğrenci olayları ise eğitim tarihinin var olduğu süreç içerisinde hep yaşanmıştır. Ancak Türkiye Cumhuriyeti tarihinde demokrasiye sekteye uğratan 12 Mart 1971 Muhtırası ile 12 Eylül 1980 Askerî Darbesi öncesinde gerçekleşen öğrenci olayları askerin kışlalarından çıkmasında önemli bir yere sahiptir.

12 Mart Muhtırası ile 12 Eylül Askerî Darbesi öncesinde üniversitelerde derslerin boykotu ile başlayan eylemler, öğrenciler arasında oluşan ideolojik ayrışmanın şiddet eylemlerinin yanında silahlı ve bombalı eylemlere dönüşmesi ile ülkede anarşi ve terörün artmasına neden olmuştur. Bunun yanında siyasi ve ekonomik krizlerin de tetiklediği toplumsal kargaşa iç ve dış karanlık güç odaklarında etkisi ile mezhepsel çatışmaların oluşmasına ve katliama varan eylemlerin görülmesine sebebiyet vermiştir.

Tarihsel sürece bakıldığında birbirine benzer bir seyir izleyen 12 Mart 1971 Muhtırası ve 12 Eylül 1980 Askerî Darbesi toplum olarak yaşadığımız olaylardan

ders çıkaramadığımızı ortak paydada buluşmak yerine kendi fikrimizi ve kendi doğrumuzu kabul ettirebilmek için karşımızdakini ötekileştirerek şiddete başvurduğumuzu göstermektedir.

Bu çalışmanın amacı, Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk'ün umudu ve devleti emanet ettiği gençliğin enerjisini, ülkenin gelişimi ve geleceği için kullanılması amacıyla bir farkındalık oluşturabilmektir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde giriş kısmı ile birlikte kavramsal tanımlamalar ve Osmanlı Döneminde yaşanan öğrenci olaylarına değinilmiştir. İkinci bölümde ise Türkiye’de cumhuriyetin ilanı sonrası yaşanan öğrenci hareketlerinin yanı sıra çok partili hayata geçiş ve Türkiye’de sağ-sol ideolojisinin gelişme süreci ile bu dönemde etkili olan sağ-sol ideolojik grup ve yapılar anlatılmıştır. Üçüncü bölümde ise 27 Mayıs 1960 Darbesi öncesi meydana gelen öğrenci hareketleri ile 12 Mart 1971 Muhtırası ve 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi öncesi yaşanan öğrenci olayları tarihsel olarak ele alınmıştır. Sonuç bölümünde ise metin içerisinde detaylı incelenen konu genel hatlarıyla değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: 12 Mart, 12 Eylül, Öğrenci Olayları, Sağ-Sol İdeoloji, Askeri Darbe.

**12 MARCH 1971 MEMORANDUM AND 12 SEPTEMBER 1980 LİVED
BEFORE STUDENT EVENTS AND IMPACT ON FUTURE**

Hakan KORKMAZ

**Erzincan Binali Yıldırım University, Institute Of Social Sciences, Mas-
ter Thesis of The Department of History**

Master Thesis, March 2021

Thesis Supervisor: Prof. Dr. Abdulkadir GÜL

ABSTRACT

Universities are the places where young people, who are the most important elements of the future of countries, prepare themselves for life and direct their lives. Universities have an impact on every aspect of life in terms of science, art and technology and they also contribute to the formation of the world of ideas of young studying people.

Student events have always happened during the history of education. However, it has an important place in the history of the emergence of democracy in the Republic of Turkey disrupt the September 12, 1980 to March 12, 1971 Memorandum of events that occur before the military coup cadetbarracks.

The demonstrations that started with the boycott of the courses at universities before the 12 March Memorandum and the September 12 Military Coup, and the ideological separation between the students turned into acts of violence, as well as acts of armed and bomb, caused anarchy and terrorism to increase in the country. In addition, the social turmoil triggered by the political and economic crises caused the formation of sectarian conflicts and actions that amounted to massacre, with the effect of dark power centers inside and outside.

When you look at the historical process, the Memorandum of March 12, 1971 and the Military Coup of 12 September 1980, which followed a similar course, show that we can not learn from the events we have experienced as a society, but instead of meeting our common benefit, were sort to violence by alienating the other person in order to accept our own right.

Our aim in this study, the Great Leader Mustafa Kemal Atatürk's hope that the state and in order to provide for the use of the country's future development and to entrust they synergy to create more awareness.

The study consists of three parts. In the first chapter, with the introduction part, conceptual definitions and student events in the Ottoman Period are mentioned. In the second part, as students move occurred after the proclamation of the Republic in Turkey as multi-party life transition and Turkey right-left's development process ideology in this period, which is effective left-right ideological groups and structures explained. In the third part, the student movements that took place before the military coup of May 27, 1960, the memorandum of March 12, 1971 and the student incidents before the military coup of September 12, 1980 are discussed historically. In the conclusion part, the subject examined in detail in the text was evaluated in general terms.

Keywords: March 12, September 12, Student Events, Right-Left Ideology, Military Coup

ÖN SÖZ

Üç kıtada hüküm süren Osmanlı İmparatorluğu Birinci Dünya Savaşı sonrası yıkılmıştır. İmkânsızlıklar içerisinde verilen İstiklal Savaşı sonrası kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ni; Gazi Mustafa Kemal Atatürk Türk Gençliğine Hitabesi ile geleceğin teminatı olarak gördüğü gençlere emanet etmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti tarihi boyunca üniversite gençliğinin enerjisi ideolojik kavgalara harcanarak tüketilmiştir. Ulu Önder Atatürk’ün “muasır medeniyetler seviyesine ulaşma hedefi” için en önemli ilim ve bilim yuvası olması gereken üniversitelerde kavgalar, boykotlar ve eylemler ile gençliğin hedeften uzaklaştırıldığı görülmektedir.

12 Mart Muhtırası öncesi yaşanan öğrenci olaylarının benzer senaryosunun daha şiddetlisi 12 Eylül 1980 Askerî Darbesi öncesi yeniden yaşamıştır. Ünlü şair Mehmet Akif Ersoy’un ‘Kıssadan Hisse’ şiirinde söylediği gibi;

“Geçmişten adam hisse kaparmış... Ne masal şey!
Beş bin senelik kıssa yarım hisse mi verdi?
‘Tarih’i ‘tekerrür’ diye tarif ediyorlar;
Hiç ibret alınsaydı, tekerrür mü ederdi?”

Belki tarihin tekerrür etmemesi için yakın tarihimizde yaşanan iki askerî müdahalenin yapılmasında önemli yere sahip olan üniversite gençliğimizin yaşadığı olayların ortaya konulması düşüncesi ile bu tez konusunu ve yazım sürecini değerli hocam Prof. Dr. Abdulkadir Gül’ün her türlü yardımı ve desteği ile sonuçlandırdım.

Tez yazım sürecinde ve yüksek lisans eğitimim boyunca her türlü yardım ve katkıyı esirgemeyen burada tek tek isimlerini sayamadığım Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Tarih Ana Bilim Dalı’nın değerli öğretim üyesi hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Hayatımın her aşamasında olduğu gibi tez çalışmam sürecinde manevi desteğiyle yanımda yer alan, yoğun çalışmalarım sırasında bana katlanan ve sabır gösteren Sevgili eşim Zeliha’ya ve sürekli çalışmama izin veren çocuklarım Murat Eralp ile Haktan Miraç’a sonsuz teşekkür ederim.

Hakan KORKMAZ

Erzincan-Mart 2021

İÇİNDEKİLER

TEZ BİLDİRİMİ.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT.....	IV
ÖN SÖZ.....	VI
İÇİNDEKİLER	VII
KISALTMALAR	XI
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
1. DARBE- MUHTIRA- POSTMODERN DARBE VE- E MUHTIRA NEDİR?	3
2. OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E ÖĞRENCİ OLAYLARI VE SEBEPLERİ	4
3. CUMHURİYETİN İLANINDAN 1946 YILINA KADAR YAŞANAN	
ÖĞRENCİ OLAYLARI.....	10
4. ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ.....	13
İKİNCİ BÖLÜM.....	18
1. TÜRKİYE'DE SAĞ-SOL İDEOLOJİLERİNİN GELİŞİMİ VE DEĞİŞİMİ	18
1.1. Sol İdeoloji	18
1.1.1. Sol İdeoloji Öğrenci Gruplarının Eylemleri İçin Sığındıkları Liman:	
Bursa Nutku	22
1.2. Sağ İdeoloji.....	24
2. CUMHURİYET DÖNEMİNDE ETKİLİ OLAN SAĞ-SOL ÖĞRENCİ	
TEŞKİLATLANMALARI/ ÖRGÜTLENMELERİ	27
2.1. Millî Türk Talebe Birliği.....	28
2.2. Türk Ocağı.....	28
2.3. Ülkü Ocakları.....	29
2.4. Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği.....	29
2.5. Akıncılar Derneği.....	30
2.6. İleri Gençlik Birliği (İGD).....	30
2.7. Fikir Kulüpleri Federasyonu.....	31
2.8. Devrimci Gençlik (DEV-GENÇ).....	31
2.9. Türk Halk Kurtuluş Ordusu (THKO).....	31

2.10. Türk Halk Kurtuluş Cephesi Partisi (THKP/C)	32
2.11. Türkiye Komünist Partisi Marksist-Leninist (TKP-ML)	32
2.12. Devrimci Yol (DEV-YOL).....	32
2.13. Devrimci Sol (DEV-SOL).....	32
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	33
1. 27 MAYIS 1960 DARBESİ ÖNCESİ YAŞANAN ÖĞRENCİ OLAYLARININ SEBEP-SONUÇLARI VE DARBE	33
2. 12 MART 1971 MUHTIRASI	40
2.1. Muhtıra Öncesi Yaşanan Öğrenci Olayları	40
2.1.1. 6. Filo Eylemleri.....	40
2.1.2. Kanlı Pazar	45
2.1.3. ABD Büyükelçisi Robert W. Komer Olayı	47
2.1.4. 15-16 Haziran 1970 İşçi Eylemlerinde Öğrencilerin Rolü	48
2.1.5. Banka Soygunları	49
2.1.6. Amerikan Üssüne Baskın (15-16 Şubat 1971) ve ABD’li4 Askerin Kaçırılması (4 Mart 1971)	51
2.1.7. Üniversitelerdeki Olaylar ve Üniversite Gençlerinin Karıştığı Diğer Olaylar	52
2.2. 12 Mart Muhtırası Verilişi.....	59
2.3. 12 Mart Muhtırası Sonrası Kurulan Hükûmetler ve Hükûmetlerin Öğrenci Hareketlerine Yaklaşımları	62
2.4. İsrail Başkonsolosu Efraim Elrom ’un Kaçırılması (17 Mayıs 1971)	65
2.5. Nihat Erim’in İstifası ve Hükûmetin Yeniden Kurulması	67
3.12 EYLÜL 1980 ASKERİ DARBESİ ÖNCESİ YAŞANAN ÖĞRENCİ OLAYLARI	69
3.1. Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan’ın İdamlarını Engelleme Planları	69
3.2. Kızıldere Olayına Giden Süreçte Radar Üssünden Üç İngiliz Askerinin Kaçırılması	72
3.3. Deniz Gezmiş ile Arkadaşlarının İdam Süreci	73
3.4. Ferit Melen Hükûmeti’nin Kurulması ve Sonrası.....	75
3.5. Genel Af İlan Edilmesi ile Kıbrıs ve Hükûmet Krizleri.....	78
3.6. Üniversitelerde Öğrenciler Arasında Yükselen Gerginlik ve Yaşanan Olaylar (1974 yılı Sonu-1975 yılı)	80

3.7. 1976 Yılı ve Yaşanan Olaylar.....	85
3.8. 1977 Yılında Yaşanılan Olaylar	89
3.8.1. Kanlı 1 Mayıs	91
3.8.2. Genel Seçimler ve Sonrası Yaşananlar	94
3.8.3. İlk Defa Hükûmetin Gensoru ile Düşürülmesi ve Yeni Hükümetin Kurulması	101
3.9. 1978 Yılı Öğrenci Olayları ve Ülkeyi Kaosa Götüren Suikastlar	103
3.9.1. Türkiye Gündeminde Derin İzler Yaratacak Suikastlar	106
3.9.1.1. Savcı Doğan Öz'ün Öldürülmesi ve Sonrası Yaşanılanlar	106
3.9.1.2. Malatya Bağımsız Belediye Başkanı Hamit Fendioğlu Suikastı	108
3.9.1.3. Yedi TİP'li Öğrencinin Öldürülmesi (Bahçelievler Katliamı) (9 Ekim 1978)	109
3.9.1.4. Devam Eden Suikastlar: Ord. Prof. Bedri Karafakioğlu'nun Öldürülmesi (20 Ekim 1978)	110
3.9.1.5. Abdi İpekçi Cinayeti (1 Şubat 1979)	111
3.9.1.6. Adana Emniyet Müdürü Cevat Yurdakul Suikastı (28 Eylül 1979).....	112
3.9.1.7. İ.Ü. Hukuk Fakültesi Dekan Yardımcısı Prof. Dr. Ümit Doğanay'ın Öldürülmesi (20.11.1979)	112
3.9.1.8. İ.Ü. İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Cavit Orhan Tütengil Cinayeti (07.12.1979).....	113
3.9.1.9. Gün Sazak Cinayeti Ve Sonrası Yaşananlar (27.05.1980)	113
3.9.1.10. Eski Başbakan Nihat Erim Suikastı (19.07.1980)	117
3.9.1.11. Maden İş Sendikası Genel Başkanı Kemal Türkler Suikastı (22 Temmuz 1980).....	119
3.9.2. 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi Öncesi Yaşanan Toplumsal Olaylar (Alevi-Sünni Çatışmaları).....	119
3.9.2.1. Sivas Olayları	119
3.9.2.2. Kahramanmaraş Olayları	120
3.9.2.3. Çorum Olayları.....	123
3.9.2.4. Ordu Fatsa Belediye Başkanı Fikri Sönmez (Terzi Fikri) Olayı	126
3.9.2.5. Tarih Olayları.....	126

3.10. 12 Eylül Öncesi Askerin Kendisini Siyasi İradeye Hatırlatması: 27 Aralık Uyarısı.....	128
3.11. Şiddet Eylemleri Gölgesinde Alınan Ekonomik Karar: 24 Ocak Kararları.....	130
3.12.Siyasi Kriz: Cumhurbaşkanlığı Seçimi.....	132
3.13. 1979’da Yaşanan Öğrenci Olayları	132
3.14. 1980 Yılı İçerisinde Yaşanan Öğrenci Olayları	141
4. 12 EYLÜL ASKERİ DARBESİ	147
4.1. 12 Eylül Saat 04:00 Bayrak Harekâtı Başlıyor.....	149
4.2. Muhtıra ve Darbe Öncesi Yaşanan Öğrenci Olaylarının Etkisinin Değerlendirilmesi	153
4.2.1 Muhtıra ve Darbe Süreçlerinde Basının Yaklaşımının Öğrenci Olaylarına Etkisi	156
4.2.2 Muhtıra ve Darbe Süreçlerinde Siyasilerin Yaklaşımının Öğrenci Olaylarına Etkisi	157
SONUÇ.....	159
KAYNAKLAR	162
İNTERNET KAYNAKLARI	168
EKLER	170

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devleti
A.Ü.	: Ankara Üniversitesi
AP	: Adalet Partisi
ASD	: Aydınlık Sosyalist Dergisi
BCA	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
CENTO	: Merkezi Antlaşma Teşkilatı (Bağdat Paktı)
CGP	: Cumhuriyetçi Güven Partisi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CKMP	: Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
DEV-GENÇ	: Devrimci Gençlik Dernekleri Federasyonu
DEV-SOL	: Devrimci Sol
DEV-YOL	: Devrimci Yol
DGM	: Devlet Güvenlik Mahkemesi
DİSK	: Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DMMA	: Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi
Doç. Dr.	: Doçent Doktor
DÖB	: Devrimci Öğrenci Birliği
DP	: Demokrat Parti
DTCF	: Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
E.Ü	: Ege Üniversitesi
FKF	: Fikir Kulüpleri Federasyonu

H.Ü.	: Hacettepe Üniversitesi
İGD	: İlerici Gençler Birliği
İ.Ü.	: İstanbul Üniversitesi
İTÜ	: İstanbul Teknik Üniversitesi
İYTGD	: İstanbul Yüksek Tahsil Gençlik Derneği
KTÜ	: Karadeniz Teknik Üniversitesi
MBK	: Milli Birlik Komitesi
MC	: Milliyetçi Cephe
MDD	: Milli Demokratik Devrim
MGK	: Milli Güvenlik Kongresi
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MİT	: Millî İstihbarat Teşkilatı
MNP	: Milli Nizam Partisi
MP	: Millet Partisi
MTTB	: Milli Türk Talebe Birliği
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
ODTÜ	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
PDA	: Proleter Devrimci Aydınlik
Prof. Dr.	: Profesör Doktor
R.G.	: Resmî Gazete
SBF	: Siyasal Bilgiler Fakültesi
SFK	: Sosyalist Fikir Kulüpleri

SSCB	: Sovyetler Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TBP	: Türkiye Birlik Partisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
THKO	: Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu
THKP/C	: Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cepheci
TİÇSF	: Türkiye İşçi Çiftçi Sosyalist Fırkası
TİKKO	: Türkiye İşçi Köylü Kurtuluş Ordusu
TİP	: Türkiye İşçi Partisi
TKP	: Türkiye Komünist Partisi
TKP-ML	: Türkiye Komünist Partisi Marksist-Leninist
TMGT	: Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı
TMTF	: Türkiye Milli Talebe Federasyonu
TÖB-DER	: Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği
TSİP	: Türkiye Sosyalist İşçi Partisi
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
TÜRK-İŞ	: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nin yıkılış sürecinde, özellikle Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı neticesinde büyük oranda toprak ve insan kayıpları yaşanmıştır. Bu yıkıcı süreçten çıkıldığında, Türkiye Cumhuriyeti Devleti insan gücü olarak yetişmiş genç nüfusundan yoksun kalmıştır. Ancak dünya nüfusu yaşlanırken yeni kurulan devletin genç nüfusu hızla artmaktaydı. Ne yazık ki bir itici güç olarak kullanılması gereken gençlik, farklı sebepler ile kendi içerisinde kardeş kavgasına başlamış ve mevcut olan bu potansiyel güç kullanılamamıştır.

Gençlik denilen dönem; aslında insanların üniversite yıllarını kapsayan dönemi ifade etmekle birlikte, bireylerin kendilerini tanımaya ve kişiliklerini oluşturmaya başladıkları dönemdir. Kendi kimliğini aramakta olan gençlik, duyduğu ve gördükleri ile kendini ispatlamaya yönelik hareketlerde bulunmaktadır. Bazen başkaldırarak bazen de bildiği doğruyu kovalayarak kimlik arayışını sürdüren bu gençlik, istenmeyen olayların içerisinde kendini bulmuştur. Diğer taraftan dünya tarihi boyunca ekonomik, sosyal haklar, eğitim sistemi, demokratik anlayış, kültürel baskı, hatta yönetim sistemleri gibi farklı sebeplere dayanan öğrenci olayları meydana gelmiştir¹.

Üniversite gençliği geleceğin yöneticileri olma düşüncesi ile siyasal alanda aktif rol oynamışlardır. Osmanlı'da XVIII. ve XIX. yüzyıllarda medrese öğrencilerinin siyasal isteklerle başladıkları eylemler sonrasında yönetimde de söz sahibi olma istekleri ortaya çıkmıştır. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte egemenliğin halka geçmesi ve iktidarın denetlenmesinin sağlanabilmesi amacıyla özerk kurumların önemi artmıştır. Üniversiteler ise bu özerk kuruluşlar içerisinde önemli bir rol oynamıştır.²

¹ Ahmet Taner Kışlalı, *Öğrenci Ayaklanmaları*, Bilgi Yayınları, İstanbul, 1974, s.97

² Özer Ozankaya, *Üniversite Öğrencilerinin Siyasal Yönelimleri*, Ankara Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınevi, Ankara, 1966, s.4.

Türkiye’de demokrasinin gelişmesi ve halk tarafından benimsenmesi çok sancılı bir süreç olarak devam etmiştir. Özellikle çok partili siyasi hayata geçildikten sonra üniversitelerde meydana gelen olaylar 27 Mayıs 1960 Askerî Darbesi’ni getiren sebepler arasında yer almıştır.³ 27 Mayıs Askerî Darbesi’nden sonra tekrar demokratik hayata geçiş sonrası üniversitelerde olaylar yeniden başlamış ve gittikçe artan şiddet eylemlerine dönüşerek Türkiye Cumhuriyeti tarihinde demokrasinin ikinci defa sekteye uğramasına sebep olmuştur. Daha sonra ülke genelinde görülen gençlik hareketleri ideolojik hareketlerle birleşerek kardeş kavgası ile daha kanlı bir hâl alarak suikastlar ve anarşiyi artıran eylemler sonrası 12 Eylül 1980 tarihinde yeniden askeri darbe ile demokrasi tarihi askıya alınmıştır. Her darbe ile birlikte toplum yaşantısında düzen ve asayiş sağlanmaya çalışılmış ise de bu darbeler sebebiyle ülkenin ekonomisi ve demokratik gelişmesi engellenmiştir. Üniversite gençliğinin ülkenin gelişmesi ve atılım yapabilmesi için bilime ve ilime katkı sağlaması beklenirken, müdahil olduğu şiddet eylemleri ülkenin geleceğine zarar vermiştir.

Darbenin tanımının ardından, Osmanlı’da görülen öğrenci olayları ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nde demokrasiyi sekteye uğratan 12 Mart Muhtırası ve 12 Eylül Askerî Darbesi öncesi yaşanan öğrenci olaylarının sebep ve sonuçları bundan sonraki bölümde değerlendirilmeye çalışılacaktır.

³ Ozankaya, s.4-5.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DARBE- MUHTIRA- POSTMODERN DARBE VE- E MUHTIRA NEDİR?

Darbe, Türk Dil Kurumu Sözlüğünde “bir ülkede baskı kurarak, zor kullanılarak hükûmeti istifa ettirme veya rejimi değiştirecek biçimde yönetimi devirme işi”⁴ olarak tanımlanmaktadır. Darbe denildiğinde akla ordunun yönetime doğrudan müdahalesi gelmektedir.

Türkiye’de Hükûmet Darbeleri, ordu tarafından iktidarın yönetimden güç kullanılarak uzaklaştırılması ile gerçekleştirilmiştir. Askerî Darbe ise “Anayasal kaidelere bağlanmış güç kullanma yetkisinin, askeri bürokrasi hiyerarşisi içinde veya dışında kalan bir grup tarafından gasp edilerek kullanılması”⁵ olarak tanımlanmaktadır.

Muhtıra ise Türk Dil Kurumunda “Herhangi bir şeyi hatırlatmak, uyarmak amacıyla yazılan yazı”, “Andıç”⁶ şeklinde tanımlanmaktadır. 12 Mart 1971 tarihinde gerçekleşen muhtıra sonrası Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarihinde 27 Aralık 1979, 28 Şubat 1997, 27 Nisan 2007 muhtıraları yaşanmıştır. Ancak 28 Şubat 1997 tarihinde yaşanan süreç Postmodern darbe, 27 Nisan 2007 tarihinde yaşanan süreç ise E-Muhtıra olarak kabul edilmektedir.

Postmodern darbe, Türkiye’de çoğu uzman tarafından 28 Şubat olarak adlandırılan süreçte yaşanan silahlı kuvvetlerin ülke siyasetinde yaşanan durum üzerine üstü kapalı olarak askeri unsurların bazılarını tehdit unsuru olarak kullanması sonucu hükûmetin istifası ile sonuçlanan süreç olarak kabul edilmiştir.⁷

27 Nisan 2007 tarihinde yaşanan süreçte ise cumhurbaşkanlığına Abdullah

⁴ <http://www.tdk.gov.tr> (05.10.2020).

⁵ Cengiz Sunay, *Türk Siyasetinde Sivil-Asker İlişkileri 27 Mayıs-12 Mart-12 Eylül ve Sonrası*, Orion Kitabevi, Ankara 2010, s.2.

⁶ <http://www.tdk.gov.tr> (05.10.2020).

⁷ <https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/28-subat-postmodern-darbesinde-neler-oldu-madde-madde-28-subatta-olanlar-5650961/> (Sözcü Gazetesi 28 Şubat 2020 İnternet haberi) (10.10.2020)

Gül'ün aday olmasını, Türk Silahlı Kuvvetleri laikliğe karşı bir tehdit olarak görmüştür. Bunun sonucunda, TSK'nın internet üzerinden adaylıktan duyduğu rahatsızlığı siyasi iktidar ile birlikte halka da bir bildiri ile duyurması dünya tarihinde bir ilk olarak kabul edilen 'E-muhtıra' olarak tanımlanmıştır.⁸

Türkiye Demokrasi Tarihinde en son yaşanan Askerî Darbe girişimi ise devlet içerisine sızmış olan FETÖ Silahlı Terör Örgütü mensuplarınca yapılmaya çalışılan ve başarısız olan 15 Temmuz 2016 tarihindeki darbe girişimidir.

Osmanlı İmparatorluğu'nda da yaşanan bazı öğrenci eylemleri padişah veya hükûmet değişikliklerine neden olmuştur. Benzer biçimde Türkiye tarihinde üniversitelerde okuyan gençlerin eylemleri, darbelere giden süreçte sebepler arasında yer almıştır.

2. OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E ÖĞRENCİ OLAYLARI VE SEBEPLERİ

Osmanlı klasik döneminde nüfusun bir yerden başka bir yere hareketi son derece kısıtlı biçimde gerçekleşmiştir. Ticaret, eğitim ve hacca gitmek eyaletler arası seyahat etme ve yer değiştirme sebepleri olarak görülmüştür. Eğitim, Osmanlı toplumunda yalnızca erkeklere ait bir hak olarak görülmüştür. Eğitim, teoloji ve hukuk mekteplerinin müfredatına denk düşen ve medrese şeklinde adlandırılan kurumlarda yapılmıştır. Vakıflar sayesinde finanse edilen bu eğitim kurumları uzun asırlar faaliyet göstermiştir. Talebeler ailelerinin yanlarından ayrılarak yakın veya uzak yerlerde eğitim görmüşlerdir. Talebelerin her türlü iâşesi, barınma ihtiyaçları vakıf gelirlerinden karşılanmıştır. Özellikle şehirlerin büyüklüğüne bağlı olarak medreselerin dereceleri, hoca ve talebe sayıları da değişiklik göstermiştir. Ancak uzun süren harpler, toprak sistemindeki bozulmalar, güvenlik, işsizlik gibi daha birçok gerekçeden dolayı taşradaki gençler, yaşadıkları yerlerden medresede eğitim

⁸ İsmail Safi, "Osmanlı Devleti'nden Günümüze Parlamentarizm ve Parlamenter Rejime Müdahaleler - Muhtıra, Darbe ve Darbe Girişimleri Üzerine Bir Analiz", *Ege Akademik Bakış*, Cilt 19 • Sayı 1 • Ocak 2019, s. 141- 157

alma gayesiyle özellikle büyük şehirlere gitmişlerdir.

Osmanlı İmparatorluğu Kanuni Sultan Süleyman zamanında en geniş sınırlarına ulaşmıştır. Bununla birlikte Suhte olarak adlandırılan medrese öğrencileri XVI. yüzyılın ortalarında ülke ekonomisi ve ülkenin sosyal durumundaki bozulmalardan rahatsızlık duymaya başlamıştır. Eğitim faaliyetlerindeki aksamalar nedeni ile duyulan huzursuzluklar eşkıyalık faaliyetlerine dönüşmüş ve Sadrazam Kuyucu Murat Paşa yapmış olduğu müdahaleler ile “Suhte İsyanları”nın etkisini kaybetmesini sağlamıştır⁹. Suhte İsyanları Celali İsyanları’nın gelişmesinde de etkili olmuştur. Bozoklu Şeyh Celal isimli şahsın mehdilik iddiası ile başlattığı Celali İsyanları ile birlikte Yavuz Sultan Selim zamanında ülkede kuraklık yaşanması, devletin gelirlerinin azalmasına yol açmıştır. Yaşanan ekonomik sıkıntılar halk arasında huzursuzluğa neden olmuştur. İsyanlar sonrası büyük halk göçleri olmuş bu da büyük şehirlerde asayiş sıkıntısını beraberinde getirmiştir¹⁰.

17. yüzyılla birlikte devlet sistemi zaafa uğramıştır. Bu dönemde medresele rin ve şehirlerin işleyişinde yaşanan zaafiyetler beraberinde derin problemleri ortaya çıkarmıştır. İşsiz güçsüz, belli bir yaş aralığında olan medrese talebeleri asli işlerinin dışında şehirlerde genel asayiş bozan fiillerin içerisine girmiştir. Denetimden çıkmış ve asli işlerinin dışındaki işlerle uğraşan bu gruplar özellikle Celali İsyanları döneminde isyanlara katılmışlardır. Suhte İsyanları olarak tanımlanan bu öğrenci kalkışmaları Osmanlı toplumsal ve siyasi yapısını olumsuz şekilde etkilemiştir. Bir ideolojileri olmayan bu hareketlerin temelinde yatan sebepler büyük oranda ekonomiktir. Liderleri etkisiz hâle getirildiğinde genellikle dağılan veya başka bir liderin etrafında toplanan bu gruplar güç odaklarının bir aparatı olarak kullanılmıştır. Diğer taraftan öğrenci gruplarının İstanbul İsyanları olarak tanımlanan kalkışmalara destek verdikleri de sık görülen bir durumdur. Modernleşmeye

⁹ Yücel Aktar, *İkinci Meşrutiyet Dönemi Öğrenci Olayları (1908-1918)*, Gündoğan Yayınları, Ankara 1999, s.85-91.

¹⁰ Mustafa Akdağ, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası: “Celali İsyanlar”*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1975, s.35-40.

kadar medrese öğrencilerinin bu vaziyetleri devam etmiştir. Modernleşmeyle beraber Avrupai tarzda kurulan mekteplere ve yurt dışına eğitim almak için gönderilen öğrenciler Osmanlı merkezi iktidarına dönem dönem ters düşerek fikir ayrılıkları yaşamışlardır. Bu dönem öğrenci hareketleri ideolojik arka planı olan basın ve yayını etkin kullanan bir nitelik taşımaktadır. Sivil ve askerî mekteplerdeki öğrenci yapılanmalarının Türk Siyasi Hayatında oldukça etkin oldukları bir gerçektir. 31 Mart Vakası, II. Meşrutiyet İlanı, Jön Türkler, İttihat ve Terakki Hareketi, son dönem ülkenin ve devletin kurtuluşu düşüncesi ile ortaya çıkan fikir hareketleri gibi siyasi yapılar ve gelişmelerin içerisinde talebeleri görmek mümkündür. Kısaca 19. yüzyıl boyunca Osmanlı'da yaşanan siyasi, askerî, sosyal ve iktisadi çalkantılarda mektepliler etkinliğini artırarak yaşananlara dahil olmuşlardır. Bu miras yeni cumhuriyete de intikal etmiştir.

Osmanlı'da sayıları sınırlı olmakla birlikte bazı subaylar ve şeyhlerin de aralarında bulunduğu bir grup, gizli olarak örgütlenip Sultan Abdülmecid'i tahttan indirerek Abdülaziz'i geçirmek için bir araya gelmişlerdir. Ancak ihbar neticesinde yakalanarak Kuleli Askerî Lisesi'nde tutulmalarından dolayı Kuleli Vakası olarak adlandırılan olayda medrese öğrencileri de yer almıştır. Başarısızlıkla sonuçlanan bu olay sonrası, olayda yer alanlar sürgüne gönderilmiştir. Ancak bu olay Genç Türkler ve Yeni Osmanlılar hareketlerinin oluşmasında etkili olmuştur.¹¹

Medrese öğrencileri 1876 yılında ülkenin içerisinde bulunduğu karışıklıklar üzerine bunun nedeni olarak Rus yanlısı olarak düşünülen Sadrazam Mahmut Nedim Paşa'nın görevden alınması için Talebe-i Ulum adı altında örgütlenerek bir dilekçe ile kabinenin değişmesini istemişlerdir. Yapılan gösteriler sonrası kabine değişikliği olmuş ancak Meclis-i Vükela üyesi Mithat Paşa ve Serasker olan Hüseyin Avni Paşa, Şeyhülislamdan alınan fetva ile aralarında Harbiye öğrencilerinin de

¹¹Zekeriya Türkmen (Müellif) , “*Kuleli Vakası*” , TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 26, Ankara, 2002, s. 356-357

bulunduğu bir darbe tertip ederek 30 Mayıs 1876 günü Sultan Abdülaziz'i tahtan indirerek V. Murat'ı tahta çıkarmışlardır.¹²

Sultan Abdülaziz, azlinden sonra saray dışında yaşamak istemiş ise de buna izin verilmemiştir, bir gün sonra ise intihar mı yoksa cinayet mi olduğunun tam olarak tespiti yapılmadan bilekleri kesilmiş olarak bulunmuştur. Abdülaziz'in intiharından sonra ise tekrar Şeyhülislamdan fetva alınarak V. Murat azledilmiş ve II. Abdülhamit tahta çıkmıştır.¹³

Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilmesinden beş gün sonra eşi de ölmüştür. Bu olayların ardından bir zamanlar yaverlik de yapmış olan Çerkez Hasan 15 Haziran 1876'da bakanlar kurulu toplantısını basarak Hüseyin Avni Paşa ile Raşid Paşaları öldürüp birkaç kişiyi de yaralamıştır. Bu darbe girişimini kendinin planladığını ifadesinde söylemiş ve idama mahkûm edilmiştir.¹⁴

II. Abdülhamit'in tahta geçmesinden sonra Osmanlı'nın ilk anayasası olan Kanun-i Esasi Mithat Paşa'ya hazırlanmış ve 1876 yılında ilan edilerek meşrutiyete geçiş sağlanmıştır. Ancak II. Abdülhamit 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşını bahane ederek anayasayı yürürlükten kaldırmış, Mithat Paşa ise sadrazamlıktan azledilerek sürgüne gönderilmiş ve II. Meşrutiyetin ilanına kadar sürecektir II. Abdülhamit istibdat yönetimi devam etmiştir. Ancak II. Abdülhamit'in anayasayı askıya alarak meclisi tatil etmesine karşı Üsküdar Cemiyeti tarafından desteklenen Ali Suavi önderliğinde Çırağan Baskını olarak anılan bir darbe girişiminde bulunulmuş ve V. Murat'ı yeniden tahta geçirmek istemişlerdir. Darbe girişimi engellenmeye çalışılırken Ali Suavi aldığı darbe ile ölmüştür. Bu olay sonrası ise olayla bağlantılı olduğu düşünülen birçok bürokrat sürgüne gönderilmiştir.¹⁵

Osmanlı'nın son döneminde Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda önemli rol oynayan kişilerin içerisinde bulunduğu Askerî Tıbbiye öğrencileri tarafından

¹²Caner Arabacı, "Darbelerle Yüzleşmek" *Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* *Darbeler Tarihi Özel Sayısı* Cilt II, Sayı 2, Temmuz-Aralık 2016 s.3-5

¹³ Can Alpgüvenç, *Sultan Abdülaziz Han ve Darbeci Paşalar*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2011, s. 185-194

¹⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Çerkez Hasan Vakası*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1945, s. 89-100

¹⁵ Cezmi Eraslan, *Sultan İkinci Abdülhamid*, Nesil Yayınları, İstanbul, 1996, s.63-65

1889’da İttihat-ı Osmani Örgütü Mülkiye ve Harbiye kurulmuş daha sonra geniş bir kitleye ulaşarak İttihat ve Terakki Cemiyeti adını almıştır. Bu örgüt ilk darbe girişimini 1889’da planlamış ise de başarısız olmuş ve yine sorumlular II. Abdülhamit tarafından sürgüne gönderilmiştir.¹⁶

19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunu kötü gidişatından kurtarmak için İttihat ve Terakki Cemiyeti anayasanın tekrar ilan edilerek padişahın yetkilerinin kısıtlanması için ülke genelinde örgütlenmiş ve II. Abdülhamit yönetimine karşı faaliyetlerine hız vermişlerdir. İngiltere ve Rusya arasında yapılan Reval Görüşmesinde padişahın göstermiş olduğu pasif tutumu ise bir propaganda aracı olarak kullanılmış ve yapmış olduğu faaliyeti meşrulaştırmaya çalışmışlardır.¹⁷

İttihat ve Terakki’ye bağlı şubelerin birbirinden bağımsız hareket etmesi neticesinde 1908 sonbaharında Makedonya’da başlatılacak ayaklanma 4 Temmuz 1908 tarihinde cemiyet üyesi Resne Komutanı Kolağası Ahmet Niyazi Bey’in 200 kişilik birliğiyle dağa çıkmasıyla birlikte ülkenin değişik yerlerinden cemiyet tarafından telgraflar çekilerek anayasanın yürürlüğe sokulması ve meclisin açılması istenmiştir. II. Abdülhamit tarafından bir karar metni hazırlatılarak anayasanın yürürlüğe konulduğu, meclisi toplantıya çağırma kararı alındığı yönünde vilayetlere telgraflar çekilmiştir¹⁸. Böylelikle İttihat ve Terakki Cemiyeti büyük bir başarı kazanmış ve II. Meşrutiyet 23 Temmuz 1908’de ilan edilmiştir.

II. Meşrutiyet’in ilanından sonra toplumun oluşan özgürlükçü ortama hazır olmaması ile birlikte İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin yapmış olduğu uygulamaların yarattığı memnuniyetsizlik ve çıkan muhalefet gruplarının “din elden gidiyor” propagandası sonrası alaylı askerlerin kışkırtılması neticesinde 31 Mart Vakası denilen (13 Nisan 1909) ayaklanma başlamıştır.¹⁹ "Talebe-i Ulûm" adı verilen medrese

¹⁶ İlter Turan, “Osmanlı İmparatorluğu’nun Son Döneminde Öğrenci Siyasal Faaliyeti”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, XXIX, S.1-4, (1969), s.180-181.

¹⁷ Necmettin Alkan, “1908 Jön Türk İhtilalinin Başlamasında Reval Buluşmasının Önemi”, *Toplumsal Tarih*, Sayı:175, Temmuz 2008, s.48.

¹⁸ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi IX*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2011 s. 40

¹⁹ Zekeriya Türkmen; *Hareket Ordusu ve Kurmay Yüzbaşı Mustafa Kemal*, Gnkur. ATASE Bşk.lığı Ankara Gnkur. Basımevi, 1999, Sunuş

öğrencilerinin askere alınması için yasanın gündeme gelmesi, medrese öğrencileri ve din adamlarının "dinimiz elden gidiyor" propagandası ile 31 Mart ayaklanmasında yer almalarına neden olmuştur²⁰.

31 Mart Ayaklanmasını bastırmak üzere Selanik'ten Hareket Ordusu gelerek İstanbul'u kuşatmış ve üç gün süren çatışma sonrası İstanbul'a girilerek sıkıyönetim ilan edilmiştir. 27 Nisan 1909 tarihinde II. Abdülhamid tahtan indirilerek yerine V. Mehmed Reşad getirilmiştir.²¹

II. Meşrutiyet'in ilanından önce özellikle Mülkiye, Harbiye, Darülfünun öğrencilerinin içerisinde yer aldığı protestolarda amaç istibdatı kaldırarak meşrutiyet yönetimini getirmek iken sonrasında ise meşrutiyeti korumak olmuştur. Kendilerine "Halaskar Zabitan" denilen bir grup subay hükûmetin karşısında yer alarak Meclis Reisi Halil Bey'e tehdit mektubu göndermeleri olayının basında çıkması sonrası Harp Okulu Müdürü, öğrencilerle ittihatçıların yanında yer aldıklarını göstermek için Hürriyet-i Ebediye Tepesi'nde gösteride bulunmuşlardır.²²

Sadrazam olarak Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın atanmasının ardından sıkıyönetimi kaldırması sonrası öğrencilerin içinde bulunduğu biri İttihat Terakki Cemiyeti tarafından yönlendirilen iki eylem gerçekleşmiştir. 3 Ekim 1912 tarihinde Darülfünun öğrencileri Balkanlardaki gelişmeler üzerine "Yaşasın Harp" sloganları ile harp isteklerini dile getirmiştiler. Yıldız Sarayı'na giderek Sultan Reşat Darülfünun Müdür-i Umumisi Sait Bey ve iki öğrenciden oluşan bir heyet ile görüştüğü gibi öğrencilere de seslenerek destek verdiğini göstermiştir²³.

Öğrencilerin bu dönemde katıldığı son olaylar ise 7 Ekim 1912'de Gazi Ahmet Muhtar Paşa Hükümeti'nin Balkanlar'daki gelişmelere sessiz kalması neticesinde gerçekleşen "*Bab-ı Ali Nümayişi*" olmuştur. Öğrenciler Beyazıt'ta Zeynep Hanım Konağı Darülfünun konferans salonunda toplanarak Bab-ı Ali'ye giderek

²⁰ Zafer Tarık Tunaya, *Hürriyetin İlanı İkinci Meşrutiyetin Siyasi Hayatına Bakışlar*, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2004, s. 31-52

²¹ Ecvet Güresin; *31 Mart İsyanı*, Habora Kitapevi, Yayınları: 59, İstanbul 1969, s.50-72

²² Yücel Aktar, *İkinci Meşrutiyet Dönemi Öğrenci Olayları*, Ankara 1999, s.144-146

²³ Aktar, s. 140-15

burayı taşlamışlar, bu olayların hükümet tarafından İttihat Terakki Cemiyeti tarafından yönlendirildiği düşünülerek sıkıyönetim ilan edilmiş ve olaylara katılanların çoğu tutuklanmıştır. Bu eylemden kısa bir süre sonra İttihatçılar 23 Ocak 1913'te Bab-ı Ali Baskını ile iktidarı ele geçirmiştir ²⁴.

Kurtuluş Savaşı döneminde de öğrenciler yapılan işgallere ve Millî Mücadeleye destek vermek amacıyla eylemlerde bulunmuşlardır. ²⁵

3. CUMHURİYETİN İLANINDAN 1946 YILINA KADAR YAŞANAN ÖĞRENCİ OLAYLARI

1916 yılında kurulan Millî Türk Talebe Birliği cumhuriyetin ilanından sonra İstanbul'da tramvay şirketini işleten yabancı sermayeli şirketin öğrencilere indirim uygulamaması sonrası MTTB yüz liradan fazla ücret ödememe kararı almış, üç tıp öğrencisiyle görevliler arasında meydana gelen kavga sonrası 16 Kasım 1924 günü yapılan eylem sonrası şirketin binasına zarar verilmiştir. ²⁶

1933 yılında ise yataklı vagonları işleten şirket yöneticisinin şirket çalışanının Türkçe konuşmasına kızdığı yönünde haberlerin 24 Şubat 1933 günlü Cumhuriyet gazetesinde yayınlanması ile üniversite öğrencileri tepki olarak şirketin merkezi önünde toplanarak eylemde bulunmuşlar ve şirketi tahrip etmişlerdir. Ayrıca şirket odalarında bulunan Atatürk fotoğraflarını alarak “Yaşasın Türk, Yaşasın Türkçe” sloganları atmışlardır. Konu ile ilgili yürütülen soruşturmada hiç kimse ceza almamıştır. ²⁷

17 Nisan 1933 günü Bulgaristan'da bulunan Türk mezarlıklarının tahrip edildiği haberinin sızması neticesinde MTTB ve diğer öğrenci teşekkülleri toplanarak verilecek tepki konusunu görüşürken hükümet sadece kendisinin bu konu ile ilgilenebileceği yönünde ihtarda bulunmuştur. Ancak öğrenciler 20 Nisan 1933

²⁴ Alpay Kabacalı, *Türkiye'de Gençlik Hareketleri*, Altın Kitaplar, İstanbul, 1992, s.53-54

²⁵ Muammer Taylak, *Türkiye'de Öğrenci Hareketleri*, Hamle Yayınevi İstanbul, 1997, s.113 -125

²⁶ Taylak, s.126-129

²⁷ Kabacalı, s.81-82

günü Bulgar Konsolosluğunun önünde toplanmış, kolluk tarafından dağıtılınca bir grup Bulgar mezarlığına giderek çelenk bırakmıştır. Uyarılara rağmen dağılmayarak Taksime yürüyen gruba müdahale edilmesi sonrası olaya karıştıkları tespit edilen 80 öğrenci tutuklanmıştır.²⁸

1945 yılına gelindiğinde ise o dönem İş Bankası tarafından çıkarılan ve tiraj olarak Türkiye’de Cumhuriyet gazetesinden sonra ikinci sırada yer alan Tan Gazetesi ve Sabiha Sertel, CHP ile diğer gazetelerin hedefi durumuna gelmiştir. Sabiha Sertel’in “Görüşler” isimli dergide çıkan “Zincirli Hürriyet” makalesi içeriği komünizmi övdüğü gerekçesi ile 2 Aralık günü “Bu millet kendisine fenalık edenleri hiçbir zaman affetmemiştir. Yakın tarih bu millî intikamın misalleri ile doludur.” şeklinde haber ile yazıyı eleştirmiştir. 3 Aralık günü Tanin gazetesinde Hüseyin Cahit Yalçın’ın “Kalkın Ey Ehl-i Vatan” yazısı MTTB’li üniversite gençliği tarafından üniversite duvarlarına yapıştırılarak 4 Aralık’ta protesto yürüyüşü yapılacağı duyurulmuştur.²⁹

4 Aralık günü İstanbul Üniversitesi ve yüksekokul öğrencilerinin bulunduğu sayıları 15 bini bulan gençler, komünizm ve faşizm aleyhine sloganlar atarak Tan ve Görüşler dergisine saldırarak matbaalarına ve binalarına zarar vermiştir.³⁰ Olayla ilgisi olan sekiz kişi sıkıyönetim komutanlığına sevk edilmiştir. Ancak CHP grubu, “Tan Gazetesi” tarafından toplumun tahrik edilmesi sonrası olayların meydana geldiğini savunmuştur.³¹

1944 yılında gençler arasında Turancılık faaliyetlerinin artması, Türk Talebe Birliğinin görevini yerine getirememesi ve öğrencilerin sorunlarını çözmekten uzak olması gerekçeleriyle Mihri Belli’nin liderliğinde Atatürk ilke ve inkılaplarını korumak için İlerici Gençler Birliği kurulmuştur. Ancak birliğin faaliyetlerinin yasa

²⁸ Taylak, s. 152-154

²⁹ Taylak, s.204-205

³⁰ Cumhuriyet Gazetesi, 5.12.1945

³¹ Taylak, s. 204-208

dışı eylemlerin meydana gelmesine sebebiyet verdiği gerekçesiyle bu birlik kapatılmıştır.³² Böylelikle ilk defa öğrenciler arasında siyasal cepheleşme başlamıştır.³³

Turancı yayın yapan Bayrak Gazetesi'nin haberinde; Ankara Üniversitesi öğretim üyelerinin bazılarının sol görüşlü olduğu ve komünizmi destekledikleri bilgisinin yer alması sonrası; öğretim üyeleri, sağ görüşlü milliyetçi gruptan öğrencilerin saldırısına uğramışlardır. Bunun üzerine 108 sol görüşlü genç bu saldırıya karşılık bildiri yayınlamış, sağ görüşlü öğrenciler ise 5 Mart 1947 yılında DTCTF konferans salonunda sol görüşlü olduğu bilinen Pertev Naili Boratav'ın konuşma yapmasından önce salonu basarak konuşma yapmışlardır. Bu sırada çıkan kavga üzerine Rektör Şevket Aziz Kansu konferansı ertelemek zorunda kalmıştır. 6 Mart günü toplanan gençlere müdahale edileceği söylentisi üzerine öğrencilerin kürsüde Rektörden isteklerini sıralamaları üzerine; kürsüye çıkan Rektör öğrencilere gerekli önlemlerin alındığını bildirerek sakin olmalarını tavsiye etmiştir. Ancak üniversiteden ayrılan gençler Ulus Meydanı'na gelerek alınan tedbirlere rağmen "Marko Paşa" ve "24 Saat" gazetelerini yakarak protesto gösterilerinde bulunmuşlardır. Aynı grup 27 Aralık günü Komünizmi protesto mitingi düzenlemiş, göstericiler DTCTF önüne gelerek "üniversitede komünist hoca istemiyoruz" sloganları attıktan sonra Rektörün odasını basarak kendisine zorla istifa ettiğine dair yazı imzalatmışlardır. Ankara Valisi gençlerin dağılmaları yönünde telkinde bulunmuş ise de aynı grup Türkiye Gençler Derneği merkezine gelerek tahribat yapmışlardır. Ankara Üniversitesi Pertev Naili Boratav, Niyazi Berkes ve Behice Boran'ın kürsülerini kaldırarak görevlerini sonlandırmıştır.³⁴

³² Kabacalı, s.98-102

³³ Talip Can, "Yükseköğretimde Öğrenci Olayları", *Eğitim Yönetimi*, Güz 1996, Sayı 4, s. 532-533

³⁴ Kabacalı, s. 111-115

4. ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ

II. Dünya Savaşı sonunda iki kutuplu bir dünyanın ortaya çıkmasının temel aktörlerinden olan SSCB'nin Türkiye üzerindeki talepleri ve tehditleri ³⁵, Türkiye'nin yeni arayışlara ve ortaklıklara yönelmesine sebep olmuştur. İtalya ve Almanya'daki tek parti yönetimlerinin ortadan kalkması, Türkiye'nin Birleşmiş Milletler'e girmesi, Sovyetlerin toprak isteği karşısında ABD'nin desteğinin kazanılmak istenmesi ve bu amaçla batıya yaklaşılması, Türkiye'deki tek parti yönetiminin temellerini sarsmıştır. II. Dünya Savaşı'na kadar, uluslararası ilişkilerde kapitalist batı dünyası ile Sovyetler Birliği arasında belli bir dengeyi korumaya çalışan Türkiye, savaş sonrası ortaya çıkan Sovyet tehdidine karşı, ABD eksenli Avrupa'ya daha da yaklaşmak istemiştir. Bu süreçte demokrasinin kalitesinin artırılması temel şartıyla karşılaşan Türkiye ³⁶, tek parti anlayışından çoğulcu siyasi yapıya dönüşümü hızlandırmıştır.

Dış etkenlerin yanında, İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında uygulanan ekonomik politikaların halkın ekonomik durumunu düzeltmede yetersiz kalması, alınan ağır vergilerin halkın durumunu daha da kötüleştirilmesi, CHP'nin giderek halktan kopması bu süreci hızlandıran unsurlar olmuş, Tek Parti Yönetimi'ne karşı halkın tepkilerini giderek arttırmıştır³⁷

İç ve dış arenada yaşanan bu gelişmelerin farkında olan İsmet İnönü, 1 Kasım 1945 günü meclisin açılış konuşmasında, bir muhalefet partisinin varlığının gerekliliğini şu sözlerle ifade etmiştir: “Bizim tek eksikimiz, hükümet partisinin karşısında bir parti bulunmamasıdır. Bu yolda memlekette geçmiş tecrübeler vardır. Hatta iktidarda bulunanlar tarafından teşvik olunarak teşebbüse girişilmiştir. İki

³⁵ Oral Sander, *Siyasi Tarih 1918–1994*, İmge Kitabevi, Ankara 2002, s. 252–253.

³⁶ Çağlar Keyder, *Türkiye'de Devlet ve Sınıflar*, İletişim Yayınları, İstanbul 1993, s. 12

³⁷ Muzaffer Sencer, *Türkiye'de Sınıfsal Yapı Ve Siyasal Davranışlar*, May Yayınları, İstanbul 1974, s.195.

defa memlekette çıkan tepkiler karşısında teşebbüsün muvaffak olamaması bir talihsizliktir. Fakat memleketin ihtiyaçları sevgiyle hürriyet ve demokrasi havasının tabii işlemesi sayesinde başka siyasi partinin de kurulması mümkün olacaktır”³⁸

CHP’de yaşanan parti içi muhalefet, bu dönüşümü hızlandıran en önemli etken olmuştur. CHP içerisindeki muhalifler ilk önemli çıkışlarını 1945 yılının Mayıs ayında Toprak Reformu Kanunu tasarısının ve bütçesinin görüşülmesi sırasında yapmıştır. Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu’nun mecliste görüşülmesi sırasında, görüş ayrılıkları iyice su yüzüne çıkmış, kanuna karşı olan milletvekilleri, mülkiyet hakkının dokunulmazlığını ileri sürmüşlerdir.³⁹ Tartışma ve görüşmelerde hükûmete yönelik eleştirileriyle öne çıkan Adnan Menderes ile birlikte Celal Bayar, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü önce 29 Mayıs 1945’de bütçe için ret oyu kullanmış, ardından 7 Haziran 1945’de CHP Meclis grubuna “Dörtlü Takrir” olarak anılan teklifi vermişlerdir. Bu önergede özetle; anayasaya uygun olarak çoğulcu demokratik bir sisteme geçilmesi ve ekonomi üzerindeki devlet sınırlamalarının kaldırılması talep edilmiştir. Önergenin parti grubunda reddedilmesi üzerine 21 Eylül’de Adnan Menderes ve Fuat Köprülü, daha sonra da Refik Koraltan CHP’den ihraç edilmiştir. Bunun üzerine Celal Bayar önce milletvekilliğinden ardından da 3 Aralık 1945’te CHP’den istifa etmiştir. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün politik sistemin başlıca eksikliği olarak, hükûmeti eleştirecek bir muhalefet partisinin bulunmaması değerlendirmesinden yaklaşık bir ay sonra, 7 Ocak 1946’da Celal Bayar önderliğinde Adnan Menderes, Fuad Köprülü ve Refik Koraltan tarafından Demokrat Parti (DP) kurulmuştur.⁴⁰ Böylelikle daha sonrasında kurulan partilerle Türk demokrasi hayatı çok partili sürece geçmiştir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası başlayan soğuk savaş süreci Türkiye’de de kendinin göstermeye başlamıştır. Özellikle İngiltere ve Amerika desteği ile kurulan

³⁸ Metin Toker; *Demokrasimizin İsmet Paşa’lı Yılları - Tek Partiden Çok Partiye (1944-1950)*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1990, s. 76.

³⁹ Kemal Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul 1996, s.132

⁴⁰ Osman Akandere, “Bir Demokrasi Beyannamesi Olarak “Dörtlü Takrir’in” Amacı Ve Mahiyeti”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 9, 2003, s.5-28.

Komünizm ile Mücadele Dernekleri üzerinden birçok eylem ve gösteri gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle ülkede sık sık komünizme karşı üniversite öğrencilerinin de karıştığı eylemler meydana gelmiştir. Bu eylemler 1948-1950 yılları arasında devam etmiştir.⁴¹

Türkiye’de cumhuriyetin ilanından sonra çok partili hayat için yapılan denemeler Mustafa Kemal Atatürk zamanında başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Ancak İsmet İnönü’nün de girişimi ve yumuşak tavrı ile yeni bir dönemin başlaması sağlanmıştır. Batılı devletlerin Türk Demokrasisi ile ilgili olumsuz olan tavırları da kurulan yeni parti ile birlikte bir nebze olsun değişmeye başlamıştır. DP’nin kurulması sonrası 25 Şubat 1947 yılında İstanbul Üniversitesi’nden bazı öğrenciler parti merkezini ziyaret ederek bazı taleplerde bulunmuştur. Üniversite öğrencilerinin ilk başta ilgisini çeken ve CHP’nin sola kayan siyaseti nedeniyle özellikle milliyetçi ve İslami düşünce çevresinde toplanan gençlerin ilgisini çeken DP, 1946’da gerçekleştirilen baskın seçim sonrası muhalefette kalmıştı. Bununla birlikte halk değişim ile birlikte yeni kurulan partiye sahip çıkmış, 1950 seçimleri ile birlikte Adnan Menderes ve arkadaşlarını iktidara taşımıştı. Yapılan siyasi hatalar ile birlikte toplum içerisinde çıkan huzursuzluklar sonucu ordu içerisinde çıkan bir grup rütbeli personel ülkede düzeni sağlamak iddiası ile hükümete askeri darbe yaparak Türk Demokrasi tarihine yeni bir geleneğin başlangıcını yapmışlardır.

10 Nisan 1950 yılında Mareşal Fevzi Çakmak’ın ölümü sonrası radyoların normal yayın akışına devam etmeleri ve ulusal yas ilan edilmemesi üzerine İstanbul ve Ankara Üniversitesi öğrencileri yapılan saygısızlığı protesto etmek için toplanıp İstanbul Radyo Evi önünde İstiklal Marşı okumuşlardı. Geniş güvenlik önlemleri alan kolluk güçleri ile topluluk arasında arbede yaşanması sonrası gözaltına alınanlar olmuştur.⁴²

4 Ağustos 1950 tarihinde İ.Ü Talebe Birliği tarafından DP, CHP ve MP (Millet Partisi) temsilcilerinin de katıldığı komünizme karşı bir miting düzenlenmiştir.

⁴¹ Kabacalı, s. 115-116

⁴² Taylak, s. 257-258

Birlik tarafından Başbakan Adnan Menderes'e komünizme karşı etkili mücadele etmelerini beklediklerini belirten bir telgraf çekilmiştir.⁴³

Ahmet Emin Yalman'ın Nazım Hikmet'in mahkûmiyeti ve affı ile ilgili girişimleri bir kampanya şeklini almış, İstanbul Yüksek Tahsil Gençlik Derneği (İYTGD) Nazım Hikmet'in açlık grevi sonrası yaşananlar için Cumhurbaşkanı telgraf çekmişlerdi. Buna karşılık da Türk Kültür Ocağı, Türk Kültür Çalışmaları Derneği ve Türk Gençlik Teşkilatı da affı istemedikleri yönünde ilgili makamlara telgraflar çekmişlerdir. 14 Mayıs günü Çiçek Palas da İYTGD Nazım Hikmet için toplantısına karşıt görüşlü öğrencilerin de gelmesi ve aralarında çıkan tartışmalar sonrası polis, sol görüşlü öğrencileri salondan kimlik tespitlerini yaptıktan sonra çıkarıp toplantıyı düzenleyen dernek yöneticilerini gözaltına almıştır.⁴⁴

Üniversitelerde ise gençler farklı isimler altında kendi düşünce yapısı çerçevesinde teşkilatlanmaya gitmişlerdir. DP iktidarı ile birlikte bu sayı hızla artmıştır. 1951 yılında Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı, Türk Kadınlar Birliği, Kızılay Gençlik Kolu, Anadolu Oymağı ve Milliyetçiler Derneği'nin bir araya gelerek Atatürk ilke ve inkılâpları hedefi doğrultusunda gençlik hareketi amacı ile kurulmuştur.⁴⁵

Üniversitelerin özerkliği konusunda duyarlı davranan DP ilerleyen yıllarda üniversite gençliği ile fikir ayrılıkları yaşayarak karşı karşıya gelmeye başlamıştır. İstanbul'da bulunan bazı üniversite öğrencilerinden oluşan MTTB temsilcileri Celal Bayar ve Adnan Menderes ile 9 Ocak 1951'de görüşerek komünizm ve irtica ile mücadele ile birlikte inkılapların uygulanması yönünde görüşmeler yapmışlardır. Hükûmet bu taleplerden memnuniyetini dile getirerek mücadele konusunda ortak fikirde olduklarını beyan etmiştir.⁴⁶

⁴³ Cumhuriyet Gazetesi 05.08.1950

⁴⁴ Kabacalı, s. 119-121

⁴⁵ Elif Tosun, *Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı*, (Danışman: Dr.Öğr. Üyesi Fahriye Dinçer Koçak) Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Atatürk İlke ve İnkılâp Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2019, S. 12,14

⁴⁶ BCA, 30-1-0-0-13-76-1 (10.01.1951 Cumhurbaşkanı ve Başbakan'ın Milli Talebe Federasyonu Temsilcilerini kabulleri esnasında irtica ve inkılaplar hakkında yaptıkları konuşmalar)

20 Mart 1951 yılında “Büyük Doğu” dergisinin Atatürk aleyhtarı yazılarını protesto eden üniversite öğrencileri protesto gösterisi yapmakla birlikte Adnan Menderes’e telgraf ile tepkilerini dile getirmiştir.⁴⁷ Ülke gündemine gelen “irtica” tartışmaları ise TMTF (Türkiye Milli Talebe Federasyonu) tarafından hükûmetin tavır değişikliğinden duyulan rahatsızlık değişik demeçlerle beyan edilmiştir. Başbakan Adnan Menderes ise Anadolu Ajansına verdiği 26 Mart 1951 tarihli beyanatta öğrencilerin siyasi işlerle meşgul olmasını ve yapılan gösterileri tasvip etmediklerini, bununla birlikte ülkede irtica tehlikesi olmadığını dile getirmiştir.⁴⁸

Üniversite gençliğinin en önemli tepkilerinden biri ise Atatürk’ün Selanik’te bulunan doğduğu evin bahçesine bomba atıldığı yönünde haberin İstanbul Express gazetesinde yayınlanması ve ikinci baskıya girerek olayı detaylandırması üzerine yaşanan protestodur. Aynı tarihlerde Kıbrıs ile ilgili İngiltere ve Yunanistan ile görüşmeler yapılmaktaydı. Kıbrıs’ın Türk olduğu yönünde de protestolar yapılırken aniden gelen bu haber aşırı tepki uyandırmıştır. Bunun üzerine Rumlar’ın ev ve iş yerlerine yönelik saldırılar ve yağmalar gerçekleşmiş, hükûmet olayların önünü alabilmek için gerekirse ateş edilmesi yönünde talimat bile vermiştir. “6-7 Eylül Olayları” olarak anılan bu olaylar ile ilgili 27 Mayıs 1960 askeri darbesinden sonra Yasıada yargılanmalarında Fuat Köprülü’nün etkin soruşturma yapılmadığı ve Adnan Menderes’in olayı kapatmaya çalıştığı iddiaları ile ilgili davada Adnan Menderes ve Fatin Rüştü Zorlu suçlu bulunmuşlardır.⁴⁹

⁴⁷ Cumhuriyet Gazetesi 21.03.1951

⁴⁸ BCA, 30-1-0-0-13-76-4 (26.03.1951 Başbakan Adnan Menderes’in İstanbul’da Meydana Gelen Öğrenci Hareketleri Hakkında Anadolu Ajansına Verdiği Beyanat)

⁴⁹Şerif Demir, Adnan Menderes ve 6-7 Eylül Olayları, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, (12), 2007, s. 37–63.

İKİNCİ BÖLÜM

1. TÜRKİYE’DE SAĞ-SOL İDEOLOJİLERİNİN GELİŞİMİ VE DEĞİŞİMİ

Siyasi düşünceleri sınıflandırmada kullanılan sağ-sol kavramları farklı şekillerde tanımlanmakla birlikte sağ gelenekçi ve muhafazakâr, sol ise radikal ve devrim kavramları ile özdeşleşmiştir.⁵⁰ Türkiye’de çok partili yaşam ile başlayan sağ-sol çekişmesi, ülkenin yaşadığı darbeler ve muhtıralarda etkili sebeplerin belki en önemlilerinden biri olmuştur. Sol ve sağ ideolojilerin uç kısımları komünizm ile faşizm olarak görülmektedir. Sol ideoloji devrime; sağ ideoloji ise muhafazakârlık ile milliyetçilik temelinde yaklaşım göstererek marjinalleşmeye ve şiddet içeren eylemlerine yönelmeye başlamışlardır.

1.1. Sol İdeoloji

Osmanlı İmparatorluğunda ilk sol düşünce II. Abdülhamit döneminde yurt dışına eğitim için giden öğrenciler üzerinde görülmeye başlanmıştır. İçerisinde ‘sosyalist’ kelimesi geçen partiler olsa da bunların sosyalizm ile ilgisi yoktur, demek yanlış olmayacaktır. I. Dünya Savaşı sonrası Türkiye’de sosyalist düşünceyi benimseyen üç önemli grup ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki Dr. Şefik Hüsnü (Değmer)’in önderliğini yaptığı Türkiye İşçi Çiftçi Sosyalist Fırkası (TİÇSF)’dir. Sosyalist olan bu grup Kurtuluş isminde bir gazete çıkarmıştır, ancak bu gazete çok etkin bir duruma gelememiştir. Mustafa Suphi’nin önderliğini yaptığı grup Marksist-Leninist felsefeyi benimseyerek uygulamaya koyan ilk yapı olarak ortaya çıkmıştır. Üçüncü önemli grubu ise büyük şehirlerde yaşayan ancak aralarında tam bir örgütlülük olmayan ve 1917 Ekim Devrimi*’nden etkilenecek sosyalist düşünceye sempati duyan gruplar oluşturmuştur. Bu farklı komünist teşkilatların birleşmesi ile 14 Temmuz 1920’de Türkiye Komünist Partisi (TKP) kurulmuştur. Ancak TKP’nin

⁵⁰ Anthony Giddens, *Sağ ve Solun Ötesinde*, (Çev. Müge Sözen), Metis Yayınları, İstanbul, 2009, s.9-10

* 1917 Ekim devrimi, Lenin’ in önderliğinde gerçekleştirilen ve Rusya’ da mevcut Çarlık rejiminin yıkılıp yerine sosyalist görüşleri benimseyen bir devletin ortaya çıkmasını sağlayan devrimdir.

kuruluşu, Bakü’de gerçekleştirilen 1. Genel Türk Komünistleri Kongresi ile olmuştur. Kongrede başkanlığa Mustafa Suphi seçilmiş ve faaliyetleri Anadolu’ya kaydırma kararı alınmıştır.⁵¹

Mustafa Suphi ve arkadaşları komünist hareket açısından ilk önce Anadolu’ya gelmiş iseler de o günün şartlarında amaçlarını tam anlatamamaları, ülkenin iç şartlarının da müsait olmaması sonrasında, Karadeniz’de bindikleri geminin de batması ile bu hareket son bulmuştur. Ancak bu hareket ilk sosyalist hareket olması, aynı zamanda sonradan çıkan sol düşüncesine yakın terör örgütlerinin fikir bazında temelini oluşturması açısından önemlidir.

TKP, her ne kadar Mustafa Suphi’nin çizgisinden uzak bir şekilde Şefik Hüsnü önderliğinde tekrar örgütlenmişse de 1925 yılında Şeyh Sait Ayaklanması sonrası çıkarılan Takrir-i Sükûn Yasası ve 1927 yılında meydana gelen tutuklamalar ile büyük darbe almıştır. 1927-1946 arası durgun geçen Türk sol düşüncesi çok partili hayata geçiş ile birlikte birkaç sosyalist partinin kurulması ile hareketlenmiş ancak bunlar da kapatılmıştır.

Türkiye’de sol hareketin gelişimi ve olgunlaşması açısından 1950-1971 yılları arası önem arz etmektedir. Bu dönemde çok partili döneme geçilmesi, DP’nin tek başına iktidar olması ve maddi açıdan meydana gelen büyük değişimin halkın manevi değerleri ile desteklenmemesi ile maddi ve manevi açıdan bütünleşme sağlanamamıştır. Köy ve kasabalardan yoğun bir şekilde şehirlere göç dalgasının getirdiği gecekondu yapılaşması ile yeni bir kültürel oluşum yaşanmıştır. Özellikle sosyal sistemin bir parçası olan üniversitelerde ve toplum içerisinde duyarlı bir kesim haline gelmiş gençler arasında ideolojik şartlanmalar ile sosyalist dünya görüşü hızlı bir yayılma göstermeye başlamıştır. Gençliğin ilk kitlesel eylemleri de bu dönemde meydana gelmeye başlamıştır.

27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi sonrası 1961 Anayasası ile 1950’li yıllarda ekonomik açıdan başlayan iktisadi liberalleşme hareketleri, siyasi düşünce ve inanç

⁵¹ <https://ozgurlukdunyasi.org/arsiv/397-sayi-070/1659-gecmisten-bugune-turkiye-sol-hareketi-tkpnin-kurulusu-ve-mustafa-suphi> (Erişim Tarihi: 25.02.2021)

sistemine doğru kaymaya başlamıştır. 1961 ve 1965 yılları arasında ise TİP'in (Türkiye İşçi Partisi)* kurulması, DİSK' in Türk-İş içerisinde koparak devrimci işçi sendikasına dönüşmesi gibi siyasi alandaki yeni oluşumlar sosyalleşme sürecini hızlandırmıştır. Toplumda kent hayatına yönelik artan ilgi ile birlikte köylerden kalabalık grupların göç etmesi sonrası kentlerde uyum sorunu ile birlikte bir yan kültür, gecekondu kültürü oluşmaya başlamıştır. Gecekondulaşma olan bölgelerde ise kente göç edenlerin kendi bölgelerinde hâkim olan kültürel yapı ve değerlerin de harmanlanması ile birlikte yerleştikleri yerde yeni bir kültür oluşturmuşlardır. Gençlerin ise değişen şartlar içerisinde sosyal kimlik olarak işçi sınıfından daha fazla ön planda olmaları, kendilerine olan güvenleri ve toplum için tek kurtarıcı güç olabilecekleri inançları, mücadele içinde ön saflarda yer almalarına neden olmuştur. Gençlik de kendi bağımsız örgütlenmelerini kurmaya başlamış ve 1964-1965'li yıllarda çeşitli üniversitelerdeki fakültelerde Fikir Kulüpleri kurulmuştur. Aslında bu kuruluşun temelleri ilk olarak 3 Ocak 1956 tarihinde, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde (SBF) kurulan "Fikir Kulübü" ile atılmıştır. Bu örgütlenmeler öğrencilerin mücadelesini örgütlerken, aynı zamanda sonraki yıllarda ortaya çıkacak olan Marksist-Leninist akımların da ideolojik temellerinin atıldığı yerler olmuştur. Bu kulüpler, 17 Aralık 1965'te Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF) adı altında birleşmişlerdir.⁵²

1965 ve sonrasında öğrenci grupları arasında etkisini gösteren Marksist-Leninist akımlar gecekondu bölgelerinde yaşayan halk arasında da kendine taban bulmaya başlamıştır. Bu dönemde toplum içerisindeki yoksulluk bu bölgelerde ve öğrenciler arasında Marksist-Leninist düşüncenin yayılmasını hızlandırmıştır.

1968-71 arasında ise Türk Solunun dördüncü ve son aşaması oluşmuştur. Siyasette meydana gelen sorunlarla birlikte solun temsilcisi durumunda bulunan

*TİP, 1965 seçimlerinde Marksist- Leninist fikirleri benimseyerek parlamentoya giren ilk parti olmuştur. Bu seçimlerde TİP, on beş milletvekilini parlamentoya sokmuştur. Tabi bunda o dönem içerisinde TİP' in sol görüş misyonunu taşıyan tek parti olmasının da etkisi vardır.

⁵²<http://oncugenclik.org.tr/fkfden-dev-gence-uzanan-pratigin-teorik-mirasi-2/> (Erişim Tarihi: 25.02.2021)

TİP'in yapılan seçimlerde büyük oranda oy kaybetmesi, Marksist-Leninist felsefe parlamenter sistemin çıkmaz bir yol olarak görülmesi, başta gençler olmak üzere bu düşünceyi benimseyen kesimleri farklı yöntemlere yönlendirmiştir. Özellikle ilk kurulduğu yıllarda mevcut tüm siyasi eğilimleri içinde barındıran ve ilk yönetimlerinde TİP'in büyük ağırlığı bulunan FKF içerisinde radikal değişiklikler yapılmış ve federasyon içerisindeki TİP'liler, 1969 yılı başında yapılan kongrede yönetimden uzaklaştırılmışlardır. Bu kongrede daha sonra THKP/C (Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi)'nin yönetiminde de yer alacak olan Yusuf Küpeli, FKF başkanı olarak seçilmiştir. 1969 yılında yapılan kongrede ise FKF'nin adı Devrimci Gençlik Dernekleri Federasyonu (DEV-GENÇ) olarak değiştirilmiştir. Bu süreç aynı zamanda bir ideolojik mücadele dönemidir. Başta TİP ve parlamenter sisteme karşı olanlar arasında teorisyeni Mihri Belli tarafından ortaya konan Milli Demokratik Devrim (MDD) stratejisi içerisinde bir oluşum şekillenmiştir. Ancak bu oluşum da kendi içerisindeki anlaşmazlıklar, devrime giden yolda farklı yöntemlerin benimsenmesi vb. nedenlerden dolayı farklı grupların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Bu oluşumdan ilk ayrılma Doğu Perinçek'in grubu ile olmuştur. Doğu Perinçek ve grubu, o dönem çıkarılmakta olan Aydınlık Sosyalist Dergisi (ASD)'ne karşı Proleter Devrimci Aydınlık (PDA) isimli dergiyi çıkartmaya başlamıştır. Bu dönemden sonra uzun bir müddet bu gruba "PDA'cılar" denilmiştir. Bu grup daha çok küçük burjuva öncülüğünü öngörmekteydi. Bir müddet sonra da Deniz Gezmiş-Hüseyin İnan ve arkadaşları Mihri Belli grubundan koparak yavaş yavaş Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO)'nun oluşumuna doğru yönelmiştir. Aynı dönemde Mahir Çayan tarafından kaleme alınan ve Yusuf Küpeli, Münir Ramazan Aktolga ve Ertuğrul Kürkçü tarafından imzalanan "ASD'ye Açık Mektup" isimli broşür ile Mihri Belli ve grubundan koparak kendi devrim anlayışını ortaya koymuş ve yasa dışı bir yapılanma içerisine girmiştir.⁵³

⁵³ Gülşah Atalay, *Türkiye'de Sosyalist Sol Akımın Dönüşümü ve Doğu Perinçek*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetim Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, (Danışman: Doç. Dr. A. Baran Dural), 2009, s. 32-45

Sol gruplar Türkiye içerisinde gittikçe marjinalleşerek silahlı eylemlere yönelmişlerdir. Bunun neticesinde önce 12 Mart 1971 Muhtırasını, akabinde geçen 10 yıllık süreçte 12 Eylül 1980 askeri darbesini getiren şiddet eylemlerinin içerisinde yer almışlardır.

1.1.1. Sol İdeoloji Öğrenci Gruplarının Eylemleri İçin Sığındıkları Leman: Bursa Nutku

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurucusu ulu önder Mustafa Kemal Atatürk tarafından yazıldığı iddia edilen Bursa Nutku, sol ideoloji kapsamında birleşmiş gençlik hareketlerinin düzenledikleri eylemlerde sıklıkla okunmuştur. Yapmış oldukları şiddet eylemlerini meşru göstermek için kullandıkları Bursa Nutku içerik olarak şu şekildedir:

“Türk genci inkılapların ve rejimin sahibi ve bekçisidir. Bunların lüzumuna, doğruluğuna herkesten çok inanmıştır. Rejimi ve inkılapları benimsemiştir. Bunları zayıf düşürecek en küçük veya en büyük bir kıpırtı, bir hareket duydu mu: bu memleketin polisi vardır, jandarması vardır, ordusu vardır demeyecektir. Hemen müdahale edecektir. Elle, taşla, sopa ve silahla, nesi varsa onunla kendi eserini koruyacaktır. Polis gelecektir, asıl suçluları bırakıp suçlu diye onu yakalayacaktır, mahkeme onu mahkûm edecektir. Yine düşünecek: demek adliyeyi de ıslah etmek, rejime göre düzenlemek lâzım diyecek. Onu hapse atacaklar; kanun yolundan itirazını yapmakla beraber, meclise telgraf- lar yağdırıp haklı ve suçsuz olduğu için tahliyesine çalışılmasını, kayrılmasını istemeyecek, diyecek ki: ben iman ve kanaatimin icabını yaptım. Müdahale ve hareketimde haklıyım. Eğer buraya haksız girmiş isem, bu haksızlığı meydana getiren sebep ve amilleri düzeltmek de benim vazifemdir. İşte benim anladığım Türk genci...”⁵⁴

⁵⁴ Feyzioğlu, *Türkiye’de Devrimci Gençlik Hareketleri*, s. 307

1933 yılında Bursa’da ezanın Türkçe okunması ile ilgili olaylar meydana gelmişti. Olaylar sonrası Bursa’ya giden Mustafa Kemal Atatürk’ün denetimler sonrası yemek esnasında bu nutku okuduğu sol çevreler tarafından iddia edilmiştir. Bu iddia ilk olarak yemek hadisesinden 14 yıl sonra aynı yemekte bulunduğu söylenen gazeteci Rıza Ruşen (Yücer) tarafından Atatürk’e Ait Birkaç Fıkra ve Hatıra isimli kitabında dile getirilmiştir. Bu nutkun gündeme gelmesi Celal Bayar’ın 20 Haziran 1949 İzmir konuşmasında CHP’ye karşı gençleri göreve çağırması ile olmuştur.⁵⁵

1960’lı yıllarda yapılan eylemlerde üniversite gençliği tarafından özellikle sıklıkla kullanılmaya başlanılmış ve bazı gazetelerde yayınlanmıştı. 1966 yılında Ege Üniversitesi Fikir Kulübü tarafından 28 Nisan olaylarının yıldönümünde yayınlanan bildiri sonrası Bornova savcılığında soruşturma başlatılmıştı. 17 Kasım 1966 tarihinde TMTF kongresinde “Bursa Nutku” okunmasının ardından katılımcılar tarafından alkışlanmış, MTTB ise 1 Aralık 1966 tarihinde Bursa Nutkunun TMTF tarafından inceleme komisyonu kurularak istismar edildiğini savunmuştur. 5 Aralık 1966 günü ise TMTF binasının önüne Bursa Nutku asılmıştı. 4 Ocak 1967 tarihinde MTTB’nin İstanbul Teknik Üniversitesine saldırısı sonrası protesto için toplanan 5 bin öğrenci yürüyüş yaparak Taksim’e gelmiş ve Bursa Nutku’nu okumuşlardır.⁵⁶

Bursa Nutkuna dayanarak gençlik, kendisine bizzat Atatürk tarafından emanet edilmiş olan Cumhuriyet ve rejim için taşla, sopa ve silahla ne olursa olsun korumakla görevlendirildiği düşüncesi ile şiddet eylemlerine yönelmiştir. Ancak 27 Mayıs 1960 ve 12 Mart Muhtırası öncesi yaşanan olaylarda polis ile çatışmaya girmişler ise de orduyu genel olarak kurtarıcı görmüş ve olaylara müdahale için gelen askerlere sevgi gösterilerinde bulunmuşlardır. Bununla birlikte Bursa Nutku sürekli tartışılan bir konu olarak kalmış ve sol ideolojik grupların kullandığı ve yaptıkları eylemleri meşru olarak göstermek için kullandıkları bir metin olmuştur.

⁵⁵ <http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ayse-hur/turkce-ezan-bursa-olayi-ve-bursa-nutku-1288776/> (Erişim Tarihi: 18.11.2020)

⁵⁶ Feyzioğlu, *Türkiye’de Devrimci Gençlik Hareketleri*, s. 293-307

Bursa Nutku ile ilgili olarak kanaatimiz; Türkiye Cumhuriyeti’ni kuran, yapmış olduğu inkılaplar ile ülkenin gelmesi gereken seviyeyi ‘muasır medeniyetlerin üstüne çıkarmak’ hedefini koyan Mustafa Kemal Atatürk’ün ülkeyi kaos ve anarşiye sürükleyebilecek bir tavsiyede bulunması veya bu yönde bir görev vermesi düşünülemez.

1.2. Sağ İdeoloji

Çok partili hayata geçen Türkiye’de DP’nin kendisini CHP karşısında merkez sağ siyaseti içerisinde konumlandırması ile ülke siyasetinde sağ-sol ayrımı kendini göstermeye başlamıştır. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrası sağ akımların antikomünizm etrafında şekillendiğı görülmüştür. 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi sonrası kurulan AP (Adalet Partisi) de kendisini DP’nin devamı olarak kabul ederek aynı çizgide siyasetine devam etmiştir. Ancak 1965 seçimlerinde CHP’nin kendisini sol parti olarak tanımlaması ile AP genel Başkanı Süleyman Demirel karşı bir hamle olarak kendisini sağ muhafazakâr bir çizgide tanımlamış ve böylece siyasi alanda bu ayrım kendisini göstermeye başlamıştır.

Alparslan Türkeş Yeni Delhi büyükelçisi iken 1963 yılında ülkeye döndükten sonra ülke siyasetinde etkili olmaya çalışmıştır. 1964 yılında ölen AP Genel Başkanı Ragıp Gümüşpala’nın yerine Alparslan Türkeş yanlısı birinin geçmesinden endişe edilen kongrede Süleyman Demirel AP’nin ikinci genel başkanı olarak seçilmiştir.⁵⁷

1965 seçimlerinde başarı elde edemeyen Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi’ne (CKMP) Alparslan Türkeş’in katılması, Türk siyasi yaşamı ve kendi tarihi açısından önem arz etmektedir. Delhi Büyükelçiliğinden yurda döndükten sonra AP içerisinde milliyetçi kanadı ile irtibat kurmuş ise de kendisine yer bulamayınca CKMP’de siyasete girdikten dört ay kadar sonra genel başkanlığa geçmiş ve sonra partinin ismini Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) olarak değiştirmiştir.

⁵⁷ William Hale, *Türk Dış Politikası (1774-2000)*, (Çev. Petek Demir) Mozaik, İstanbul, 2003, s. 214-217

Rusya'nın sıcak denizlere inme politikası ve sürekli Balkanlarda çıkan olaylarda aldığı rolden ve II. Dünya Savaşı sonrası meydana çıkan Soğuk Savaş ile Rusya'nın temsil ettiği değerlendirilen sol ve komünizm karşısında Türkiye'de sağ ideoloji kendisini antikomünizm üzerine inşa etmiştir. 1965 yılında CKMP'nin başına geçen Türkeş özellikle gençlere yönelik ideolojik propagandaya başlamış ve partinin 8 büyük kurultayında ülkücü gençlik olarak kendisini adlandıranlar ile MHP'nin partisinin fikir temellerini oluşturan “Dokuz Işık Doktrini”ni açıklamıştır.⁵⁸ Türkeş ülkücü gençliğin “komünistlerin üniversiteyi ele geçirme planını” bozduğunu ve sol öğrencileri;

“... Memleketlere daima başkentler hükmetmiştir. İktidarları devirmek ve ele almak için iktisadi ve sosyal hayata hâkim olan kurumları tesir altına almak, devlet yönetiminin mihraklarına oturmak kâfi gelmiştir. Tarih bunun misalleri ile doludur. İyi veya kötü başkent sokaklarına hâkim olan, devlet yönetimine hâkim olabilir. Komünistlerin de son hareketlerinde ana fikir bu olmuştur. Üniversiteleri mutlak kontrol altına almak, öğrenci hareketleriyle başkenti yıldırma, profesörleri vasıtasıyla bu tedhişi desteklemek, halkı bir evvelki iktidardan koparıp kendi hâkimiyetlerini kabule hazır hâle getirmek”⁵⁹ şeklinde tanımlayarak ülkücü gençlerin ülke geleceğinde devletin devamı ve bekası açısından önemini kendine göre ortaya koymuştur.

1968 yılının ortalarından itibaren yurdun değişik yerlerinde gençlere yönelik komando kampları adı altında organizasyonlar gerçekleştirilmiştir.⁶⁰

Alparslan Türkeş bu kamplardan biri olan İzmir kampına gönderdiği yazılı mesajda şunları söylemiştir:

“Türk milletinin büyük ümidi sevgili gençler, aziz bozkurtlar, yeryüzünde en büyük güç kaynağı sağlam fikir ve sağlam irfan sahibi olmaktır. Sağlam fikir ancak sağlam vücutta bulunur. Gençlik kamplarında Türkçülük ülküsü ve

⁵⁸ Alperen Bahadır, *Ülkücülüğün Tarihi*, Kriminal Kitaplar, İstanbul, 2017, s. 252-255

⁵⁹ Alparslan Türkeş, *Milli Doktrin Dokuz Işık*, Kamer, İstanbul, 1997, s. 111-112

⁶⁰ Ülkücü Komando Kampları AP (Adalet Partisi) Hükûmeti'nin 1970'te hazırlattığı MHP Raporu, 1997

millî kültürümüzü öğrenerek hakikî bir yarışçı ve sporcu ruhu kazanacaksınız. İnsanların yaşama mücadeleleri zaten geniş şümüllü ve müsamaha kabul etmez bir spordur. Kampınızda kahve köşelerinde pineklemek yerine açık havada varlığınızı geliştirmek ve yüceltmek, böylece 9 ışıkçılar olarak millete hizmet için hazır olmaya çalışacaksınız. Uzay ve füze çağından da daha yükseklerle çıkacak büyük Türkiye kurulacaktır. Mutlu yarınlar Türk milletinin olacaktır. Çalışmalarınız uğurlu ve başarılı olsun. Selâm ve sevgilerim, bakışlarım daima üzerinizde bulunacaktır.”⁶¹ sözleriyle bu kampların ne maksatla kurulduklarını açıkça ortaya koymuştur.

Fakat sol görüşlü bazı gazeteci ve yazarlar bu kampları, milliyetçi gençleri Marksist gençlere karşı mücadelede eğitmek ve teşkilatlandırmak maksadıyla kurulan kamplar şeklinde haber yapmış, komando kampı olarak adlandırmışlardır. 18 Ağustos 1968 Pazar günü CKMP Genel Başkanı Alparslan Türkeş yaptığı bir açıklamada ise şunları söylemiştir: “Gençlik Kolları çeşitli sportif ve kültürel faaliyetlerde bulunuyorlar. Bu arada kendilerine judo da öğretiliyor, komünistler memleketi sahipsiz sanıp da sokak hâkimiyetini kuramazlar. Onların anlayacağı dilden konuşacak memleketçi, milliyetçi çocuklar vardır. Bunun için gençlerimizi mücadeleciler olarak yetiştiriyoruz. Gençlerimiz memleket vazifelerine hazırlıklı bulunuyorlar, bulunacaklardır.”⁶² diyerek ülkücü gençlerin sol görüşlü gençler ile mücadeledeki durumunu belirtmiştir.

Türkiye’de sol kesimin giderek artan silahlı eylemlerine karşı kontrgerilla olarak adlandırılan ülkücü gençlerin karşı eylemleri artmıştır.

Türkiye siyasi tarihine ise 1967’den itibaren AP içerisinde İslami değerlere sahip çıkabilecek siyasal yönelim fikrini savunan Tevfik Paksu, Hasan Aksay ve Arif Hikmet Güner çalışmalar yürütmeye başlamış daha sonra bu ekibe Necmettin Erbakan da katılmıştır. Ancak daha sonra AP’de liderlik ve parti içi dengelerden

⁶¹ Devlet Gazetesi, 14.07.1969

⁶² Turan Feyizoğlu, *Fırtınalı Yıllarda Ülkücü Hareket*, s.49

dolayı parti içerisinde İslamcı yaklaşımda olanlar tasfiye edilmiştir. 1969 seçimlerinde Konya Bağımsız Milletvekili olarak seçilen Necmettin Erbakan, 26 Ocak 1970'te Millî Nizam Partisini (MNP) kurmuştur. 12 Mart 1971 muhtırası ile MNP kapatılmış ise de Türk siyasi hayatına Millî Görüş adında İslami hareketin doğuşunu sağlamıştır.⁶³

Türkiye'de 1950'li yıllardan sonra 12 Eylül 1980 askeri darbesine kadar geçen dönemde; siyasiler ve bazı çevreler gençliği kendi amaçları doğrultusunda kullanarak ülkenin geleceğine şekil vermeye çalışmıştır. Gençlik içerisindeki heyecan ve vatan için kendi düşünceleri doğrultusunda yapabilecekleri, sağ ve sol ideolojik gruplar tarafından ülkenin faydasına kullanılması engellenerek hedefinden uzaklaştırılarak silahlı mücadeleye yönlendirilmiş ve kan dökülmesine sebebiyet verilmiştir. Eylemlerde siyasal yönün ağırlaşmasının nedeni ise öğrencilerin üniversite sorunlarını var olan düzene bağlama eğiliminden doğmuştur.⁶⁴

2. CUMHURİYET DÖNEMİNDE ETKİLİ OLAN SAĞ-SOL ÖĞRENCİ TEŞKİLATLANMALARI/ ÖRGÜTLENMELERİ

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Osmanlı'nın yıkılışında etkili olan nedenlerin tespiti yapılarak ülke genelinde top yekûn seferberlik ile Gazi Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde her alanda inkılap hareketlerine başlanmıştır. Bu yenilikçi hareketler en çok eğitim alanında gerçekleşmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün ülkenin geleceğinin teminatı olarak gördüğü gençler de eğitim alanında meydana gelen gelişmelerle birlikte kendilerini ve savundukları fikirleri ifade edebilmek için çeşitli örgütlenme ve teşkilatlanma içerisine girmişlerdir. Ancak bu örgütlenmeler Türkiye Cumhuriyeti Devletinde meydana gelen darbelere neden olan olaylarda önemli

⁶³ Ensar Kıvrak, Milli Nizam Partisi: Tarihsel ve Kuramsal Bir Değerlendirme, *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (The Journal of Social and Cultural Studies)* Cilt/Volume: 6, Sayı/Issue: 12, Yıl/Year: 2020, s. 133-153

⁶⁴ Kışlalı, s. 51-52

bir mihenk taşı olmuştur. Darbelere giden süreçte ve sağ-sol ideolojik çatışmalarında önemli rol oynamış gençlik teşkilatlanmaları ise şu şekilde sıralanabilir.

2.1. Millî Türk Talebe Birliği

Birinci Dünya Savaşı döneminde 1916 yılında kurulan Millî Türk Talebe Birliği ilk başta Darülfünun öğrencilerinden oluşmaktadır. Millî Mücadele boyunca Cumhuriyetçi fikirlerin yayılmasında etkili olmuşlardır. 1926 yılından itibaren devlet desteği alarak değişik faaliyetlerde bulunmuşlardır. En önemli faaliyetleri ise “Vatandaş Türkçe Konuş” kampanyası olmuştur. Ancak MTTB, 1936 yılında düzenlenen Hatay’a Destek Mitinginin izinsiz yapılmasından dolayı kapatılmıştır.⁶⁵ 1946’da çok partili siyasi hayata geçiş ile birlikte yeniden kurulan MTTB 1965 yılına kadar faaliyetlerini Atatürk inkılaplarının anlatılması yönünde sol görüş odaklı devam ettirirken 1965 sonrası sağ odaklı bir konuma geçerek milliyetçi ve muhafazakâr bir çizgide faaliyetlerine devam etmiştir. Böylelikle sol görüşlü öğrencilerin karşısında birçok eylemde bulunmuşlardır. Özellikle kuruluşundan itibaren kullanılan sembol olan “Bozkurt” değiştirilerek kitap kullanılmaya başlanması ile İslami bir temelde hareket etmeye başladığı görülmüştür.⁶⁶ MTTB 1980 askeri darbesi ile kapatılmış daha sonra 2006 yılında 90. yıl kutlamaları kapsamında Talebe Birliği Federasyonu adı altında yeniden kuruluş çalışmalarına başlamış ve sekiz üniversite talebe birliklerinin katılımı ile düzenlenen etkinliğe üst düzey bürokratların bulunduğu bir grup da katılmıştır. Bir yıl sonra ise Çanakkale Şehitliği ziyareti gerçekleştirilmiş ve 27 Mart 2008 tarihinde talebe birliği yeniden kurulmuştur.⁶⁷

2.2. Türk Ocağı

Türk Ocağı, Osmanlı Devleti’nin toprak kaybetmesi sonrası kurtuluşu Türkçülük anlayışında gören Askerî Tıbbiye öğrencileri tarafından 12 Mart 1912 tarihinde

⁶⁵ <https://mttb.com.tr/mttb-hakkinda/> (Erişim Tarihi: 20.10.2020)

⁶⁶ Serkan Yorgancılar, *1965 Sonrası İslamcı Bir Öğrenci Hareketi Olarak Milli Türk Talebe Birliği*, (Danışman: Yrd. Doç. Doğan Duman), Dokuz Eylül Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye Cumhuriyeti Tarih Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2006, s.1-20

⁶⁷ <https://www.mttb.org.tr/sayfalar/tarihce/94> (20.10.2020)

kurulmuştur. Bu öğrenciler, Kurtuluş Savaşına destek mitingleri düzenlemiş ve İngilizlerin İstanbul işgalinden sonra faaliyetlerine son verilmiştir. Cumhuriyet döneminde faaliyetlerine yeniden başlayan Türk Ocakları 1931 yılında kapatılmış, daha sonra 1949 tarihinde yeniden faaliyetlerine başlamıştır. Türk Ocakları 1960 darbesi sonrası çalışmalarına devam etmiş ancak 1980 sonrası tüm derneklerin kapatılması sonrası tekrar kapanan Türk Ocakları, 15 Nisan 1984'de yeniden faaliyetlerine başlamıştır.⁶⁸

2.3. Ülkü Ocakları

İlk olarak Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya, Ziraat (DTCF) ve Hukuk Fakültelerinde Milliyetçi gençler tarafından “Ülkü Ocağı” adı ile kurulmuştur. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) gençlik kolları 1966 da ilk Ülkü Ocağının kuruluşunu bildirilmiş, Alpaslan Türkeş’in parti başkanı olmasından sonra CKMP partisinin ismini 1969 yılında Milliyetçi Hareket Partisi olarak değiştirdikten sonra gençlik kollarını da Ülkü Ocakları altında birleştirerek faaliyetlerine devam etmiştir. Ancak 12 Mart 1971 muhtırası ile Ülkü Ocakları Birliği’nin ve Genç Ülkücüler Teşkilatı’nın kapatılmasından sonra 15 Şubat 1972’de Çankırı’da Türk Ülkücüler Teşkilatı kurulmuştur. 23 Aralık 1973’te Ülkü Ocakları Derneğinin kurulması üzerine bu dernek faaliyetlerine son vererek bütün şubeleri ile Ülkü Ocakları Derneği’ne katılmıştır. Ülkü Ocakları özellikle 1980 darbesi öncesi ülke genelinde meydana gelen sokak eylemlerinde ve sağ-sol çatışması içerisinde yer almıştır.⁶⁹

2.4. Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği

1950 yılında ilk olarak Zonguldak’ta kurulan, akabinde 1956 yılında İstanbul ve 1963 yılında en etkin konumda bulunan dernek İzmir’de aynı isimle kurulmuştur. Türkiye Komünizmle Mücadele Dernekleri Türkiye’de Rusya karşıtlığında yer almış ve Mecliste Komünizmle Mücadele Komisyonu da kurulmuştur. Amerika ta-

⁶⁸ <https://www.turkocaklari.org.tr/turk-ocagi-tarihi/turk-ocaklarinin-kisa-tarihcesi-3496> (Erişim Tarihi: 26.10.2020)

⁶⁹ <https://www.ulkuocaklari.org.tr/pages/i/ulku-ocaklari-hakkinda> (Erişim Tarihi: 26.10.2020)

rafından parasal destek aldığı bilinen bu dernekler aynı zamanda AP ve CKMP arasında da çekişmeye neden olmuş, özellikle CHP'nin "Ortanın Solu" çıkışında değişik mitingler düzenlemişlerdir. Düzenlenen mitinglerde MTTB'nin yanında yer almışlardır.⁷⁰

2.5. Akıncılar Derneği

23 Ocak 1976 yılında Tevfik Rıza Çavuşoğlu başkanlığında Ankara Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akademisi İslamcı öğrenci grup tarafından kurulmuştur. Akıncılar 1960 ve 1980 döneminde MTTB ile görüş ayrılıkları olsa da müşterek hareket etmekle birlikte sağ-sol görüş karşısında İslami çizgiyi savunan bir duruş sergilemiş ve özellikle İmam Hatipler ile İlahiyat Fakültelerinde örgütlenmişlerdir. En önemli yayın organı "Akıncı Dergisi" 1977 de yayınlanmaya başlamıştır. Sıkıyönetim komutanlığınca 1979 yılında kapatılmış ve 2011 yılında yeniden kurulmuştur.⁷¹

2.6. İleri Gençlik Birliği (İGD)

1944 yılında gençler arasında artan Turancılık karşıtı olarak, Mihri Belli önderliğinde Atatürk ilke ve inkılaplarını korumak amacıyla, Türk Talebe Birliğinin görevini yerine getiremediği, öğrencilerin sorunlarını çözmekten uzak olduğu gerekçeleriyle kurulmuştur. Ancak birliğin faaliyetleri yasa dışı eylemlere yönelik olduğu gerekçesiyle kapatılmıştır.⁷² Ancak daha sonra Mili Demokratik Devrim (MDD) teziyle sol görüşün ülke gençliği arasında yer bulmasını sağlamakla birlikte bu yönde oluşumda bulunan gençleri de etkilemiştir. İlerici Gençler Derneği 5 Ocak 1976 yılında Harun Karadeniz'in düşüncesine yakın olarak işçilerin yanında yer alarak mücadele etme hedefi ile kurulmuş 6 Kasım 1979'da Sıkıyönetim Komutanlığınca kapatılmıştır.

⁷⁰ Ertuğrul Meşe, *Türk Siyasal Yaşamında Komünizmle Mücadele Dernekleri*, (Danışman: Yrd. Doç. Mahmut Hakkı Akın) Selçuk Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı Sosyoloji Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2013, s. 59-74

⁷¹ <https://web.archive.org/web/20160528073140/http://akincilar.org.tr/hakkimizda/> (Erişim Tarihi: 26.10.2020)

⁷² Kabacalı, s.98-102

2.7. Fikir Kulüpleri Federasyonu

Fikir Kulüpleri Federasyonu üniversitelerde sosyalist düşünce merkezli hareket eden gençlerin üniversite yönetimlerine karşı isteklerini dile getirmek ve eylemlerde bulunmak amacıyla kurulmuştur. Beş üniversite fikir kulüpleri birleşip 17 Aralık 1965 tarihinde Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF) kurulmuştur. FKF tüzüğünde ise kuruluş amacı “Fikir Kulüpleri Federasyonu; gençlik, yurt ve dünya olaylarını bir bütün olarak ele alır. Gençlerin mutluluğunu, insanın kendini yetiştirebileceği olanakların var olduğu bir düzende görür. Bu ileri düzene ulaşabilmek için gençlere ödevler düştüğü kanısındadır. Gençlerin ödevlerini yerine getirebilecek olgunluğa erişmesi, bilinçlenmesi, eşgüdümlü ve örgütlü eylemlere girilerek yurda ve dünyaya yön verebilmesi amaçlanır.” olarak belirtilmiştir.⁷³

2.8. Devrimci Gençlik (DEV-GENÇ)

Fikir Kulüpleri Federasyonu zamanla üniversitesi gençliğinde fikirselsel ve mücadele mantığında meydana gelen değişimler nedeniyle DEV-GENÇ (Devrimci Gençlik) adı altında yeni bir örgütlenmeye gitmiştir. Fikir Kulüpleri Federasyonunun artık devrimci gençlik örgütlenmesinin eylemsel olarak faaliyete geçmesi gerektiği düşüncesiyle tüzük değişikliğine gidilmiştir. DEV-GENÇ ilerleyen süreçte sol görüşlü gençlerin yeni kuracakları örgütlenmelere kaynaklık etmiştir.⁷⁴

2.9. Türk Halk Kurtuluş Ordusu (THKO)

Deniz Gezmiş ve arkadaşları tarafından kurulan örgüt, politik örgütlenme yerine askeri mücadeleyi belirleyici olarak gördükleri sol içerisinde bir tepki hareketi olarak Küba Devrimi’ni örnek alarak oluşturulmuştur. Bir grup kır gerillası bir grup ise şehir gerillası olarak hareket etmiştir. Ancak 1974 sonrası çıkan fikir ayrılıkları ile ayrışmalar yaşanmıştır.⁷⁵

⁷³ Turan Feyzioğlu, *Türkiye’de Devrimci Gençlik Hareketleri (1960-68)*, Belge Yayınları, İstanbul, 1993, s.255

⁷⁴ Ali Yıldırım, *FKF DEV-GENÇ Tarihi 1965-1971 Belgelerle Bir Dönemin Serüveni*, Doruk Yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 371-380

⁷⁵ Dursun Karataş (Derleyen), *Haklıyız Kazanacağız*, Halk Kurtuluş Yayınları, 1996, s. 298

2.10. Türk Halk Kurtuluş Cephesi Partisi (THKP/C)

1969 yılında Milli Demokratik Devrim anlayışında olan Mahir Çayan, Yusuf Küpeli ve arkadaşları tarafından Marksist Leninist düşünce ekseninde silahlı mücadeleyi savunarak Dev-Genç grubundan ayrılarak kurulmuştur.⁷⁶ Kızıldere olayından sonra Mahir Çayan ve arkadaşlarının ölü olarak ele geçirilmesi ile grup dağılmış ancak daha sonra Mahir Çayan'ın fikirleri çerçevesinde oluşan gruplar görülmüştür.

2.11. Türkiye Komünist Partisi Marksist-Leninist (TKP-ML)

İbrahim Kaypakkaya liderliğinde oluşan ve Mao fikirlerinde birleşerek silahlı mücadele sonrası iktidarı ele geçirerek halk devrimi yapmayı amaçlayan bir sol örgüt olarak FKF ve TİP içerisinde çıkan bir oluşumdur. Öncelikli olarak halk devrimini sağlayarak kendilerine bölgeler temin etmek, akabinde şehirleri elde ederek sosyalizmden komünizme geçmeyi hedeflemişlerdir.

2.12. Devrimci Yol (DEV-YOL)

THKP-C'nin dağılmasından sonra aynı fikirler doğrultusunda Devrimci Yol dergisi üzerinden yayın yapanların oluşturduğu grup aynı zamanda silahlı eylemler de gerçekleştirmiştir. Ancak 12 Eylül 1980 Askerî Darbesi ile dağılmışlardır.⁷⁷

2.13. Devrimci Sol (DEV-SOL)

1978 yılında DEV-YOL grubundan ayrılarak Dursun Karataş liderliğinde Mahir Çayan'ın fikirleri çerçevesinde kurulmuş, ülkede Demokratik Halk Devriminin gerçekleşmesini amaçlayan bunun ise emperyalizmin etkisinden kurtarmak için PASS (Politikleşmiş Askeri Savaş Stratejisi) silahlı mücadele ile gerçekleştirebileceğini düşünen Devrimci Sol grubu kurulmuştur.⁷⁸ Bu grup 12 Eylül darbesi sonrası DHKP-C (Devrimci Halk Kurtuluş Partisi / Cephesi) adı altında yasa dışı faaliyetlerini sürdürmüştür.

⁷⁶ , Hasan Yusuf Küpeli, 20.04.197 Tarihli Emniyet İfadesi

⁷⁷ Yüksel Çiçek, *Türkiye'de Faaliyet Gösteren Yasadışı Sol Örgütlenme Olarak TKP/ML-TİKKO*, (Danışman: Yrd. Doç. Mehmet Çevik), Fırat Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2008, s. 36

⁷⁸ Dursun Karataş, 28.10.1980 Emniyet İfadesi

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1. 27 MAYIS 1960 DARBESİ ÖNCESİ YAŞANAN ÖĞRENCİ OLAYLARININ SEBEP-SONUÇLARI VE DARBE

DP'nin takip ettiği siyaset ve yönetim biçimi üniversitelerdeki öğretim üyeleri ile birlikte gençler tarafından çekişmeye dönüşmeye başlamıştır. 23 Ocak 1956 tarihinde Ankara Üniversitesi Fikir Kulübü toplantısına katılan öğretim üyelerinin açıklamaları Başbakan Adnan Menderes'in büyük tepkisine neden olmuştur. Başbakan tepkisini, üniversitelerin politika yapmasını, bilim ile ilgilenmedikleri iddiasında bulunarak TBMM Bütçe Komisyonunda ortaya koymuştu. İÜ Hukuk Fakültesi profesörü Tarık Zafer Tunaya ise gençliğin memleket meselelerinde söz söylemesinin doğal olduğu konusunda demec vererek öğrencilerinin faaliyetlerini desteklediğini göstermiş, iktidar ve üniversite arasında gerginliği ortaya çıkarmıştı. Hükümet tarafından AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı Prof. Turhan Feyzioğlu “politika yaptığı” gerekçesiyle görevden uzaklaştırılınca öğrenciler 3 Aralık günü derse girmemiş, üç yüz kadar öğrenci ifadeleri alınmak üzere gözaltına alınmıştır. Doç. Dr. Muammer Aksoy'un da gözaltına alınması üniversitede gerginliği hat safhaya ulaştırdıncı derslere ara verilmek zorunda kalınmıştı. İktidar tarafından yaşanan olayların suçlusunun üniversitelere siyaseti sokan öğretim üyeleri olduğu ilan edilmiş ve hepsinin cezalandırılması gerektiği görüşü savunulmuştur. Basında çıkan haberler üzerine aralarında Doç. Muammer Aksoy'un da bulunduğu bazı öğretim elemanları istifalarını vermiştir. Bu olaylar askeri darbeye sebep olarak gösterilecek olan öğrenci hareketlerinin de tetikleyicisi olmuştur.⁷⁹

İktidar, İÜ Hukuk Fakültesi Profesörü Hüseyin Nail Kubalı'yı hedef almaya başlayınca 7 Ocak 1958 tarihindeki derse üniversitede başka sınıf öğrencileri de katılmıştı. Prof. Kubalı, Millî Eğitim Bakanlığınca bakanlık emrine alındıktan kırk gün sonra tekrar görevine iade edilmişti. Bunun üzerine öğrencilerin hocalarına

⁷⁹Kabacalı, s. 124-127

olan sevgi gösterileri artmakla birlikte iktidara tepki olarak CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'ye de sevgi gösterilerinde bulunarak CHP'ye kayıt olmuşlardı.⁸⁰

Adnan Menderes Hükümeti artan sokak eylemlerinin müsebbibi olarak görüldüğü CHP ve faaliyetleri ile ilgili 18 Nisan 1960 tarihinde Meclis Tahkikat Komisyonu kurulmasını sağlamıştı. Ayrıca alınan karar ile komisyon hakkında Meclis tutanakları hariç haber yapılması yasaklanmıştı.⁸¹ 19 Nisan 1960'ta komisyon kurulması kararına karşı, içlerinde öğrencilerin de olduğu bir grup tarafından eylem yapılmıştır. Eylemi düzenleyenler gözaltına alınarak haklarında tahkikata başlanmıştır.⁸²

27 Nisan günü Marmara Üniversitesi Tıp Talebe Cemiyetinin genel kurulunda okunmak istenen önerge okutulduğunda önergeyi almak isteyen ve "Menderes'in Polisi" olarak tanınan Bumin Yamanoğlu bunu başaramayınca öğrencilere müdahale emri vermiştir. Gözaltına alınan öğrenciler ise emniyete götürülmüş, ancak 28-29 Nisan'da alınan protesto kararı ve yapılan müdahaleler ile devam eden olaylar ise askerin yönetime el koymasına kadar gidecek olan süreci başlatmıştır.⁸³

Öğrenciler 27 Nisan akşamından başlayarak öğrenci yurtlarını gezerek örgütlenmişlerdi. İstanbul Hukuk Fakültesi birinci sınıfının 2000 kişilik grup ile "Kastro Nuri" isimli öğrencinin konuşması ile öğrenciler kararlaştırdığı gibi koridorlardan geçerek bahçeye geldiklerinde bahçeye polis aracı ile giren Bumin Yamanoğlu öğrencilerin üzerine silahını çekerek aralarından birini yakalayıp araca sokmadan sürüklemeye başlamıştır. Arkadaşlarını kurtarmaya çalışan öğrenciler Bumin Yamanoğlu'nu da arabadan düşürünce, onu darp etmişlerdir. Diğer polisler de ateş ederek Bumin Yamanoğlu'nu kurtarabilmişlerdir. Üniversite bahçesinde öğrenci sayısı gittikçe artmış ve Bumin Yamanoğlu ile aynı fikir ve davranışı sergileyen Zeki Şahin'in de içlerinde bulundukları polis araçları bahçeye girmiştir.

⁸⁰ Kabacalı, s. 127-129

⁸¹ Milliyet Gazetesi, 19.04.1960

⁸² Milliyet Gazetesi, 20.04.1960

⁸³ Kabacalı, s. 131

Rektörlük binasında durumu izleyen Rektör Sıddık Sami Onar’la Prof. Sulhi Dönmezer polis araçlarının yanına geldiğinde, Zeki Şahin’in Rektörü darp etmesi üzerine gözlükleri kırılmış ve başından kan akmaya başlamıştır. Rektörü araca bindirerek bahçeden çıkacağı anda öğrenciler araca saldırınca polisler ateş etmeye başlamışlardır. Öğrenciler Bursa Nutku okuyup sloganlar atarken, polisin açtığı ateş sonrası yaralananlar dersliklerde öğretim elemanlarınca tedavi edilmeye çalışılmıştır. Sıddık Sami Onar Emniyet Müdürlüğüne getirilince eski öğrencisi Vali Yetkiner onu azarlayarak konuşmuş, diğer eski öğrencisi olan Belediye Başkanı Kemal Aygün ise “Aman Hocam” diye karşılamıştır. Bu arada Kemal Bey kendi gömleğini giydirip kafasına bant yapıştırmıştır. Ayrıca gözlüğü yaptırılıp getirilmiştir. Vali telefonla Başbakan ile görüştüktan sonra Rektörle konuşma şeklini değiştirmiştir. Rektör bahçeye geldiğinde öğrencilerle heyecanlı bir konuşma yapmıştır. Öğrenciler polis barikatını aşamayınca arka taraftan askerin olduğu yerden dışarı çıkmaya başlamışlardır. Üniversiteden çıkan öğrenciler Taksim’e çıkmak isterken polis müdahalesi ile karşılaşmışlardır. Öğrencilerin taşlı saldırılarına polis gaz bombası ve silahla ateş ederek karşılık vermiştir.

Turan Ekmeksiz isimli öğrenci silahla vurulmuş, devam eden çatışmalarda Hüseyin Irmak isimli öğrenci de vurulunca her ikisini de aynı araç ile Gureba Hastanesine götürmüşlerdir. Ancak Turan Ekmeksiz ölmüştür. Beyazıt Meydanı’nda öğrenci polis çatışması devam ederken takviye çağrılan askeri birlikler her iki grubun arasına girerek tampon oluşturduğu esnada, öğrencilerin sevgi gösterileri ve “Türk Askeri Çok Yaşa” sloganları ile karşılanmışlardır. Sıkıyönetimin ilan edildiğini duyan öğrenciler yavaş yavaş dağılmaya başlamışlar, 29 Nisan Günü ise Ankara’da Hukuk Fakültesi öğrencileri tekrar toplanmaya başlamışlardır. İstanbul’da yaşananları protesto etmeyi planlamışlardır. Üniversite öğretim üyelerinin bazılarının öğrencilerin arasına karışması öğrencilerde coşkuyu iyice arttırmıştır. Ankara Valisi Dilaver Argun’un öğrencilere tehditkâr sözleri sonrası öğrenciler tepki göstermişlerdir. Sıkıyönetim komutanının, her ne kadar sevgi gösterilmiş olsa da, öğrencilerden dağılmalarını istemesi havayı iyice germiş, sonrasında verdiği emirle öğrenciler, cop ve gaz bombaları ile dağıtılmaya çalışılmıştır. Ortalık savaş alanına

dönmüştür. Bu sırada Sıkıyönetim Komutanı General Namık Ergüç Hukuk Fakültesi Dekanı Coşkun Üçok'u tutukladığını bildirmiştir. Sıkıyönetim Komutanı öğrencinin direncini kırmak için ateş emri verince ortalık iyice karışmıştır. Kaçan öğrenciler dekanın odasına kadar kovalanmıştır. Bu olaylar karşısında sert önlemler alınmaya başlanarak her türlü toplantı ve gösteri yasaklanırken aynı zamanda gece sokağa çıkma yasağı da uygulanmıştır.⁸⁴

Öğrenci olaylarının giderek artması, ülkede gergin bir ortam meydana getirmiştir. Gündemde ihtilal söylentilerine karşı, Başbakan Menderes 1 Mayıs İşçi Bayramı'nı kutladığı radyo konuşmasında, "Memleketimiz ne bir ihtilal karşısındadır ne de ihtilalin sözde haklı sebepleri bu memlekette mevcuttur." diyerek tepki göstermiş, öğrencilerin hükûmeti yıpratmak için kullanıldığını beyan etmiştir.⁸⁵

1960'ın Mayıs ayı başlarında "555 K" olarak bilinen "beşinci ayın beşinde saat beşte Kızılay'da" yapılması planlanan bir gösteri için hazırlıklar yapılmaya başlanmıştır⁸⁶. Eyleme Harbiye öğrencileri de katılmış ve göstericilerle güvenlik güçleri arasında çatışmalar devam ederken TBMM'den araç ile Kızılay yönüne gelen Cumhurbaşkanı Bayar, TBMM başkanı Koraltan ve Başbakan Adnan Menderes eylemcilerle karşılaşmışlardır. Araçtan inen Başbakan gençler ile "Hürriyet" tartışmasının alevlenmesi üzerine bir gazetecinin arabasına bindirilerek olay yerinden uzaklaştırılmıştır.⁸⁷

Ülke genelinde devam eden eylemler ve gerginlikler sonrası asker harekete geçerek 27 Mayıs 1960 tarihinin gece saatlerinde Alpaslan Türkeş'in okuduğu bildiri ile yönetime el koyduğunu bildirmiştir. Başkanlığını Orgeneral Cemal Gürsel'in yaptığı Milli Birlik Komitesi (MBK) darbe bildirisinde;

"...Bugün demokrasimizin içine düştüğü buhran ve son müessif hadiseler dolayısıyla ve kardeş kavgasına meydan vermemek maksadıyla TSK memleket

⁸⁴ Kabacalı, s. 131-161

⁸⁵ Milliyet Gazetesi, 02.05 1960.

⁸⁶ Yıldırım, s. 38

⁸⁷ Emine Öztürk, *1960 ve 1971 Yılları arasında Türkiye'de Öğrenci Hareketleri*, (Danışman: Prof. Dr. İbrahim Arslanoğlu) Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Orta Öğretim Sosyal Alanları Eğitimi Anabilim Dalı Doktora Tezi, 2016, s. 76

idaresini ele almıştır. Bu harekâta Silahlı Kuvvetlerimiz, partileri içindeki uzlaşmaz durumdan kurtarmak ve partiler üstü tarafsız bir idarenin nezaret ve hakemliği altında en kısa zamanda adil ve serbest seçimler yaptırarak idareyi hangi tarafa mensup olursa olsun seçimi kazanana devir ve teslim etmek üzere girişmiş bulunmaktadır... Kabineye mensup şahsiyetlerin TSK'ya sığınmalarını rica ediyoruz. Şahsi emniyetleri kanun teminatı altındadır... Gayemiz, Birleşmiş Milletler Anayasası'na ve insan hakları prensiplerine tamamı ile riayettir. Büyük Atatürk'ün 'Yurtta Sulh Cihanda Sulh' prensibi bayrağımızdır. Bütün ittifaklarımıza ve taahhütlerimize sadığız. NATO'ya inanıyoruz ve bağlıyız. CENTO'ya bağlıyız tekrar ediyoruz..." ifadeleriyle kamuoyuna duyurulmuştur.⁸⁸

27 Mayıs darbesi ile yasama, yürütme ve yargı organları arasındaki dengeler yeniden tanımlanmıştır. Yeni bir anayasayla birlikte, düşünce özgürlüğü ve örgütlenme konusunda, üniversite ve bazı devlet kurumları için özerklik noktasında gelişmeler yaşanmıştır. Ekonomide, toplumsal ve siyasal alanda yaşanan sorunların bu şekilde üstesinden gelinmesi mümkün olmadığı gibi gelişen sürecin niteliği, gençliği yeniden harekete geçirmiştir. ⁸⁹Siyasi arenadaki bu gelişmelerin yanında, dönemin gençlik örgütlenmeleri açısından iki hareket ön plana çıkmaktadır. Bunlardan birincisi, Millî Türk Talebe Birliği (MTTB), Türkiye Millî Gençlik Teşkilatı (TMGT) ve Türkiye Millî Talebe Federasyonu (TMTF) gibi gençlik örgütlenmelerinde yoğunlaşan sağcı gençlik örgütleri, diğeri ise Sosyalist Fikir Kulüplerinin (SFK) birleşmesi ile oluşturulan Fikir Kulüpleri Federasyonudur⁹⁰. MTTB'de örgütlenen üniversiteli gençlik hükûmetin de desteğiyle özellikle 1966 yılında "hare-

⁸⁸ BCA,, 30-1-0-0 / 40 - 236 – 18 (27.05.1960 Orgeneral Cemal Gürsel'in Türk gençliğine hitabesi ile 27 Mayıs İnkılap harekâtı ile ilgili beyanatları)

⁸⁹ Celalettin Can, *Bağımsızlık, Demokrasi ve Sosyalizm Mücadelesinde Gençlik*, Haziran yay. İstanbul, 1998, s.46-47.

⁹⁰ Emine Demirci, *Gençlik ve Örgütlenmeler*, Saklı yay. İstanbul, 1974, s.64-66.

ket karşıtı" bir çerçevede kampanyalar yürütmüştür. 1965 yılının sonlarından itibaren giderek güçlenen ve örgütlenen 68 gençliği, özellikle sosyalist ideolojiye dayalı gençlik örgütleridir.⁹¹

Gençler arasında 1960'lı yıllarda sosyalizm düşüncesi yayılmaya başlamıştır. 1965 yılında FKF ile başlayan ve 1969 yılında DEV-GENÇ ile devam eden sol hareket artık devrim ile sonuca ulaşılabilceğine inanan birçok örgütü içerisinde çıkarmıştır⁹². 1960 yılların sonu ile 1970'lerin başında çoğu öğrenci olayları DEV-GENÇ tarafından organize edilmiştir.

Öğrenci hareketleri ilk olarak "demokratik üniversite" sloganları ile başlamışken daha sonra siyasallaşarak, "Tam bağımsız ve gerçekten demokratik Türkiye", "Kahrolsun Amerika", sloganları sık sık kullanılmaya başlanmıştır.⁹³

1968 yılı ile birlikte sağ görüşlü gençler eylemlere başlamıştır. CKMP ülkücü düşünce çerçevesinde gençleri kısa sürede bir araya toplayarak organize etmiştir. 1966-1972 Ülkü Ocakları ve Genç Ülkücüler Teşkilatı adı altında örgütlenmeden önce ise Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin Gençlik Kolları, Komünizmle Mücadele Derneği, Türk Ocakları, Kuvayı Milliye Derneği, Milliyetçiler Birliği, Türkiye Milliyetçi Gençlik Teşkilatı, İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği, Türkiye Milli Talebe Federasyonu, Millî Türk Talebe Birliği gibi teşkilatlar içerisinde örgütlenmişlerdir. Daha sonra ismi MHP olarak değişen CKMP ise komünizmle mücadele adı altında şiddet eylemlerinin artmasına yol açmıştır. MHP'nin gençlere yönelik Komando Kampları ile sağ görüşlü öğrencilere hem askeri eğitim sağlamada hem de sokaktaki şiddet olaylarında önemli bir etkisi olmuştur.⁹⁴

Alparslan Türkeş bu kamplardan biri olan İzmir kampına gönderdiği yazılı mesajda şunları söylüyordu:

⁹¹ FeryatBulut, 68 Kuşağı Gençlik Olaylarının Uluslararası Boyutu ve Türkiye'de 68 Kuşağına Göre Atatürk ve Atatürkçülük Anlayışı, *ÇTTAD*, XI/23, (2011/Güz), s.123-149

⁹² Tarkan Tufan, *Deniz Gezmiş Fırtınalı Yıllar*, Nokta Kitap, İstanbul, 2012, s.92

⁹³ Turan Feyizoğlu, *Fırtınalı Yıllarda Ülkücü Hareket*, Ozan Yayıncılık İstanbul, 2005, s. 13

⁹⁴ Ülkücü Komando Kampları AP (Adalet Partisi) Hükümetinin 1970'te Hazırlattığı MHP Raporu, 1997

“Türk milletinin büyük ümidi sevgili gençler, aziz bozkurtlar, yeryüzünde en büyük güç kaynağı sağlam fikir ve sağlam irfan sahibi olmaktır. Sağlam fikir ancak sağlam vücutta bulunur. Gençlik kamplarında Türkçülük ülküsü ve millî kültürümüzü öğrenerek hakiki bir yarışçı ve sporcu ruhu kazanacaksınız. İnsanların yaşama mücadeleleri zaten geniş şümüllü ve müsamaha kabul etmez bir spordur. Kampınızda kahve köşelerinde pineklemek yerine açık havada varlığınıza geliştirmek ve yüceltmek, böylece 9 ışıkcılar olarak millete hizmet için hazır olmaya çalışacaksınız. Uzay ve füze çağından da daha yükseklerle çıkacak büyük Türkiye kurulacaktır. Mutlu yarınlar Türk milletinin olacaktır. Çalışmalarınız uğurlu ve başarılı olsun. Selâm ve sevgilerim, bakışlarım daima üzerinizde bulunacaktır.”⁹⁵

Türkeş, sözleriyle bu kampların ne maksatla kurulduklarını açıkça ortaya koymuştur. Fakat sol görüşlü bazı gazeteci ve yazarlar bu kampları milliyetçi gençleri Marksist gençlere karşı mücadelede eğitmek ve teşkilatlandırmak maksadıyla kurulan kamplar şeklinde haber yapmış, komando kampı olarak adlandırmışlardır. 18 Ağustos 1968 Pazar günü CKMP Genel Başkanı Alparslan Türkeş yaptığı bir açıklamada ise şunları söylemiştir: “Gençlik Kolları çeşitli sportif ve kültürel faaliyetlerde bulunuyorlar. Bu arada kendilerine judo da öğretiliyor komünistler memleketi sahipsiz sanıp da sokak hâkimiyetini kuramazlar. Onların anlayacağı dilden konuşacak memleketçi, milliyetçi çocuklar vardır. Bunun için gençlerimizi mücadeleci olarak yetiştiriyoruz. Gençlerimiz memleket vazifelerine hazırlıklı bulunuyorlar, bulunacaklardır.”⁹⁶ şeklinde amaçlarını ortaya koymuştur.

1968 yılı ile birlikte birçok üniversite olayı yaşanmışken bunların 1967-1968 yıllarında 33’ü eğitim sistemine karşı, 7’si öğrencilik koşullarının düzeltilmesi talebiyle gerçekleşmiş ve sadece 1 boykot siyasi nitelikte olmuştur.⁹⁷ Öğren-

⁹⁵ Devlet Gazetesi, 14.07.1969

⁹⁶ Turan Feyizoğlu, *Fırtınalı Yıllarda Ülkücü Hareket*, s.49

⁹⁷ Kışlalı, s. 52

ciler fakültelerde yanlış yetiştirildiklerini dile getirecekler, eğitim kurumlarını robotlaştırma kurumu olarak niteleyeceklerdir.⁹⁸ Fakat 1969 yılının ilk aylarından itibaren, protestoların genel niteliği değişerek bu andan itibaren eylemler siyasallaşmaya başlamıştır. Eylemlerde siyasal yönün ağırlaşmasının nedeni ise öğrencilerin üniversite sorunlarını var olan düzene bağlama eğiliminden doğmuştur.⁹⁹

2. 12 MART 1971 MUHTIRASI

2.1. Muhtıra Öncesi Yaşanan Öğrenci Olayları

2.1.1. 6. Filo Eylemleri

14 Mayıs 1950'de Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi ile Amerika ile ilişkiler gelişmeye başlamıştır. Türkiye Kore Harbine ABD ile katılarak ilişkileri iyice güçlendirmiştir. 1954 yılında ise NATO üyesi olarak Türkiye İncirlik Üssü'nü ABD'nin kullanımına açmıştır. O günden günümüze kadar geçen sürede bu karar hep tartışılan bir husus olmuştur. 5 Haziran 1964 yılında ABD Başkanı Johnson'ın Başbakan İnönü'ye gönderdiği Mektup ile Kıbrıs konusunda Türkiye karşıtlığı tavrının Hürriyet Gazetesinde Cüneyt Arcayürek tarafından 13 Ocak 1966¹⁰⁰ yılında Hürriyet'te manşetten yayınlamasından sonra ABD karşıtlığı 2. Dünya Savaşından sonra Türkiye'ye gelen 6. Filo'ya karşı gençler arasında tepki oluşmasına neden olmuştur.¹⁰¹

24 Haziran 1967 günü TMTF Amerika'yı protesto mitingi düzenleyerek İstanbul'da Hürriyet (Beyazıt) Meydanı'ndan Taksim'e kadar yürümüş, bazı olaylar meydana gelmiş, daha sonra Dolmabahçe'ye doğru yürümüş, "Yankee Go Home" diyerek bayrak direğinde bulunan Amerikan Bayrağını indirmiş ve Türk Bayrağı çekerek İstiklal Marşı söylemişlerdir.¹⁰²

Haziran ve Ekim 1967 olaylarını Harun Karadeniz:

⁹⁸ Harun Karadeniz, *Olaylı Yıllar ve Gençlik*, Belge Yayınları, İstanbul, 1995, s.104

⁹⁹ Kışlalı, s.51-52

¹⁰⁰ Hürriyet Gazetesi 13.01. 1966

¹⁰¹ Kabacalı, s. 180-181

¹⁰² Feyizoğlu, Türkiye'de Gençlik Hareketleri, s.335

“İlk eylem 6 Filo Komutanlığının Taksim Anıtına koyduğu çelenk, Faruk Yalnız ve öteki birlik yöneticilerinin düzenlediği bir toplantıda yakıldı. Yakılan çelengin yerine üzerinde ‘Emperyalizmin kanlı eli Ata’mıza uzanmasın, kırılacaktır’ yazılı gençlerin çelengi konuldu. Gençlerin çelengi bir saat içinde polis tarafından kaldırıldı. Bunun üzerine yüz kadar İTÜ öğrencisi, üzerinde aynı sözler bulunan bir başka çelengi götürüp anıtına bıraktı. İkinci çelenk kaldırılmadı. Çelenk olaylarından sonra öğrenciler dolaşan Amerikan erlerinin başlarındaki kepleri aşırıya başladılar. Bu şapka toplama bir kampanya halinde özellikle akşamları sürdürüldü.

24 Haziranda 6. Filo’yu protesto için Beyazıt’tan Taksim’e yüründü. Taksim’de yapılan mitinge 10 binin üstünde insan katılmıştı. Yürüyüşçüler Dolmabahçe’den geçerken, Dolmabahçe rıhtımında asılı bulunan Amerikan Bayrağı indirildi ve yerine Türk Bayrağı çekildi. Miting gençlik liderlerinin konuşmalarıyla sona erdi.(...)

1967 Ekim ayında 6. Filo yeniden geldi. İstanbul’a Gençlik örgütleri 7 Ekimde Dolmabahçe’de bir oturma mitingi düzenlediler. Amerikan o gün karaya çıkamadılar. Gençler Filo’ya karşı eylemlerini Dolmabahçe ‘de açlık grevi, Amerikan erlerinin görüldüğü yerlerde hırpalanması, şapkalarının toplanması ve kafalarına yumurta atılması biçiminde sürdürdüler”¹⁰³ şeklinde anlatmıştır.

6. Filo komutanı Amiral Martin ise Yeşilköy’de gazetecilere Türkiye’ye 6. Filonun 20 yıldır gidip geldiğini ve Türkiye ile dost olduklarını “protestonun anlamasını anlayamadık” şeklinde açıklamıştır.¹⁰⁴

Amerika 6. Filosu 1968 yılının 15 Temmuz’unda İstanbul’a sekiz günlüğüne gelmişlerdir. İstanbul Teknik Üniversitesi öğrencilerinden 100 kadarı Dolmabahçe rıhtımına gelerek Türk Bayraklarını yarıya indirerek protesto etmişlerdir. Gece

¹⁰³ Karadeniz, s.84-85,87

¹⁰⁴ Cumhuriyet Gazetesi, 8.10.1967

Amerikalı erlere mürekkep attıkları gerekçesi ile şikâyet üzerine Taksim dolaylarında İTÜ'lü on bir öğrenci gözaltına alınmış, ifadelerinden sonra serbest bırakılmışlardır. İTÜ binası önünde toplanan gençler Amerikalılara ait olduğu düşünülen iki minibüsün camlarını taşla kırmışlardır. Bunun üzerine polis İTÜ çevresinde geniş tedbirler almışlardır.¹⁰⁵

17 Temmuz akşamı, toplum polisi İTÜ çevresindeki tedbirlerini arttırmış, ancak öğrenciler bu duruma aldırış etmeden protestolara devam ederken; saat 01:00 sıralarında yurdun önünde bulunan birkaç öğrenci yakalanarak polis otolarına sürüklenerek götürülmüştür. Öğrenciler daha sonra emniyet amiri olduğu anlaşılan bir sivil polisi yakalayarak yurt binasına götürmüşlerdir.

Olayların hemen akabinde olay yerine bir inzibat birliği gelip, öğrencilerle polis arasında barikat kurmuştur. Birlik komutanı albay öğrenciler ile polis arasında arabuluculuk yaparak polisin elinde olduğunu söylediği bir öğrenci ile polis amirinin serbest bırakılmasını sağlamıştır. Ancak öğrenci kendisi ile alınan arkadaşının polis tarafından dövülerek başka bir yere götürüldüğünü söylemiştir.

Öğrenci birliği başkanı Harun Karadeniz Rektör Bedri Karafakioğlu ile görüşerek olayların büyümemesi için bir şeyler yapmasını isteyince Rektör “Yurt Binasını üniversite yerleşkesi olarak kabul etmediklerini” söylemiştir.

Bin kadar polis yurt binasına doğru harekete geçince arada bulunan askerin de çekilmesi ile polis iç avluda toplanan gençlerin kapadığı demir kapıyı kırdıktan sonra yurt binasının içinde uyuyan öğrencileri copleyarak uyandırmıştır. Öğrencileri dövdükleri esnada Vedat Demircioğlu isimli genci de dövdükten sonra ikinci katın penceresinden atmış, daha sonra öldüğünü sanarak postane önünde bırakmışlardır. Bu olaylar üzerine üniversite gençleri pijamalı olarak Taksim anıtına kadar yürüyüp ellerindeki pankartları bırakmışlardır. Daha sonra tedavi için hastanede olan arkadaşlarını ziyarete giderken yolda gördükleri polis jipine zarar vermişlerdir.

¹⁰⁵ Cumhuriyet Gazetesi, 16.07.1968

İstanbul Teknik Üniversitesine bağlı beş fakültenin öğrenci birlikleri “Yaşasın bağımsız Türkiye.” diye sona eren sert bir bildiri yayınlamışlardır. Üniversiteli gençler saat 13:00’te Taksim’e kadar protesto yürüyüşü yapmayı kararlaştırmışlardır. Öğrencilerin toplandıkları sırada rektör ile bazı öğretim üyeleri üniversiteye gelmiş ve Rektör öğrencilere konuşma yapmak istediğinde, rektöre yuhalanarak tepki gösterilmiştir.

Teknik Üniversite önünde başlayan yürüyüş, Taksim anıtından tekrar üniversite önüne gelindiğinde öğrencilerin bir bölümü tarafından sonlandırılmak istenmiştir. Burada Deniz Gezmiş Dolmabahçe’ye gidilmesi için, öğrencileri harekete geçirecek etkili bir konuşma yaparak gurubu Dolmabahçe’ye yönlendirmiştir. Öğrenci grubu Dolmabahçe’de bulunan 6. Filo’ya ve askerlere saldırmışlardır. Müdahale etmek üzere olay yerine gelen Tümgeneral Selami Pekün gençlerden dağılmalarını istemiş, öğrenciler ise Pekün’ü omuzlarına alıp ordu lehine gösteriler yapmışlardır.¹⁰⁶⁻¹⁰⁷

Harun Karadeniz “İstanbul Üniversitesinde etkin olan DÖB’lü arkadaşlar ve diğer MDD yanlıları ilk defa Dolmabahçe yürüyüşünde tam ayrı düştük. Bu arkadaşlar ile bizim farkımız şu noktada belirliyordu. Onlar bir potansiyel buldular mı derhal en sert eyleme yöneliyorlardı, biz ise hareketi ölçülü yapalım istiyorduk. Onlar her potansiyeli bir çatışmaya sürükleyerek kullanıyorlar ve bunun sonucu olarak zaman zaman öğrenciden büyük destek gördükleri halde zaman zaman yapayalnız kalıyorlardı. Biz ise potansiyele göre değil, genel plana göre çatışmaya yönelik olmayan bir biçimde eylem planlıyorduk ve bunun sonucu kitleyle bağımız süreklilydi.”¹⁰⁸ şeklinde anılarında yazmıştır.

20 Temmuz günü üniversitelerde değişik grupların organizesinde “Amerika Emperyalizmine Hayır” mitingi düzenlemişlerdir. Miting sonrası Deniz Gezmiş ve

¹⁰⁶ Kabacalı, s. 207-210

¹⁰⁷ Feyizoğlu, Türkiye’de Gençlik Hareketleri, s. 335,357

¹⁰⁸ Karadeniz, s.147

arkadaşları Dolmabahçe'ye grubu yürütmek istemişler ancak başarılı olamayınca Turan Emeksiz anıtına giderek İstiklal Marşı söyleyip dağılmışlardır.

İstanbul dışında Ankara, Trabzon'da da Amerika'yı protesto gösterileri yapılmıştır. Konya'da gençler "Emperyalizmi Tel'in Mitingi" düzenlemek istediklerinde sağ görüşlü kişilerin olaylar çıkaracağını düşünerek vazgeçmişlerdir. Başlarında yeşil sarıklar olduğu halde Öğretmenler Derneği Lokalini, TİP il merkezini, Konya Gazetesi ve matbaası, Yeni Kitap Basımevini, Güngör ve Bizim Kitapevlerini basıp tahrip etmişlerdir. Askeri birlikler ile bastırılan olaylardan sonra gözaltına alınanlar da toplanan kalabalık neticesinde salıverilmiştir.

Ankara'da bir gösteri sırasında polis ile çatışan öğrencilerden olay yerinden kaçmaya çalışan Atalay Savaş bir minibüsün altında kalarak ölmüştür.

24 Temmuz günü Teknik Üniversite yurduna polisin düzenlediği baskın sırasında yurdun ikinci katından düşerek ağır yaralanan Vedat Demircioğlu tedavi görüldüğü hastanede ölmüştür. Cenazesi gizlice memleketine gönderilince, öğrenciler tekrar şiddet eylemlerine başlamışlardır. 25 kadar polis ve 40'tan fazla öğrenci yaralanmıştır.

Bir grup öğrenci valilik binasına "Katiller" yazılı pankartlarla yürürken, bir kısım İTÜ'lü öğrenci ise üniversite bahçesinde "Katil Sükan" ve "İstifa" diye bağırarak yürüyüş yapmışlardır. Polis öğrencilere müdahale ederek bazılarını gözaltına almıştır.

Ertesi gün öğrenciler sembolik cenaze namazı kılındıktan sonra Cağaloğlu'na valiliğe yürümek istemişler ve polis tarafından engellenince, Cağaloğlu sokakları büyük bir sokak çatışmasına şahitlik etmiştir. Olayların yatışmasından sonra Ankara ve İstanbul'da polis birçok öğrenci liderini yakaladıktan sonra bazı olayların failleri oldukları gerekçesiyle tutuklanmışlardır.

28 Ağustos 1968'de 6. Filo'nun İzmir limanına gelmesi sonrası TMTF "Tam Bağımsız Türkiye" mitingi düzenlenmesi ile birlikte ABD askerlerine halk tarafın-

dan tepki gösterilmesini isteyen pankartlar şehrin farklı yerlerine asılmıştır. Bu esnada ise karşıt görüşlülerin “Komünistler Moskova’ya” sloganları atarak miting alanına girmesi büyük bir kargaşaya sebebiyet vermiş, birçok kişi ise yaralanmıştır.¹⁰⁹

6. Filo olayları ile başlayan karşıt görüşlü öğrencilerin birbirleri ile karşılaşması daha sonraki süreçte daha büyük istenmeyen olayların başlangıcı olarak görülebilir.

2.1.2. Kanlı Pazar

Amerika 6. Filo 10 Şubat 1969 yılında yeniden İstanbul’a gelmiştir. Bu sefer 22 öğrenci örgütü tarafından Amerika’nın Türkiye üzerindeki emelleri için 6. Filo ile birlikte büyükelçi Komer’i gönderdiğini, bu durumu halka anlatacaklarını ve halk ile birlikte bu düşmanı yurttan atacaklarını belirten bir bildiri yayınlamışlardır.

İstanbul Üniversitesi’nde 11 Şubat’ta Vedat Demircioğlu’nun resminin bulunduğu kırmızı bir bayrak çekilince 14 Şubat’ta MTTB “Bayrağa Saygı Mitingi” düzenlemiştir. Öğrenci toplulukları tarafından düzenlenen ve devam eden mitinglere polis sert şekilde müdahale etmeye başlamıştır. Bu miting ile Komünistlerle mücadele edileceği, 16 Şubat günü yapılacak olan 6. Filo protesto yürüyüşünde, gerekli dersin verilmesi için toplanma çağrısı yapılmıştır.

Protestolar 16 Şubat gününe kadar her gün devam etmiştir. “Bağımsız Türkiye”, “Milli Ordu”, “6. Filo Defol” gibi sloganlar atılmıştır. Birçok ilde protesto gösterileri yapılmıştır. İzmir’de 6. Filo protesto mitingine karşı, MTTB tarafından “Bayrağa Saygı Mitingi” yapılmıştır.¹¹⁰

“15 Şubat tarihli Bugün gazetesi MTTB’nin Türk Bayrağına Saygı Mitingi haberini "Kızılıları boğmanın vakti geldi" manşetiyle vermiştir.

Manşetin üzerinde "Müslüman-Türk’ün 500 yıllık şehrine kızıl bayrak çeken Moskof uşaklarına İstanbul halkının muhteşem cevabı" ve "Kızıl emperyalizmin

¹⁰⁹ Hürriyet Gazetesi, 30.08.1968

¹¹⁰ Kabacalı, s. 221-222

para ile tutulmuş uşaklarını en ufak kıpırdanışta gebertmek için and içildi" cümleleri yer almıştır.

Haberde "Komünizmi, solcuları, anarşistleri ve kökü dışarıda olan teşekkülleri lanetleyen bu dövizler mitingin sonuna kadar ellerden bırakılmamıştır". "Tek yol İslam", "Ya tam susturacağız ya kan kusturacağız" şeklinde dövizler olduğu yer almıştır.¹¹¹

16 Şubatta valilikten alınan izin ile birçoğu öğrenci gruplarından oluşan 76 örgütün katılacağı "Emperyalizme ve sömürüye karşı işçi yürüyüşü"ne karşı sağ gruplarında komünizm ile mücadele adı altında hazırlık yaptıkları görülmüştür.

Olayların içerisinde bulunan Harun Karadeniz o günü:

"16 Şubat 1969 günü ilk haber Dolmabahçe Camisinden geldi. Kalabalık bir grup cami çevresinde toplanmış namaz kılıyordu. Saat 10 sularında durumu bizzat görmeye gittim. Topluluğun çoğunluğu sakallı bereli kimselerdi. Bize saldıracak olanlar bunlardı. Şehrin yabancısı oldukları anlaşıyordu. (...)

Saat 14:00 sıralarında Beyazıt'ta toplandık. Yaptığımız çağrılar ve çalışmalar etkili olmuş ve gerçekten büyük bir kalabalık toplanmıştı. Beyazıt'tan yürüyüşe geçtiğimiz anda kalabalığımız 25-30 bin civarındaydı. Bu topluluk yürüyüş boyu daha da artarak 40 binlik bir yürüyüş olacaktı. (...)

Teknik Üniversitenin önünden geçerken Vedat Demircioğlu'nun anısına saygı duruşu yaptık.

Taksimden gelen haberler iyi değildi. Aralarında benim de bulunduğum beş kişinin fotoğrafları dağıtılıyor ve "bunları gördüğünüz yerde öldüreceksiniz" deniliyormuş.

Yine yürüyüş boyunca gelen haberlere göre: Taksim parkında üç araba oradaki gerici topluluğuna sopa ve silah dağıtıyormuş. (...)

¹¹¹ Bugün Gazetesi 15.02.1969

Bizim yürüyüş konvoyu oldukça uzundu. Yürüyüşün önü Taksim'deki Sular İdaresi'nin önünü dönerken, bombalar patladı. Bombaların çoğu Ayazpaşa'dan meydana çıkan yerde patlamış ve yürüyüşün büyük çoğunluğunun Taksim'e çıkması önlenmişti. Ben de tam meydana çıkış noktasındaydım. Patlayan bombalar arasından yukardan taş ve sopa yağıyordu. Fakat bu noktada kalabalığı geri püskürten taşlar ve bombalar olmadı. Kalkanlı toplum polisleri üstümüze saldırdı ve geri çekilmek zorunda kaldık. Aramızda patlayan bombalar, üstümüze yağın taşlar ve dehşet saçan yüzlerce toplum polisi ve aralarında birkaç tane sağcı sivil meydana çıkışımızı engelledi. Ara sokaklara dağıldık.

Evet, aklımıza gelen ihtimalin daha da kötüsü olmuştu. Biz polisin karşı grupla bir olup bize karşı olacağını tahmin etmemiştik. (...)

Sonuç: Yüzlerce yaralı ve iki ölü: Duran Erdoğan, Turgut Aytaç.”¹¹² şeklinde anlatmıştır.

Kanlı Pazar olaylarının ardından Cumhuriyet gazetesi “İşte Cihad Çağrılarının Sonu Kanlı Pazar” manşeti ile çıkarken, “Babıalide sabah günlerden beri masum talebeyi ve işçiyi kışkırtan komünistler dün yine kan akıttı. Büyük arbede: 3 ölü çok yaralı var” manşeti ile çıkmıştır.

Ülkede gerilim artarken basın kuruluşları ve siyasilerin tutumları ile birlikte kamu görevlilerinin de yaptıkları yanlış tutum ve davranışlar kaos ortamını daha da artırmakta; halkın umudu olarak yine “Ordu müdahalesi” sıklıkla konuşulmaktadır.

2.1.3. ABD Büyükelçisi Robert W. Komer Olayı

1968 yılının Kasım ayında ABD Ankara Büyükelçisi olarak Robert W. Komer atanınca öğrenci grupları tarafından yoğun şekilde protesto gösterileri düzenlemiştir. FKF genel merkezi ve SBF öğrenci dernekleri bildiri yayımlayarak Komer'i ‘İstenmeyen adam’ ilan etmişlerdir.

¹¹² Karadeniz, s. 193-200

Komer Türkiye'ye gelirken İstanbul Yeşilköy'de gösteriler yapılmıştır. İstanbul'da yapılan gösteriler sonrasında 18 öğrenci gözaltına alınırken aralarında Deniz Gezmiş'inde bulunduğu 5 kişi tutuklanmıştır. Komer'i Ankara Esenboğa'da protesto için daha kalabalık bir grup beklemiştir. Büyükelçinin arabası ana güzergâh dışından ara sokaklardan kaçırılarak elçilik konutuna götürülmüştür.

Türkiye'de yeni atanan ABD Büyükelçisi neden hedef haline gelmiştir? Türkiye'de gençler arasında hızla yayılan Antiemperyalist yaklaşım ile birlikte CIA ajanı olduğu, Vietnam'da cephe dışındaki milliyetçileri tasfiye etmek için yürütülen "Pasifikasyon" programının başında olduğu ve Vietnam'da devrimciler tarafından 'Vietnam Kasabı' olarak adlandırıldığından Türkiye'ye atanmasına karşı çıkılmıştır. Robert W. Komer'in ABD resmî belgelerine (FRUS) göre Ulusal Güvenlik danışmanı olduğu bilinmekteydi.

Komer 6 Ocak 1969 Günü, ODTÜ Rektörü Kemal KURDAŞ tarafından öğle yemeği için davet edilmiştir. Komer'in otomobilini ilk olarak, rektörlüğün hemen yanında ve karşısında olan kantin, kütüphane ve kimya laboratuvarında bulunan öğrenciler fark etmiştir. Bu durumun tüm kampüse duyurulması ile olayın fitili ateşlenmiştir. Öğrenciler Cadillac marka otomobili ters çevirerek parçalamaya başlamışlardır. Bu sırada yakıt deposundan sızan benzini ateşe vererek aracı yakmışlardır.

Olayların ardından 9 öğrencinin tutuklanması için karar çıkarılmıştır. 19 öğrenci ise Disiplin Kurulu'na verilmişti. 10 Ocak'ta ise ODTÜ Akademik konseyi üniversitenin bir ay süre ile kapatılmasına karar vermişti.¹¹³

2.1.4. 15-16 Haziran 1970 İşçi Eylemlerinde Öğrencilerin Rolü

CHP ve AP Sendikalar Kanununda değişiklik yapılması ile ilgili verilen kanun teklifinin 11 Haziran tarihinde TİP hariç diğer partilerin oyu ile kabul edilmesinin ardından işçiler koordineli olarak komiteler kurarak İstanbul, Ankara, Koca-

¹¹³ Kabacalı, s. 213-214

eli, İzmir ve Sakarya’da DİSK’e bağlı sendikalar 15 Haziran 1970’te kanun tasarı-sından vazgeçilene kadar eylem kararı alarak eyleme geçmişlerdir.¹¹⁴ DİSK’in baş-lattığı eylemlerin TÜRK-İŞ sendikasıncı da desteklenmesi sonucu işçi eylemleri gittikçe artan katılımı kontrol edilemez bir hal almaya başlamıştır. 16 Haziran 1970 günü İstanbul’dan İzmit’e kadar olan karayolu işçiler tarafından kapatılmıştır. Kadıköy’de kaymakamlık önünde üç araba yakılmıştır. Olaylarda biri polis ikisi işçi olmak üzere üç kişi yaşamını yitirirken birçok kişi ise yaralanmıştır. Bakanlar kurulu ise İstanbul ve Kocaeli’de bir ay süre ile sıkıyönetim ilan etmiştir.¹¹⁵

İzmir’de başlayan protestolara üniversite öğrencileri de destek vererek pro-paganda girişiminde bulunmuşlardır. İşçileri direnişe zorladıkları gerekçesiyle Dev-Genç üyesi olduğu değerlendirilen yirmiye kadar öğrenci gözaltına alınmıştır. Büyük kısmında ideolojik herhangi bir yaklaşım olmayan ve kendi haklarını savun-mak için bir araya gelen işçiler, Dev-Gençlilerin eylemlerde yönlendirmesi netice-sinde, eylemlerinde şiddete yönelmeye başlayarak bazı işyerlerinin camlarını kırıp, polis ve asker ile çatışmaya girmişlerdir.¹¹⁶

2.1.5. Banka Soygunları

Özellikle sol görüşlü öğrenciler, eylemlerini daha ses getirici bir duruma ta-şımaya başlamış üniversite kampüsleri dışına çıkmışlardır. Gerilla savaşı ile dev-rimi sağlayacağına inanan THKO’nun silah ihtiyaçları için 11 Ocak 1971’de An-kara Emek İş Bankası Şubesi Deniz Gezmiş, Sinan Cemgil, Hüseyin İnan, Yusuf Aslan ve Alpaslan Özdoğan tarafından soyulmuştur. Polis ise şüphelileri yakalamak için ODTÜ’de saklandıkları düşüncesi ile arama yapmıştır. Ancak şüpheliler bulu-namamıştır.¹¹⁷

12 Şubat 1971 tarihinde bu sefer Ziraat Bankası’nın Küçük Esat Şubesinin dört kişi tarafından soyulması olayında, faillerinin İş Bankasını soyan şüpheliler ile aynı

¹¹⁴ Cumhuriyet Gazetesi, 15.06.1970.

¹¹⁵ Cumhuriyet Gazetesi, 17.06.1970

¹¹⁶ Cumhuriyet Gazetesi, 19.06.1970.

¹¹⁷ Serpil Çelenk Güvenç, *Darağacına Mektuplar*, İmge Kitabevi, Ankara, 2012, s.40-43

kişiler olduğu iddia edilmiştir.¹¹⁸ Ancak sonradan elde edilen bilgiler ve açıklamalarda soygunu yine sol ideoloji çerçevesinde örgütlenmiş olan Mahir Çayan'ın önderliğinde kurulmuş olan THKP-C tarafından yapıldığı anlaşılmıştır.

Mahir Çayan 10.07.1971 tarihli emniyet ifadesinde konuyu:

“12 Şubat 1971 günü yapılan Küçük Esat Bankası olayını daha önce ben Hüseyin Cevahir ve Ertuğrul Kürkçü birlikte kararlaştırmıştık. Bu tarihlerde Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi fiilen teşekkül etmişti. Ancak bir tüzüğü bulunmuyordu. Bu kararın verilmesi sırasında Ulaş bardakçı da bizimle beraberdi. Bu banka soygunu hadisesine ben Ulaş Bardakçı, Kamil Dede, Hüseyin Cevahir ve Oktay Etiman kararda olmayan arkadaşlar da iştiraki kabul etmişlerdi. Daha önce kararlaştırdığımız üzere ben ve Hüseyin Cevahir Küçük Esat Ziraat Bankası şubesi önüne gelecektik. Ulaş Bardakçı, Kamil Dede ve Oktay Etiman ise temin edecekleri bir araçla kararlaştırdığımız saat 11.30 da banka önünde bulunacaklardı. ... Münir Aktolga bizi evde bekliyordu. Saydığımızda aldığımız paranın 48.000 küsur TL olduğunu tespit etmiştik. Bu banka soygunundan Ziya Yılmaz'ın da haberi vardı. Ancak bu harekete katılmamıştı. Bu paradan 15/20.000 TL'yi İstanbul'daki eylemler için ayırmıştık. Mütebakkisini ise sıkıntıda bulunan Dev-Genç örgütüne harcanmak için Ertuğrul Kürkçü'ye vermiştim.” şeklinde beyanda bulunarak sol örgütlerin kendi aralarında eylem birlikteliği için hareket ederek soygunlar yaptıklarını açıkça dile getirmiştir¹¹⁹

Sol görüşlü örgütler her geçen gün silahlı eylemlerini artırmaya ve inandıkları devrimi gerçekleştirmek için her türlü şiddet eylemine başvurmaya başlamışlardır.

¹¹⁸ Milliyet Gazetesi, 13.02.1971

¹¹⁹ Mahir Çayan 10.07.1971 Emniyet ifadesi

2.1.6. Amerikan Üssüne Baskın (15-16 Şubat 1971) ve ABD’li4 Askerin Kaçırılması (4 Mart 1971)

Ülkenin refahının ancak devrim ile sağlanabileceğini savunan Deniz Gezmiş ve arkadaşları, maddi gelir için giriştikleri banka soygunu sonrası silah temini için Balgat’ta bulunan Amerikan Üssüne yönelik bir saldırı planlamışlardır. Deniz Gezmiş ve arkadaşları Amerikan üssünde Astsubay Jimmy R. Finley’i kaçırdıktan sonra serbest bırakmışlardır.¹²⁰

4 Mart 1971 'de bu sefer Deniz Gezmiş ve arkadaşları tarafından Ahlatlıbel Radar üssünden kaçırılan ABD askerleri Ankara’da büyük ses getirmiş, şehrin tüm giriş çıkışları tutulmuştur. Kendisine Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu adını veren örgütün fidye istediği ve para verilmezse 36 saat içerisinde Amerikalı askerlerin öldürüleceği yönünde yayınlanan bildiri gazetelerde manşetten verilmişti. Amerikan Büyükelçiliğinden de “Endişeliyiz” şeklinde açıklama yapılmıştı.¹²¹

Erdal Öz, Gülünün Solduğu Akşam isimli kitapta kaçırma olayı ile ilgili Deniz Gezmiş’in şu şekilde anlattığını nakletmişti:

“Bir an önce kurtulmalarını onlardan çok biz istiyor gibiydik. İşte o ara bildiri hazırladık. Hüseyin götürdü bildiriye. Birkaç yere verdi. Hüseyin’i gönderdik çünkü o daha deşifre olmamıştı, adı geçmiyordu gazetelerde. Yetkili makamlara 36 saat süre tanımiştık. 36 saat içinde fidye ödenmezse, sözde bu dört Amerikalıyı öldürecektik. Bildiri bomba etkisi yaptı. Kimler karışmadı işe. Başkan Nixon bile karıştı. (...) Çok da iyi besliyorduk adamları. Biz kendimiz doğru dürüst yemiyor, onları yediyorduk. Muzla besledik be herifleri, muzla.”¹²²8 Mart gecesi ABD askerleri serbest bırakılmıştır.¹²³

Devrimci öğrenci lideri olarak görülen Deniz Gezmiş ve arkadaşları emperyalizmin kaynağı olarak gördükleri ABD’ye karşı yapmış oldukları eylemler ile

¹²⁰ Cumhuriyet Gazetesi, 16.02.1971

¹²¹ Hürriyet Gazetesi, 04.03.1971

¹²²<https://www.cafrande.org/deniz-gezmis-amerikalilari-kacirma-olayini-anlatiyor-kolay-degil-yok-olduremiyorsun/> (Erişim Tarihi: 17.11.2020)

¹²³ Tercüman Gazetesi, 09.03.1971

psikolojik üstünlük kurmakla birlikte ülke gündeminde geniş yankılar uyandırmıştır. Bununla birlikte daha sonra yapılacak müdahalelerde hükûmetin tutumunun sertleşmesine de neden olmuştur.

2.1.7. Üniversitelerdeki Olaylar ve Üniversite Gençlerinin Karıştığı Diğer Olaylar

1967 yılında birçok öğrenci olayı meydana gelmiştir. Bunlar bildiri dağıtma, toplantı ve açık oturum yapma gibi eylemlerdir: Zamları protesto kampanyası, temel hak ve özgürlüklerin korunması, Vietnam’da yaşanan savaşı protesto etmek üzere yapılan toplantı, özel yüksek okulları protesto ile Amerikan 6. Filosunu protesto eylemleri yapılmıştır.

1968 yılını başlarında öğrenci grupları arasında sağ sol çatışması baş göstermeye başlamıştır. Dünya ile birlikte Türkiye’de de yoğun öğrenci olayları yaşanmıştır. MTTB, Komünizmle Mücadele Derneği ile birlikte ileride Ülkücüler olarak anılan ve Alpaslan Türkeş’in kurmuş olduğu ‘CKMP komandoları’ basın yoluyla yapılan kışkırtmaların etkisi ile sol görüşlü gruplarla çatışmaya başlamışlardır.

29 Nisan 1968 günü 1960 yılında yaşanan olayların yıldönümü için Ankara’da düzenlenen protestolara taşlı sopalı bir grubun ‘Kahrolsun Komünistler’ diye bağırarak saldırması sonucu çatışma çıkmıştır. Bunun üzerine Hacettepe Öğrenci Birliği ile birlikte değişik öğrenci birlikleri yayımladıkları bildiriler ile ‘meşru müdafaa’ hakkından bahsetmişlerdir. Bu da ileride daha büyük olayların yaşanması için zemin hazırlamıştır.

7 Mart 1968 günü İstanbul’da Fen Fakültesi konferans salonunda yapılan AIESEC Toplantısını aralarında Deniz Gezmiş’in de bulunduğu bir grup, Devlet Bakanı konuşma yaparken protesto etmiştir, grup içerisinde yakalananlar ise tutuklanmıştır.

17 değişik öğrenci grubunun çağrısı ile 14-19 Mayıs 1968’de ‘NATO’ya Hayır’ haftası düzenleme kararı alınmıştır. 13 Mayıs gecesi afiş asma sıralarında çok sayıda öğrenci gözaltına alınmıştır. 14 Mayıs günü gençler Taksim Meydanı’nda NATO amblemi bulunan bayrağı yakarak basın bildirisi dağıtmışlardır. 15 Mayıs

günü ise Ankara'daki gençler kampanyaya katılmışlardır. Bu eylemlerden ise iktidar tedirgin olmuştur.¹²⁴

15 Nisan 1968 tarihinde Ankara İlahiyat Fakültesi'nde Hatice Babacan isimli öğrencinin başörtüsünün çıkarılması olayı ile birlikte 100 kadar öğrencinin katılımıyla 17 Hazirana kadar sürecek boykot başlamıştır.

28 Mayıs 1968 tarihinde Erzurum Üniversitesi Ziraat Fakültesinde başlayıp daha sonra Ankara ve İzmir Ziraat Fakültelerine yayılan Tarım Bakanlığı'nın tarım politikaları ve eğitim sistemi ile ilgili boykotlar yapılmıştır.

10 Haziran 1968 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde öğrenciler boykota karar vererek fakülte binasını işgal etmişlerdir. 22 Haziran'da ise isteklerinin bir kısmının kabul edilmesi ile birlikte boykota son verilmiştir.

13 Haziran 1968 Ankara Dil ve Tarih Coğrafya öğrencileri Millî Eğitim Bakanlığına yürürken İstanbul Teknik Üniversitesine bağlı fakülte ve yüksekokullarda ise işgale başlamışlardır.¹²⁵

Sağ ve sol ideolojileri savunan öğrenci örgütleri arasındaki ilk çatışma, 31 Aralık 1968'de Komandolar olarak adlandırılan Ülkü Ocakları grubunun Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrenci derneğini basması ile başlamıştır.¹²⁶

17 Mart 1969 tarihinde ise İÜ'de Hukuk Fakültesi dersliğinin birisine "Vedat Demircioğlu Dershanesi" yazısının asılması sonrası komandolar olarak anılan grubun bunu sökerek yerine "Ziya Gökalp Dershanesi" yazması iki grup arasında gerginliği artırmıştır. Rektörlük gruplar arası çatışmayı engellemeye çalışmış ise de Komandolar 150 kişilik grupla kapıları tutup üniversite bahçesinde sloganlar atarak yürümüştür. Daha sonra çıkan çatışmada bir çocuğun yaralanmasından sonra, grup

¹²⁴ Kabacalı, s. 186-188

¹²⁵ Cumhuriyet Gazetesi, 13.06.1968

¹²⁶ Milliyet Gazetesi, 02.01.1969

temsilcilerinin Rektörlükte uzlaşmaları ile eylemler sona ermiştir. TMTF, FKF ve TMGT bildiriler ile gruplar birbirlerini saldırganlık ve ihanet ile suçlamışlardır.¹²⁷

1966-1967 Adli Yılı açılış töreninde Yargıtay Başkanı İmran Öktem'in "Tanrı'yı da insan yaratmıştır" şeklindeki Voltaire'e ait sözü konuşması esnasında kullanması tepkilere sebebiyet vermiştir. Bu konuşma sonrası şeriat tehlikesinden bahsetmesi ise sağ görüşlü gruplar tarafından hoş karşılanmamıştır. 1 Mayıs 1969'da kalp krizi sonrası ölmesi ve 3 Mayıs 1969'da Maltepe Camiinde cenaze namazı esnasında şeriat aleyhine söylediklerini gerekçe gösteren bir grup namazının kılınamayacağını savunarak engel olmaya çalışmıştır. İmamın da namazı kıldır-mamasına İsmet İnönü tepki göstererek cenaze namazını kılmadan ayrılmayacağını belirtmiştir. Grup içerisinde imam olduğunu söyleyen başka biri namazı kıldır-mıştır. Ancak gerginlik dinmek bilmemiş, gece saatlerinde devrimci bir grup Taksim'e yürümüştür.¹²⁸ Cenazede yaşanan olayları protesto için yürüyüş yapan İ.Ü öğrenci-leri yol üzerinde bulunan Komünizmle Mücadele Derneği ve İlim Yayma Cemiyeti binalarına saldırmışlardır.¹²⁹

7 Mayıs 1969 tarihinde Yargıtay Başkanı İmran Öktem'in ölümü ile başlayan olayları protesto etmek için Yargıtay üyelerinin, hukukçuların ve öğrencilerin bu-lunduğu büyük bir grup, protesto yürüyüşü düzenleyerek İmran Öktem'in mezarına gitmişlerdir.¹³⁰

20 Eylül 1969'da Beşiktaş Işık Mimarlık ve Mühendislik Özel Yüksek Okulu, özel okullarca sömürdüklerini düşünen sol görüşlü öğrenciler tarafından basılmış-tır. Silah ve molotof kokteyllerinin kullanıldığı saldırı esnasında, Orman Fakültesi öğrencisi Mehmet Cantekin adlı öğrenci ölmüş, yedi kişi de ağır yaralanmıştır.¹³¹

132

¹²⁷ Cumhuriyet Gazetesi, 18.06.1969

¹²⁸ Milliyet Gazetesi, 04.05.1969

¹²⁹ Cumhuriyet Gazetesi, 06.05.1969

¹³⁰ Akşam Gazetesi, 08.05.1969

¹³¹ Milliyet Gazetesi, 20.09.1969

¹³² Cumhuriyet, Tercüman Gazeteleri 20.09.1969

23 Eylül 1969'da İstanbul'a gelen ODTÜ'lü öğrencilerden Mustafa Taylan Özgür, Beyazıt Meydanı'ndaki bir gösteri esnasında sırtından vurularak öldürülmüştür.¹³³

14 Aralık 1969'da Yıldız Camisinden çıkan bazı MTTB üyesi öğrencilerce akademiye yapılan bir baskın esnasında, Battal Mehmetoğlu adlı öğrenci öldürülmüştür.¹³⁴

1970-1971 yıllarına gelindiğinde öğrenci hareketleri artık tamamen ideolojik ekseninde silahlı çatışmalar ve olaylar çerçevesinde devam etmiştir. Radikalleşen grup üyeleri ise adam kaçırmaya banka soymaya gibi eylemlere yönelmiş, özgürlükler ve hak arama temeline dayalı olan yaklaşımlar ideolojik olarak alan oluşturma ve üstünlük kurma yarışına dönüşmüştür. 1970'de gerçekleşen olaylar ise:

- 28 Ocak'ta ODTÜ'de öğrenciler, rektörlüğe seçilen Mustafa Parlar'ı protesto etmek için boykota başlar.
- 16 Mart'ta Sosyalist öğrenciler, sağ kesimin elinde bulunduğu inandıkları Çapa Yüksek Öğretmen Okulu'na saldırıda bulunurlar.
- 22 Mart'ta Millî Eğitim Bakanlığı, artarak devam eden öğrenci çatışmaları nedeniyle Gazi Eğitim Enstitüsü süresiz olarak kapatır.
- 23 Mart'ta Ankara Yüksek Öğretmen Okulu'nda öğrenciler arasında çıkan çatışma sonucunda Ziraat Fakültesi öğrencilerinden Süleyman Özmen öldürülür.
- 13 Nisan'da İstanbul Üniversitesi'nde öğrenciler arasında çıkan kavga esnasında yedi öğrenci kurşunla yaralanır. Olaylar nedeniyle üniversite süresiz kapatılır.
- 22 Nisan'da karşıt görüşlü öğrenciler arasında çıkan kavga nedeniyle beş öğrenci yaralanır.
- 30 Nisan'da Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nde çıkan çatışma esnasında Yaşar Serpin adlı öğrenci öldürülür.

¹³³ Cumhuriyet, Tercüman, Milliyet Gazeteleri 24.09.1969

¹³⁴ Cumhuriyet, Tercüman, Milliyet Gazeteleri 15.12.1969

- 4 Mayıs'ta Ankara Üniversitesi DTCTF, Fen ve Hukuk Fakülteleri'nde karşıt gruplar arasında çatışma çıkar.
- 19 Mayıs'ta Sosyalist öğrenciler, özel yüksekokul ve akademilerin devletleştirilmesi amacıyla Sultanahmet'te büyük bir miting düzenler.
- 15 Mayıs'ta Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde süresiz boykot başlatılır.
- 16 Mayıs'ta Ankara'daki Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencilerinin kaldığı Cumhuriyet Yurdu, savcılık kanalıyla aranmak istenir. Aramaya direnen 86 öğrenci gözaltına alınır.
- 18 Mayıs'ta Atatürk Üniversitesi'nde karşıt görüşlü öğrenciler arasında kavga çıkar.
- 22 Mayıs'ta Ankara Basın Yayın Yüksek Okulu'nda çıkan bir çatışmada solcu öğrencilerden Mustafa Kuseyri öldürülür.
- 3 Haziran'da Ankara Üniversitesi'nde devamlı çıkan olaylar sonucu, can güvenliği kalmadığı gerekçesiyle Fen, Ziraat, Tıp ve İlahiyat Fakülteleri süresiz kapatılır.
- 8 Haziran'da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde karşıt gruplar arasında çıkan olaylar nedeniyle Ülkücü Yusuf İmamoğlu adlı öğrenci öldürülür. Olayların devam etmesi üzerine Edebiyat, Fen ve Kimya Fakülteleri süresiz kapatılır.
- 21 Ağustos'ta Ankara Üniversitesi Hukuk ve DTCTF'si Komandolar tarafından basılarak işgal edilir.
- 12 Ekim'de Hacettepe Üniversitesi, ülkücü öğrenciler tarafından işgal edilir.
- 16 Ekim'de Hacettepe Üniversitesi, SBF Öğrenci Derneği, DEV-GENÇ, DDKO lokalleri basılır ve birçok öğrenci gözaltına alınır.
- 19 Kasım'da İstanbul Üniversitesi Kimya Fakültesi olaylar nedeniyle süresiz kapatılır. Ankara Erkek Teknik Öğretmen Okulu'nda çıkan çatışma nedeniyle ülkücü öğrenci Dursun Önkuzu öldürülür.

- 27 Kasım'da Çapa Yüksek Öğretmen Okulu'nda çıkan kavgada iki öğrenci vurulur. Yaralananlardan Hüseyin Aslantaş 9 Aralık'ta ölür.
- 27 Kasım'da Ankara Üniversitesi, ODTÜ ve Hacettepe Üniversiteleri'nde boykot başlar.
- 7 Aralık'ta yine Çapa Yüksek Öğretmen Okulu, çıkan kavgalar nedeniyle süresiz kapatılır.
- 10 Aralık'ta Çapa Yüksek Öğretmen Okulu'nda çıkan olayları protesto etmek amacıyla İTÜ'de boykot başlar.
- 24 Aralık'ta Ankara Fen Fakültesi'nde Dev-Genç üyesi Naif Karaçam öldürülür.
- 27 Aralık'ta Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi'nde İlker Mansuroğlu vurulur, ertesi gün ölür.
- 28 Aralık'ta İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne dinamit atılması nedeniyle, üniversite 13 günlüğüne kapatılır.”¹³⁵
- 1971 yılı 1 Ocak'ta İş Bankası Emek Şubesi'nin soygun olayı ile başlamıştır.
- 6 Ocak: Ege Üniversitesi Matbaasına bomba atılması.
- 17 Ocak: Çapa Yüksek Öğretmen Okulu'nda patlama.
- 18 Ocak: Ankara Edebiyat Fakültesi amfisinde patlama.
- 25 Ocak: Özel Yükseliş Koleji'ne dinamit atılması.
- 25 Ocak: Ankara Maltepe'deki polis lokaline ve yatakhaneğine bomba atılması, Ankara'da Mithat Paşa'daki Türk Yükselme Cemiyeti'ne bomba atılması, Çapa Yüksek Öğretmen Okulu bahçe duvarına dinamit atılması.
- 29 Ocak: Ankara Tuslog binası önünde Amerikalılara ait bir otomobilin dinamitlenmesi, Orman Fakültesi Öğrenci Yurdu'na dinamit atılması.
- 30 Ocak: İstanbul Hilton oteline saatli bomba atılması.
- 11 Şubat: Vietnam Büyükelçiliğine bomba atılması.
- 16 Şubat: Ankara Emniyet Sarayı'na bomba atılması.

¹³⁵ Sefa Salih Aydemir, *12 Mart 1971 Askeri Muhtırasına Giden Süreçte Üniversite Olayları*, Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi Cilt:3; Sayı:5; Temmuz 2014

- 19 Şubat: Hukuk Fakültesi'nde patlama.
- 20 Şubat: Gaziantep'te Genç Ülkücüler Derneği ile Çınarlı Camisi'ne dinamit atılması, Ankara Ulucanlar semtinde patlama, Ankara'da Odalar Birliği binasına Molotof kokteyli atılması.
- 22 Şubat: Meşrutiyet Caddesi'ndeki Osmanlı Bankası şubesinde patlama, Ankara'da Kurtuluş'taki Niğde Talebe Yurdu'nda patlama, Bahçelievler semtinde patlama, Askeri Yargıtay ve Türk ocağı binası arasındaki boşlukta bomba bulunması.
- 24 Şubat: Adalet Partisi Gençlik kolları merkezine dinamit patlaması.
- 3 Mart: Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu'nda dinamit patlaması.
- 6 Mart: Ege Üniversitesi İktisadi ve Ticari Bilimler Fakültesi'ne dinamit atılması.”¹³⁶

1971 yılında özellikle yukarıda da belirtildiği gibi birçok anarşi eylemi gerçekleşmiş, birçok bombalama ve patlayıcı madde atılması eylemi meydana gelmiştir. Ancak bu olayların çoğu faili meçhul kalmıştır. Bu durum ise halk arasında terdihinlikle birlikte “Ordunun tekrar ülkeye nizam getirmesi için sahneye çıkması” beklentisini yükseltmiştir.

12 Mart'a yol açan sebepler arasında dış etkenler arasında haşhaş ekimi başta olmak üzere SSCB (Rusya) uçaklarının Türkiye'de ikmal yapılmasına izin verilmesinin NATO ile sorun yaratması gibi birçok neden görülmüştür. İç etkenlerin ilk sırasında anarşi yer alırken aynı zamanda sermaye ve bürokrasi yaklaşması da görülmektedir.¹³⁷

1960 yıllarında Türkiye dünya ile birlikte hızla değişmeye başlamıştır. Meydana gelen değişimin en büyük kitlesini öğrenciler ve sanayi işçileri ile bunların sermayedarları olduğu görülmektedir. Türk siyasetinde CHP “Ortanın Solu” söylemlerine rağmen almış olduğu tepkiler sonrası değişimini tamamlayamamıştır. De-

¹³⁶ Kabacalı, s. 234-235

¹³⁷ İsmail Cem, *Tarih Açısından 12 Mart*, Cilt: 2, Cem Yayınevi, İstanbul, 1977, s. 139-140

mokrat partinin devamı olarak siyaset arenasına çıkan Adalet Partisinin seçmen tabanını oluşturan çiftçiler ve küçük esnaftan uzaklaşması sebebiyle seçmenlerin küsmesine neden olmuştur. Böylelikle İslami ve aşırı milliyetçi partilerin toplum üzerindeki etkilerinin artmasını sağlamıştır. Toplum düzenini bozacak şiddet eylemleri ve olaylarının temeli de bu şekilde oluşmuştur.¹³⁸

2.2. 12 Mart Muhtırası Verilişi

27 Mayıs 1960 Askeri darbesinden 10 yıl sonra ülkede kaos ortamı oluşmuştur. Özellikle gençlik hareketlerinin boyut değiştirmesi ve silahlı eylemlerin artması sonucu gerilim artmıştır. 1971 yılının başlarından itibaren artan bombalı eylemler ve banka soygunları artık orduda hissedilir rahatsızlıkların oluşmasına neden olmuştur.

3 Mart 1971 günü Hava Kuvvetleri sinema salonunda Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç iki bine yakın üst rütbeli subayı toplayarak durum değerlendirmesi yapmıştır.¹³⁹ Orgeneral Memduh Tağmaç “Sosyal uyanış, ekonomik gelişmenin önüne geçti. Türkiye hiçbir zaman sokağa bırakılamaz. Durum vahim değildir. Her şeyi biliyoruz. Nerelere gidebilir biliyoruz. Biz ayaktayız. Korkunuz olmasın.”¹⁴⁰ şeklinde konuşarak hem subaylara hem de topluma ordunun gündemi takip ettiğini ima etmiştir.

Türkiye’de 27 Mayıs 1960 Askerî Müdahalesinin amacına ulaşamadığı bu nedenle askerin tekrar ülkeyi “rayına sokmak” için müdahale etmesi gerektiğini düşünenlerin sayısı hızla artmıştır. Kara kuvvetleri Komutanı Orgeneral Faruk Güler ve Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Muhsin Batur ülkenin içinde bulunduğu sosyal ve siyasi şartların zorunlu kıldığı tedbirleri almak için hazırlıklara başlamışlardır. Bu hazırlık karargâhı General Celil Gürkan başkanlığında faaliyetlerini gizlilikle yürütmeye çalışmıştır. Ancak bu karargâhın hazırlıklarını boşa düşüren ise

¹³⁸ Erik Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, (Çev: Yasemin Saner Gönen), İletişim, İstanbul, 2000, s. 365-372

¹³⁹ Hürriyet Gazetesi, 04.03.1971

¹⁴⁰ Erol, Bilirlik, *Öncesiyle Sonrasıyla 9 Mart-12 Mart Süreci*, Profil Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 66

Faruk Güler ve Muhsin Batur paşaların son anda karar değiştirmeleri ve “Emir Komuta Zinciri” içerisinde bir darbe planı istemeleridir.¹⁴¹

Muhtıranın verililişini Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç Paşa şöyle anlatmıştır:

“Birtakım faaliyetler olduğunu biliyorduk. 3 Mart’ta Hava Kuvvetlerinde kumandanlar toplandık, konuştuk. 7 Mart’ta 9 Martçıların toplantılarını haber aldık. 10 Mart’ta Komuta Konseyini topladık. Korgeneral ve Orgenerallerle durum değerlendirmesi yaptık. 1-2 kişi dışında herkes bir şey yapmak gerektiğini söyledi. Çoğu olup bitenden haberdardılar, 11 Mart’ta planlama görevi alan Korgeneral Taran planlamanın hazır olduğunu söyledi. 9 Martçıların listesi öğrenilmiş, görevli Kemal Taran bunun üzerinde daha evvel çalışmış olduğunu söyledi. Konu bana duyurulduğunda zaman epeyce geç olmuştu, bir muhtıra ile yetinmek ve meclisin yeni bir hükümet kurmasına razı olmak niyetleri yok; kimlere görev verecekleri bile tespit edilmiş, listede kimler yok ki...

Kendileri “14’ler” den bazıları, bazı Millî Birlikçiler, merkezden bazı kişiler, bazılarını tanımıyordum. Doğan Avcıoğlu, Fakir Baykurt, eski plancılar, Sezai Orkunt Paşa. Devlet idaresini çocuk oyuncağı sanıyorlardı, hemen bir muhtıra hazırlayarak, duruma müdahale etmeye karar verdik, acele ettik. Biraz daha bekleysek bizi de Sunay’ı da atlayıp geçeceklerdi.

Hemen muhtırayı imzalayıp yerlerine ulaştırdıktan sonra gerekli tedbirleri aldık.”¹⁴²

Muhtıranın tam metni ise şöyledir:

“1. Parlamento ve hükümet, süregelen tutum, görüş ve icraatı ile yurdumuzu anarşi, kardeş kavgası, sosyal ve ekonomik huzursuzluklar içine sokmuş, Ata-

¹⁴¹ Kamil Karavelioğlu, *Bir Devrim İki Darbe*, Güner Yayınları, İstanbul, 2007, s. 223-225

¹⁴² Muhsin Batur, *Anılar ve Görüşler Üç Dönemin Perde Arkası*, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1985, s.179-182

türk'ün bize hedef verdiği çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmak ümidini kamuoyunda yitirmiş ve anayasanın öngördüğü reformları tahakkuk ettirememiş olup, Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceği ağır bir tehlike içine düşürülmüştür.

2. Türk Milletinin ve sinesinden çıkan Silahlı Kuvvetleri'nin bu vahim ortam hakkında duyduğu üzüntü ve ümitsizliği giderecek çevrelerin, partiler üstü bir anlayışla meclislerimizce değerlendirilecek, mevcut anarşik durumu giderecek ve anayasanın öngördüğü reformları Atatürkçü bir görüşle ele alacak ve inkılap kanunlarını uygulayacak kuvvetli ve inandırıcı bir hükümetin demokratik kurallar içinde teşkili zaruri görülmektedir.

3. Bu husus süratle tahakkuk ettirilmediği takdirde, Türk Silahlı Kuvvetleri, kanunların kendisine vermiş olduğu, Türkiye Cumhuriyeti'ni korumak ve kollamak görevini yerine getirerek idareyi doğrudan doğruya üzerine almaya kararlıdır.

Bilgilerinize.”¹⁴³

Demirel, muhtıradan yaklaşık 4 saat sonra, saat 17.00'de Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a gönderdiği şu mektupla görevinden istifa etmiştir:

“Cumhurbaşkanlığı Yüce Katına,

Genelkurmay Başkanı ve kuvvet komutanları tarafından zatı devletinize, Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına ve Millet Meclisi Başkanlığına tevdi edilip bugün saat 13.00'te Türkiye Radyolarından Türk kamuoyuna duyurulan muhtırayla anayasa ve hukuk devleti anlayışını bağdaştırmak mümkün değildir. Bu durum muvacehesinde hükûmetin istifasını saygıyla arz ederim.

Süleyman Demirel, Başbakan”¹⁴⁴

Hükûmetin istifasından sonra Nihat Erim hükûmeti kurulmuştur. Ancak Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay tarafından hükûmet kurulana kadar Süleyman Demirel hükûmetinin devam etmesi istenmiştir. 16 Mart 1971 günü muhtıra verilerek

¹⁴³ Milliyet, Cumhuriyet Gazeteleri 13. 03.1971

¹⁴⁴ Cumhuriyet Gazetesi, 13.03.1971

düşürenler ile düşürülen hükûmet birlikte imzalanan kararname ile 5 General/Amiral ve 8 Albay emekliye sevk edilmiştir.¹⁴⁵

2.3. 12 Mart Muhtırası Sonrası Kurulan Hükûmetler ve Hükûmetlerin Öğrenci Hareketlerine Yaklaşımları

12 Mart Muhtırası sonrası siyasetteki çıkmazın önüne geçmek için “partiler üstü hükûmet” modeli oluşturulmak istenmiştir. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay parti liderleri ile görüştüktan sonra bu kararı alarak Nihat Erım’e teklifte bulununca CHP’den istifa eden Nihat Erım teklifi kabul etmiştir.¹⁴⁶ Nihat Erım’in kurduğu hükûmet daha çok dışarıdan alınan bakanlardan oluşmuştur. 2 Nisan 1971’de hükûmet programı mecliste okunmuştu. 7 Nisan 1971’de hükûmet güvenoyu almıştır.¹⁴⁷

Hükûmet programı, birçok alanda yenilik ve reform yaparak ülkeyi bulunduğu durumdan çıkarma hedefi çerçevesinde şekillenmiştir. Ana ilkeler ise “Atatürk ilkelerinin ve devrimlerinin bütün olarak uygulanması, idari ve ekonomik yapının modernleştirilmesi, sosyal adaletin gerçekleştirilmesi konusunda kararlı adımlar atılması, bugünkü huzursuzluk ve asayışsızlığın hızla giderilmesi” şeklinde yer almıştır. Eğitim alanındaki hedefler ise Atatürk ilkeleri çerçevesinde kamu hizmetlerinden herkesin eşit faydalanabileceği, birlik ilkesine dayanan bir hâle getirilerek üniversite gençliğinin istekleri de göz önünde bulundurularak sorunların çözümü olarak sıralanmaktaydı.¹⁴⁸

Hükûmet reformlar ile bozulan asayış düzenini yeniden kurabileceği düşüncesinde iken üniversitelerin eğitime ara vermesinden dolayı sokakta olan öğrencilerin eylemleri hız kesmeden devam etmiştir. Hükûmetin eylemlerin reformlarla kesileceği düşüncesi ise gerçekleşmemiştir. Sol görüşlü gruplar özellikle THKO ve

¹⁴⁵ Celil Gürkan, *12 Mart’a Beş Kala*, Tekin Yayinevi, İstanbul, 1986, s.23

¹⁴⁶ Ali Haydar Soysüren, *12 Mart Döneminde Nihat Erım Hükûmetleri*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2014,s.187-192

¹⁴⁷ TBMM Tutanak Dergisi (TBMMTD),2.4.1971, B:80, O:1, XII, s.395-401

¹⁴⁸ Soysüren, s. 222-223

THKP-C eylemlerde ön planda olmuşlardır. THKO'nun lideri durumunda olan Deniz Gezmiş ise yaptığı eylemler ile efsaneleşmiştir. 15-16 Mart gecesi ise Deniz Gezmiş Sivas'ın Gemerek ilçesinde yakalanmıştır.¹⁴⁹

Mahir Çayan'ın 10 Temmuz 1971 tarihli emniyet ifadesinde İstanbul'da Erenköy Türk Ticaret Bankasının soygununu kendisi ile birlikte Hüseyin Cevahir, Oktay Etiman, Ulaş Bardakçı ve Kamil Dede ile birlikte karar verdiklerini ve soygundan 14.000 lira civarında para elde ettiklerini, bu paranın da Ulaş Bardakçı'da olduğunu hatırladığını, bu soygunların örgütün devamı için yapıldığını beyan etmiştir. İfadesinde ayrıca banka soygunlarının çoğalmasından dolayı banka vezne-lerinde fazla para bulundurulmadığından istenilen düzeyde gelir elde edemediklerini, bu nedenle adam kaçırmaya karar verdiklerini, bunun için önce Kadir Has'ı hedef aldıklarını, ancak tespitte zorlanınca yeğeni Mete Has'a yöneldiklerini beyan etmiştir.¹⁵⁰

Mahir Çayan emniyet ifadesinde gerçekleştirdikleri adam kaçırmaya olayını tüm detayları ile anlatmıştır.¹⁵¹ 4-5 Nisan 1971 günü Mahir Çayan ve Oktay Etiman Ulaş Bardakçı'nın çaldığı araç ile örgütün silah ihtiyacını karşılamak için fidye amacıyla iş adamı Kadir Has'ın yeğeni Mete Has ve arkadaşı Talip Aksoy'u kaçırmışlardır. 400.000 lira fidye aldıktan sonra şahısları serbest bırakmışlardır.¹⁵²

11 Nisan 1971 günü Genelkurmay Plan ve Prensipler Başkanı Korgeneral Atıf Erçıkan'ın Ankara'daki ikametine dinamitle saldırı düzenlenmesi sonrası askeri yetkililer yapılan eylem sorumlularının asla affedilmeyecekleri ve gereken karşılığı alacakları yönünde demeçler vermişlerdir.¹⁵³

Bu olayın ardından birçok sol menşeli grubun banka soygunu, adam kaçırmak fidye isteme gibi eylemlerinin aralıksız devam ettiği görülmüştür. 15 Nisan 1971 günü Dev-Genç üyesi bir grup kaçırdıkları Dr. Rahmi Duman'ın oğlu Hakan

¹⁴⁹ <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-44021713> (Erişim Tarihi: 26.12.2020)

¹⁵⁰ 10.07.1971 Mahir Çayan Emniyet İfadesi

¹⁵¹ 01.07.1971 Mahir Çayan Emniyet İfadesi

¹⁵² Milliyet Gazetesi 06.04.1971

¹⁵³ Hürriyet Gazetesi 12.04.1971

Duman'ı 250.000 lira fidye karşılığında serbest bırakmışlardır. 19 Nisan'da İstanbul Gaziosmanpaşa İş Bankası'ndan 23.000 TL'lik bir soygun, 21 Nisan günü ise Osmanlı Bankası Kavaklıdere şubesinde silahlı soygun gerçekleştirilmiştir.¹⁵⁴

Şiddet eylemlerinin artması ile reformist yaklaşımda olan hükûmetin önceliklerinde değişimler olmaya başlamıştır. Korgeneral Atıf Erçikan'ın evine dinamit atılması olayından sonra MİT müsteşarı Fuat Doğu uzun süre üzerinde çalışıldığı anlaşılan iki dosyayı Başbakan Yardımcısı Sadi Koç'a sunmuştur. Dosyada Anayasanın 40'tan fazla maddesinin değişimi ile birlikte bazı kanunların çıkarılması ve sıkıyönetim ilanına kadar gidecek teklifler yer almıştır. Genelkurmay Başkanı Tağmaç da Anayasa değişikliği fikrini ısrarla savunmuştur.¹⁵⁵ 21 Nisan'da Bakanlar kurulunda kararlaştırılan, sıkıyönetimin ilanı hâlinde sınırlarını çizen kanun tasarısı 22 Nisan günü Başbakan Nihat Erim'in imzası ile Meclise gönderilmiştir.¹⁵⁶

23 Nisan nedeniyle hükûmet tarafından verilen demeçler ise yapılan eylemlere yönelik çok sert tedbirlerin alınacağını gösterir nitelikte olmuştur. Başbakan Nihat Erim TRT'de yaptığı konuşmada "Tedbirler kafalarına balyoz gibi inecektir." ifadesini kullanmıştır.¹⁵⁷

Başbakan'ın çıkışı sol gruplar tarafından memnuniyetsizlik yaratıp eleştirilere ve tepkiye neden olurken milliyetçi cephede memnuniyet ile karşılanmıştır. 26 Nisan 1971 günü ülkede meydana gelen olaylar karşısında hükûmet asayişini sağlamak amacıyla 11 ilde Ankara, İstanbul, İzmir, Adana, Diyarbakır, Eskişehir, Siirt, Hatay, Kocaeli, Sakarya ve Zonguldak'ta sıkıyönetim ilan edilmiştir. 27 Nisan tarihli resmî gazetede yayınlanan sıkıyönetim kararında bir kalkışmadan bahsedilmesi, hükûmetin olayları algılama şekli açısından önemlidir. Ayrıca kararda çıkar gruplarından bahsedilmiş, ancak bunların kimler olduğu ise açıklanmamıştır.¹⁵⁸

¹⁵⁴ Milliyet Gazetesi, 20-22. 04.1971

¹⁵⁵ Soysüren, s. 251

¹⁵⁶ TBMM Tutanak Dergisi, XIII. Ek Kısım, s.1-3

¹⁵⁷ Milliyet Gazetesi 23 Nisan 1971

¹⁵⁸ R.G. 27.04.1971/13820

26 Nisan 1971 günü eğitim hayatına tekrar başlayan Ankara DTCF’de karşıt görüşlü öğrenci grupları arasında patlayıcıların da kullanıldığı kavgada birçok öğrenci gözaltına alındıktan sonra fakülte süresiz olarak kapatılmıştır.¹⁵⁹ Sıkıyönetim Komutanlığı her ilde art arda kapatma ve yasaklama kararları almıştır. Ankara’da Dev-Genç, Ülkü ocakları ile DDKO süresiz olarak kapatılmıştır. İstanbul’da ise her türlü toplantı ve gösteri ile birlikte seminerler dahi yasaklanmıştır. Basın yayın ile ilgili de radikal sol gruplarının yayın organları Devrim, İşçi Köylü gibi gazeteler ile Türk Solu ve Aydınlık gibi dergiler süresiz kapatılırken sıkıyönetimi eleştirel yazı yazan Akşam ve Cumhuriyet gazeteleri ise 10 günlük süre ile kapatılmıştır.¹⁶⁰

Sıkıyönetim ilan edilen illerle birlikte ülke genelinde yaşanan olaylarda bir düşüş meydana gelmiş, hükûmet yetkilileri ise bu durumdan oldukça memnun olduklarını bir hafta içerisinde ülkede huzur ve asayişin sağlandığına yönelik açıklamalar yapmıştır. Hükümet sözcüsü Adalet Bakanı İsmail Hakkı Arar bu durumu başarı olarak gazetelere demeç vererek ilan etmiştir.¹⁶¹ Ancak kısa zaman sonra gerçekleştirilecek eylem bu başarı havasını yerle bir ederek hükûmeti çok zor bir duruma sokmuştur.

2.4. İsrail Başkonsolosu Efraim Elrom ’un Kaçırılması (17 Mayıs 1971)

THKP-C lideri Mahir Çayan ve örgüt üyeleri Münir Rıza Aktolga, Ulaş Bardakçı, Ertuğrul Kürkçü, Hüseyin Cevahir başta olmak üzere parti ve cephe tüzüğü hazırlandıktan sonra ses getirecek bir eylem yapma kararı almışlardır. Mahir Çayan eylem hazırlıklarını emniyet ifadesinde şu şekilde ifade etmiştir:

“... Parti ve cephe tüzüğü hazırlandıktan sonra topluma sansasyonel yaratacak bir olayla çıkmayı düşündük. Siyasi bir şahsın kaçırılmasını gerekli bulduk. Bu konuyu Yusuf ve Ertuğrul ile ben Hüseyin tezekkür ettikten sonra İlbay Ap.’na gittik. Yusuf, Ertuğrul, hep beraber olduğumuz halde Oktay Eti-

¹⁵⁹ Akşam Gazetesi 27.04.1971

¹⁶⁰ Soysüren, s. 262-265

¹⁶¹ Hürriyet Gazetesi 3 Mayıs 1971

man, Kamil Dede, Ulaş Bardakçı ve Ziya Yılmaz arkadaşlarımızla aynı mevzuu bir daha görüştük. Burada Amerika veya İsrail konsoloslarını kaçırmayı kararlaştırdık. Ancak bunlardan hangisinin kaçırılacağına bilahare biz kararlaştıracaktık...”¹⁶²

Mahir Çayan’ın anlatımından anlaşıldığı gibi, daha önce gerçekleştirilmesi planlanan kaçırılma olayı birkaç defa ertelenmiştir. Araç ve gereç hazırlandıktan sonra basına yayınlanacak bildiri de hazırlanmıştır. 17 Mayıs 1971 günü İsrail Başkonsolosu Efraim Elrom ikametinden kaçırılmıştır. Yayınladıkları bildiri ile üç gün içerisinde tüm devrimcilerin serbest bırakılmaması durumunda Başkonsolosun öldürüleceğini açıklamışlardır.¹⁶³

Hükûmet adına Başbakan yardımcısı Sadi Koçaş yaptığı açıklamada örgüte gözdağı vererek “başkonsolosun bırakılmasını, bu olaya yardım ve yataklık eden herkesin idamla yargılanacağını, başkonsolosun ölmesi halinde ise kanunun geçmişe dönük olarak da uygulanacağını” söylemiştir. Söylenenlerin hukuk devleti ilkesi ile alakası yoktur ancak muhtıra sonrası düzeni kurmak ve ülkeyi normale döndürmek için kurulan hükûmet sert tedbirler almaya başlamıştır. İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı başta Mahir Çayan olmak üzere eylemi gerçekleştiren THKP-C örgütü ile ilişkisi olduğu değerlendirilen içerisinde akademisyenler ve yazarların da bulunduğu bir liste yayınlamışlardır. Ülke genelinde cadı avı başlayarak gözaltına almalar başlamıştır.¹⁶⁴

Mahir Çayan ve arkadaşları aralarında hükûmetin resti karşısında ne yapacaklarına karar vermek için tartışmışlardır. Hüseyin Cevahir ve İlyas Aydın ile Oktay Eriman fidye karşılığında Başkonsolosu serbest bırakmak isterken, diğerleri öldürülmesini savunmuştur. 21 Mayıs 1971’de İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı tüm ikametlerde kalanlar hakkında tahkikat yapılmasına karar vererek konsolosu kaçıranların yakalanabilmesi amacıyla sokağa çıkma yasağı ilan etmiştir. Mahir Çayan ve arkadaşları yakalanmamak için sürekli yer değiştirdiklerinden ve bu durum

¹⁶² Mahir Çayan 10.07.1971Emniyet İfadesi

¹⁶³ Musa Kaplan, *Devrim Yolcuları*, Ozan Yayıncılık, İstanbul,2012, s. 135-143

¹⁶⁴ Cumhuriyet Gazetesi, 19.05.1971

kendilerini çok zorladığından 23 Mayıs günü Efraim Elrom'u başına üç el ateş ederek öldürmüşlerdir.¹⁶⁵ Polis operasyonlara hız vermiştir. 27 Mayıs günü yer değiştirmek için hareket eden Mahir Çayan ve Ulaş Bardakçı gidecekleri yerde arkadaşlarının yakalandığını öğrenince Mete Has olayında elde ettikleri paraları yanlarına alarak Hüseyin Cevahir'in de bulunduğu Saffet Alp'in yanına gitmişlerdir. Erenköy Taş Mektep sokakta bulunan güvenli olarak bilinen eve giderlerken önden giden Ulaş Bardakçı ve Rüçhan Manas'ın yakalandıklarını görünce oradan uzaklaşmışlardır. Hüseyin Cevahir ile Mahir Çayan yer değiştirirken içerisinde silahların bulunduğu çantayı düşürmeleri üzerine gelen ihbarlar sonrası, saklandıkları evin kapağı bir bekçi tarafından çalınmış, sonrasında ise girdikleri çatışmada bekçiyi ağır yaralayıp kaçarken civardaki bir eve girmişlerdir. Evde bulunan Sibel Erkan isimli on dört yaşındaki bir kızı rehin almışlardır. Rehine olayı uzun pazarlıklar ve çatışmalar sonrasında polis tarafından 1 Haziran sabahı yapılan operasyon ile Hüseyin Cevahir'in ölü ve Mahir Çayan'ın ağır yaralı olarak ele geçirilmesi ile son bulmuştur. Mahir Çayan ise sağ yakalanmamak için kendi kalbine bir el ateş ederek kendini yaralamıştır.¹⁶⁶

2.5. Nihat Erim'in İstifası ve Hükûmetin Yeniden Kurulması

İsrail Başkonsolosu Efraim Elrom'un kaçırılması sonrası öldürülmesi, hükûmet için bir dönüm noktası olmuştur. Hükûmet programında yer alan asayiş ve kamu düzeninin tesisi ile birlikte yapılacak reformlar sekteye uğramıştır. Bununla birlikte ilan edilen sıkıyönetim de her zaman hükûmetin karşısına sorun olarak çıkmış, iktidar sahibinin kim olduğu tartışma konusu yapılmıştır. Bununla ilgili Fransa'da yayınlanan Le Figaro Gazetesine Başbakan Nihat Erim'in "Türkiye'yi ordunun idare ettiği doğru değildir. Sıkıyönetime rağmen iktidar sadece hükûmete aittir."¹⁶⁷ ifadesi aslında hükûmetin sıkıyönetim uygulaması ile çift başlı iktidardan rahatsız olduğunu ortaya koymuştur.

¹⁶⁵ Turhan Feyizoğlu, *Mahir On'ların Öyküsü*, Totem Yayınları, İstanbul, 2017, s 394-403, Mahir Çayan, 10.07.1971 Tarihli Emniyet İfadesi

¹⁶⁶ Milliyet Gazetesi 02.06.1971, Mahir Çayan 10.07.1971 Tarihli Emniyet İfadesi.

¹⁶⁷ Yankı Dergisi, S 14, (31 Mayıs-6 Haziran 1971), s. 4

Cumhurbaşkanı Sunay ile görüşen Başbakan Erim, 26 Ekim günü istifa kararı almasına rağmen, MGK sonrası yapılan açıklamada “Parlamentonun Türk Silahlı Kuvvetlerinin ve kamuoyunun tam güvenine sahip olan hükûmet’in göreve devam edeceği” açıklanınca istifasını geri çekmiştir.¹⁶⁸

3 Aralık 1971 günü on bir bakanın hükûmetin programından uzaklaştığı ve reformları yerine getirme olasılığı kalmadığını savunan açıklamalarıyla istifa etmesi sonrası Başbakan Nihat Erim de hükûmetin istifasını açıklamıştır.¹⁶⁹ Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay tarafından yine Nihat Erim’e hükûmeti kurma görevi verildiği kamuoyuna duyurulmuştur.¹⁷⁰ Yaptığı görüşmeler sonrası görevi kabul eden Erim, 11 Aralık’ta Cumhurbaşkanı’nın kabineyi onaylaması ile ikinci defa Başbakan olarak göreve başlamıştır.¹⁷¹

Meclis içerisinde on altı bakan seçeceğini açıklayan Başbakan Erim bu isimleri mutabakat ile belirleme yolunu seçtiğini de belirtmiştir.¹⁷² 13 Aralık günü kabine Cumhurbaşkanınca onaylanmıştır. 16 Aralık günü Başbakan tarafından yeni hükûmet programının mecliste okunmasının ardından 20 Aralık günü mecliste üzerinde konuşulmuştur.

Hükûmetin yeni programı ise bir önceki hükûmet programının devam ettirilmesi ile birlikte eksikliklerin ve eleştirilerin değerlendirildiğini göstermiştir. Bu durumu Başbakan Erim, meclis konuşmasında eski ile yeni arasında sadece üslup farkı olduğunu belirterek “haklı veya haksız şüpheleri gidermek maksadıyla, ikincisinde bazı noktalara belki daha fazla basarak kuşkunun giderilmesini” hedeflediklerini savunmuştur.¹⁷³ Hükûmet programında, hükûmetin toplum düzenini bozan ve yeni bir devlet kurma anlayışında olan her türlü aşırı sağ, sol ve şeriatçı yapıların karşısında olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca üniversitelerde eğitim ve öğretimin daha sağlıklı yapılabilmesi için yapılacak olan kanunlar üniversitelerle ortak yürütülecek

¹⁶⁸ Cumhuriyet Gazetesi 28.10. 1971

¹⁶⁹ Milliyet-Cumhuriyet Gazeteleri 04.12.1971

¹⁷⁰ Hürriyet Gazetesi 08.12.1971

¹⁷¹ Cumhuriyet Gazetesi 12.12.1971

¹⁷² Hürriyet Gazetesi 11.12.1971

¹⁷³ TBMM Tutanak Dergisi, 20.12.1971, B:18 O:1, XIX, s. 533

çalışmalarla sağlanacağı ve öğrencilerin aşırı ideolojik eğilimlerde bulunmaması ve etkilenmemeleri için tedbirler alınması gerektiğinden bu yönde tedbirlerin de alınacağı belirtilmiştir.¹⁷⁴

Nihat Erim Hükûmetinin görevini yerine getiremediği ve hukuk devleti ilkesinden uzaklaşarak anarşizmin ülke sınırları içerisinde artmasına sebep olduğu, bu durumun ülkenin itibarına da zarar verdiği gerekçesi ile Demokratik Parti 10 Nisan'da Başbakan hakkında gensoru vermiştir.¹⁷⁵ Gensoru mecliste gündeme alınmamasına rağmen 17 Nisan 1972 günü Nihat Erim istifa etmiştir.¹⁷⁶ Yeni hükûmet kurma görevi Suat Hayri Ürgüplü'ye verilmiştir. Ancak 13 Mayıs'ta açıklanan kabine Cevdet Sunay tarafından uygun görülmeyince Ürgüplü görevinden çekilmiştir.¹⁷⁷

12 Mart sonrası oluşan siyasi ortamda Cumhurbaşkanlığı ve Genelkurmay Başkanının isteği ile partiler üstü hükûmet kurma çabaları üçüncü defa sekteye uğramıştır. Ancak normalleşmeye henüz geçilmesi için uygun ortam olmadığı değerlendirildiğinden yeni hükûmet kurma görevi Ferit Melen'e verilmiştir. Ferit Melen ise hükûmeti 22 Mayıs 1972'de kurmuştur.¹⁷⁸

3.12 EYLÜL 1980 ASKERİ DARBESİ ÖNCESİ YAŞANAN ÖĞRENCİ OLAYLARI

3.1. Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan'ın İdamlarını Engelleme Planları

9 Ekim 1971 tarihinde Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan idama mahkûm edilmişlerdir. Temyize gönderilen dosyanın onaylanması durumunda, mecliste yapılacak görüşmeler sonrası dosyanın TBMM'nin de onayından geçmesi durumunda idamlar gerçekleşecektir.¹⁷⁹

¹⁷⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 20.12.1971, B:18 O:1, XIX, s. 435-437

¹⁷⁵ Milliyet Gazetesi, 11.04.1972

¹⁷⁶ Milliyet Gazetesi, 18.04.1972

¹⁷⁷ Cumhuriyet Gazetesi, 14.05.1972

¹⁷⁸ Akşam Gazetesi, 23.05.1972

¹⁷⁹ Tuncay Çelen, *Denizler' den Terzi Fikri'ye Türkiye*, İmge Yay. Ankara, 2011, s.110

İstanbul Maltepe Askeri Cezaevinde tutuklu bulunan THKP-C lideri Mahir Çayan ve arkadaşları Ulaş Bardakçı, Ziya Ayna ile THKO mensupları Ömer Ayna ve Cihan Alptekin 29 Kasım 1971 tarihinde kaçmışlardır.¹⁸⁰ Beş kişinin firarı ancak ertesi gün haber alınabilmiştir. Cezaevinde firar edenlerin anlaşılması için isyan çıkarılmıştır. İsyan bastırılana kadar ise cezaevi yönetimi ve sıkıyönetim komutanlığının olaydan haberi olmamıştır. Ne gariptir ki hükûmet ise olayı basından öğrenmiştir.¹⁸¹ Birlikte firar eden beş kişi önce Beyazıt tarafında bir eve sığınmışlar, akabinde Mahir Çayan, Ömer Ayna ve Cihan Alptekin ile ayrılan Ziya Yılmaz ve Ulaş Bardakçı 19 Şubat 1972 günü İstanbul’da saklandıkları evde güvenlik görevlileri ile girdikleri silahlı çatışma sonrası Ulaş Bardakçı ölü olarak ele geçirilmiştir. Ziya Yılmaz ise ağır yaralı olarak yakalanmıştır. Ziya Yılmaz bulunduğu Malatya E tipi cezaevinden 1986 yılının Mart ayında tahliye edilmiştir.¹⁸²

Mahir Çayan, Cihan Alptekin ve Ömer Ayna birlikte Ankara’ya gitme kararı almışlardır. Bu durumu Ertuğrul Kürkçü 07 Nisan 1972’de alınan Emniyet ifadesinde “1972 yılının Ocak ayının son günlerinde Mahir Çayan bana, Seyfi Arman vasıtasıyla bir mektup göndermişti. Bu mektupta Mahir birkaç gün sonra Ankara’ya geleceğinden bildiriyor... Tayfun Orçun kaldığım yere gelip, Mahir Çayan’ın Ankara’ya geldiğini söyledi. Birlikte evden çıktık ve Mahir’in kaldığı Mustafa Şahin’in Emek Mahallesiindeki evine gittik” şeklinde anlatmıştır.¹⁸³

Ertuğrul Kürkçü yine aynı ifadesinde Mahir Çayan ile hazırladıkları partinin cephe faaliyetleri ile ilgili el yazısı ile 80 sahifelik tüzükten bahsederken ordu mensubu olarak nitelendirdiği Deniz Gezmiş grubunun çoğu üyesinin yakalanması üzerine Ömer Ayna, Cihan Alptekin ile birlikte Mahir Çayan’ında bulunduğu bir evde görüşerek eylem birlikteliği kararı aldıklarını ifade etmiştir. Ertuğrul Kürkçü’ye göre bu eylem birlikteliğinin sağlanmasını kolaylaştıran en önemli etken, THKO mensuplarının yakalanmasından dolayı insan gücünün zayıflaması, silah gücünün

¹⁸⁰Hikmet Çiçek, *Devrimci Portreler 68’in 50. Yılı*, Kırmızı Kedi, İstanbul, 2018, s.188

¹⁸¹Soysüren, s. 390-400

¹⁸²<https://www.sabah.com.tr/yasam/2011/10/06/39-yil-sonra-arkadasinin-yaninda> (27.12.2020)

¹⁸³ 07.04.1972 Ertuğrul Kürkçü Emniyet İfadesi

fazla olması, bunun karşılık THKP-C mensuplarında insan gücü ve örgütlenmenin fazla olmasına rağmen silah gücünün olmamasıdır. Aynı ifadesinde Ertuğrul Kürkçü yapılacak eylemle ilgili:

“İki ayrı eylem üzerinde duruldu. Onların teklifi elçiliğe giderek (herhangi bir elçilik olmayıp, Ortak pazara üye olan ülkelerden birinin elçiliğine) fiili bir durum yaratmaktı. Biz ise, parlamento içerisinde Adalet Partisi genel başkanını almayı ve AP oylarının etkisiz hâle getirilerek arkadaşlarının idamlarının engellenmesini düşünmüştük. Bu eylem, parlamentonun silahla basılması şeklinde yapılmayıp, Süleyman Demirel’i evinden çıktığı sırada kaçırmak suretiyle yapılacaktı. Biz kendi teklifimizi THKO ya kabul ettirdik. Fiiliyatta bu işin uygulanmasını Mahir Çayan, ben, Ömer Ayna ve Cihan Alptekin yapacaktık.”¹⁸⁴ şeklinde beyan etmiştir.

Daha sonra THKO mensupları ile birlikte THKP-C’ye destek veren askeriye içerisinde bulunan örgüt üyelerinin tasfiye edilmeye başlanması ile birlikte yapılacak eylemde kararsızlık yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Ayrıca Ziya Yılmaz ve Ulaş Bardakçı’nın öldürülmesi planları sekteye uğratmıştır. Ancak eylem hazırlıkları yavaşta olsa devam etmiştir. Ancak sıkıyönetim komutanlıklarınca yapılan arama ve tutuklamalar ile eylem sonrası sığınılacak ev bulunmaması Süleyman Demirel’in kaçırılması eyleminden vazgeçilmesine sebebiyet vermiştir. Yeniden elçiliklere saldırı planı ise keşif için görevlendirilen Oğuzhan Müftüoğlu’nun yakalanması sonrası tam bir çıkmaza sürüklenmiştir. Ertuğrul Kürkçü bu durumu ifadesinde “...Mahir Çayan en son bu işin sigortası olarak şu şekilde bir plan teklif etti: Herhangi bir elçiliğe Mahir, Cihan Alptekin ve Ömer Ayna bir intihar dalışı yapacak, elçinin hayatı karşılığında kendilerinin de teslim olması kaydıyla Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan’ın idamlarının engellenmesini talep edecektik.” şeklinde beyan etmiştir.¹⁸⁵

¹⁸⁴ 07.04.1972 Ertuğrul Kürkçü Emniyet İfadesi

¹⁸⁵ 07.04.1972 Ertuğrul Kürkçü Emniyet İfadesi

3.2. Kızıldere Olayına Giden Süreçte Radar Üssünden Üç İngiliz Askerinin Kaçırılması

İdamların engellenmesi için yapılan planların hareket alanlarının sürekli daralmasından dolayı Mahir Çayan ve arkadaşlarını gittikçe zorladığı görülmüştür. İdamları engellemek için yeni yapılan plan Ertuğrul Kürkçü'nün emniyet ifadesinde iki siyasi parti üyesi tespiti yaparak bunlardan birinin kaçırılmasıdır. Kaçırılacak siyasinin Ankara dışına çıkarılması için THKP/C mensubu olan Ertan Saruhan'ın sağlayacağı evde saklanmak ve durumu orada değerlendirmek planlanmıştır. Ancak Ertan Saruhan Ankara'ya geldiği kamyonunda şoför olarak bulunan arkadaşının kendisinden farklı bir görüşte olduğunu, bu tarz bir eylemde sıkıntı yaşatabileceğini düşünmüştür. Bu nedenle Ünye tarafında bulunan radar üssünde çalışan İngilizlere yönelik bir eylem yapmanın daha kolay olduğunu teklif etmiş ve bu yönde karar alınmıştır. Eylemin şekli ve uygulaması değişmiştir. Böylelikle Kızıldere olayına giden yolda ilk adım atılmıştır.

27 Mart 1972 günü Ünye'de bulunan NATO üssünde görevli üç İngiliz teknisyen kaçırılmıştır. Kaçırılma olayından sonra Tokat'ın Niksar İlçesinde bulunan Kızıldere köyünün muhtarı Emrullah Arslan'ın ikametine yerleşen grup askeri birliklerin Niksar tarafında arama faaliyetlerinin yoğunlaştığını öğrenince teslim olmadan direnme kararı almışlardır. 30 Mart sabahı Jandarma'nın muhtarın evine gelmesi üzerine Emrullah Arslan konuşmak için dışarı çıktığında bir daha dönmemiştir.¹⁸⁶

30 Mart sabahı uyarılar yapılarak evde bulunanların İngilizleri zarar vermeden bırakmaları ve teslim olmaları istenmiştir. Ancak içeride bulunan Mahir Çayan ve arkadaşları ev halkının dışarı çıkmasına izin vererek kapı ve pencerelerde barikat kurup direnme kararı almışlardır. İlk olarak üç İngiliz rehineyi de camdan göstererek kendilerine karşı yapılacak saldırıların önüne geçmeye çalışmışlardır. Ertuğrul Kürkçü'nün ifadesinden, Meclis Komisyonu'na anlattıklarından ve basına yansıyan

¹⁸⁶Ertuğrul Kürkçü 07.04.1972 Tarihli Emniyet İfadesi, TBMM Ülkemizde Demokrasiye Müdahale Eden Tüm Darbe ve Muhtıralar ile Demokrasiyi İşlevsiz Kılan Diğer Bütün Girişim ve Süreçlerin Tüm Boyutları ile Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu, Cilt 1, (Ertuğrul Kürkçü Komisyon ifadesi, 31.10.2012 s. 20),

haberlerden öğrenilenlere göre yapılan operasyon öncesi üç İngiliz'i öldürmeyi düşünmediklerini hatta bunu son çare olarak düşündüklerini söylemişlerdir. Çatışma başladığında Mahir Çayan ile çatı kısmına çıktıklarını, Mahir Çayan'ın öldürülmesi sonrası aşağıya indiğinde ise üç İngiliz'in ölü olarak salon ortasında olduğunu, kim tarafından öldürüldüklerini bilmediğini söylemiştir. Ancak bu durum basına İngilizleri öldürdüklerini kabul ettiği şeklinde yansımıştır. Ayrıca Ertuğrul Kürkçü bu çatışmadan sağ kurtuluşu ile ilgili olarak kaçmak için samanlıkların bulunduğu ahır kısmına evin içinden kazı yaptıklarını, çatışma sona erdiğinde herkesin ölmesi üzerine kendisinin samanlık içerisine girerek silahlı bir şekilde saklandığını anlatmıştır. Sonrasında ise gelen jandarma erlerini vurabilecekken böyle bir teşebbüste bulunmadığını ve daha sonrasında yakalandığını ifade etmiştir.¹⁸⁷

3 Mayıs 1972 günü Ankara-İstanbul seferini yapan yolcu uçağı Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın idam kararının uygulanmasını engellemek ve serbest bırakılmasını sağlamak için dört eylemci tarafından Sofya'ya kaçırılmıştır. Yolcular serbest bırakılmıştır. Ancak eylemciler siyasi sığınma alarak Sofya'da kalmışlardır.¹⁸⁸

3.3. Deniz Gezmiş ile Arkadaşlarının İdam Süreci

9 Ekim 1971 günü çok sıkı alınan güvenlik tedbirleri ile Ankara Sıkıyönetim Mahkemesine getirilen Deniz Gezmiş ve arkadaşlarından ilk olarak salona Deniz Gezmiş ile Yusuf Aslan alınarak Hâkim Albay Ahmet Tetik tarafından TCK 146. Maddesi kapsamında idama mahkûm edildikleri yüzlerine söylendikten sonra salon dışarısına çıkarılmışlardır. Daha sonra mahkeme huzuruna getirilen diğer şüphelilerin ikili üçlü gruplar halinde yüzlerine, yine idama mahkûm edildikleri okunmuştur. İdama mahkûm edilenler Atilla Keskin, Hüseyin İnan, Metin Yıldırımtürk, Ahmet Erdoğan, Mehmet Nakiboğlu, Recep Sakın, Ercan Öztürk, Osman Arkış, Hacı

¹⁸⁷ Milliyet Gazetesi 02.04.1972

¹⁸⁸ <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/thynin-kacirilan-17-ucagi-136862> (Erişim Tarihi: 27.12.2020)

Tonak, Semih Orcan, Mustafa Yalçiner, Cengiz Baltacı, Metin Güngörmüş, Mete Ertekin, Mustafa Çubuk ve Mehmet Asal isimli THKO üyesi gençlerdir.¹⁸⁹

Deniz Gezmiş ile arkadaşları Yusuf Aslan ve Hüseyin İnân'ın idam kararlarının 9 Ekim 1971 tarihinde verilmesinden sonra bu karar, ülkede, halk arasında ve siyaset arenasında şiddetli tartışmalara sebebiyet vermiştir. Sol görüşü savunanlar bu idamlarla ilgili yüksek sesle yapılan yargılamanın ve oluşan durumun adalet ile ilgisinin olmadığını dile getirirken sağ ideoloji tarafından hukuk kurallarının ve anayasanın işlenmesi gerektiği, devlet ve milletin huzur ve güvenliğini tehdit edenlerin cezasız kalmaması gerektiği savunulmuştur.

Meclis Genel Kurulu'na 24 Ocak 1972 günü gelen idam dosyaları ile ilgili olarak CHP Genel Başkanı İsmet İnönü bu duruma karşı çıkmıştır. Hatta CHP'li kurmaylar idam cezalarının kaldırılması için kanun tasarısı hazırlamıştır. İdam sürecini engelleme ve erteleme girişimlerine rağmen idam kararları 10 Mart'ta TBMM'de görüşülmeye başlanmıştır. Mecliste yapılan oylama sonucu 238 kabul oyu ile idam kararları onaylanmıştır. Buna karşı 53 ret 6 çekimser oy kullanılmıştır. Meclis'te yapılan görüşmede idam cezalarının bu kadar ivedilikle gündeme alınmasına CHP adına konuşan Bülent Ecevit karşı çıkmıştır. CHP adına mecliste konuşan Ecevit, idam cezalarının kaldırılması teklifinin Genel Kurulda görüşülmeden idamların onaylanmaması gerektiğini savunmuş ise de yapılan oylamada sonucun değişmesine etkisi olmamıştır.¹⁹⁰ İdam kararları 25 Mart günü resmî gazetede yayımlandı.¹⁹¹ Anayasa Mahkemesine CHP tarafından yapılan başvuru sonrası 6 Nisan 1972'de idam kararı iptal edilmiştir. Bu sırada idamı engellemek için yukarıda değindiğimiz Kızıldere Olayı ile uçak kaçırma eylemleri gerçekleşmiştir.¹⁹²

İdamları engellemek için yapılan girişimler sonrası Nihat Erim Hükûmeti idam kararlarının uygulanması için yaptıkları girişimlerle 24 Nisan 1972 günü Mecliste idam kararlarının yeniden oylanmasını sağlamıştır. Yapılan oylama sonrası

¹⁸⁹ Cumhuriyet Gazetesi 10.10.1971

¹⁹⁰ TBMM Tutanak Dergisi Dönem: 3 Cilt: 23, 58 Bileşim, 10.03.1972

¹⁹¹ R.G. 25.03.1972 /14139

¹⁹² <https://m.bianet.org/biamag/ifade-ozgurlugu/114326-deniz-huseyin-yusuf-idama-giden-iki-ay-23-gun> (Erişim Tarihi: 08.01.2021)

idam kararları 273 oy ile kabul edilmişti.¹⁹³ 05 Mayıs günü Resmî Gazetede yayınlanan 1586 no'lu kanun ile idam kararlarının uygulanmasının yolu açılmıştır.¹⁹⁴ 6 Mayıs Günü ise Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın idam kararları infaz edilmiştir.¹⁹⁵

3.4. Ferit Melen Hükûmeti'nin Kurulması ve Sonrası

22 Mayıs 1972'de Ferit Melen yeni kabineyi açıklamıştı. 29 Mayıs'ta hükümet programı okunduktan sonra 5 Haziran günü gerçekleştirilen oylama ile Hükümet kurulmasına rağmen; 149 milletvekilinin oylamaya katılmaması ise hükümetin sonraki dönem yaşayacağı sıkıntılı süreç ile ilgili ipucu vermiştir.¹⁹⁶

İskenderun'da bulunan sıkıyönetim komutanlığınca kendilerini Nurcu olarak adlandıran grubun bazı öğrencilerine Risale-i Nur kitabını okuyup okumadıklarını sorarak okumayanları dövmeleri sonrası gözaltına alınmaları huzursuzluklar yaratmıştır. 29 Mayıs günü ise bir grup tarafından Fatih öğrenci yurduna baskın düzenlenmiştir. Olaylara karışanlar gözaltına alınmış, bu durumla ilgili açıklamalarda bulunulmuş ve irticai faaliyetlere dikkat çekilmiştir.¹⁹⁷

Türkiye'de eylemler ve olaylar sıkıyönetime rağmen olaylar duraksamadan devam etmiştir. THY'ye ait bir uçak İstanbul Ankara seferini yaparken silahlı dört kişi tarafından Bulgaristan'ın başkenti Sofya'ya kaçırılmıştır. Bu dört kişi tutuklu on üç arkadaşının serbest bırakılması ile birlikte değişik taleplerde bulunmuşlar, ancak Türkiye büyükelçisi isteklerinin kabul edilmeyeceğini açıklamıştır. Bulgaristan'a iltica hakkı verilmesi karşılığında eylemciler yolcuları ve mürettebatı serbest bırakmıştır.¹⁹⁸

Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın yedi yıllık Cumhurbaşkanlığı süresinin 1973 yılının Mart ayında dolması üzerine 13 Mart 1973 yılında TBMM'de seçim

¹⁹³ TBMM Tutanak Dergisi Dönem: 3 Cilt: 24, 77 Bileşim, 24.04.1972

¹⁹⁴ R.G. 05.05.1972/ 14178

¹⁹⁵ Cumhuriyet Gazetesi 06.05.1972

¹⁹⁶ Cumhuriyet Gazetesi 06.06.1972

¹⁹⁷ Milliyet Gazetesi 30.05.1972

¹⁹⁸ Cumhuriyet Gazetesi 23.10.1972

yapılmıştır. Cevdet Sunay yerine 12 Mart Muhtırasında da rol oynayan Faruk Gürler görevinden istifa etmiş ve sonrasında kontenjan senatör olarak atanmıştır. Ancak Süleyman Demirel ve Bülent Ecevit Genelkurmay Başkanının üniformayı çıkarıp cumhurbaşkanı olmasını istememiştir. Bunun teamül haline gelmesi durumunda bu makamın Genelkurmay Başkanlığının devamı niteliğinde olacağını savunmuşlardır. İlk yapılan oylamada Faruk Gürler seçilemeyince adaylıktan çekilmiştir.¹⁹⁹ Cumhurbaşkanlığı seçim krizini aşmak üzere Cevdet Sunay'ın görev süresinin uzatılması için anayasa değişikliği yapılması düşünülmüştür. Ancak değişiklik için gerekli oy olan 300 oy yerine teklif için 299 evet oyu çıkınca Cumhuriyet Senatosu tarafından teklif reddedilmiştir.²⁰⁰ Siyasi partilerin üzerinde uzlaştığı Fahri Korutürk'ün 6 Nisan 1973'te seçilmesi ile cumhurbaşkanlığı krizi sona ermiştir.²⁰¹

Cumhurbaşkanlığı krizinin çözüldüğü gün Başbakan Ferit Melen istifa etmiştir. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk hükûmet kurma görevini 12 Nisan'da Naim Talu'ya vermiştir. Naim Talu Cumhuriyet Senatosu kontenjan üyesi idi.²⁰²

Naim Talu başkanlığında kurulan hükûmetin programının 24 Nisan 1973'te Meclis'te okunması sonrası bu hükûmet TBMM'den 26 Nisan 1973'te güvenoyu almıştır. Hükûmet programında özellikle "Üniversiteler Kanunu" ve Milli Eğitim Kanunu ile ilgili gerekli çalışmalar yapıldıktan sonra kanunlaştırılacağı yer almıştır.²⁰³ Naim Talu'nun kurmuş olduğu hükûmet aslında bir seçim hükûmeti olduğundan 14 Ekim 1973'te yapılacak seçimlere kadar ülke genelinde kayda değer bir olay yaşanmamıştır.

14 Ekim 1973 seçimlerinde CHP 185 milletvekili çıkararak birinci parti olmuştur. AP ise 149 milletvekili ile ikinci, MSP 47 milletvekili ile üçüncü, DP ise 45 milletvekili ile dördüncü olmuştur. CGP (Cumhuriyetçi Güven Partisi) 12, MHP 3,

¹⁹⁹ Tevfik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1950'den Günümüze)*, İmge Kitabevi, Ankara, 2013, s. 219-220

²⁰⁰ Cumhuriyet Gazetesi 26.03.1973

²⁰¹ Cumhuriyet Gazetesi 07.04.1973

²⁰² Cumhuriyet Gazetesi 13.04.1973

²⁰³ Dr İrfan Neziroğlu, Dr. Tuncer Yılmaz, *Hükûmetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri*, Cilt 7 (12 Kasım 1979-9 Kasım 1989), TBMM Basımevi, 2013, s.3807-3815

TBP (Türkiye Birlik Partisi) 1 ve bağımsız olarak 8 milletvekili ile mecliste yer almıştır.²⁰⁴

Hükûmet kurma görevi ilk olarak CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'e verilmiştir. Ancak teklif götürdüğü partilerden olumlu cevap alamayınca görevi iade etmiştir.²⁰⁵ Bu defa görev Cumhurbaşkanı tarafından AP Genel Başkanı Süleyman Demirel'e tevdi edilmiştir. Ancak yapılan tüm görüşmelere rağmen koalisyon için yeterli çoğunluğa ulaşamayan Süleyman Demirel, 17 Kasım'da görevi iade etmiştir.²⁰⁶ Cumhurbaşkanı hükûmet kurma görevini Naim Talu'ya verdikten sonra hükûmet kurma çabası yine başarısız olunca görev üçüncü defa iade edilmiştir.²⁰⁷ Yapılan yerel seçimlerde CHP birinci parti olarak çıkınca MSP ile görüşmeler sonrası parti Genel Başkanları Ecevit ve Erbakan'la anlaşmaya varılması üzerine Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından hükûmet kurma görevi tekrar Ecevit'e verilmiştir. 25 Ocak 1974'te CHP-MSP koalisyonu hükûmeti kurulmuştur. Koalisyon protokolünde eğitim başlığı altında; özellikle meslek liseleri için ortaokul kısımlarından itibaren öğrencilerin yetiştirilmeye başlanması ve yükseköğretim kurumları için geçiş kolaylığının sağlanması ile birlikte yükseköğrenimin ücretsiz olarak ve kalkınma planları doğrultusunda kararlar alınması yönünde konular yer almıştır.²⁰⁸

18 Mart 1974'te ülkenin doğusunda karşıt görüşlü öğrenciler arasında kavgalar çıkmıştır. Tunceli Öğretmen okulunda kuruluş yıl dönümü etkinliklerinde çıkan kavgaya neticesinde yaralananlar olmuştur. Aynı gün Erzurum Atatürk Lisesinde "Komando" olarak adlandırılan grup ile CHP'li olduğu iddia edilen grup arasında çıkan çatışmada dört öğrenci gözaltına alınırken olaya karışan üç kişi ise yakalanamamış, iki öğrenci ise ağır olarak yaralanmıştır.²⁰⁹

²⁰⁴ <https://secim.haberler.com/1973/> (Erişim Tarihi: 28.12.2020)

²⁰⁵ Çavdar, s. 222-223

²⁰⁶ Milliyet Gazetesi 18.11.1973

²⁰⁷ Murat Karataş, Türkiye'de Asker-Sivil İlişkileri Bağlamında 12 Mart Muhtırası Ve Partiler Üstü Hükûmet Modeli Üzerine Bir Değerlendirme, *Anadolu Ve Balkan Araştırmaları Dergisi*, 2019; 2(3), s. 104

²⁰⁸ Dr. İrfan Neziroğlu, Dr. Tuncer Yılmaz TBMM koalisyon Hükûmetleri, Protokolleri, Hükûmet Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri, Cilt 1, TBMM Basımevi, 2015, s. 580-590

²⁰⁹ Cumhuriyet Gazetesi, 19.03.1974

Hükûmetin artan şiddet olayları ile ilgili olarak yaptığı toplantı sonrası Başbakan Bülent Ecevit, 12 Mart sürecini hatırlatarak önlem alınmazsa Muhtıra öncesine dönülebileceğini hatırlatmıştır. Ancak muhalefet partileri ise gerilimi yükseltecek açıklamalar yapmaya devam etmiştir. AP tarafından özellikle milliyetçi gençlere destek verilmiş, sol görüşü savunan öğrenciler ise komünist olarak adlandırılmış, özellikle hükûmet içerisinde bazı bakanları hedef alarak bu olayların yaşanmasına sebep oldukları yönünde açıklamalar yapılmıştır.²¹⁰

Sağ-Sol görüşlü öğrenci olayları artmaya başlamıştır. İstanbul Atatürk Öğrenci Yurdunda çıkan kavga neticesinde yetmiş yedi öğrenci gözaltına alınarak DGM²¹¹'ye sevk edilmiştir. İ.Ü. önünde sol görüşlü öğrenciler ise devrimciliği savunan arkadaşlarının ve kendilerinin uğradığı şiddet olaylarını protesto etmek için toplanmışlardır. 7 Mayıs'ta İ.Ü. Hukuk fakültesinde yaşanan olaylarla birlikte farklı yerlerde çıkan kavgalar gazetelerde yer almıştır.²¹²

Karşıt görüşlü öğrenci kavgaları ile birlikte şiddet eylemleri ülke geneline yayılırken 9 Mayıs'ta İstanbul Atatürk Öğrenci Yurdunda kavga neticesinde yirmi beş öğrenci yaralanmış, çok sayıda öğrenci gözaltına alınmıştı. Aynı gün İstanbul Niğde Öğrenci yurdunda çıkan kavgada silah kullanılması ile bir kişi yaralanmıştır. Sağ-sol gruplar birbirlerini suçlarken öğrenci yurtları ve okul çevrelerinde emniyet güçleri tedbirleri arttırmaya başlamıştır.²¹³

3.5. Genel Af İlan Edilmesi ile Kıbrıs ve Hükûmet Krizleri

Genel affın gündeme gelmesi ile birlikte siyaset ve sokaklarda karışıklıklar yaşanmaya başlanmıştır. Aynı zamanda hükûmetin uğraştığı diğer bir konu ise Kıbrıs sorunu olmuştur. Genel affın ilan edilmesi durumunda cezaevlerinde bulunan

²¹⁰ Milliyet Gazetesi, 22-27. 03.1974

²¹¹ Devlet Güvenlik Mahkemesi (DGM) : Türk hukuk sistemine ilk kez 1961 Anayasası'na 1973 yılında eklenen bir maddeyle girmiş, 1982 Anayasası'nda yeniden getirilmiştir. Bir dönem Cumhuriyetin ve Devletin iç ya da dış güvenliğini ilgilendiren" davalara bakmış ancak daha sonra kaldırılmış olan mahkemelerdir.

²¹²Cumhuriyet, Milliyet Gazeteleri 07.05.1974

²¹³Cumhuriyet Gazetesi 10.05.1974

çoğu mahkûmun serbest kalmasının engellenmesi, özellikle de siyasi tutuklular siyasette tartışma konusu olmuştur. 10 Mayıs 1974'te Meclis'te genel af için görüşmelere başlanmıştır.²¹⁴ MSP özellikle 141 ve 142. Maddelerin af yasası dışında bırakılmasını istemiş ve bu yönde yapılan girişimlerle yasanın 15 Mayıs 1974 tarihinde kabul edilmesi ile 141 ve 142 maddeler kapsam dışında bırakılmıştır.²¹⁵ Ancak CHP bu maddelerin kapsam dışında bırakılmasının eşitlik ilkesine aykırı olduğu gerekçesiyle Anayasa Mahkemesine yaptığı başvurunun kabul edilmesi ile siyasi tutuklu olarak tabir edilenler de af kapsamına girmiştir.²¹⁶

Af tartışmaları bitmeden 15 Temmuz 1974'te Yunanistan Ulusal Muhafız Gücü'nün oldu bitti ile Kıbrıs'ta hükûmete darbe yapması sonrası ülkede Kıbrıs krizi gündem olmuştur. Başbakan Bülent Ecevit durumun görüşülmesi için Meclis'i olağanüstü toplantıya çağırmıştır.²¹⁷ Yapılacak Kıbrıs Harekâtı ile ilgili olarak 19 Temmuz'da Bakanlar Kurulu tarafından Ankara, İstanbul, Tekirdağ, Kırklareli, Çanakkale, Balıkesir, Manisa, İzmir, Aydın, Muğla, Adana, İçel ve Hatay illerinde 20 Temmuz 1974 gününden geçerli olmak üzere bir ay süre ile sıkıyönetim ilan edilmiştir. 20 Temmuz 1974 tarihinde Garantörlük Antlaşması kapsamında düzenlenen askerî hareket sonrası BM ateşkes teklifini her ne kadar Türkiye kabul etmiş ise de yapılan görüşmeler sonuç vermeyince 14 Ağustos'ta yeniden üç gün sürecek askerî hareket başlamıştır. 13 Şubat 1975 tarihinde Kıbrıs Türk Federe devleti kurulmuştur. 15 Kasım 1983 yılında ise Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ilan edilmiştir.²¹⁸

²¹⁴Milliyet Gazetesi 10.05.1974

²¹⁵https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc057/kanuntbmmc057/kanuntbmmc05701803.pdf, https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/14890_1.pdf (Erişim Tarihi: 02.01.2021)

²¹⁶ Cumhuriyet Gazetesi 04.07.1974

²¹⁷ Cumhuriyet Gazetesi, 16.07.1974

²¹⁸<https://tr.euronews.com/2020/07/20/kibris-baris-harekati-adanin-ve-turkiye-nin-kaderini-nasil-etkiledi-45-yil-donumu> (02.01.2021)

ABD, haşhaş ekiminin Türkiye’de serbest bırakılması ile Kıbrıs Barış Harekâtına tepki olarak, Türkiye’nin kendisinden aldığı silahları amaç dışında kullandığı gerekçesiyle 5 Şubat 1975 tarihinde silah ambargosu uygulamaya kararı almıştır. Bu ambargo yapılan görüşmeler sonrası 1978 yılında kaldırılmıştır.²¹⁹

Kıbrıs Krizi devam ederken Başbakan Bülent Ecevit’in yurt dışı gezisinin MSP milletvekilleri tarafından imzalanmaması sonrası istifa edeceğini açıklayan Bülent Ecevit, 18 Eylül’de istifasını Cumhurbaşkanı’na sunmuş ve aynı gün istifası kabul edilmiştir.²²⁰

Bülent Ecevit tekrar hükûmeti kurmakla görevlendirilmiş ise de başarılı olmamıştır. 30 Eylül’de Süleyman Demirel görevlendirilmiş, 4 Ekim’de görevi iade etmiştir. 10 Ekim’de ikinci defa görevlendirilen Bülent Ecevit 7 Kasım’da görevi iade etmiştir. Bu başarısız girişimlerden sonra Cumhurbaşkanı hükûmet kurma görevini 12 Kasım’da Cumhuriyet Senatörü Sadi Irmak’a vermiştir.²²¹

Sadi Irmak Hükûmeti programında bilim ve teknolojiye dayalı bir eğitim sistemi ile fırsat eşitliğini öncelik olarak sıralamıştır. Ayrıca yükseköğretim için öğrencilere yardım yapılacağı, üniversite kanunu ile ilgili düzenlemelerin de yapılacağı programda yer almıştır.²²²

Sadi Irmak Hükûmeti güvenoyu alamayınca 29 Kasım’da istifa etmiştir. Cumhurbaşkanı hükûmet kuruluncaya kadar görevde kalmasını isteyerek, istifayı kabul etmiştir.²²³

3.6. Üniversitelerde Öğrenciler Arasında Yükselen Gerginlik ve Yaşanan Olaylar (1974 yılı Sonu-1975 yılı)

Türkiye, Af Yasası sonrasında Kıbrıs ve hükûmet krizleri ile uğraşırken aynı zamanda üniversitelerde çıkan sağ-sol ideolojik kavgaları ile gergin günler yaşa-

²¹⁹Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*, Kronik, İstanbul, 2019, s. 610-614

²²⁰Suavi Aydın-Yüksel Taşkın, *1960’tan Günümüze Türkiye Tarihi*, İletişim Yayınevi, İstanbul, 2017, s.265

²²¹Çavdar, s. 242-243

²²²Cumhuriyet Gazetesi 25.11.1974

²²³Cumhuriyet Gazetesi 30.11.1974

maya başlamıştır. 25 Kasım'da İ.Ü. 'de devrimci öğrenciler ve “ülkücü komandoların” yaşanan olayların nedeni olarak karşılıklı birbirlerini suçladıkları çatışmalar sonrası on kişi yaralanmıştır. Hukuk, tıp ve iktisat fakülteleri üç günlüğüne kapatılmıştır.²²⁴

Üniversitelerde art arda boykot ve çatışma haberleri gelmeye başlamıştır. 27 Kasım'da A.Ü. ile Sakarya ve Konya DMMA (Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi)'da öğrenciler boykot kararı almışlardır. İstanbul DMMA'da ise sol görüşlü öğrenciler boykotta bulunmuştur. 28 Kasım'da EÜ'de çıkan olaylar ile yirmi dokuz öğrenci gözaltına alınmıştır.²²⁵

Erzurum Atatürk Üniversitesinde meydana gelen olaylar sonrası üçü ağır yirmi beş kişi yaralanmıştır.²²⁶ Ankara DTCF'de ise molotof ve sopaların kullanıldığı ve yüz elli kişinin gözaltına alındığı olaylar sonrası okul tatil edilmiştir.²²⁷

Karşıt grup öğrenci olayları gittikçe şiddetini arttırarak devam ederken, 23 Ocak 1975'te önlenemeyen olaylarda İstanbul DMMA'da sol gruptan olduğu belirtilen Kerim Yaman isimli öğrencinin ölmesi ile olaylar sonuçlanmıştır.²²⁸ Kerim Yaman'ın ölmesi sonrası ise birçok üniversite ve fakültede protestolar gerçekleşmiştir. İ.Ü. Merkez kampüsünü işgal eden öğrenciler cenazeyi hastaneden kaçırarak bahçeye getirip nöbet tutmuşlardır. Yıldız DMMA ve İTÜ öğrencileri valilik önüne giderek olayı protesto etmişlerdir. Yıldız Teknik Üniversitesinde olaylara sağ görüşlü öğrencilerin de karışması sonrası çatışmalar çıkmıştır. DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler ve TSİP (Türkiye Sosyalist İşçi Partisi) Genel Başkanı Ahmet Kaçmaz Cumhurbaşkanlığına telgraflar çekerek konunun takipçisi olduklarını bildirmişlerdir. Kerim Yaman'ın cenazesi birçok öğrenci, işçi ve sendika temsilcisinin katılımıyla memleketi Akhisar'a gönderilmiştir.²²⁹

²²⁴ Cumhuriyet Gazetesi 26.11.1974

²²⁵ Milliyet Gazetesi 29.11.1974

²²⁶ Milliyet Gazetesi 04.12.1974

²²⁷ Milliyet Gazetesi 05.12.1974

²²⁸ Milliyet Gazetesi 24.01.1975

²²⁹ Milliyet Gazetesi 26.01.1975

Kerim Yaman'ın öldürülmesi değişik üniversitelerde protesto edilmek istenirken sağ ve sol gruplar arasında silahlı çatışmalar yaşanmaya başlamıştır. Artık olaylarda silah vazgeçilmez bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Silah kullanılan olaylardan biri de H.Ü Yabancı Diller kampüsünde yaşanmıştır. 6 Şubat 1975'te silahla bir öğrenci yaralanmış, dört öğrenci gözaltına alınmıştır.²³⁰ Elazığ'da ise 8 Şubat tarihinde CHP, TÖB-DER ve DİSK tarafından yapılan yürüyüşe ülkücü komandolar saldırmıştır. On üç polis ve otuz dokuz kişi yaralanmıştır. Olaylar ile ilgili Mecliste yapılan görüşmelerde siyasi partiler birbirini suçlayıcı ifadelerde bulunmuştur. Şiddet olaylarının CHP tarafından özellikle kışkırtıldığı iddia edilmiştir.²³¹

Erzincan ilinde 23 Şubat tarihinde başlayan olaylar aralıksız olarak devam ederken yaklaşık on bine yakın vatandaş olaylara karışmıştır. Çıkan çatışmalar sonrası on dört yaşında Mehmet Kaya isiminde bir çocuk ölmüştür. CHP ve TÖB-DER binası tahrip edilirken diğer illerden takviye kuvvet çağrılmasına rağmen olaylar köylere yayılarak devam etmiştir. Olaylarda MSP il binası da tahrip edilirken, birçok kişi gözaltına alınıp, tutuklanmıştır.²³²

Hükûmet kurma çabaları 31 Mart 1975'te Süleyman Demirel'in Başbakanlığında AP, MSP, CGP ve MHP koalisyonu MC (Milliyetçi Cephe) adı altında hükûmetin kurulması ile son bulmuştur. Partiler arası imzalanan protokolde gençlik için her türlü tedbirlerin alınması, en iyi şekilde yetişmelerine yönelik faaliyetlere öncelik verileceği yer alırken; eğitim ile ilgili olarak Atatürk ilke ve inkılapları çerçevesinde Türk milliyetçiliğine bağlı fırsat eşitliğine dayalı bir politika izleneceği yer almıştır. 12 Nisan'da TBMM'de yapılan oylama neticesinde ise güvenoyu alan hükûmet göreve başlamıştır.²³³

29 Mart 1975 günü Ankara Turizm ve Ticaret Yüksek Okulu kantininde ülkücülerce dövülen son sınıf öğrencisi Veli Yıldırım kaldırıldığı hastanede beyin

²³⁰ Milliyet Gazetesi 07.02.1975

²³¹ Cumhuriyet Gazetesi 09.02.1975; TBMM Tutanak Dergisi, 4. Dönem 8. Cilt 39. Birleşim, s.605-606

²³² Milliyet Gazetesi 25.02.1975

²³³ Dr. İrfan Neziroğlu, Dr. Tuncer Yılmaz TBMM Koalisyon Hükûmetleri, Protokolleri, Hükûmet Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri, Cilt 2, s. 977-985, s. 1307-1314

kanamasından hayatını kaybetmiştir. Veli Yıldırım'ın cenazesi Hukuk Fakültesinde yapılan törenin ardından memleketi Uşak'a gönderilmiştir.²³⁴ Hükûmetin kurulmasının ardından Ankara ve İstanbul'da üniversitelerde hükûmet karşıtlığı protesto gösterileri yapılırken aynı zamanda Veli Yıldırım'ın öldürülmesini de öğrenciler protesto etmek için İTÜ başta olmak üzere birçok yerde boykot kararı alarak bunu uygulamıştır.²³⁵

Ankara'da 01 Nisan'da sağ-sol çatışmaları kapsamında DMMA'da bıçaklı kavga olurken, 3 Nisan'da Erkek Öğretmen Okulu'nda ülkücü genç Necdet Dumanay isimli öğrenci darp neticesinde öldürülmüştür. İstanbul, Ankara ve Bursa'da on dokuz kişinin yaralandığı ve kırk kişinin gözü altına alındığı olaylar yaşanmıştır.²³⁶

Karşıt görüşlü öğrenci gruplarının kavgası 7 Nisan'da KTÜ'ye oradan da Trabzon'a sıçramıştır. Kavgada yaralananlar ve gözü altına alınanlar olmuştur. Üniversitede yaşanan olaylar şehir merkezinde de devam etmiştir. İTÜ'de öğrenciler üç bin kişilik açık oturum düzenlerken, Ankara SBF'de sınavlar 8 Nisan'da polis nezaretinde yapılmıştır. Çorum İlk öğretmen Okulunda ve Konya Selçuk Eğitim Enstitüsünde kavgalar çıkmıştır.²³⁷

11 Nisan'da Eskişehir'de bazı fakültelerde çıkan kavga neticesinde dört öğrenci silahla vurularak yaralanmıştır. Erzurum Atatürk Üniversitesi Tıp ve Ziraat Fakülteleri'nde yine sağ sol çatışması çıkmıştır. Her iki ilde de gözü altına alınanlar olmuştur.²³⁸

Öğrenci olayları ve üniversitelerde boykotlar devam ederken, İ.Ü. Fen Fakültesi'nde 24 Nisan'da sağ-sol kavgası çıkmıştır. Silahların kullanıldığı çatışmada bir öğrencinin vurulması sonrası polis ortamı zorlukla sakinleştirebilmiştir. Ancak komandoların Site Öğrenci Yurdu'nu basması sonrası çıkan silahlı çatışmada yurt ça-

²³⁴ Milliyet Gazetesi 30.03.1975

²³⁵ Cumhuriyet Gazetesi 01.04.1975

²³⁶ Milliyet Gazetesi 04.04.1975

²³⁷ Milliyet Gazetesi 08-09.04.1975

²³⁸ Milliyet Gazetesi 12.04.1975

lışanı Abdi Gönel başına isabet eden mermi ile ölmüştür. Olaylar kontrolden çıkmaya başlamıştır. Öğrenciler polisle çatışırken çevrede bulunan işyerlerine ve araçlara zarar verilmiştir. Olaylar üzerine ODTÜ Rektörü Prof. Dr. Tarık Somer ve on üç Üniversite rektörü Süleyman Demirel'e tedbirler alınması için başvuruda bulunmuştur.²³⁹

Öğrenci olayları ve artan şiddet eylemlerinin yanı sıra dış politika gelişmeleri 26 Nisan 1975'te toplanan MGK'da değerlendirilerek Ankara, İstanbul, Adana ve İçel'de sıkıyönetimin uzatılması kararı alınmıştır.²⁴⁰ 30 Nisan'da TBMM'de yapılan görüşmelerde ise muhalefet partileri özellikle hükûmetin olayları önlemekte yetersiz kaldığı ve okulları tatil etmenin çözüm getirmediği üzerinde durmuşlardır.²⁴¹

Sıkıyönetimlerle ve üniversitelerin sürekli tatil edilmesi ile şiddet eylemlerinin önüne geçilememiştir. Eğitim ve öğretim yılının yeniden başlaması ile çatışma ortamı yeniden şiddetlenmiştir. H.Ü üniversitesinde sağ-sol çatışması yurtlara da sıçramıştır. Birçok öğrenci gözaltına alınmıştır. Ankara Gazi Eğitim Enstitüsünde çıkan kavgada ülkücü gruptan Alpaslan Gümüş isimli öğrenci silahla vurularak öldürülmüştür. Ülkü Ocakları yaptığı açıklamada hükûmeti ve emniyet güçlerini işini yapmamakla suçlamıştır.²⁴² Alpaslan Gümüş'ün ölümü ile birçok üniversite ve kampüste eylemler yapılırken alınan tedbirlere rağmen karşıt görüşlü öğrencilerin çatışmaları sonrası yaralananlar ve gözaltına alınanlar olmuştur. Çatışmalar sonrası İTÜ İnşaat Fakültesi öğrencisi ülkücü gençlerden Yaşar Özcivlez öldürülmüştür. Bunun ardından İTÜ on iki gün süreyle tatil edilmiştir.²⁴³

Olaylar kontrol altına alınamadığı gibi her gün sağ-sol öğrenci gruplarından bir kişinin ölüm haberi gazetelerde yerini almıştır. Artık hükûmet kontrolü kaybetmiş, alınan tedbirler ise yetersiz kalmıştır. Bu da siyasette gerginliğin artmasına neden olmuştur. Üniversite gençliğinin karıştığı her olayda artık silah kullanılmaya başlanılmıştır. Ölüm gerçekleşmeyen olaylar artık bir teselli olarak görülmüştür.

²³⁹ Milliyet Gazetesi 25.04.1975

²⁴⁰ Hürriyet Gazetesi 27.04.1975

²⁴¹ TBMM Tutanak Dergisi, B: IX 30. 4. 1975 O: 1 s.

²⁴² Hürriyet Gazetesi 04.05.1975

²⁴³ Milliyet Gazetesi 06.11.1975

Gaziantep, Ankara, Trabzon ve Çorum'da Kasım ayı boyunca çeşitli eylemler gerçekleştirilmiştir. MHP Genel Başkanı Alpaslan Türkeş'in toplantısı için afiş asma çalışmaları sırasında sol görüşlü öğrencilerle çıkan silahlı kavga neticesinde İTÜ öğrencisi İsmail Tıǧlı 21 Kasım günü öldürülmüştür. Polis bu olayın ardından yurt binalarında yaptığı aramalar sonrasında çok sayıda silah, mermi, dinamit gibi materyaller ele geçirmiştir.²⁴⁴

Her iki grup birbirinden intikam almak için fırsat kollamıştır. 1 Aralık 1975 günü sol görüşlü oldukları bilinen Galatasaray Mühendislik Yüksekokulu öğrencisi Cezmi Yılmaz ve Halit Pelitözü silahla vurulma neticesinde ölmüşlerdir. Yapılan protesto gösterilerinde İstanbul'da Şişli MHP İlçe Merkezi ile Ankara'da AP Genel Merkezi taşlanmıştır. Olaylarla ilgili öğrencilerden gözüaltına alınanlar olmuştur.²⁴⁵

Ülkede yaşanan gerginlik artık lise öğrencileri arasında da kendini göstermeye başlamıştır. 5 Aralık'ta Malatya Atatürk Lisesinde yaşanan büyük kavga sonrası Kazım Göktaş isimli öğrenci binadan atılarak öldürülmüştür. Çatışmalarda birçok öğrenci ise yaralanmıştır.²⁴⁶

3.7. 1976 Yılı ve Yaşanan Olaylar

1976 yılının ilk günleri, kendilerini ülkücü komando olarak adlandıran grubun değişik üniversitelerde art arda eylemlerine sahne olmuştur. 03 Ocak'ta ODTÜ'de sınavlara girmek isteyen öğrenciler komandolar tarafından engellenmiştir. Çıkan çatışmada dört öğrenci yaralanırken iki kişi de gözüaltına alınmıştır.²⁴⁷ ODTÜ'de yaşanan olaylara siyasi tepkiler olurken olaylardan hükümet sorumlu tutulmuştur. Sınavlar jandarma kontrolünde yapılabilmektedir.²⁴⁸

05-06 Ocak 1976 tarihinde öğrenciler arasında İ.Ü Gümüşsuyu kampüsünde, İTÜ Maden Fakültesi ve Kimya Fakültesinde, Fikirtepe Atatürk Eğitim Enstitüsünde, Ankara DMMA okullarında komandoların başını çektiği sağ ve sol görüşlü

²⁴⁴ Cumhuriyet Gazetesi 22.11.1975

²⁴⁵ Milliyet Gazetesi 02.12.1975

²⁴⁶ Tercüman Gazetesi 05.12.1975

²⁴⁷ Cumhuriyet Gazetesi 04.01.1976

²⁴⁸ Cumhuriyet Gazetesi 06.01.1976

öğrenci grupları arasında silahlı çatışmalar yaşanmıştır. H.Ü Beytepe kampüsünde kafeterya komandolar tarafından beş saat işgal edilmiştir. Yapılan aramalarda jandarma çok sayıda silah ve patlayıcı ele geçirmiştir. Aynı gün H.Ü Temel Bilimler Fakültesinde sol gruptan olan Şükrü Bulut isimli öğrenci başından vurulmuştur. 07 Ocak'ta ise hastanede hayatını kaybetmiştir. H.Ü olayları sırasında Nuray Erenler isimli öğrenci yaralanmış, o da 13 Ocak 1976 tarihinde hayatını kaybetmiştir. Sol görüşlü öğrenciler ise eylemlerine devam etmişlerdir. Nuray Erenler'in ölümü üzerine çıkan olaylar sonrası on gün süre ile eğitime ara verilmiştir.²⁴⁹

Siyaset artık çıkmaza girmiştir. Muhalefet partileri yapılan Meclis toplantılarında ve basın açıklamalarında yaşanan olaylardan hükûmeti sorumlu tutmuştur. Özellikle MC olarak adlandırılan hükûmet ortaklarının ülkücü komando olarak adlandırılan grubu kolladığından şikâyet ederek olayları kışkırttığını savunmaktaydılar. Hükûmet ise olayların sağ sol çatışması altında tertiplenerek ülkenin istikrar ve geleceğine karşı yapıldığını ve çıkar grupları tarafından yönlendirildiğini savunmuştur.²⁵⁰

11 Ocak 1976 günü yaralı olarak hastaneye kaldırılan Ankara Yüksek Teknik Öğretmen Okulu öğrencisi ve ülkücü Yunus Ceylan ölmüştür. H.Ü' de doktorların direniş ve iş bırakma eylemi yapmalarından dolayı Yunus Ceylan'ın öldüğü ülkücüler tarafından gündeme taşınmıştır.²⁵¹

İTÜ Maçka Maden Fakültesi'nde ülkücülerin düzenleyeceği forum öncesi silahlı çatışma çıkınca Mimarlık Fakültesi öğrencileri ve sol görüşlü Özer Elmas ve Kemal Nabi Ünal yaralanmıştır. Bunun üzerine sol görüşlü öğrenciler olayı protesto etmek için Maden Fakültesini işgal etmişlerdir. İTÜ ve İÜ süresiz olarak olaylar sonrası kapatılmıştır.²⁵²

²⁴⁹ Cumhuriyet Gazetesi 06-07-08-13.01.1976

²⁵⁰ Cumhuriyet Gazetesi 11.01.1976

²⁵¹ Hürriyet Gazetesi 13.01.1976

²⁵² Cumhuriyet Gazetesi 13.01.1976

Siyaset gündemi yaşanan öğrenci olayları ile meşgul olmuştur. Süleyman Demirel 15 Ocak'ta yaptığı açıklamada şiddet eylemlerinin sona ermesi için tüm tedbirlerin alınacağını, gerekirse hükûmetin istifa ederek genel seçimlere gidebileceğini açıklamıştır.²⁵³ 19 Ocak günü MGK'nın toplantısında da gündem yine öğrenci olayları ve alınması gereken tedbirler olmuştur.²⁵⁴

12 Ocak günü olaylarda yaralanmış olan Özer Elmas 27 Ocak günü ölmesi ile protesto eylemleri gerçekleştirmeye başlamıştır. İstanbul Güzel Sanatlar Akademisinin yaşanan olaylar sonrasında kapatılmasına karar verilmiştir. Güzel Sanatlar Akademisinde yürüyüş yapan gençler polisle çatışmışlardır. Ankara DMMA öğrencisi Metin Arıkan ise öldürülmüştür.²⁵⁵

Hükûmet öğrenci olayları ve artan şiddet eylemleri ile uğraşırken 17 Şubat'ta Türkiye'yi bir süre uğraştıracak olan ASALA olarak bilinen Ermeni Kurtuluş Ordusunun suikast eylemleri başlamıştır. 17 Şubat 1976'da Türkiye Beyrut Büyükelçiliği ikinci kâtibi Oktar Cerit, sokak ortasında vurularak öldürülmüştür.²⁵⁶

Hükûmet artık eleştirileri karşılamakta zorlanmaya başlamıştır. Başbakan Süleyman Demirel basına verdiği demeçlerde gerekirse üniversitelere el koyulabileceğini dile getirmiştir.²⁵⁷

8 Nisan 1976 günü ise Ankara SBF'de çıkan çatışmalar neticesinde Cumhuriyet Senatosu Tabii Senatörü Muzaffer Yurdakuler'in oğlu Hakan Yurdakuler ölmüştür. H.Ü öğrencilerinin protestosunun emniyet güçleri tarafından engellenmesi üzerine çıkan çatışma sonrası yurda baskın düzenlenmiştir. Gazi Eğitim Enstitüsü öğrencisi Orhan Ensar ve kurtuluşa gitmek isteyen grup içerisinde yer alan Ankara DMMA öğrencisi Burhan Ersin çıkan çatışmalarda öldürülmüştür. Çok sayıda öğrenci gözaltına alınırken öğrencilerden yaralananlar da olmuştur.²⁵⁸

²⁵³ Milliyet Gazetesi 16.01.1976

²⁵⁴ Milliyet Gazetesi 20.01.1976

²⁵⁵ Milliyet Gazetesi 28.01.1976

²⁵⁶ Cumhuriyet Gazetesi 17.02.1976

²⁵⁷ Milliyet Gazetesi 20.03.1976

²⁵⁸ Milliyet, Cumhuriyet Gazeteleri 09.04.1976

Hükûmeti öğrenci olaylarından dolayı sorumlu gören muhalefet bununla ilgili olarak cevaplanması için İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'e yazılı soru önergesi vermiştir. Soru önergesinde, hükûmetin görev süresince meydana gelen olaylarda ölen öğrenci sayısı ile birlikte neler yapıldığı yönünde bilgi talep edilmiştir. İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk yazılı olarak verdiği cevapta iki yüz seksen üç saldırı ve çatışmada yirmi sekiz gencin öldüğü, bu olaylarda otuz bir kişinin yakalandığı dört öldürme olaylarının faili tespit edildiği ve beş firari şahsın ise arandığı şeklinde bilgi vermiştir.²⁵⁹

THKO militanı oldukları tespit edilen beş şahsa yönelik 08 Haziran günü Gaziantep'te yapılan operasyonda dört güvenlik görevlisi şehit olurken İlhan Emre (öğrenci) ve Mehmet Ali Özpolat (işçi) ölü ele geçirilmiştir. Üç örgüt mensubu ise sağ olarak yakalanmıştır. Bir gün öncesinde ise Gaziosmanpaşa MHP ilçe sekreteri öldürülmüştü. Erzurum'da Narman Kaymakamı komandoların saldırısına uğramıştır.²⁶⁰

Yaz tatili arasında okul dışında yine şiddet eylemleri devam ederken olaylara karışıkları için yakalananların da mahkemeleri başlamıştır. 4 Eylül 1976 günü Elazığ'da görülen böyle bir dava sonrası adliye çıkışında iki grup arasında çıkan kavga neticesi sağ görüşten Metin Kunter isimli kişiyi öldüren şahsın CHP il binasına sığınması sonrası yaşanan olaylarda Ali Alpay ve on üç yaşında bir çocuk hayatını kaybetmiştir. Olaylar ise tüm ile yayılmıştır.²⁶¹

01 Kasım 1976 tarihinde üniversitelerde başlayan eğitim öğretim ile şiddet olayları hız kesmeden devam etmiştir. Öğrenciler savundukları ideolojik düşünceleri kabul ettirmek ve diğer görüşlere hareket alanı bırakmamak üzere sürekli şiddet eylemlerine başvurmuşlardır. Eğitimin ilk günü Marmara Üniversitesi Şişli Siyasal Bilimler Yüksekokulu önünde meydana gelen silahlı çatışmada ikisi ağır, dört öğrenci yaralanırken ülke genelinde olaylar meydana gelmiştir.²⁶² Öğrenim yılının

²⁵⁹ TBMM Tutanak Dergisi, B: 99 11. 5. 1976 O: 1, 11.05.1976, s.380-384

²⁶⁰ Milliyet Gazetesi 08-09.06.1976

²⁶¹ Milliyet Gazetesi 05.04.1976

²⁶² Cumhuriyet Gazetesi 02.11.1976

başlaması ile görülen olaylar sonrası çoğu üniversite senatosu tarafından okulların yine kapatılması kararı alınmıştır.²⁶³

Yeni öğretim yılının ilk ölümlü olayı 10 Aralık 1976 tarihinde A.Ü Ziraat Fakültesinde öğrenim gören sol görüşlü öğrencilerin okula gelmek için kiraladıkları minibüse sağ görüşlü kişiler tarafından açılan ateş sonrası Aynur Sertbudak'ın ölmesi ile yaşanmıştır. Aynı gün Adana, Diyarbakır, Gaziantep Bursa ve Malatya illerinde liselilerin de dâhil olduğu üniversite, yüksekokullarda çatışmalar yaşanmıştır.²⁶⁴

15 Aralık 1976 günü iki polise düzenlenen silahlı saldırı sonrası olayın faillerinin Site Öğrenci Yurduna kaçması sonrası yurttaki yapılan aramada TİKKO örgütüne ait olduğu tespit edilen çok sayıda doküman ve mühimmat ile birlikte eylemsel krokiler ele geçirilmiştir.²⁶⁵

İzmir'de E.Ü öğrencisi Tamer Benial'in 20 Aralık günü sağ görüşlü gençler tarafından öldürülmesi sonrası değişik fakültelerde alınan boykot kararı sonrası çıkan çatışmalarda birçok kişi yaralanmıştır. Konya'da da çıkan olaylar sonrası okul süresiz olarak kapatılmıştır.²⁶⁶

28 Aralık tarihinde İÜ'de sağ sol öğrenci grupları arasında gerginlik yaşanmış. Ülkücüler sol grupların derslere girmesini engelleyince bazı fakülteler geçici olarak kapatılmıştır.²⁶⁷

3.8. 1977 Yılında Yaşanılan Olaylar

İÜ'de ülkücülerin derslere girmek isteyen sol görüşlü öğrencilerle başlayan çatışmasına polisin müdahil olması ile çatışma boyut değiştirerek güvenlik güçlerine yönelik saldırıya dönüşmüştür. Olaylardan sonra okuldan çıkmayan Ülkü

²⁶³ Milliyet Gazetesi 13.11.1976

²⁶⁴ Cumhuriyet, Milliyet Gazeteleri 11.12.1976

²⁶⁵ Milliyet Gazetesi 18.12.1976

²⁶⁶ Cumhuriyet, Milliyet Gazeteleri 21-22.12.1976

²⁶⁷ Milliyet Gazetesi, 29.12.1976

Ocakları 2. Başkanı Orhan Çakıroğlu, olayların sorumlusu olarak sol görüşlü öğrencilerle onlara destek veren akademisyenleri hedef gösteren açıklamalarda bulunmuştur. Gaziantep'te de liselilerin karıştığı olaylar yaşanmıştır.²⁶⁸

Hükûmet öğrenci olaylarının önüne geçmek adına Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü Kredi yönetmeliğine olaylara karışan öğrencilerin kredisinin kesileceği yönünde bir madde eklemiştir.²⁶⁹

Silahlı çatışma olayları artık liselerde de yaşanmaya başlamıştır. 06 Ocak 1977 yılında Gaziantep Atatürk Lisesi önünde ve 10 Ocak'ta Ankara Gazi Lisesi'nde meydana gelen silahlı çatışmalarda sokaktan geçen birer kişi hayatını kaybetmiştir. İstanbul'da farklı yerlerde silahlı çatışmalar gerçekleşmiştir.²⁷⁰

16 Ocak 1977'de sol görüşlü öğrenciler tarafından saldırıya uğrayan İTÜ öğrencisi ülkücü Aytekin Taşçı'nın öldürülmesi üzerine çıkan çatışma sonrası polis yurtlarda arama yapmıştır. 17 Ocak'ta ülkücüler olayı protesto etmek amacıyla üç günlük yas ve boykot ilan etmiştir. Yapılan cenaze töreni sonrası Aytekin Taşçı'nın cenazesi memleketi Aydın'a gönderilmiştir.²⁷¹

Silahlı eylemler hız kesmeden devam etmiştir. Sol görüşlü öğrencilerin gittiği Beşiktaş'ta bulunan kahvehane taranması neticesinde dört öğrenci yaralanırken bir öğrenci ise ölmüştür. Aynı gün Trabzon'da Dev-Genç üyesi oldukları öğrenilen üç KTÜ öğrencisi evde bomba yapmaya çalışırken gerçekleşen patlama neticesinde öğrencilerden biri ölürken ikisi ağır yaralanmıştır.²⁷²

24 Ocak 1977 günü Isparta'da sol içerikli afiş asan Mestan Büyükkorkmaz ateş açılması sonrası, İskenderun'da karşıt görüşlü öğrenciler arasında çıkan çatışmada ülkücü Yavuz Çalışkan isimli öğrenci, Malatya'da ise TÖB-DER üyesi öğretmen Mehmet Yılmaz öldürülmüştür.²⁷³

²⁶⁸ Milliyet Gazetesi 04.1.1977

²⁶⁹ Resmi Gazete 05.01.1977 S.15810

²⁷⁰ Milliyet Gazetesi 07-11.01.1977

²⁷¹ Milliyet Gazetesi 17-18.01.1977

²⁷² Milliyet Gazetesi 23.01.1977

²⁷³ Milliyet Gazetesi 25.01.1977

25 Ocak'ta Cerrahpaşa Tıp Fakültesinde sol görüşlü öğrencilerden Hüseyin Yabuz ve Baki Ünlü Laleli'de silahla vurularak öldürülmüştür. Protesto gösterilerinde sol görüşlü öğrenciler Devrim andı içmiştir. Aynı gün İTÜ Makine bölümü ülkücüler tarafından işgal edilmiştir.²⁷⁴

Hükûmet tarafından önlenemeyen şiddet eylemleri Uşak'ta bulunan Yaygın Yüksek Öğretim Kurumuna bağlı Meslek Yüksek Okuluna sıçramıştır. 17 ve 18 Mart'ta devam eden olaylarda sol görüşlü Haydar Öztürk isimli bir genç ölürken Uşak'ta öğrenime ara verilmiştir. Polisle göstericiler arasında devam eden çatışmalar sonrasında ise Semiha Özgür isimli lise öğrencisi ölmüştür. 18 Mart günü Süleyman Demirel ülkenin rahatlaması ve siyaseten çözüm için seçim yapılması gerektiği yönünde basına beyanda bulunmuştur.²⁷⁵

21 Mart günü ise yurdun değişik yerlerinde meydana gelen olaylarda 46 öğrenci yaralanmıştır. Başbakan Süleyman Demirel aynı gün seçim önergesini imzalamıştır.²⁷⁶ 5 Nisan günü TBMM erken seçimi görüşmek için toplanırken MSP Genel Başkanı Necmettin Erbakan erken seçime karşı çıkmıştır. Yapılan oylama neticesinde erken seçim kararı Meclis tarafından kabul edilmiştir. Türkiye 5 Haziran'da seçime gitmeye karar vermiştir.²⁷⁷

3.8.1. Kanlı 1 Mayıs

Türkiye Cumhuriyeti tarihine geçen kanlı olaylardan biri, 1 Mayıs 1977 tarihinde İşçi Bayramında Taksim Meydanında yaşanmıştır. 1 Mayıs 1976 tarihinde DİSK tarafından sorunsuz olarak büyük bir katılım ile Taksim'de kutlanmış ve kalabalık sorunsuz olarak dağılmıştır. 1977 yılında DİSK yine bağlı sendikacılar ve TÜRK-İŞ'e bağlı bazı sendikalar, değişik sivil toplum kuruluşları ile büyük bir katılım ile 1 Mayıs İşçi Bayramını kutlamayı planlamıştır. Ancak o dönem basın yayın organları her türlü provokasyonu gerçekleştirecek haberler yapmışlardır. Günler öncesinde sağ basında çıkan haberler olacak olayların göstergesi olmuştur. Bununla

²⁷⁴ Milliyet Gazetesi 26.01.1977

²⁷⁵ Milliyet Gazetesi 18-19.03.1977

²⁷⁶ Milliyet Gazetesi 22.03.1977

²⁷⁷ Milliyet Gazetesi 06.04.1977, Resmi Gazete 05.04.1977 s.15900

birlikte sol basında sağ kesimin ve hükûmetin yaptıkları ve 1 Mayıs aleyhine olabilecek olaylar yönünde haberler yer almıştır.²⁷⁸ 30 Nisan 1977 tarihli Tercüman'da Ahmet Kabaklı yazısında 1 Mayıs İşçi Bayramını komünist bayramı olarak nitelerken bu kutlamalara katılacakların polis ile çatışmasının muhtemel olduğunu dile getirmiştir. Yine aynı gazetede Rauf Tamer '1 Mayıs günü solcu gruplar arasında yaşanacak iç kavgaların sağ görüşlü MSP, MHP, DP ve CGP'li grupların sokağa çıkmadığı halde olayların sorumlusu olarak gösterileceği' şeklinde ifadeler yer verdiği görülmüştür.²⁷⁹

01 Mayıs 1977 günü İşçi Bayramını kutlamak isteyenler oluşturdukları insan seli ile Taksim meydanını doldurmuştur. Taksim Meydanına gelen gruplar coşku ile kutlamaları yaparken saat 19:00 sıralarında DİSK Başkanı Kemal Türkler konuşma yaptığı sırada her görüşün kendince ortaya koyduğu savlarla suçluyu aradığı olaylar başlamıştır. Önce birkaç el duyulan silah sesi ve patlamalar sonrası oluşan kargaşa sonrası kimi silahla vurulmuş, kimi ezilerek ölmüş ,34 kişi ve yüzlerce yaralı vatandaş meydana kalmıştır.²⁸⁰

Yaşanan olayların sebepleri gazetelerde değişik manşetler ile yer almıştır. Hergün gazetesi manşeti "Leninciler ile Maocular çatıştı, solcular 40 işçiyi katletti" şeklinde çıkmıştı. Olayların sorumlusu olarak sol menşeli farklı grupların kendi arasındaki kavgası neticesi kontrolden çıkan kişiler tarafından gerçekleştirildiği iddiasına yer verilmiştir.²⁸¹ Yaşanan olaylardan DİSK'i sorumlu tutanlar da olmuştur. Tercüman gazetesi "DİSK hesap vermelidir" manşeti ile çıkarak yaşanan olayların sorumlusu olarak DİSK ve Başkanı Kemal Türkler'i göstermiştir.²⁸²

Tarihe "Kanlı 1 Mayıs" olarak geçen bu olayın günümüze kadar kimin hangi amaçla tertip ettiği tespit edilememiştir. Bu olay sonrası ve öncesinde yapılan yayınlar ve ortaya konan düşünceler aslında bir olayın çıkacağı beklentisinin sağ-sol gruplar içerisinde var olduğudur. DİSK ise herhangi bir sorun yaşanmaması için

²⁷⁸ Çavdar, s.245-246, Milliyet, Tercüman, Hergün, Hürriyet Gazeteleri 30.04-01-02.05.1977

²⁷⁹ Tercüman Gazetesi, 30.04.-01.05.1977

²⁸⁰ Milliyet Gazetesi 02.05.1977

²⁸¹ Hergün Gazetesi 02.05.1977

²⁸² Tercüman Gazetesi 02.05.1977

kendi açısından birçok tedbir almıştır. Hatta Politika gazetesi üzerinden yapılan haberde “1 Mayıs’a katılacaklar DİSK ’in çizdiği sınırlar içinde kalmaya çağrıldı” manşeti ile sorun yaşanmaması için tertip komitesinin aldığı tedbirlere ve görevlilerin uyarılarına uymaları istenmiştir.²⁸³ Taksim Meydanına grupların yavaşlatılarak alınması saat 19 sıralarına kadar devam etmiştir. Olayın başlangıcı ile ilgili olarak kaynaklarda farklı sebepler yer almaktadır. Bunlardan biri meydana geç alınan Dev-Genç mensubu grubun DİSK’liler ile kavgası sonrası grup içerisinde silah kullanılması ile olayın başlamasının gerçekleştiğidir. Başka bir görüşe göre ise The Marmara Otel ve Sular İdaresi Binasından kalabalık üzerine ateş açılması sonrası yaşanan kargaşa neticesinde olayların yaşandığıdır. Olayın sorumluları için o günün gazete manşetlerine bakıldığında farklılık göstermektedir. Bazıları sermayeyi korumak isteyen emperyalist güçlerin bu olayları tertiplediğini savunurken bazıları solcuların yaptığı katliam olarak bazıları ise siyasi emeller le ilgili olduğunu iddia etmiştir. 30 Mayıs 1977 tarihinde savcılıkça hazırlanan İddianame’de “Şu durum karşısında eğer hedef gözetilerek ateş edilmiş olsaydı (...) bu rakamların pek çok üstünde ölüm ve yaralanmalar meydana gelirdi” deniyor ve “O halde, tertip olunan bu hareket 100.000 kişinin üstünde mitingi izlemekte olan halk üzerinde yığılma, korku ve panik yaratmayı amaçlanmaktaydı... ” şeklinde bir tespite yer verilmiştir.

284

TBMM’de kurulan Darbeleri Araştırma Komisyonu raporunda ise 1 Mayıs ile ilgili olarak;

“1 Mayıs Bayramı, 1976’da Taksim Meydanı’nda DİSK’in öncülüğünde gerçekleştirilmiş olmakla birlikte Türk-İş’e bağlı bazı sendikalar da kutlamalara katılmıştır. Söz konusu yıl 1 Mayıs Mitingi bir şenlik havası içinde cereyan etmiş olmasına karşın, 1977 yılına gelindiğinde hava çok daha farklı olmuştur. Kısa süre sonra Kemal Türkler’in yapacağı kısa konuşmanın ardından

²⁸³ Politika Gazetesi 02.05.1977

²⁸⁴ Taner Sülker Yılmaz, *Türkiye’de Gençlik Hareketleri*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 1997, s. 301-319; Çavdar, s. 245-247

miting dağılacak olmasına ve saat 19:00'a yaklaşmasına karşın insanlar kutlama alanına girmeye devam etmiş mitinge katılan kişi sayısının 500.000'i bulunduğu ifade edilmiştir. İlk silah sesleri Tarlabası'nın alana açılan girişinden duyulmuştur. 1 Mayıs kutlaması tam bitecekken provokasyon vuku bulmuştur. Türkler'in konuşması sırasında başlayan silah seslerine karşın, Türkler soğukkanlılığını koruyarak kitleyi sakin olmaya çağırmayı denemiştir. Ne var ki ilk silah seslerinin ardından otomatik tabanca ve tüfek sesleri alanı kaplamıştır. Kitleler, alandaki kurşun yağmurundan kaçarken önceden yerleştirildiği tahmin edilen barikatlarda sıkışmış, onlarca insan ezilerek feci biçimde can vermiştir. Taksim Meydanı'na; Sıraselviler'den Taksim'e açılan noktadaki beyaz bir araçtan, sular idaresinin üzerinden ve Intercontinental Otelinin alana bakan bazı odalarından seri halde kurşun yağmıştır. Olaylar sona erdikten sonra 40 kişinin öldüğü belirlenmiştir. Yaralılar ise sayılamayacak kadar çoktur. Olaylardan sonra 276 erkek, 45 kadın olmak üzere toplam 321 kişi polis tarafından gözaltına alınmıştır²⁸⁵ şeklinde yer almıştır.

Sokaklarda yaşanacak gerginlik seçimlere kadar artarak devam etmiştir. Türkiye her yeni güne şiddet eylemleri ve sonucunda gerçekleşen yaralanmalar, ölümler ve gözaltı haberleri ile başlamıştır.

3.8.2. Genel Seçimler ve Sonrası Yaşananlar

5 Haziran 1977 günü Türkiye sandık başına gitmiştir. Genel seçimlerin ülke genelinde hâkim olan gergin havayı değiştirmesi beklenmiştir. Seçim sonuçları ise yine koalisyon hükûmeti kurulması gerektiğine işaret etmiştir. Seçim sonuçlarına göre CHP 213, AP 189, MSP 24, MHP 16 milletvekili çıkarabilmiştir.²⁸⁶ CHP'nin birinci parti çıkması sonrası Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından Bülent Ecevit'e hükûmet kurma görevi verilmiştir. CHP'nin hükûmet kurabilmesi için 13 milletvekiline ihtiyacı olmuştur. Azınlık hükûmetinin güvenoyu almasının zor görülmesi ile birlikte bazı iş çevreleri ile etkin kişiler ne kadar AP ve CHP'nin ortak

²⁸⁵ TBMM Darbe Araştırma Komisyonu Raporu, Cilt 1, s. 601-602

²⁸⁶ Hürriyet Gazetesi 08.06.1977

iktidar kurması hem Mecliste hem de ülke genelinde istikrar sağlayacağını ve üretilen politikaların uygulanmasında daha etkin ve güçlü bir durumun oluşacağı savunulmuş ise de her iki genel başkan da anlaşılmaya yanaşmamıştır.²⁸⁷

CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit verdiği röportajlarda “Sorumluluk bilincinde 13 kişinin çıkacağını umduğunu” beyan etmiştir.²⁸⁸ AP Genel Başkanı Süleyman Demirel ise “Ecevit, 13 adam arıyor, utanç verici yollara başvurmasından endişe duyduğu” ile ilgili demeçler vermiştir.²⁸⁹ Bülent Ecevit parti liderleri ile yaptığı görüşmelerde olumlu sonuç alamayınca azınlık hükûmeti kurma kararı almıştır. Ancak 03 Temmuz 1977 tarihinde yapılan oylamada 229 ret oyuna karşı 217 kabul oyu ile güvenoyu alamayınca hükûmet düşmüştür.²⁹⁰

Hükûmet kurma çalışmaları devam ederken sokaklarda şiddet olayları devam etmiştir. 15 Haziran 1977 günü Erzurum Atatürk Üniversitesi Fen Fakültesinde görevli Doç. Dr. Orhan Yavuz fakülteye giderken iki kişinin bıçaklı saldırısı sonrası kaldırıldığı hastanede hayatını kaybetmiştir.²⁹¹

03 Temmuz 1977’de hükûmetin düşmesi sonrası Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk AP Genel Başkanı Süleyman Demirel’e hükûmet kurma görevini vermiştir. Süleyman Demirel MSP ve MHP genel başkanları ile görüştüktan sonra koalisyon hükûmeti kurma konusunda anlaşması sonrası, aralarında bu hususu bir protokole bağlamışlardır.²⁹² TBMM’de 27 Temmuz günü hükûmet programı AP Genel Başkanı Süleyman Demirel tarafından okunmuştur. Hükûmet Programında yaşanan toplumsal gerginliklere değinilerek adalet sistemi ile ilgili yapılacakların da yer aldığı programda özellikle toplumsal düzeni ve huzuru bozan olaylara karışan üniversite gençliği ve eğitim sisteminin kapsamlı şekilde ele alındığı görülmüştür. Bununla birlikte 12 Mart 1971 Muhtırası sonrası kurulan tüm hükûmet programlarında

²⁸⁷ Müslim İnce, *Darbeler ve Demokrasi, Öncesi- Sonrası ve Sonuçlarıyla 27 Mayıs-12 Mart-12 Eylül*, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 2016, s. 200

²⁸⁸ Milliyet Gazetesi 11.05.1977

²⁸⁹ Milliyet Gazetesi 12.05.1977

²⁹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 03.07.1977, B: 12 3.7. 1977 O: 1, s.75-76

²⁹¹ Yılmaz, , s. Giriş, Milliyet Gazetesi 16.06.1977

²⁹² Dr. İrfan Neziroğlu, Dr. Tuncer Yılmaz TBMM koalisyon Hükûmetleri, Protokolleri, Hükûmet Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri, Cilt 2, s. 1326-1337

olduğu gibi eğitimde imkân ve fırsat eşitliğine, eğitimin millileştirilmesi ile birlikte üniversite ve yüksekokullarda gençlerin isteklerinin dikkate alınacağı konuları yer almıştır.²⁹³ 01 Ağustos günü yapılan oylama ile II. MC ismi ile anılacak hükûmet 219 ret oyuna karşın 229 kabul oyu ile güvenoyu alarak kurulmuştur.²⁹⁴

Hükûmetin kurulması ile ilgili TBMM’de görüşmeler devam ederken 30 Temmuz günü İstanbul Arnavutköy’de çay bahçesinde ülkücü görüşe yakın olan lise öğrencilerine tabanca ile düzenlenen saldırı sonrası Şener Bardakçı yaralanırken, Nazım Arpacı ölmüştür. Konya’da ve Çorum’da karşıt görüşlü öğrenciler arasında çıkan çatışmalarda yaralananlar ve gözaltına alınanlar olmuştur.²⁹⁵

MC Hükûmetinin güvenoyu almasından sonra sokaklarda şiddet eylemleri görülmeye başlanmıştır. 02 Ağustos 1977 günü Cumhuriyet gazetesinde; “İstanbul’da evine giden 18 yaşında ülkücü olduğu değerlendirilen Ramazan Kurt isimli genç öldürülürken İzmir’de Amerikan Konsoloslugu kurşunlanmış bazı dernek ve parti binalarına ise patlayıcılarla saldırılar düzenlenmiştir. Ankara’da ise vurulan bir sol görüşlü genç ise tedavi gördüğü hastanede hayatını kaybetmiştir. Cerrahpaşa Tıp Fakültesinde ise 750 kadar stajyer doktor sınav sistemi ile ilgili protesto gerçekleştirmiştir.”²⁹⁶ haberi yer almıştır.

Bursa’da komando oldukları iddia edilen gençler TÖB-DER üyesi üç öğretmeni öldürmüştür. Ankara’da biri Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu’nda olmak üzere üç farklı yerde bombalı eylem gerçekleştirilmiştir.²⁹⁷

Hükûmetin kurulması üzerinden henüz bir hafta geçmesine rağmen art arda ölümlü olaylar meydana gelmiştir. 04 Ağustos günü Ankara Bahçelievler’de çıkan silahlı çatışmada Ülkü-Tek üyesi ODTÜ’de görevli mühendisler Hasan Hüseyin Şanlı ile Muhittin Can’ın öldürülmesi sonrası şüphelilere müdahale eden polis memuru Selahattin Doğan hayatını kaybetmiştir. Ankara’da gerçekleşen iki kahvehane

²⁹³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 5 Cilt 1 Birleşim 23, 27.07.1977, S. 118-133

²⁹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 5 Cilt 1 Birleşim 25, 01.08.1977, s. 208-216

²⁹⁵ Milliyet Gazetesi 31.07.1977

²⁹⁶ Cumhuriyet Gazetesi 03.08.1977

²⁹⁷ Cumhuriyet Gazetesi 04.08.1977

baskınında sol görüşten olduğu söylenilen Bayhan Özden ve Ali Nazi Özden isimli gençler öldürülürken olaylarda toplam 5 kişi hayatını kaybetmiştir.²⁹⁸

Milliyet gazetesi 06 Ağustos günü kurulan hükûmetin ilk iki haftasını değerlendiren 26 kişinin öldüğünün manşetine taşımıştır.²⁹⁹

Cumhuriyet Gazetesi her ne kadar 08 Ağustos günü ilk sayfasında “Komandoların şiddet eylemleri sürüyor” şeklinde yaşanan patlama ve silahlı çatışma olaylarının sorumlusu olarak tek adres göstermiş olsa da haberin devamında “Eylemleri kim üstleniyor” başlığı altında “Gazete bürolarına telefon eden bazı kişilerin İstanbul, İzmir, Ankara Antalya, Kars ve Menemen’de meydana gelen sabotaj ve bombalama olaylarının Marksist Leninist Silahlı Propaganda Birliği ve THKP-C Eylem Birliği olarak üstlendiklerini bildirmişlerdir.” şeklinde yer almıştır.³⁰⁰

11 Ağustos günü Esenler Belediyesinde çalışan ve Türk-İş sendika temsilcisi olan Vatan Mimarlık ve Mühendislik son sınıf öğrencisi olan Hakkı Uzar isimli genç komando olduklarından şüphelenilen kişilerce ateş açılarak öldürülmüştür.³⁰¹ İstanbul’da Taksim’de patlayıcı maddenin patlaması sonucu yaralananlar olduğu gibi yurdun değişik yerlerinde de yine silahlı ve bombalı eylemler gerçekleşmiştir.³⁰²

Hükûmet olaylara çözüm bulmak isterken sokakta huzur ve asayiş sağlama görevli emniyet teşkilatında da bölünmeler ve sorunlar önlenemez bir durum almıştır. Sendikalaşmanın Emniyet içerisinde bölünmeye doğru gitmesi neticesinde kendilerine “halkın polisi” diyen “Pol-Der” ile 1977 yılında oluşan “devletin polisi” tabirini kullanan ve milliyetçi-ülkücü çizgide olduklarını savunan “Pol-Bir” ise sorunlar sarmalını genişletmiştir. Bu durumla ilgili o dönemin İç İşleri Bakanı Korkut Özal’ın açıklaması önem arz etmektedir. İç İşleri Bakanı İzmir’de yapılan brifingde, “Polisin iç sorunlarının giderilmesinin ana sorunların çözümüne yardımcı

²⁹⁸ Cumhuriyet Gazetesi 05.08.1977

²⁹⁹ Milliyet Gazetesi 06.08.1977

³⁰⁰ Cumhuriyet Gazetesi 08.08.1977

³⁰¹ Cumhuriyet Gazetesi 12.08.1977

³⁰² Cumhuriyet Gazetesi 13.08.1977

olacağını asayiş sorunun 2 ayda çözüme kavuşacağını” belirttiği toplantı esnasında dile getirmiştir.³⁰³

1977 yılının Ağustos ayından itibaren gazete manşetlerinde ve haberlerde sürekli anarşi ve bombalama olayları yer almaktaydı. Ölüm haberi olmadığı günler nadir olarak görülürken öğrenci yurtlarında yapılan aramalarda farklı gruplardan öğrenci olmayan kişiler de yakalanmaktaydı. Türkiye’de artan anarşi eylemleri ve ekonomik sıkıntılarla birlikte dış politikanın baskısı artık huzur ve güven kelimeleri vatandaşın hafızalarından silinmeye başlamıştır.

Kasım ayında ODTÜ’nün yeniden eğitim faaliyetlerine başlaması ise yeni eylemlerin fitilini ateşlemiştir. Öğrenciler ilk gün boykot kararı alarak polis ve jandarmanın üniversite dışına çıkarılması ile eski rektör Prof. Dr. Hasan Tan zamanında alınan işçilerin işten çıkarılması taleplerini iletmışlerdir. Talepleri yerine getirilene kadar boykota devam edeceklerini bildirmişlerdir. 2 Aralık günü ise öğrencilerin komando oldukları için işten çıkarılmasını istedikleri işçiler ile aralarında çatışma çıkmış ve çok sayıda kişi yaralanmıştır.³⁰⁴

7 Aralık 1977 günü kaçırılan Kıbrıslı iki üniversite öğrencisi “ülkücülere Kıbrıslı solcuların intikamını” almak için tır garajında kurşunlanması sonucu Muharrem Adnan Özdemir isimli genç hayatını kaybetmiştir. Yıldız DMMA ’da karşıt öğrenci gruplar arasında çıkan çatışmada bir sol görüşlü olduğu belirtilen genç ölürken beş kişi ise yaralanmıştır.³⁰⁵

Şiddet olayları bir sonraki gün ODTÜ mütevelli heyeti üyesi Prof. Dr. Necip Kocayusufpaşaoğlu’nun ve AP Adana Belediye Başkan adayının evlerinin bombalanması ile devam etmiştir. Eskişehir’de daha önceden yaralanan İbrahim Boysan ise hayatını kaybetmiştir.³⁰⁶

³⁰³ Cumhuriyet, Milliyet Gazeteleri 14.08.1977

³⁰⁴ Cumhuriyet, Milliyet Gazeteleri 08.11-03.12.1977

³⁰⁵ Cumhuriyet Gazetesi 08.12.1977

³⁰⁶ Cumhuriyet Gazetesi 09.12.1977

1977 Aralık ayı içerisinde üniversitelerde ve öğrencilerin karıştığı şiddet olayları:

“11 Aralık günü yurt genelinde yapılan yerel seçimlerde 11 kişi hayatını kaybetmiştir. Akdere ve Cebeci’de bombalamalar yaşanırken; Yeşilköy’de Amerikalıların kaldığı ev bombalanmıştır.

14 Aralık günü Elazığ’da liseliler arasında gerçekleşen kavga sonucu yoldan geçen bir kişi ölürken İstanbul’da ise çatışmalar neticesinde üç kişi yaralanmıştır.

15 Aralık günü sol görüşlü grubun takıldığı kahvehaneye atılan bomba sonucu dördü ağır 60 kişi yaralanmıştır. Ankara’da AP Genel Merkezi önünde Hüseyin Uçar, İstanbul’da ise Plevne Lisesi’nde karşıt görüşlü iki grup arasında çıkan çatışmada Sinan Hepşen ölmüşlerdir.

19 Aralık günü Beşiktaş’ta karşıt gruplar arası çıkan kavga sonrası DMMA öğrencisi ölürken Alman konsolosluğu ile iki farklı yere daha bomba atılmıştır. Zeytinburnu’nda vurulan CHP’li Selahattin Turgut’un cenazesi defnedilmiştir.

20 Aralık günü DMMA öğrencileri arasında yine silahlı çatışma meydana gelmiştir. İnşaat bölümü 5. sınıf öğrencisi Oğuzhan Uygur Şimşek ağır şekilde yaralanmıştır. Anadoluhisarı Gençlik ve Spor Akademisinde iki grup arasında çıkan kavgalar neticesinde sol görüşlü öğrenciler karşı grup komandoların korunduğunu ileri sürerek okulu terk ettiklerini açıklamışlardır.

21 Aralık günü Ankara’da Veteriner Fakültesi bahçesine bomba atılmıştır. H.Ü.’de karşıt gruplar arasında çıkan kavga neticesinde ise yaralananlar olmuştur. Ayrıca Trabzon, Elazığ, Aydın, Gaziantep illerinde ise lise ve üniversite öğrencilerinin karıştığı birçok olay yaşanmıştır.

22 Aralık günü ODTÜ’de yüksek lisans öğrencisi Salih Karademir isimli genç boğazı kesilmiş olarak bulunurken, İstanbul Galatasaray Mühendislik Yüksekokulu öğrencisi Fevzi Azırcı bıçaklanarak öldürülmüştür. Ege Üniversitesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Hasan Giray’ın evi bombalanmıştır.

23 Aralık günü Ankara’da daha önce gerçekleşen patlama sonrası yaralı olan öğrencilerden biri hastanede hayatını kaybetmiştir. Kadıköy Mimarlık Yüksekokulu öğrencisi Mustafa Sacit Saraçoğlu otobüs durağında kurşunlanarak öldürülmüştür.

26 Aralık günü Edirne Meslek Yüksek Okulu öğrencisi Erdoğan Tuna bıçaklı saldırı sonrası ölmüştür.

27 Aralık Ankara ve Şanlıurfa’da iki kişi öldürülürken Ankara Hacettepe Üniversitesinde Prof. Dr. Yalçın Sanalan uğradığı silahlı saldırı sonrası ağır yaralanmıştır. İstanbul’da ise Fevzi Azırcı’yı öldürdükleri iddiası ile üç komando tutuklanmıştır.

28 Aralık günü MSP eğilimli olan Akıncılar tarafından Nişantaşı’nda duvarlara yazılar yazılırken İ.Ü. Edebiyat Fakültesinde yaşanan olaylar sonrası Fen Fakültesi bir hafta kapatılmıştır. A.Ü DMMA öğrencilerinin bulunduğu iki aracın kurşunlanması sonrası 6 kişi yaralanmıştır. H.Ü. ise öğretim görevlisi Prof. Dr. Yalçın Sanalan’ın yaralanmasından dolayı okulda güvenlik sağlanana kadar bir yıl öğrenime ara verme kararı almıştır.

29 Aralık günü İTÜ’nün binaları işgal edilmesinin ardından İTÜ, İÜ ve Boğaziçi üniversiteleri kapatılmıştır. Ayrıca ODTÜ’de sabotaj girişiminde bulunulmuş, Nizip Lisesi Müdür Yardımcısının uğradığı saldırı sonrası kaldırıldığı hastanede ölmüştür.

30 Aralık günü Şanlıurfa Siverek’te İmam Hatip Lisesi öğrencisi silahla ateş edilerek öldürülmüştür.”³⁰⁷

Yukarıda sadece bir ay içerisinde üniversite ve lise gençlerinin karıştığı olaylar değerlendirilmiştir. Bunun yanı sıra siyasi ve ekonomik anlamda yaşanan sorunlar ile birlikte sokakta yaşanan yine asayiş yönünden sayısız silahlı soygun ve saldırı haberleri görülmektedir. Kısacası ülkede her ne yapılsa yapılsın şiddet ve anarşinin önü alınamadığı gibi “kardeş kavgası” da önlenememiştir.

³⁰⁷ Cumhuriyet Gazetesi, Aralık 1977 sayıları

3.8.3. İlk Defa Hükûmetin Gensoru ile Düşürülmesi ve Yeni Hükûmetin Kurulması

Aralık yerel seçimleri CHP'nin almış olduğu başarı ile sonuçlanmıştır. Temmuz ayında Başbakan Süleyman Demirel'in kurmuş olduğu ve II. MC Hükûmeti olarak anılan hükûmette bu sonuçlardan sonra kriz yaşanmaya başlamıştır. AP de istifaların art arda gelmesi sonrası CHP yeni yıla girerken hükûmet aleyhine gensoru vermiştir.³⁰⁸ Böylelikle Türk Demokrasi tarihinde ilk defa bir hükûmet gensoru ile düşürülmüştür.

Bu tarihte Türk Demokrasi Tarihinde “Güneş Motel” olayı olarak günümüzde de tartışılmakta olan siyasi olay yaşanmıştır. Bu olay ise özetle şu şekilde gerçekleşmişti:

“Bülent Ecevit CHP ile yerel seçimlerde başarı elde etmesi sonrası kendi lehine dönen siyasi rüzgârdan faydalanmak adına İstanbul Belediye Başkanı Aytekin Kotil'in girişimleri ile AP milletvekilliğinden istifa eden 12 milletvekili Tuncay Mataracı, Şerafettin Elçi, Mete Tan, Hilmi İşgüzar, Orhan Alp, Hasan Korkut, Cemalettin İnkaya, Ali Rıza Septioğlu, Oğuz Atalay, Enver Akova, Ahmet Karaaslan ve Güneş Öngüt ile görüşerek kurulacak hükûmette bakanlık teklif etti. Cemalettin İnkaya'nın katılmaması ile 11'e düşen sayı da sonrasında kurulan hükûmette ise Orhan Atalay dışındaki 10 milletvekili bakan olarak hükûmette görev aldı.”³⁰⁹

Yukarıda bahsedilen ‘Güneş Motel’ olayı sonrasında 01 Ocak günü Hükûmet kurma görevini Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ten alan Bülent Ecevit CGP, DP ve bağımsız milletvekillerinden oluşan koalisyon hükûmeti kurarak Bakanlar Kurulunu sunmuştur. Hükûmetin görev süresince nasıl bir yöntem ve yol izleyeceği hükûmet programında aşağıdaki şekilde yer almıştır.

“- Birleştirici, toplayıcı ve barıştıracı olmaya özen gösterilecektir.

³⁰⁸ Soner Dursun, Türk Siyasal Hayatında Milliyetçi Cephe Hükûmetleri (1975-1977), 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, Cilt 7, Sayı 20, s. 437-438

³⁰⁹ https://www.ntv.com.tr/turkiye/gunes-motel-olayi-nedir-nasil-yasandi,LsTUtfZ_mEGvtrS8zA3jDg (Erişim Tarihi: 06.01.2021)

- Karar ve uygulamalarda bir partinin veya belli düşüncedeki bazı çevrelerin değil, tümüyle milletin yararları göz önünde tutulacaktır. Milli birlik ve bütünlüğün pekiştirilmesine önem verilecektir.
- Yasaların herkese, her düşünceye, her eyleme eşitlik ve etkinlikle uygulanması sağlanacaktır.
- Okul kapısının, dernek üyeliğine göre; memurluk ve iş kapısının parti rozetine göre açılıp kapanmasına son verilecektir. Devlet kapısı siyasal inançları ne olursa olsun bütün yurttaşlara, okul kapısı bütün gençlere açık olacaktır.
- Bağımsız yargı organlarının etkinliği artırılacak, yargı işlemlerinin hız kazanması için yeni yasal düzenlemeler yapılacaktır.
- İç güvenlik kuvvetlerinin kesin tarafsızlığı ve demokratik hukuk devleti kuralları içinde etkinliği sağlanacak, o amaçla bu kuvvetler gerekli yetki ve güvencelerle donatılacaktır.
- İç güvenlik kuvvetleri, etkinliğini yurttaşlarda uyandıracağı saygı ve güven duygusundan alacak biçimde eğitilecektir.
- Yurttaşların kendi güvenliklerini sağlamak için silah bulundurma ve kullanma gereği duymaları yerine devlete güvenebilmeleri sağlanacaktır.
- Polislik gerek saygınlığıyla, gerek maddi olanakları ve çalışma koşullarıyla çekici bir meslek durumuna getirilecektir. Jandarmanın yeterli düzeyde eğitilmesine ve gerekli olanaklarla bir an önce donatılmasına önem verilecektir.
- Hiçbir gerekçeyle, hiçbir kimseye, devlet denetimi ve sorumluluğu dışında kamu görevi yapma, zor kullanma, güvenlik sağlama, kendi kendine hak alma yetkisi ve olanağı tanınmayacaktır...”

Bülent Ecevit Başbakanlığında kurulan hükûmetin önceliği ülkedeki huzursuzluğu ortadan kaldıracak tedbirler alacak şekilde sıralanmıştı. Bülent Ecevit Başbakanlığında kurulan hükûmet TBMM’de 17 Ocak 1978’de 218 ret oyuna karşılık, 229 kabul oyu ile güvenoyu alarak göreve başlamıştır.³¹⁰

3.9. 1978 Yılı Öğrenci Olayları ve Ülkeyi Kaosa Götüren Suikastlar

11 Ocak günü ülkede yaşanan şiddet olayları İstanbul, Kırşehir, Kayseri, Rize, Trabzon ve İzmir’de devam etmiştir. Rize’de TÖB-DER üyesi Milli Eğitim Müfettişi Bilgin Girgin silahla vurularak öldürülmüştü. İzmir, Kırşehir ve Kayseri’de olaylarda 4 polis yaralanmıştır. Ayrıca İzmir ve Trabzon illerinde üniversitelerde çeşitli olaylar yaşanmıştır.³¹¹

12 Ocak günü ise Bursa’da Eğitim Enstitüsü öğrencisi Orhan Bilici Edirne’de ise bir lise öğrencisi öldürülürken, Kahramanmaraş’ta karşıt grup kavgası neticesinde Vakkas Nergis hastanede hayatını kaybetmişti. Afşin Belediye başkanının evine ise atılan bomba sonrası ise olayla irtibatlı oldukları değerlendirilen Türkeş’in koruma polisi ile birlikte 7 ülkücü komando olduğu iddia edilen öğrenci tutuklanmıştır.³¹²

Ankara’da Halkevleri Genel Müdürlüğü bombalanmıştır. İstanbul’da ise iki öğrenci öldürülmüştür. Olaylara karıştığı gerekçesi ile son iki gün içerisinde 28 ülkücü komando öğrenci tutuklanmıştır.³¹³

14 Ocak günü ise İÜ öğrencisi iki kişinin açılan ateş sonrası ölmeleri üzerine üniversite senatosu süresiz olarak kapatma kararı almıştır. Aynı gün yaşanan olaylarda iki üniversite öğrencisi ölürken polis yurtlarda arama yaparak çok sayıda silah ve mühimmat ele geçirmiştir.³¹⁴

³¹⁰ Dr İrfan Neziroğlu, Dr. Tuncer Yılmaz, Hükûmetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri, Cilt 6 (17 Kasım 1974-12 Kasım 1979) TBMM Basımevi, 2013, s.5396-5402, 5575

³¹¹ Cumhuriyet Gazetesi 12.01.1978

³¹² Cumhuriyet Gazetesi 13.01.1978

³¹³ Cumhuriyet Gazetesi 14.01.1978

³¹⁴ Cumhuriyet, Milliyet Gazeteleri 15.01.1978

Hükûmet sokaklarda ve üniversitelerde artan şiddet eylemlerine yönelik eğitim ve öğretimin sürekli aksamasının önüne geçmek için alacağı tedbir ile ilgili Başbakan Bülent Ecevit şiddet eylemlerine müsamaha gösteren ve okullarda öğrenim görülmesini engelleyen baskıcı gruplara gerekli müdahaleyi yapmayan okul yöneticileri ile kaymakam ve valilerin görevden alınacağını gerekirse adli ve idari olarak cezalandıracakları şeklinde açıklamalarda bulunmuştur.³¹⁵ Bu açıklamaların ardından 25 Ocak'ta Ankara DMMA çıkan öğrenci grubunun üzerine patlayıcı madde atılması sonrası aralarında bir polis memurunun da olduğu 2'si ağır toplam 23 kişi yaralanmıştır.³¹⁶

26 Ocak günü ise yurdun değişik yerlerindeki şiddet eylemleri sonrası ölenler ve yaralananlar olması üzerine Başbakan Bülent Ecevit'in açıklamış olduğu gibi şiddet eylemlerinde ihmali olduğu düşünülen yetkililerden bazılarının görev yerleri değiştirilmiştir.³¹⁷

Üniversitelerde ve sokaklarda öğrencilerinde aralarında bulunduğu karşıt görüşlü grupların şiddet eylemleri devam ederken hükûmet, üniversiteler ve yüksekokullarda bir şekilde ilişkisi kesilmiş tüm öğrencileri kapsayan af tasarısını TBMM'den geçirerek kabul edilmiştir. Böylelikle karışıklı eylemler nedeniyle okullardan uzaklaştırılmış olan öğrenciler üniversitelere geri dönecekti.³¹⁸ Bu durumun yaşanılacak yeni olaylarda etkisi ne kadar olacağını gelecek günler gösterecektir.

Ankara'da 1 Şubat günü izinsiz yürüyüş yapmak isteyen komando ülkücü gençler Eğitim Fakültelerinin kapatılmasını protestosu sonrası 52 kişi tutuklanmıştır. Ayrıca yaşanan olaylarda Ankara'da bir öğrenci silahla vurularak ağır yaralanmıştır.³¹⁹

³¹⁵ Milliyet Gazetesi 21.01.1978

³¹⁶ Cumhuriyet, Milliyet Gazeteleri 26.01.1978

³¹⁷ Milliyet Gazetesi 27.01.1978

³¹⁸ Cumhuriyet Gazetesi 27.01.1978

³¹⁹ Cumhuriyet, Milliyet Gazeteleri 02-03.02.1978

Atatürk'e ait olduğu iddia edilen Bursa Nutku'nun çoğaltarak komünizm propagandası yaptıkları iddiası ile Kayseri 2 Ağır Ceza Mahkemesinde yargılanan Kayseri Eğitim Enstitüsü öğrencileri hakkında beraat kararı verilmiştir.³²⁰

Aralıksız devam eden şiddet eylemleri ile öğrenci olayları devam ederken siyasette ise kontrgerilla tartışmaları gündemi meşgul etmeye başlamıştır. Başbakan Bülent Ecevit böyle bir resmi kurum yoktur derken AP Genel Başkanı Süleyman Demirel bu konuda tatmin edici bir cevap alana kadar konunun üzerine gitmeye devam edeceklerine dair beyanlarda bulunmuştur.

16 Mart 1978 günü ise toplumda infial oluşturacak bir eylem gerçekleşecektir. İ.Ü de çıkan öğrencilerin üzerine patlayıcı madde atıldıktan sonra silahlarla ateş açılmıştır. Ölen öğrenci sayısı Cumhuriyet Gazetesinde 6 verilirken Milliyet Gazetesi 4 olarak yaralı öğrenci sayısı ise Milliyet'te 5'i ağır 44 olarak verilirken Cumhuriyet'te 31'i ağır yüzlerce yaralı olduğu şeklinde yer almıştır. Üniversite süresiz olarak kapatılmıştır.³²¹ Bu olay ise ülke gündeminden inmeyen olaylar ile daha şiddetli tartışılmaya başlanmıştır. Dev-Genç İ.Ü. 'de işgal eylemlerine başlamıştır. DİSK'in İ.Ü.'de olan olaylarla ilgili aldığı eylem kararına işçiler, öğrenciler ve değişik halk kesiminden destek verilirken eylemlerde gözüaltına alınanlar olmuştur.³²²

Adana'da 2 üniversite öğrencisi öldürülürken Niğde'de ise 1 öğrenci öldürülmüştür. İzmir'de ise polis yurtlarda arama yaparken, olaylara karıştığı tespit edilen 31 öğrenci tutuklanmıştır.³²³

³²⁰ Cumhuriyet Gazetesi 04.02.1978

³²¹ Cumhuriyet, Milliyet Gazeteleri 17.03.1978

³²² Cumhuriyet, Milliyet Gazeteleri 18- 21.03.1978

³²³ Milliyet Gazetesi 23.03.1978

3.9.1. Türkiye Gündeminde Derin İzler Yaratacak Suikastlar

3.9.1.1. Savcı Doğan Öz'ün Öldürülmesi ve Sonrası Yaşanılanlar

Türkiye gitgide karanlık bir tünele doğru sürüklenmeye başlamıştır. Birbirini izleyecek siyasi cinayetler ve suikastların görünmeye başlayacağı olayların ilk kıvılcımı sayılabilecek eylem gerçekleşmiştir. 24 Mart 1978 günü Ankara'da işe gitmek için evinden çıkan Cumhuriyet Savcı Yardımcısı Doğan Öz silahla öldürülmüştür. Başbakan Ecevit bu saldırının hedefinin devlet olduğunu beyan ederek her türlü tedbirin alınarak kurtarılmış bölgeler ilan edilen yerlerdeki halka yardım eli uzatılacağını beyan etmiştir. Savcı Doğan Öz'ün görev yaptığı soruşturmalar ise dikkat çekicidir. Komando olarak adlandırılan ülkücü gençlerin kontrolünde bulunan Site Yurdunun aranma kararını vermesinin yanında, iki partinin genel başkanlarının yakını Akgün Erbakan ve Ali Demirel haklarındaki yolsuzluk soruşturmasını da yürüttüğü görülmektedir. Cinayeti işleyen kişinin ise karşıt görüşlü bir kişiyi öldürdüğü için hakkında gıyabi tutuklama kararı çıkardığı Ticaret ve Turizm Yüksekokulu öğrencisi Naci Üner olduğu tespit edilmiştir. Naci Üner ise komando olarak tanınan biridir. Aynı gün ise üniversite gençleri arasında İstanbul, Adana, Kayseri'de birçok olay olmuştur.³²⁴

KTÜ'de olaylara karıştığı belirlenen 5 komando öğrenci tutuklanırken Gaziantep'te Eğitim Enstitüsü Müdür Yardımcısının ölümünden sorumlu oldukları düşünülen Ülkü Ocakları 2. Başkanı ve üç kişi tutuklanmıştır. Ayrıca Konya ve Manisa'da ise iki öğrenci yaralanırken iki vatandaş ise öldürülmüştür.³²⁵

Kızıldere olayının yıl dönümünde ise ülkede bombalamalar, silahlı olaylar ve şiddet eylemlerinde tırmanış yaşanmıştır. İstanbul'da yaşanan olaylarda 59 kişi gözaltına alınmıştır. Kızıldere olayını anmak isteyen devrimci gruplarla sağ gruplar

³²⁴ Cumhuriyet, Milliyet Gazeteleri 25.3.1978

³²⁵ Cumhuriyet Gazetesi 30.03.1978

arasında birçok şiddet olayı yaşanırken değişik yerlere ise patlayıcı maddeler atılmıştır. Ankara İncirli lisesinde yaşanan olaylarda ise 6 öğrenci ile 4 polis yaralanırken 17 kişi ise tutuklanmıştır.³²⁶

Doğan Öz ile başlayan suikastlara bir yenisi 7 Nisan’da eklenmiştir. İ.Ü Hukuk Fakültesi öğretim Üyesi Doç. Dr. Server Tanin gece evine giderken silahlı saldırıya uğramıştır. Kaldırıldığı hastanede “Beni bir öğrenci vurdu. Şu anda tanıyamam” demiştir. Doç. Dr Server Tanin ise çevresinde devrimci olarak tanınmaktadır. Hastaneden yapılan açıklama ile Server Tanin’in felç kalma ihtimali olduğu yönündedir.³²⁷

Gençler arasında oluşan sağ-sol eğilimli gruplaşma artık aşırı uçlara kaymaya devlet ve toplum düzenine yönelik ciddi tehditler oluşturmaya başlamıştır. 07 Nisan günü kendilerine Akıncı diyen MSP ile bağlantılı olan 200 kadar genç Çalışma Bakanlığını “Dinsiz devlet yıkılır, yaşasın İslam devleti mücadelesi” sloganları ile basmaya çalışmışlardır, olay sonrası bir kişi gözaltına alınmıştır.³²⁸

Ölüm olaylarının önü alınamamıştır. Sağ-sol ideolojik eğilimli her iki grup diğer grubun zaman geçirdiği yerleri özellikle kahvehaneleri basarak bir şekilde diğer tarafı bastırma ve psikolojik olarak eylem üstünlüğü ele geçirmeye çalışmışlardır. Aslında olan durum “kardeş kanı dökülmesidir”. Ülke kaybetmektedir, toplum kaybetmektedir. En önemlisi gelecek yok olmaktadır. Ancak kan bir türlü durmak bilmemiştir. Siyaset ve alınan tedbirler “havanda su dövmenin” ötesine geçememiştir.

10 Nisan 1978 günü ise İTİA’nın İstanbul Pangaaltı’nda eğitime yeni başlamış olan Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksekokulu’nun bahçesinde gece gerçekleşen patlama sonrası yoldan geçen minibüste bulunan 12 kişi yararlanmıştır. Cibali Tütün Fabrikası, Beşiktaş Kaymakamlığı ve DİSK sendikasının Beyoğlu şubelerine patlayıcı madde atılmıştır.

³²⁶ Cumhuriyet, Milliyet Gazeteleri 31.03.1978

³²⁷ Cumhuriyet Gazetesi 08-09.04.1978

³²⁸ Cumhuriyet Gazetesi 08.04.1978

12 Nisan 1978 günü kapalı olan İ.Ü güvenlik tedbirleri ile açılırken Ankara DMMA tam anlamıyla katliam gibi bir eyleme sahne olmuştur. Zaman ayarlı patlayıcının patlaması sonrası 7'si ağır olmak üzere 23 öğrenci yaralanmıştır. 7 Aralık 1977 günü Kıbrıslı 2 üniversite öğrencisini kurşunlayarak birinin ölümüne neden olan 4 kişinin ise idam cezası ile cezalandırılması istenmiştir.³²⁹

Yurt genelinde yaşanan olayları protesto amaçlı Ankara'da birçok gösteri düzenlenmiştir. 14 Nisan'da Malatya'da yaşanan olaylarda üç öğrenci ölürken Kahramanmaraş'ta 2 işçi ölmüştür. Ayrıca eğitime başlaması ön görülen 15 Eğitim Enstitüsünün, olayların şiddetlenmesinden dolayı bir hafta daha kapalı kalmasına karar verilmiştir. İstanbul'da ise iki banka şubesinde silahlı soygun gerçekleştirilmiştir.³³⁰

3.9.1.2. Malatya Bağımsız Belediye Başkanı Hamit Fendioğlu Suikastı

17 Nisan günü ise Malatya Belediye Başkanı 'Hamido' lakaplı Hamit Fendioğlu ve iki torunu ile gelini evine gönderilen bombalı paketin patlaması sonrası hayatlarını kaybetmiştir. Hamid Fendioğlu seçildiği günden sonra ülkücü gruplar tarafından yapılan baskılardan bunalmış durumdadır. Toplumsal kargaşayı en üst seviyeye çıkarabilmek için hedef durumuna gelen Hamit Fendioğlu'na yapılan suikast sonrasında yaşanan olaylara bakıldığında Alevi-Sünni çatışmasının ilk fitilini ateşleyen olay olarak kabul edilebilecek niteliktedir. Suikastın sonrasında ise Malatya'da yaşanan olaylar kenti savaş alanına çevirmiştir. Malatya'daki olayların başlangıcı kente yayılan "başkanı komünistler öldürdü" haberi olmuştur. Bu haber sonrası ülkücü ve tutucu gruplar Alevilere ve CHP'lilere ait iş yerlerine ve ikametlerine saldırmıştır.³³¹

Malatya'daki olaylar değişik illerde de kendini göstermişti. Karşıt görüşlü gruplar arasında çıkan çatışmalar sonrası Elazığ'da 1 ortaokul, Malatya'da 3 lise öğrencisi öldürülmüştür. Malatya'da yaşanan olaylar sonrası vali askerî birliklerden yardım alarak şehirde kontrolü sağlayabilmiştir. Parti binalarının da zarar gördüğü

³²⁹ Cumhuriyet, Milliyet Gazeteleri 13.04.1978

³³⁰ Cumhuriyet, Milliyet Gazeteleri 15.04.1978

³³¹ Çavdar, s.248-249

gösterilerde çok sayıda işyeri tahrip edilirken çok sayıda kişi yaralanmış, 30 kişi de gözaltına alınmıştır.³³² Malatya'daki olaylar cenaze törenlerinde de devam etmiştir.

Suikastın yaşandığı gün, Adana'da uzun süredir kapalı olan Eğitim Enstitüsü'nün açılışında çıkan olaylar sonrası 4'ü ağır 9 öğrenci yaralanmıştır. Nükleer Araştırma Merkezinde ülkücü komandoların bomba yaptıkları yönünde tespitler yapılırca Ocak eski başkanı Muharrem Şemsek gözaltına alınırken, Sami Bal ise kaçak olarak aranmaya başlanmıştır. Bahse konu merkez ise kapatılmıştır. Ayrıca Kahramanmaraş'ta değişik olaylara karışan komando oldukları ileri sürülen 24 ülkücü gözaltına alınmıştır.³³³

3.9.1.3. Yedi TİP'li Öğrencinin Öldürülmesi (Bahçelievler Katliamı) (9 Ekim 1978)

Türkiye tarihine geçen kanlı eylemlerden biri olan ve Bahçelievler Katliamı olarak da anılan olay 08 Ekim 1978 tarihinde HÜ okuyan öğrencilerin kaldığı evde TİP toplantısına il dışından gelenlerin de bulunduğu kişiler boğularak ve kafalarından silahla vurulması ile yaşanmıştır. Bu olayı daha sonra adı birçok faili meçhul ve karanlık olayda anılan ASALA terör örgütüne karşı da kullanıldığı iddia edilen Abdullah Çatlı ve Haluk Kırıcı'nın da aralarında bulunduğu kişilerce gerçekleştirilmiştir.

Bahçelievler 15. Sokak 56 numaralı apartmanın 2 numaralı dairesinde kalmakta olan TİP'lilerin olduğunu öğrenen ülkücü gençler Abdullah Çatlı'nın organize ettiği şekilde eve girdiklerinde evde bulunan Serdar Alten, Hürkan Gürses, Efraim Ezgin, Latif Can ve Osman Nuri Uzunlar etkisiz hâle getirmişlerdir. Sonrasında eve gelen TİP'li Faruk Erzan ve Salih Gevence yakalanıp Kadir Kürşat Poyraz'ın kullandığı araç ile Abdullah Çatlı ve Haluk Kırıcı tarafından Eskişehir yolunda bir tarlada kafalarına silahla ateş edilerek öldürülmüştür. Eve geri dönen ülkücüler ellerinde rehin olan 5 TİP'li genci öldürme kararı vermişlerdir. Bu sırada Osman Uzunlar, Haluk Kırıcı tarafından boğularak öldürülürken diğer 4 şahıs silahla

³³² Cumhuriyet, Milliyet Gazeteleri 19.04.1978

³³³ Cumhuriyet, Milliyet Gazeteleri 18.04.1978

vurularak öldürülmüştür. Bu olaydan yaralı olarak kurtulan Serdar Alten olayı detayları ile anlatmıştır. Ancak 17 Ekim 1978 günü hastanede o da hayatını kaybetmiştir.³³⁴

Bahçelievler katliamı olarak anılan olayın failleri daha sonra Abdullah Çatlı, Haluk Kırıcı, Ünal Osmanağaoğlu, Bünyamin Adanalı, Ercüment Gedikli, Mahmut Korkmaz, Kadri Kürşat Poyraz olduğu tespit edilmiş, ancak yargılamaları ve sonrası olayları ayrı bir araştırma konusu olacak şekilde yaşanmıştır.³³⁵

Olayla ilgili 15.10.2014 tarihinde Milliyet Gazetesinin haberinde Haluk Kırıcı'nın Ankara 3. Ağır Ceza Mahkemesine tanık olarak verdiği ifadesinde Bahçelievler'de öldürülenlerin 5'ini kendisinin 2'sinin ise Abdullah Çatlı tarafından öldürüldüğünü, öldürülenlerden 2'sinin Sovyet Ajanı olduklarından bu eylemi aynı gece planladıklarını anlatırken "O günkü şartlar içinde inanmış bir militandım. İliklerime kadar inanmıştım. Yüz kişi de gelse öldürecektim. Keşke Türkiye o günleri yaşamasaydı, kardeş kavgasına sürüklenmeseydi. Ama o günkü şartları da bakıp, anlamak lazım" demesi ise aslında o dönem gençlerin ideolojilerle nasıl dolduruldukları ve yanlışla kolaylıkla yönlendirildiklerini ortaya koyması yönünden önemlidir.³³⁶

3.9.1.4. Devam Eden Suikastlar: Ord. Prof. Bedri Karafakioğlu'nun Öldürülmesi (20 Ekim 1978)

Üniversitelerde gerginliği tırmandıran ve toplum nezdinde çok fazla tepki çeken olay 20 Ekim 1978 günü İTÜ Elektrik Fakültesi Dekanı aynı zamanda aynı üniversitede rektörlük de yapmış olan Ord. Prof. Bedri Karafakioğlu Bakırköy'de uğradığı silahlı saldırı sonrası hayatını kaybetmesi ile yaşanmıştır.³³⁷ Siyasiler olayın arkasındaki güçlerin bulunması, olayın aydınlatılması için hükûmetin gereğini

³³⁴ Cumhuriyet, Milliyet Gazeteleri 10-11-18.10.1978

³³⁵ <https://www.wattpad.com/213963202-t%C3%BCrkiye-cumhuriyeti-tarihinden-ilgin%C3%A7-olaylar-7> (Erişim Tarihi: 12.01.2021)

³³⁶ <https://www.milliyet.com.tr/gundem/kirci-5ini-ben-2sini-catli-oldurdu-1954754> (Erişim Tarihi: 12.01.1978)

³³⁷ Cumhuriyet, Milliyet Gazeteleri 21.10.1978

yapmasını isterken Başbakan Bülent Ecevit yaşanan suikastlar ile devleti istikrarsızlığa sürüklemek isteyenlerin amaçlarına ulaşamayacaklarını ifade etmiştir.³³⁸

İTÜ öğretim üyesi Ord. Prof. Bedri Karafakioğlu'nun öldürülmesi sonrası üniversite senatosu tarafından İTÜ'nün süresiz kapatılmasına karar verilmiştir.

30 Ekim günü verilen önerge ile Cumhuriyet Senatosu üyesi Zeyyat Baykara ve arkadaşlarının toplumda meydana gelen şiddet eylemleri ile yapılan genel görüşme teklifi üzerine 7 Kasım günü görüşmeye başlanmıştır. Yapılan görüşmelerde ise şu tespitler dikkat çekicidir: "...Bugün ülkemiz yaygın bir anarşi ortamı içindedir. Hızlı bir tırmanma dönemine girmiş olan silahlı şiddet eylemlerini, bölücülük hareketlerini, mezhep ayrılığı kışkırtmalarını her gün artan bir kaygı ile hep beraber izliyoruz. Bütün bu eylemlerin, hareketlerin ve kışkırtmaların; devletimizin vatani ve milleti ile bütünlüğünü, özgürlükçü demokratik rejimimize yöneltmiş olduğundan artık hiç kimsenin kuşkusu kalmamıştır. Vatan bütünlüğü tehlikededir, rejim tehdit altındadır. Bu ortamda, mal ve can güvensizliği içindeki vatandaşlarımız bunalıma ve yılgınlığa düşmüşlerdir..."³³⁹ Ancak senato toplantısında her ne kadar toplumdaki sağ ve sol ideolojik ayrımların kardeşler arası kavgayı tetiklediği fikri savunulmuş olsa da siyasi partilerin bu yöndeki tutum farklılıkları da bir çözümün ortaya konulmamasında etkili olmuştur. Bu çözümsüzlük ise yaşanılacak olayların habercisi gibi olmuştur.

Üniversitelerde ve toplum içerisinde meydana gelen olaylar Devletin geleceği açısından oldukça tehlikeli bir hâl almıştır. Suikastlar sonrası iyice gerilen halk arasına atılacak kıvılcımlar ile olaylar söndürülemeyecek şekilde alevlendirilecektir.

3.9.1.5. Abdi İpekçi Cinayeti (1 Şubat 1979)

Abdi İpekçi CHP-AP partilerinin birlikte bir hükûmet kurması durumunda ülkedeki gerginliğin biteceği alınacak kararların siyasi açıdan sağlam olacağı düşüncesinde olmuştur. Milliyet Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni olan Abdi İpekçi

³³⁸ Milliyet Gazetesi 22.10.1978

³³⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 39 Toplantı: 18, 3. Bileşim, 07.11.1978

evine gitmek üzere arabası ile sıkışık trafikte beklediği esnada yanına yaklaşan kişinin açmış olduğu ateş sonrası hayatını kaybetmiştir.³⁴⁰Abdi İpekçi cinayeti sonrası siyasilerden art arda güçlü kınama mesajları gelmiştir. CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit ve AP Genel Başkanı Süleyman Demirel birbirleri ile şiddet eylemlerin önlenmesi adına uzlaşma sinyalleri vermişlerdir. Ayrıca Milliyet Gazetesi Abdi İpekçi'nin katilini bildiren ihbarcı için 1 milyon TL ödül vermeyi vaat etmiştir.³⁴¹

Katil zanlısı ile yapılan çalışmalar sonrası olayın faili olarak 5 Haziran günü Mehmet Ali Ağca yakalanmıştır. Ancak Ağca 1979 yılının 23 Kasım'ında Maltepe Cezaevinden firar etmiş ve 1981 yılında Papa 2. Jean Paul'a suikast girişiminde bulunmuştur.³⁴²

3.9.1.6. Adana Emniyet Müdürü Cevat Yurdakul Suikastı (28 Eylül 1979)

Adana İl Emniyet Müdürü Cevat Yurdakul 28 Eylül günü ikametinden emniyet müdürlüğüne hareket halindeyken kimliği belirsiz saldırganlarca silahlı saldırı sonrası hayatını kaybetmiştir. İl Emniyet Müdürünün öldüğü haberini alan şehirde görevli çoğu polis görev yerlerinden ayrılarak emniyet müdürlüğü binası önünde toplanarak protestolarda bulunmuştur. Protestolara Çukobirlik ve Tekel işçileri de destek vermiştir.³⁴³

Adana Emniyet Müdürü'nün ölümünden sonra il genelinde olaylar yaşanmıştır. Bazı işyerlerine zarar verilmiştir. Eylem yapan kalabalık grup sloganlar atarak dağılmıştır.³⁴⁴

3.9.1.7. İ.Ü. Hukuk Fakültesi Dekan Yardımcısı Prof. Dr. Ümit Doğanay'ın Öldürülmesi (20.11.1979)

İ.Ü. Kimya Fakültesi Dekanı Fikret Baykut'un arabasına kendi aracı arızalı olduğu için işe gitmek üzere binen Prof. Dr. Ümit Doğanay biri kız üç erkek dört

³⁴⁰ Cumhuriyet, Milliyet Gazeteleri 02.02.1979

³⁴¹ Milliyet Gazetesi 04.02.1979

³⁴²https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/02/160204_arsiv_odasi_abdi_ipekci,
<https://www.haberturk.com/abdi-ipekci-kimdir-abdi-ipekci-olum-sebebi-nedir-abdi-ipekci-hayati-hakkinda-2767493> (Erişim Tarihi: 16.01.2021)

³⁴³ Cumhuriyet, Milliyet Gazeteleri 29.09.1979

³⁴⁴ Cumhuriyet Gazetesi 30.09.1979

gencin silahlı saldırısı sonrası hayatını kaybetmiştir. Araç şoförü ile apartman görevlisi ise yaralanmıştır. Olay üzerine açıklama yapan Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk “Hain grupların karanlık emellerine ulaşmak için son günlerde yine eylemlerini artırmaları dikkat çekicidir” açıklaması ile birlikte siyasiler şiddet ve cinayetleri kınayıcı açıklamalarda bulunmuşlardır. İ.Ü. ise altı gün kapatılma kararı almıştır.³⁴⁵

3.9.1.8. İ.Ü. İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Cavit Orhan Tütengil Cinayeti (07.12.1979)

07 Aralık 1979 günü üniversite öğretim üyelerine yönelik silahlı saldırılarından biri daha gerçekleşmiştir. Bu sefer hedefte İktisat Fakültesi Profesörlerinden Cavit Orhan Tütengil bulunmaktadır. Evinin önünde dört kişinin silahlı saldırısına uğrayan Profesör Tütengil hayatını kaybetmiştir. İ.Ü. yine öğrenime ara verme kararı almıştır.³⁴⁶

Prof. Dr. Cavit Orhan Tütengil’in cenaze töreninde olaylar yaşanmıştır. Olaylar neticesinde güvenlik güçleri ile çatışmaya giren gruba yapılan uyarı ateşlerinde 3 kişi yaralanırken 12 kişi yaralanmıştır.³⁴⁷

3.9.1.9. Gün Sazak Cinayeti Ve Sonrası Yaşananlar (27.05.1980)

Gümrük ve Tekel eski Bakanı aynı zamanda MHP Genel Başkan Yardımcısı Gün Sazak evinin önünde 27 Mayıs 1980 günü akşam saatlerinde uğradığı silahlı saldırı sonrası ölmüştür.³⁴⁸ Gün Sazak, bakanlığı döneminde özellikle gümrükten kaçakçılığın ve yolsuzlukların önüne geçmek için büyük mücadelelerde bulunmuştur. Ayrıca ülkede şiddetin önüne geçebilmek için CHP ile MHP’nin ortak hükûmet kurmasının şiddet eylemlerinin önüne geçebileceğini değerlendiren ılımlı bir siyasetçidir. Bu yönde girişimlerde bulunduğu ise bazı kaynaklarda yer almıştır.³⁴⁹

³⁴⁵ Cumhuriyet, Milliyet Gazeteleri 21.11.1979

³⁴⁶ Cumhuriyet, Milliyet Gazeteleri 08.12.1979

³⁴⁷ Cumhuriyet Gazetesi 10.12.1979

³⁴⁸ Cumhuriyet, Milliyet Gazeteleri 28.05.1980

³⁴⁹ <http://www.gazeteilksayfa.com/gun-sazak-kimdir-mhpli-gun-sazaki-kim-nasil-sehit-etti-46128h.htm> (Erişim Tarihi: 16.01.2021)

MHP kendi Genel Başkan Yardımcısının öldürülmesi olayında iktidarda bulunan CHP ve Genel Başkanı Başbakan Bülent Ecevit'i hedef alarak "CHP'nin başında böyle biri ve onun çeteleri oldukça ülkenin huzura kavuşması mümkün değildir. Ecevit bütün hainlerin hamisi ve demokrasinin içindeki Truva atıdır" şeklinde bildiri yayınlamıştır.³⁵⁰

Gün Sazak cinayeti tüm yurttan MHP'liler ve Ülkücü Gençler tarafından çok şiddetli eylemlerle protesto edilirken ülke gündeminde ve tarihinde 12 Eylül sürecine giden önemli olaylardan biri olan Çorum Olayları yaşanmıştır.³⁵¹

Dev-Sol davasında yargılanan Dursun Karataş'ın yapmış olduğu savunmaları yayınladıkları "Haklıyız Kazanacağız" kitabında Gün Sazak'ın öldürülmesi olayı ile ilgili yer alan bildiride:

"Faşist Teröre Karşı Mücadele ve Gün Sazak'ın Cezalandırılması

Gün SAZAK cezalandırıldıktan sonra DEVRİMCİ SOL halkımıza ve kamuya aşağıdaki bildiriyi dağıttı:"

"TOPRAK AĞASI, SERMAYEDAR, KAÇAKÇI, FAŞİST ŞEF GÜN SAZAK CEZALANDIRILDI.

"Yıllardır Türkiye devrimcilerine ve emekçi halklarına kan kusturan, dizilerce katliamları tertipleyip binlerce yurtseveri zindanlara sokup, işkencelerden geçiren bu faşist düzenin yetkililerinden faşist şef Gün Sazak cezalandırıldı."

"Faşist şef Gün Sazak'ı niçin ölüme mahkûm ettik? "Halkımız!..."

"Devlet, insanın insanca yaşamasını sağlayacak tüm tedbirleri almak zorundadır'. Bu sözü biz devrimciler değil, bugün faşist iktidarın sözcüleri anayasaya koydular."

³⁵⁰ Milliyet Gazetesi 30.05.1980

³⁵¹ Yaşanan Olaylar ile ilgili Bkz. Çorum Olayları s.117

“...İşte ülkemizde de HİTLER ve MUSSOLİNİ'nin yolunu takip eden faşistler bu yolu izlemektedir. "Faşist saldırıları yalnızca MHP'ye bağlamak yanlıştır. Faşizm kapitalizmin özünde vardır. Ve bugünkü, halkın katledilmesini devam ettiren faşist saldırganları bağrında besleyen de bu devletin kurumlarıdır. Bu devletin bir azınlık gücün kontrolünde olmasıdır. İşte bunun için yalnız MHP ile mücadele kurtuluşu gerçekleştiremez. Asıl sorun mevcut faşist devlet mekanizmasını nasıl yıkacağımız, emekçi halk iktidarını nasıl kuracağımızdır.”

“...CHP tabanındaki tüm yurtseverler, faşizme karşı olanlar; faşist terörden kurtulmak ve insanca yaşamak için, özgürce düşündüğünü söylemek için faşizme karşı şiddet metodunu kullanmaktan başka bir yol yoktur... "Parti liderlerine ve ileri gelenlerine devlet koruma polisleri ve ruhsat temin ederek hatta zırhlı araçlarla hayatlarını kısmi de olsa güvence altına almaktadırlar. Peki ya siz?.. Milyonlarca yurtsever ve emekçi, faşist saldırılardan nasıl korunacaksınız, nasıl yaşayacaksınız özgürce?”

“Tek yol var; faşizme karşı silahlanmak ve örgütlenmek. Bu da yetmez; silahın ve örgütün ne için gerekli olduğunu benliğimize kazımalı, faşizm ve zulmün olmadığı demokratik halk iktidarı için savaşmalıyız. "DEVİRİMCİ SOL tüm milliyetlerden halkı ve emekçileri faşizme karşı mücadelede silahlanmaya ve devrimcilerin yanında yer almaya çağırıyor.”

“Halkımız!... "Faşist şef Gün Sazak'ın Hareketimiz tarafından cezalandırılmasıyla, faşist AP ve MHP'nin, devlet güvenlik güçleriyle nasıl saldırdıklarını gözlerinizle gördünüz, yaşadınız.”

“Faşizmin bu saldırıları karşısında bir dizi sol grup oligarşi ile ağız birliği etmişçesine karşı saldırıya geçti, bu eylem 'halka karşı saldırıyı getirmiştir' diye. "Şunu sormak gerekir; Kahramanmaraş'ta 100'ün üzerinde insanı faşistlerin katletmesi, devrimciler saldırdığı için miydi acaba? Aksine faşistler planlı olarak hazırlıklarını tamamlamış ve kendilerine en uygun buldukları

ortamda halkın katliamını gerçekleştirmiştir v. Ve Gün SAZAK eylemi faşistlerin planlı katliamlarını bozmuştur. (...) "Soracaksınız..."

"Faşist şef Gün Sazak'ın cezalandırılması Türkiye emekçi halklarına ne kazandırmıştır diye..".

"Öncelikle sorun tek tek insanların yok edilmesiyle devrime ulaşılması değildir elbette. Ama yüzlerce katliam ve işkencenin sorumlusu faşist Gün Sazak gibileridir. Ve savaş küçükten büyüğe doğru bir gelişme izler. Ve savaş başlatılmadan hiçbir zaman gelişmez, büyümeyiz. Biz faşizme karşı savaşta şiddet metodunun gerektiğine inanarak Gün Sazak'ı cezalandırdık. "-Gün Sazak'la beraber tüm işkenceci ve faşistler korkuya kapıldılar. "- DEMİREL hükûmetinin, güçlü devletinin (!) ve faşist polisinin moral güçlülüğü altüst oldu." - CHP'li yurtseverler faşizmi bir kez daha tanıma fırsatı buldu...

" (...) . KAHROLSUN FAŞİST DEVLET!... KAHROLSUN FAŞİST ŞEF TÜRKEŞ-GÜN SAZAK-A. OKTAY-S. SOMUNCUOĞLU!... TÜM FAŞİST VE İŞKENCECİLER CEZASIZ KALMAYACAK!... HALKIMIZ, FAŞİZME KARŞI SİLAHLAN!... KURTULUŞ YOLU FAŞİZME KARŞI DEVRİMCİ ŞİDDETEN GEÇER!... SAVAŞIYORUZ KAZANACAĞIZ!.. EMEKÇİ HALKLARIN ZAFERİNİ HİÇBİR GÜÇ ENGELLEYEMEZ!.."

DEVİRİMCİ SOL'un yayınladığı bu bildiride de anlatıldığı gibi, Gün Sazak'ın cezalandırılmasıyla faşist hareket olarak adlandırılan ülkücülerin panik içine girmesi, katliam planlarının bozulmasının amaçlandığı iddia edilmiştir. Gün Sazak bulunduğu hareketin tepesinde yer alan biri olmak yanında, hareketin döneme ilişkin yaptığı girişimlerde önemli roller de üstlenmiştir. II. MC hükûmetinde Gümrük ve Tekel Bakanlığı yapmış ve bakanlık içinde oluşturduğu birimlere ülkücülerini yerleştirerek bunları tüm yurt çapında örgütlenmelerini sağladığı düşünülmüştür. Yine bakanlığı döneminde kaçakçılık vb. yollarla para ve silah yönünden güçlenmesini sağladığı, kaçakçılarla somut işbirliklerine giriştiği savını savunan DEV-SOL bu

eylemi meşru göstermeye çalışmıştır. Gün Sazak eylemi ile de Çorum, Sivas, Tokat, Amasya çevresinde yeni Kahramanmaraş katliam ve provokasyonları düşünüldüğü ve bunun engellendiği savunulmuştur.³⁵²

Yukarıda Dursun Karataş aslında Gün Sazak Suikastı sonrası gelişen olaylarla ilgili olarak da Çorum'da nasıl hazırlıklı olduklarını ve silahlı mücadele ile ülkeyi nasıl bir kaosa sürüklediklerini de ifade etmiştir. Bu durumun ise aslında devleti yönetenler ve olayların seyrinde gereken çıkarımları yapamayan idareci ve bürokratların payının olduğu da göz ardı edilmemelidir.

3.9.1.10. Eski Başbakan Nihat Erim Suikastı (19.07.1980)

Türkiye Cumhuriyet tarihinde yaşanan ilk muhtıra sonrası kurulan partiler üstü hükûmetlerde başbakanlık yapmış olan Nihat Erim 19 Temmuz 1980 günü silahlı saldırı sonrası ikametinin önünde Dev-Sol militanlarınca öldürülmüştür. Nihat Erim'in siyasi geçmişinin yanında akademik bir kimliği de bulunmaktadır. Hukuk alanında profesör unvanı vardır.³⁵³

Deniz Gezmiş, Hüseyin İnân ve Yusuf Aslan'ın ölümünün sorumluları arasında gösterilen Nihat Erim Dev-Sol tarafından öldürülerek cezalandırılmıştır. Bu durum darbe sonrası yakalanarak sorgulanan Dev-Sol lideri Dursun Karataş'ın savunmalarını derlediği kitapta ayrı başlık halinde yazılmasından ve içeriğinden anlaşılmaktadır. Şöyle ki:

"f- "İşkencelere ve Faşist Teröre Karşı Mücadele Kampanyası" ve Nihat Erim'in Cezalandırılması 1980 birçok açıdan dönüm noktasıydı.

Oligarşinin başından itibaren örgütleyip geliştirdiği faşist hareket, devrimci mücadele karşısında gerilemekte ve açık bir diktatörlüğün önünü açmak, kitleleri sindirmek için katliamlar düzenlemekteydi. Kahramanmaraş katliamı bu girişimlerin doruk noktası oldu. Bu aynı zamanda yeni katliamların da habercisiydi.

³⁵² Dursun Karataş, s. 75-78

³⁵³ Cumhuriyet, Hürriyet, Milliyet Gazeteleri 20.07.1980

Oligarşinin kitleleri yıldırma ve gelişen mücadeleyi durdurmak için faşist çeteler eliyle sürdürdüğü katliamların yanında bir silahı daha bulunmaktadır. O da devlet terörü ve işkencedir. AP hükûmeti bu terörü öyle bir boyuta var-dırmıştı ki, artık güpegündüz mahalleler, semtler askeri birliklerle, polis kuvvetleriyle sarılmakta, bölgesel sokağa çıkma yasakları ilan edilmekte, halkın işine gücüne gitmesi dahi engellenip ev ev aramalar yapılmakta, talanlara gi-rişilmektedir. Arama adıyla yapılan bu yıldırma operasyonlarında özellikle gecekondu halkı yataklarından kaldırılıp sokaklara dizilmiş, sıra dayacağından geçirilmiş, evleri tarumar edilmiştir.

Türkiye şehirlerinin (özellikle İstanbul) tam bir kışla görünümü aldığı, okul-ların askerî karakol hâline getirildiği, insanların nedensiz yere gözaltına alınıp işkenceden geçirildiği bir ülke hâline getirilmiştir. 1980 bahar ve yaz ayla-rında polis ekiplerinin sokakta insan seçip hemen ekip arabasında işkence yaptığı, işkenceden onlarca insanın sakat kalıp canını kaybettiği bir ülkede devrimcilerin üzerine düşen görevler vardı. DEVRİMCİ SOL bu görevin bi-lincinde olarak "İşkencelere ve Faşist Teröre Karşı Mücadele Kampanyası"nı başlatmıştır.

Bu kampanya esas olarak iki ekseninde gelişmiştir. Birincisi, faşist hareketin planlarını bozmak, katliamları engellemek, halkın katillerini ve katliam plan-layıcılarını teşhir edip cezalandırmaktır.

...İşkenceye karşı kampanyanın doruk noktası ise 12 Mart'ın balyozcu Baş-bakanı Nihat Erim'in cezalandırılmasıdır. Nihat Erim'in cezalandırılması sa-dece TC'nin eski bir başbakanının öldürülmesi olarak ele alınamaz. Her şey-den önce Nihat Erim'in kişiliği ve özellikle 12 Mart döneminde üstlendiği misyon böyle bir bakışı reddetmeyi gerekli kılar.

...İşte DEVRİMCİ SOL, halkın türkülerine, ağıtlarına yerleşen böyle bir halk düşmanını, işkenceciyi, oligarşinin uşağını cezalandırmıştır. Bu cezalandırma eylemi ile birlikte on binlerce bildiri dağıtmış, pankartlar asmış ve amacını

tüm halka açıklamıştır.” Şeklinde satırlara döktüğü ve devamında Nihat Erim’in öldürülmesi sonrası koydukları bildiriye yer vermiştir.³⁵⁴

Aslında Nihat Erim’e yapılan suikast ülkede artık hiçbir şekilde asayiş düzeninin kalmadığını göstermekteydi. Derin kutuplaşma ve sağ-sol ideoloji çerçevesinde örgütlenenler düşüncelerini tartışarak savunmak yerine karşı tarafı silahlar ile susturmaya çalışmaktaydı. Bu da her gün gözyaşı ve kanı beraberinde getiriyordu.

Başbakan Süleyman Demirel olaylar ile ilgili yaptığı açıklamada olaylara 1974 affının bu intikam çetelerini ortaya çıkardığını söyleyerek CHP ve Genel Başkanı Bülent Ecevit’i suçlamıştır.³⁵⁵

3.9.1.11. Maden İş Sendikası Genel Başkanı Kemal Türkler Suikastı (22 Temmuz 1980)

DİSK Kurucularından olan aynı zamanda DİSK eski başkanı olan Maden İş Sendikasının Başkanı Kemal Türkler’in ikametinin önünde uğradığı silahlı saldırı sonrası öldürülmesi, 12 Eylül sürecine götüren olaylardan biri olarak tarihte yerini almıştır.³⁵⁶ Bu ölüm olayı ülkedeki olumsuz durumları daha da kötüleştirmiştir. DİSK yönetimi ülke genelinde eylem kararı alırken ülkenin gelmiş olduğu bu durum ile ilgili olarak Başbakan Süleyman Demirel’i ve hükûmetini sorumlu tutmuştur.³⁵⁷

3.9.2. 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi Öncesi Yaşanan Toplumsal Olaylar (Alevi-Sünni Çatışmaları)

3.9.2.1. Sivas Olayları

Sivas, tarihi ve kültürü ile Anadolu’da önemli yere sahip bir şehirdir. Yaşadığı tarihsel süreç ile birlikte birçok devletin sınır şehri olarak birçok savaş görmüş olan şehir kültürel çeşitliliğini de bu durumdan almıştır. Toplumsal olarak Alevi-Sünni inanışlara sahip vatandaşların birlikte sorunsuz şekilde yaşadığı bir yer iken

³⁵⁴ Karataş, s.78-85

³⁵⁵ Milliyet Gazetesi 20.07.1980

³⁵⁶ Hürriyet, Milliyet Gazeteleri 23.07.1980

³⁵⁷ Milliyet Gazetesi, 23.07.1980

ülkenin yaşadığı sıkıntılı süreçte bu durumu ayrımcılık ve toplumsal gerginlik için kullananlar olmuştur.³⁵⁸

Sivas'ta 03 Eylül günü yaşanan olay ile ülke gündemine sağ-sol çatışmasının yanında dini ayrımlardan dolayı da çatışmalar girmiştir. Sivas'ta Ali Baba Mahallesi'nde semt pazarında iki çocuğun kavgası sonrası olaylar aniden yön değiştirmiştir. Bir grup vatandaş "kanımız aksa da zafer İslam'ın" sloganları atarak yürümüşlerdir. Bu yürüyüş esnasında çok sayıda iş yeri ve ikamet yağmalanıp kundaklanırken 5'i polis toplam 105 kişi yaralanmıştır. Olaylarda 5 kişi ise hayatını kaybetmiştir. Askerî birliklerin de şehirde polis ile birlikte aldığı tedbirler sonrası olaylar durdurulabilmiştir.³⁵⁹

İki gün içerisinde Sivas'ta yaşananlar bir iç savaştan farksızdı. Olaylar sona erdiğinde 11 vatandaş hayatını kaybederken 100'den fazla kişi yaralanmış, 350'den fazla işyeri ile 100'den fazla ikamette tahribat yapılmıştı. Sivas olaylarının görüldüğü Sıkıyönetim Mahkemesi "Sivas'a dışarıdan toplulukların getirildiği" tespitiinde bulunmuştur. Ayrıca Devlet Bakanı Enver Akova ise yaptığı açıklamada, "Sivas halkının kesin olarak olaylara karışmadığını, dışarıdan gelen gruplar tarafından olayların çıkarıldığını... Aşırı uçların silah aldıkları kaynakların kesin olarak saptandığını, bu kaynakların aynı olduğunu." ifade etmiştir.³⁶⁰

Sivas Olaylarının yargılamasında 7 Temmuz 1981 tarihinde verilen kararda 9 sanık idam cezası alırken olaylara karışan 291 sanığa ise 1 ila 15 yıl arası hapis cezası verilmiştir.³⁶¹

3.9.2.2. Kahramanmaraş Olayları

12 Eylül Askerî Darbesine giden süreçte yaşanan en kanlı olaylardan biri Kahramanmaraş'ta yaşanmıştır. Kardeş kavgasında sağ-sol ideolojik ayrım yeni bir argümanla ortaya konulmuştur. Önce Sivas'ta sahnelenen oyun Kahramanmaraş'ta

³⁵⁸ Metin Bozkuş, Sivas Yöresi Aleviliğinden Türkiye'deki Alevilik Tartışmaları Üzerine Bir Analiz, *Dini Araştırmalar*, Ocak-Nisan 2009, Cilt: 12, sayı. 33, s. 253-283.

³⁵⁹ Cumhuriyet, Milliyet Gazeteleri 04.09.1978

³⁶⁰ <https://www.haberler.com/sivas-olaylarini-kiskirtmak-icin-disaridan-insan-3269603-haberi/> (Erişim Tarihi: 13.01.2021)

³⁶¹ <https://ceviiz.com/tarih/3-7-eylul-sivas-olaylari-1978/> (Erişim Tarihi: 13.01.2021)

yeniden sahnelenmiştir. Olaylar bir kahvehanenin taranması sırasında bir alevi dedesinin hayatını kaybetmesi sonrası başlamıştır. Bu olayın sorumlusu olarak görülen Ülkücülerin gösterimi için çabaladığı “Güneş Ne Zaman Doğacak” filminin gösterimi sırasında sinemada bomba patlamıştır.³⁶² Bu bombalamayı gerçekleştirdikleri düşünülen sol ideolojiyi savundukları iddia edilen Meslek Lisesi öğretmenlerine yönelik silahlı saldırı sonrası Hacı Çolak olay yerinde Mustafa Yüzbaşıoğlu ise kaldırıldığı hastanede ölmüştür.³⁶³ Bu olayların ardından Kahramanmaraş sokaklarında karanlık bir el şiddet olaylarının fitilini ateşlemiştir.

Ölen öğretmenlerin cenazesi ise tam anlamı ile Kahramanmaraş’ta yaşanacak olan Alevi-Sünni çatışmasının başlamasına neden olan ve yetkililerin tamamen kontrolü kaybetmesi sonucu iç savaş görüntüsü yaşatan olayların ilk adımını oluşturmuştur. Camiye doğru yürüyen sağ görüşlü grup “Komünistler Moskova’ya Alevislerin namazı kılınmaz” şeklinde sloganlarla yürümüştür. Farklı noktalarda saldırıya geçen gruplar birçok işyeri ve ikameti yağmalamıştır. Kolluk güçlerinin yetersiz kalması ise olayların daha da şiddetlenmesine neden olmuştur. Olaylarda 2 kişi ölerken 38 kişi yaralanmıştır. Elbistan’da ise CHP eski milletvekili Hilmi Soydan uğradığı silahlı saldırı sonrası ölmüştür.³⁶⁴

Rıdvan Akar, 12 Eylül öncesi Maraş olaylarında ‘şartların olgunlaşmasının nasıl beklendiğini, toplumun darbelere nasıl hazırlandığını komisyonda ifadesinde şu şekilde anlatmıştır:

“Bugün bile yapılan anketlerde “Özellikle terörle mücadeleyi ne bitirir?” sorusuna halkın yüzde 44’ü “Askerî darbe, askerî müdahale bitirir.” şeklinde yanıt olmasına karşın, hâlâ böylesi bir yaklaşımın halkın kafasının bir yerlerinde var olması, yani bu anlayışın ortadan kaldırılması gerekiyor. Çünkü darbecilerin en çok yaptıkları şey şu: Ekonomik ve siyasi konjonktürü kullanarak

³⁶² Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği, ‘12 Eylül Öncesi ve Sonrası’, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1981, s.39

³⁶³ Cumhuriyet Gazetesi 22.12.1978

³⁶⁴ Cumhuriyet, Milliyet Gazeteleri 23.12.1978

toplumu bir süre darbeye hazırlıyorlar ve bu hazırlık süreci onların olgunlaşması, yani darbenin olgunlaşmasına kadar geçen bir zaman dilimini kapsıyor. Düşününüz ki Kahramanmaraş katliamı gerçekleştiği sırada Başbakan Bülent Ecevit, Genelkurmay Başkanı Kenan Evren'i arıyor ve diyor ki: "Lütfen bir şeyler yapın, müdahale edin." Yaklaşık 500 bin askeri olan, NATO'nun ikinci kalabalık askeri olan bir ordudan söz ediyoruz. Sayın Evren'in verdiği yanıt: "Yeterli gücümüz yok." İnsanlar orada ölmeye devam ediyorlar. Biliyorsunuz, Maraş katliamı üç gün süren bir katliamdır. Yani üç gün boyunca insanlar orada hayatlarını çoluk çocuk kaybederken neden asker müdahale etmiyor? Çünkü o sırada Bülent Ecevit'le sıkıyönetimin ilan edilmesi, hangi illerde ilan edileceği ve sıkıyönetimin hangi yetkilerle donanacağı konusunda ciddi ve sert pazarlıklar oluyor. Ne zaman ki pazarlıklar sonucunda asker istediğini alıyor, gidiyor Maraş'a, müdahale ediyor ve can kaybını durdurabiliyor. Dolayısıyla, bu bir süreç işi, yani darbeler olgunlaştırılan bir zaman ve sonunda gerçekleştirilen bir süreç." Şeklinde ifade etmiştir.³⁶⁵

Olayların gelişmesine baktığınızda ise yukarıdaki tespitin nasıl gerçekleştiğini görmekteyiz. 23 Aralık günü artık şehirde tam bir can pazarı kurulmuştur. Olaylara hâkim olamayan güvenlik güçleri akan kardeş kanına seyirci kalmıştır. Günün bilançosu 31 ölü ve 65'i ağır 151 yaralı vardı. Yüzlerce işyeri ve ikamet ise yine yakılmış, tahrip edilmiştir.³⁶⁶

24 Aralık günü olaylar karşısında siyasiler de birbirlerini suçlayıcı açıklamalarda bulunmuşlardır. Muhalefet partisi liderleri olayların sorumlusunu tedbir almada geciken hükûmet yetkilileri olarak gösterirken Başbakan Bülent Ecevit, Türkiye'nin bölünme ile karşı karşıya kalmasında hükûmeti yıkmak isteyen çevrelerin olduğuna yönelik demeçleri de şehirde olduğu gibi siyasette de gerginliğin tırmanmasına neden olmuştur.³⁶⁷ 25 Aralık günü ise 6 ilde Maraş olayları protestolarında

³⁶⁵ TBMM Darbe ve Muhtıraları Araştırma Komisyonu Raporu, (Rıdvan Akar, Gazeteci, Dinleme Tutanağı, 8 Ekim 2012, s.17)

³⁶⁶ Cumhuriyet, Milliyet Gazeteleri 224.12.1978-

³⁶⁷ Tercüman Gazetesi 25.12.1978

11 kişi ölmüştür. İstanbul, Ankara ve Ege Üniversiteleri Maraş olaylarını boykot için değişik sürelerde kapatma kararı alırken liselerde de boykot kararları alınmıştır.³⁶⁸

26 Aralık 1978 günü Bakanlar Kurulu, sabah saat 07.00'den itibaren 13 ilde (İstanbul, Ankara, Adana, Elazığ, Bingöl, Erzincan, Erzurum, Gaziantep, Kars, Kahramanmaraş, Malatya, Sivas ve Urfa) sıkıyönetim ilan etmiştir. Sıkıyönetim ilanı sonrası ise Kahramanmaraş'ta olaylar kontrol altına alınmıştır.³⁶⁹

19 Aralık'ta başlayıp 26 Aralık'a kadar 7 gün süren olaylarda 120 kişi hayatını kaybetmiş, olaylarda 1000'den fazla vatandaş yaralanmıştır. Birçok iş yeri yakılırken olaylarda sol görüşlü polisler de yağmalanmıştır. Olaylar sonrası 804 kişiye dava açılmıştır. Sıkıyönetim mahkemelerinde başlayan davalar 1991 yılında sonuçlandığında 29 idam, 7 müebbet hapis, 321 kişi de 1-24 yıl arası hapis cezası almıştır.³⁷⁰

3.9.2.3. Çorum Olayları

Çorum ülkede gittikçe artan mezhepsel kavgalardan en fazla etkilenen illerden biri olmuştur. Yıllarca komşuluk ilişkileri içerisinde farklılıkları eritmiş olan Çorum'da Alevi-Sünni çatışmasının çıkarılması için Kahramanmaraş'ta katliam senaryosu yazan karanlık eller fırsat kollamıştır. MHP Genel Başkan Yardımcısı ve Gümrük Tekel eski Bakanı Gün Sazak'ın 27 Mayıs 1980'de düzenlenen suikast sonrası ölmesi Çorum'da ülkenin diğer yerlerinde olduğu gibi olayların fitilini ateşlemiştir; Ülkücü gençler protesto eylemlerine başlamıştır.³⁷¹

Alevi-Sünni mezhep kavgası için Kahramanmaraş ve Sivas'tan sonra Çorum seçilmişti. Gün Sazak'a düzenlenen suikast sonrası 28 Mayıs'ta Çorum merkezinde toplanan geneli ülkücü gençlerden ve çocuklardan oluşan kalabalık bir grup İslam lehine ve "Kana kan intikam" sloganları atarak yürüyüş yaparak geneli alevi

³⁶⁸ Cumhuriyet Gazetesi 26.12.1978

³⁶⁹ Akşam Gazetesi 27.12.1978

³⁷⁰ <https://tr.euronews.com/2020/12/19/maras-katliam-nedir-olaylar-nasil-basladi-neler-yasandi> (Erişim Tarihi: 14.01.2021)

³⁷¹ H. Nedim Şahhüseyinoğlu, *Yakın Tarihimizde Kitleli Katliamlar*, Berfin Y. İstanbul, 2012, s. 164

vatandaşlara ait işyerleri ve evleri tahrip etmişlerdi. Grup Çorum'da sol ideolojiyi savunanların ve Alevi kökenli vatandaşların yoğun yaşadığı Milönü mahallesine yöneldiğinde burada mahalle sakinlerinin kurduğu barikatlarla karşılaşınca çatışmalar şiddetli bir şekilde yaşanmıştır. Tüm şehre hızla yayılan çatışmalardan dolayı Vali her ne kadar sokağa çıkma yasağı ilan etmiş ise de olaylar önlenememiştir. Ülke genelinde Gün Sazak suikastı ile ilgili yaşanan gerginlik ve çatışma ortamı Çorum'da tüm kenti sarmıştı.³⁷²

Çatışmalar il genelinde 3 gün sürmüş emniyet güçleri olayları kontrol altına alamayınca askeri birliklerin olaya müdahalesi sonrası şehirde kontrol sağlanabilmiştir. Olaylar sırasında Çorum'un diğer şehirlerle olan tüm bağlantıları kesilecek şekilde yollara barikatlar kurulmuştur. Akşam gazetesi 1 Haziran'da "Çorum Ölü Kent Oldu" başlığı ile çıkarken yaşanan olaylar sonrası şehirde alınan tedbirler ile artık şehirde hayat belirtisi kalmamıştır.³⁷³ Çorum'da Vali ve Emniyet Müdürü görevden alınmış, olaylar 20 Haziran'a kadar devam etmiştir. İki Dalga halinde yaşanan Çorum Olaylarının ilki 28 Mayıs'ta Gün Sazak Suikastı ile başlamış ve 20 Haziran'da son bulmuştur. Ancak olayların son bulmasına rağmen halk arasında her an yine olaylar çıkabilecek bir şekilde gerginlik devam etmiştir.³⁷⁴

Çorum olayları aralıklı olarak iki defa yaşanmıştır. İlk Çorum Olayları ikinci olarak sahneye koyulacak çatışmaların bir provası gibi halkın hassasiyetleri ve nasıl yönlendirilebileceğini olayların planlayıcılarına göstermiştir. Olayların yatışmasına rağmen olayın etkisi halk içerisinde devam ederken kentte güvenliği sağlamaya çalışan güvenlik güçleri olaylara katıldıklarını değerlendirdiklerine yönelik operasyonlar yapmışlardır. Milönü Mahallesinde barikat kurdukları ve çatışmalarda yer aldığı tespit edilen çok sayıda Alevi vatandaşı yakalanmış ve tutuklanmıştır.³⁷⁵

³⁷² Cumhuriyet, Milliyet Gazeteleri 29.05.1980

³⁷³ Akşam Gazetesi 01.06.1980

³⁷⁴ Şahhüseyinoğlu, s.168-169

³⁷⁵ Şahhüseyinoğlu, s.186-189

Haziran ayını sessiz ancak gergin geçiren Çorum'da herkes diken üstündedir. Temmuz ayının ilk günü olaylar yavaş yavaş başlama sinyali vermiştir. 1 Temmuz gecesi başlayan gerginlik sonrası sağ gruplar şehre giriş çıkışı tutarak şehre gelmeye çalışan çevre köy ve kasaba halkını şehre sokmaması üzerine çıkan olaylarda 4 kişi ölüirken 10 vatandaş yaralanmıştır. 50 ye yakın ev ve işyerine zarar verilmiştir.³⁷⁶

4 Temmuz Cuma günü olayların tamamen kontrolden çıkarak Alevi vatandaşlara yönelik saldırıların artmasına yol açan “Alaattin Camii’ni yaktılar” haberi üzerine Ulu Camiide bulunan cemaatin galeyana gelerek kontrolsüz olarak saldırıya geçmesi ve haberin tüm şehirde hızla yayılması sonrası olaylar önlenemez bir hâl almıştır.³⁷⁷

Şehirde bu provokatif haberi kimin veya kimlerin yaydığı yapılan yargılamalar sonrası tespit edilememiştir. Çorum olayları ile ilgili yargılama yapan 3.Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı 1 No’lu Askerî Mahkemenin yaptığı değerlendirmede; “4 Temmuz 1980 Cuma günü camilerde halkın Cuma namazı kıldığı sırada, aynı semtte bulunan tüm camilere aynı anda gelen kimliği tespit edilemeyen bir kısım tahrikçilerin önceden planladıkları gibi “*Alaattin camisini bombaladılar, cami yanıyor*” şeklinde söylentiye yaymaları üzerine bir kısım cemaatin namazı terk edip evlerine koşup silahlanmak suretiyle büyük gruplar halinde teşvikçilerin görevlendirdiği kişilerin yol göstermesi ile yine önceden tespit edilen alevi ve solcu olarak bilinen vatandaşların oturdukları mahallelere baskın şeklinde saldırılar düzenledikleri” belirtilmiştir.³⁷⁸

Olaylar devam ederken Tercüman Gazetesinde yer alan Ülkücü Gençliğin yayınlanan bildirisi ile Çorum'da halk Cihat'a davet edilmiştir.³⁷⁹ Olaylar kontrol altına alındığında ise 57 vatandaş ölmüş, 100'den fazla kişi yaralanmıştı. İki dalga halinde yaşanan olaylar sonrası Çorum'da savaştan çıkmış bir görüntü oluşmuştur.

³⁷⁶ Cumhuriyet, Milliyet, Hürriyet Gazeteleri 03.07.1980

³⁷⁷ Cumhuriyet, Milliyet, Hürriyet Gazeteleri 05.07.1980

³⁷⁸ TBMM Darbe ve Muhıraları Araştırma Komisyonu Raporu, s.860

³⁷⁹ Tercüman Gazetesi, 06.07.1980

Birçok ev ve işyeri zarar görmüştür. Bu yerlerin ise büyük bir kısmı Alevi vatan-daşlara aittir. Bu olaylardan sonra ise Kahramanmaraş'ta olduğu gibi Alevi vatan-daşların çoğu yurtlarını terk etmiştir.³⁸⁰

3.9.2.4. Ordu Fatsa Belediye Başkanı Fikri Sönmez (Terzi Fikri) Olayı

Fatsa'da Terzi Fikri adı ile tanınan Fikri Sönmez 14 Ekim 1979'da yapılan seçimler ile belediye başkanı seçilmişti. Fatsa'da Belediye Başkanının koruduğu iddia edilen sol gruplar gittikçe güçlenerek ilçeyi ele geçirdikleri haberleri yayıl-maya başlamıştır. Fikri Sönmez, Mahir Çayan ve arkadaşlarına yardım etmekten de 2 yıl hapiste yatınca bu haberlerin doğruluk oranını güçlendirmiştir.³⁸¹

Terzi Fikri halkın desteğini de alarak devrimcilerin düşünce yapısını beledi-yede uygulamaya başlamıştır. Kurulan 11 Halk Komitesi üzerinden tüm ilçedeki işler yürütülürken ilçe giriş çıkışı da yine komitece denetlenmiş ve girişlere komi-tece izin verilmiştir. Fatsa'da devlet içerisinde farklı bir devlet gibi örgütlemeye karşılık Çorum olayları devam ederken Genel Kurmay Başkanı Kenan Evren'in emri ile düzenlenen operasyonda Fikri Sönmez ile 300 kişi gözaltına alınmıştır.³⁸²

3.9.2.5. Tariş Olayları

Tariş Ege Bölgesi'nde yarı resmi bir kuruluş olarak faaliyetlerini yürüttüğün-den siyasilerin üzerinde her zaman hâkimiyet kurmaya çalıştığı, iktidarlara göre kendi yapısında sürekli değişimlerin yaşandığı bir kuruluştur.³⁸³

Tariş'in siyasetin etkisi altında kalması sonrası yapılan atamalarla sürekli kadrolara hâkim olan ideolojik yapıyla değişmiştir. Bülent Ecevit hükûmetinden sonra kurulan Süleyman Demirel Hükûmeti, Tariş olayları için de milat olmuştur.

³⁸⁰ TBMM Darbe ve Muhtıraları Araştırma Komisyonu Raporu, s.860

³⁸¹ Mehmet Ali Birand-Rıdvan Akar, '12 Eylül-Türkiye' nin Miladı'', Doğan Kitap-İstanbul, 2006, s. 121

³⁸² TBMM Darbe ve Muhtıraları Araştırma Komisyonu Raporu, s.861

³⁸³ Bülent Ruscuklu, *Demokrat Parti' den 12 Eylül'e*, Alfa yayınları, İstanbul, 2008, s.359

22 Ocak 1980 günü güvenlik kuvvetlerinin fabrikalarda arama yapmasına karşı çıkan işçilerin direnmesi sonucu çıkan çatışmalarda 50 kadar işçi yaralanırken 600'e kadar işçi gözaltına alınmıştır.³⁸⁴

Tariş'e bağlı tüm fabrikalarda üretim durmuştur. İşçiler arkadaşları serbest bırakılıp, fabrikalardan güvenlik güçleri çekilene kadar mücadele edeceklerini bildirmişlerdir. İşçilere ise en büyük desteği EÜ'de sol ideolojiyi savunan öğrenciler vermiştir.³⁸⁵ E.Ü öğrencilerinin üniversitede başlattığı direniş ise silahlı çatışmaya dönmüş, bunun sonucunda 83 öğrenci yaralanırken gözaltına alınanlar olmuştur. İzmir Valisi ise yapılan aramaları savunarak yasal olduğunu söylemiştir.³⁸⁶

İzmir'de Tariş olayları diğer illerde protesto ve eylemler için fırsat kollayan aşırı uç gruplar için bir fırsat olmuştur. 26 Ocak'ta İstanbul'da karakol Dev-Sol militanlarınca basılarak polis karakolunu ve aracını patlayıcı madde ile patlatıp, karakolda bulunan görevliler ile bir tanede şüpheliye ait silahı alarak kaçmışlardır. Eylemin ise Tariş ve E.Ü 'ye destek amacıyla yapıldığını söyleyen saldırganlar yakalanamamıştır.³⁸⁷

DİSK de direnişlerin bitmesi için işçilerle anlaşma sağlanmıştır. Hükûmet tarafından gözaltında tutulan işçilerin serbest bırakılması talebinin kabulü ile 31 Ocak'ta eylemlere son verilmesi kararı alınmıştır.³⁸⁸

Tariş uğradığı zararın karşılanması ve bu olaylara neden olan işçilerin tespiti için 6 Şubat tarihinde yeniden bir hafta kapatma kararı almıştır. Ayrıca eylemlere katıldığı tespit edilenlerin işten çıkarılacağını, katılmayanlar ile iş akdinin devam edeceğini bildirmişlerdir. 7 Şubat günü kapanma ilanı ile birlikte üç bin işçinin işten çıkarıldığı duyurulmuştur.³⁸⁹

³⁸⁴ Cumhuriyet Gazetesi 23.01.1980

³⁸⁵ S. Aydın-Y. Taşkın, s.313.

³⁸⁶ Cumhuriyet Gazetesi 24.01.1980

³⁸⁷ Cumhuriyet, Milliyet Gazeteleri 27.01.1980

³⁸⁸ S. Aydın-Y. Taşkın, s. 313

³⁸⁹ S. Aydın-Y. Taşkın, s. 313, Cumhuriyet Gazetesi 07.02.1980

8 Şubat günü işçi ve öğrenciler tarafından pamukyağı ve üzüm işletmeleri işgal edilmiştir. Çiğli İplik Fabrikası yaklaşık 1500 işçi, Çiğli Çimentepe Mahallesi'nde destek veren gruplar tarafından barikatlar kurulmuştur. Direnişi sonlandırmak için harekete geçen güvenlik güçleri ile silahlı çatışmalar yaşanmıştır. Silahlı sol gruplar ise İzmir'de farklı yerlerde yine eylemler düzenlemeye devam etmiştir.³⁹⁰

14 Şubat günü eylemleri sonlandırabilmek için on bin kadar polis ve askerin birlikte yaptığı baskın sonrası şiddetli çatışmalar sonrası kontrol güvenlik güçlerinin eline geçmiştir. Ancak İzmir'in değişik yerlerinde yine eylemler yapılmıştır. E.Ü öğrencileri boykot kararı alırken Gültepe'de çıkan çatışmada üç polis ölmüş, on beş kişi ise yaralanmıştır. 19 Şubat günü İzmir ve Hatay'da sıkıyönetim kararı alınmıştır. 20 Şubat itibari ile İzmir'de ve Tarsus'ta olaylar kontrol altına alınarak yeniden faaliyetine başlamıştır.³⁹¹

3.10. 12 Eylül Öncesi Askerin Kendisini Siyasi İradeye Hatırlatması: 27 Aralık Uyarısı

Şiddet olayları aralıksız devam ederken, ülke her gün daha büyük olayların yaşandığı ve toplumsal ayrışmanın arttığı güne uyanmaktadır. Kenan Evren Genel Kurmay Başkanı olduğu günden itibaren ülke gündemini yakından takip etmekle birlikte özellikle 1979 yılının başından itibaren sık sık subaylarla bir araya gelerek görüşmeler yapıp nabız yoklaması yapmaktadır. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk ise Genel Kurmay Başkanının ve komuta kademesinin gazetelerdeki demeçleri ve olaylar karşısındaki tutumlarından darbe ihtimalinden şüphelenmesi üzerine durum tespiti için 08 Mart 1979'da Kara Kuvvetleri Komutanlığına ziyarette bulunmuştur.³⁹²

Ülke genelinde artan anarşi ve faili meçhul cinayetler artık askeri komuta kademesinde rahatsızlığı hat safhaya getirmiştir. Özellikle ülke genelinde toplum yapısını oluşturan gruplar arasında meydana gelen Alevi Sünni ayrışması ve ideo-

³⁹⁰ Cumhuriyet Gazetesi, 09.02.1980

³⁹¹ Cumhuriyet, Milliyet Gazetesi 13-14-15-20.02.1980

³⁹² Mehmet Ali Birand, *12 Eylül Saat 04:00*, Karacan Yayınları, İstanbul, 1984, s. 107-109

lojik anlamda sağ-sol kutuplaşması halk içinde dayanılmaz bir hâl aldığı herkes tarafından kabul edilmektedir. Kenan Evren ise bu durumda hükûmet ile alınan sıkı-yönetim kararlarının hiçbir şekilde fayda etmeyeceğini düşünmektedir. Durum düzelmek yerine daha vahim bir hâl almaktadır.³⁹³

Genel Kurmay Başkanı Kenan Evren diğer kuvvet komutanları ile 13 Aralık günü dikkat çekmemek için I. Ordu denetimi sırasında müdahale ile ilgili görüş alışverişi yapmıştır. Ordunun oldubitti ile bir müdahalede bulunmadığını ve yapılacak müdahalenin haklılığını gösterebilmek açısından önce hükûmete ve devletin ilgili kurumlarına uyarıda bulunmak için bir mektup yazma fikri üzerinde anlaşmışlardır.³⁹⁴

Alınan karar gereği Kenan Evren tarafından imzalı uyarı mektubu Cumhurbaşkanlığı makamına 27 Aralık günü sunulmuştur. Sunulan mektup ile Türkiye Cumhuriyeti Devletinin anarşi, terör ve bölücü faaliyetler ile bölünme ve yıkılmaya doğru sürüklendiğini bu durumun karşısında ise siyasi partilerin tavırlarının yetersiz kaldığı hatta bu durumu artırdığı yönünde tespitler ile gerekirse duruma müdahale edilebileceği yönünde komuta kademesinin tutumunun sinyallerini veren bir dil ile yazılmıştır. Muhtırayı ise Cüneyt Arcayürek Hürriyet'te yazdığı 02 Ocak 1980 haberi ile duyurmuştu. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk ise Süleyman Demirel ve Bülent Ecevit'i köşke çağırarak durumdan ve mektuptan haberdar etmiştir.³⁹⁵

Uyarı Mektubu sonrası her ne kadar siyasetçilerde bir şekilde rahatsızlık oluşmuş ise de istenilen sonuca ulaşılammıştır. Her ne kadar yurttan artan terör ve anarşi eylemlerinin sonunun gelmesi için siyasi iktidar ve partilerden gerekli birlik ve beraberlik içerisinde hareket etmeleri istenilse de akan kardeş kanı durmadığı gibi ülkenin içerisinde bulunduğu ayrışma gittikçe artmıştır.

³⁹³ Kenan Evren, *Kenan Evren'in Anıları I*, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1990, s. 277

³⁹⁴ Birand, 12 Eylül Saat 04:00, s.132-136

³⁹⁵ <https://t24.com.tr/haber/darbe-davasinda-istenen-muhtira-alti-gun-boyunca-koskte-saklanmist,201125> (Erişim Tarihi: 18.01.2021), Hürriyet Gazetesi 02.01.1980

3.11. Şiddet Eylemleri Gölgesinde Alınan Ekonomik Karar: 24 Ocak Kararları

Şiddet eylemleri sürerken 14 Ekim 1979'da milletvekili ara seçimlerinde AP'nin, Edirne, Konya, Aydın, Manisa ve Muğla'da milletvekilliklerini kazanması ile TBMM'de sandalye dağılımı CHP 208, AP 181, MSP 22, MHP 17, CGP 1, DP 1, NP 1, Bağımsızlar 16 olarak oluşmuştur. Böylelikle muhalefet 227 milletvekili sayısı ile iktidarı geçmiştir.³⁹⁶ Bülent Ecevit Hükûmeti ise bu durumda 16 Ekim 1979'da istifa etmesi ile Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından hükûmeti kurma görevi 24 Ekim'de AP Genel Başkanı Süleyman Demirel'e verilmiştir.³⁹⁷

AP Genel Başkanı Süleyman Demirel, MHP ve MSP'nin dışarıdan desteği ile kurduğu hükûmetin programını 19 Kasım'da TBMM'de okumuştur. Programda özellikle anarşi eylemlerinin engellenmesi açısından önlemlere öncelik verileceği belirtilirken diğer yandan olaylarda çoğunluğu üniversite gençliğinin olduğu görüldüğünden eğitim alanında yapılacak reformlar ile bilim çalışmaları ile anılacak bir ortam yaratılmasının hedeflendiğini dile getirmiştir.

Diğer önemli bir sorun olarak ortada duran ekonomik sorunları programı okurken Süleyman Demirel aşağıdaki şekilde özetlemiştir:

“Memleket geçim derdine düşmüştür. Hayat pahalılığı fakir, fukarayı, dar gelirli vatandaşları ezmiş, 1979'un ilk 9 ayında, yıl sonunda %100'ü aşacak bir eğilim içine giren enflasyon, ekonomik hayatı felce uğratmıştır. Her şeyin fiyatı kat kat artarken, gelirler bu artış hızının çok gerisinde kalmıştır.

Köylü, memur, emekli, dul, yetim, emekli içi, esnaf ve küçük sanatkâr, devletin maaş bağladığı ihtiyar ve gaziler, maluller fevkalade zor duruma düşmüşlerdir. Vatandaş başta yağ, akaryakıt, kömür, ilaç, ampul, olmak, üzere gümrük ihtiyaç maddelerinin pek çoğunu bulamaz hâldedir. Yokluk milleti canından bezdirmiş, kara borsa, dar gelirli, vatandaşları ezmiş. Ülke adeta bir kuyruklar diyarı haline gelmiştir.

³⁹⁶ Cumhuriyet Gazetesi 15.10.1979

³⁹⁷ Cumhuriyet, Milliyet Gazeteleri 17-25.10.1979

Kasım 1979’da Türkiye’de yokluk her şeyi sarmış geçim sıkıntısı hayatı çekilmez hâle getirmiş. Türkiye parası sürekli değer kaybına mahkûm edilmiştir. Memleket gelecek endişesine düşmüştür.

15 yıl arka arkaya ortalama yılda %7 kalkınma hızı gerçekleştiren Türkiye, 1978 ve 1979 yıllarından kalkınma hızını sıfıra düşürmüştür.

“Üretim plan ve program hedeflerine göre her alanda düşmüştür.” Olarak durumu açıklamıştır.³⁹⁸

Hükûmet kurulduktan sonra Süleyman Demirel ileride kendisi için siyasi raket olacak ve cumhurbaşkanlığına kadar uzanan ülke siyasetinde önemli bir şahsiyet olacak Turgut Özal’ı Başbakanlık Müsteşarlığı ve Devlet Planlama Müsteşarlığı’nın başına atamıştır. Turgut Özal ise tarihe 24 Ocak Kararları olarak geçecek ve 1 Dolar’ın aniden 70 TL’ye çıkaracak olan serbest ekonomi modeline geçilerek devlet teşvikine ve ekonomik olarak devletin sahada bulunmasından çok kontrolüne dayalı bir modele geçilmesini olanak sağlamayı amaçlayan kararları hazırlamıştır.³⁹⁹ 24 Ocak Kararları ise şöyledir:

“1- Türk lirasının değerini dış paralara göre büyük oranda devalüe ettikten sonra kontrollü bir şekilde dalgalanmaya bırakmak. Öyle ki ilk anda doların değeri 76 TL olarak ilan edilmiştir. O günlerde doların resmi kuru 35 TL olduğuna göre bu yüzde yüzün üzerinde bir artış anlamına gelmektedir.

2- İthalatın serbestleştirilerek ihracatın özendirilmesi.

3- Fiyatların oluşumunu piyasaya, arz ve talep güçlerine bırakılarak çoğu maldaki kamu sübvansiyonlarının kaldırılması.

4- Faiz oranlarının yükseltilip sonrasında kontrollü bir biçimde serbest bırakılması.

³⁹⁸ Dr. İrfan Neziroğlu, Dr. Tuncer Yılmaz, Hükûmetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri, Cilt 7 (12 Kasım 1979-9 Kasım 1989), TBMM Basımevi, 2013, s. 5586-5591

³⁹⁹ Hayrullah Mahmud, *Tonton Zamanı (Özal’ın Değişim Paradigması)*, Alfa Yayıncılık, İstanbul, 2001, s. 45-52

5- Ekonomideki kamu kesiminin ağırlığının azaltılması.

6- Ücretlerin ve taban fiyatlarının enflasyonun gerisinde kalacak biçimde artırılması.”⁴⁰⁰

Her ne kadar ekonomik kötü gidişi durdurmak için 24 Ocak Kararları alınmış olsa da döviz kontrol edebilmek için yapılan devalüasyonlar ve halkın yüksek enflasyon karşısında ezilmesi yoksulluğu artırmıştır. Krizin aşılabilmesi için ekonomik olarak alınan bu sert kararlar daha büyük sorunlara yol açmıştır.⁴⁰¹

3.12.Siyasi Kriz: Cumhurbaşkanlığı Seçimi

12 Eylül 1980 Askeri Darbesinden önce yaşanan en önemli siyasi kriz ise 6 Nisan 1980 günü görev süresi dolacak olan Fahri Korutürk yerine seçilecek olan Cumhurbaşkanının kim olacağı ve sonrasında çıkmaza giren seçim süreci ile yaşanmıştır. Mart ayında seçim yapılması gerekirken Fahri Korutürk’ün Cumhurbaşkanlığı seçiminde birleşen CHP-AP bu sefer ortak adayda birleşemeyince aday çıkartamamıştır. Daha sonraki süreçte çıkan adaylar ise yeterli çoğunluğu sağlayamayınca darbe sürecine kadar cumhurbaşkanlığını vekâleten Cumhuriyet Senatosu Başkanı İhsan Sabri Çağlayangil yapacaktır. Toplam 115 defa yapılan cumhurbaşkanlığı seçimi ise sonuçsuz kalmıştır.⁴⁰²

3.13. 1979’da Yaşanan Öğrenci Olayları

“03 Ocak günü kapalı olan İstanbul ve Ankara Üniversiteleri alınan güvenlik önlemleri ile olaysız olarak açılmıştır.

04 Ocak günü Diyarbakır’da sağ görüşlü öğrenci İsmail Öksüz silahla vurularak öldürülmüştür. Kırşehir’de ise sol görüşlü Eğitim Enstitüsü öğrencisi Metin Akkoç’un soruşturmasını yürüten Cumhuriyet Savcısı sağ görüşlü gençler tarafından saldırıya uğraması sonrası yaralanmıştır. Ayrıca İstanbul’da Kahramanmaraş

⁴⁰⁰ Çavdar, s. 258

⁴⁰¹ Cüneyt Arcayürek, *12 Eylül’e Doğru Koşar Adım (Kasım 1979-Nisan 1980)*, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1986, s.369

⁴⁰² <https://www.haberturk.com/yazarlar/muhsin-kizilkaya-2291/976090-115-turda-cumhurbaskani-secilemedi-kenan-evren-tanklarla-koske-cikti> (Erişim Tarihi: 19.01.2021)

olaylarını protesto afişini indirmek isteyen üç jandarma afişe tuzaklanmış bombanın patlaması sonrası yaralanmıştır. İzmir Namık Kemal Lisesi’ni 11 saat süre ile işgal eden 5’i kız toplam 21 öğrenci gözaltına alınmıştır.

05 Ocak günü Kadıköy’de vapurdan inenlere kimlik kontrolü yapan sol gruba Sıkıyönetim Komutanlığı görevlilerince yapılan müdahalede silah çeken bir öğrenci ayağından vurulmuş ve 34 kişi gözaltına alınmıştır. Ayrıca İzmir’de Demirci Eğitim Enstitüsü’nde öğrenci olan iki kişinin silahla vurulma sonrası biri ağır yaralanmıştır.

07 Ocak günü polis tarafından Beşiktaş’ta Devrimci Gençler Derneğinde arama yapılarak 18 kişi gözaltına alınmıştır. İzmir’de karşıt görüşlü gençler arasında çıkan kavgada ise ortaokul öğrencisi kafasından vurulmuştur. Olayla ilgili 6 kişi gözaltına alınmıştır.

08 Ocak günü İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı öğretim kurumlarında boykot ve işgal eylemlerini yasaklamıştır.

15 Ocak günü Trabzon’da KTÜ Orman Fakültesi öğrencisi Raşit Gündüz kampüste çıkan olaylarda ölmüştür. Bunun üzerine ülkücüler arkadaşlarının ölümünü protesto için olaylar çıkması sonucu vali olayların kontrol altına alınabilmesi için askerî birliklerden yardım istemiştir. İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi öğrencileri süresiz boykot kararı almıştır.

16 Ocak günü ise Trabzon’da 1, İstanbul’da 2 öğrenci olmak üzere 3 kişi öldürülmüştür. KTÜ’de okuyan ülkücünün öldürülmesi sonrası ise Ülkücü gençlerin bir kahvehane ve kitap evini taraması sonucu, biri öğretmen 3 kişi ağır yaralanmıştır. Kahramanmaraş olaylarından dolayı 219 kişi tutuklanmıştır. Savcı Doğan Öz’ün katili Ankara Ticaret Yüksek Öğretmen Okulu öğrencisi İbrahim Çiftçi’nin dosyası Ankara Sıkıyönetim Mahkemesine gönderilmiştir.

17 Ocak günü Bayrampaşa Lisesinde Beden öğretmeni Kazım Uçkan, Edebiyat Fakültesi öğrencisi Erdoğan Çandal yurt çıkışında öldürülmüştür. Kayseri’de ise “Akıncılar” yurdunda bir öğrenci öldürülmüştür.

20 Ocak günü sol görüşlü olduğu ileri sürülen bir lise öğrencisi öldürülürken Ankara ve İstanbul'un değişik semtlerinde karşıt görüşlü öğrencilerin karıştığı olaylarda yaralananlar olmuştur.

21 Ocak günü ise İstanbul'da karşıt grupların çatışmasında bir öğrenci yaralanmıştır. Trabzon'da Pol-Der başkanının saldırıya uğraması sonrası Pol-Der'li polisler görevi bırakmıştır.

23 Ocak günü Tunceli ve Mardin'de 2 İlkokul öğretmeni öldürülmüştür.

27 Ocak günü Tekirdağ'da 1 öğrenci öldürülürken Antalya AP il binasına ise bombalı saldırı düzenlenmiştir.

30 Ocak günü İstanbul'da liseli bir kız öğrenci Manisa'da ise okul müdürü öldürülürken Amasya'nın Taşova ilçesinde sağ görüşlü birinin cenazesine açılan ateş sırasında Taşova Cumhuriyet Savcısı İsmail Değer İnal öldürülmüştür.

13 Şubat günü Hacettepe Üniversitesi Ekonomi Bölüm Başkanı ve Sosyal İdari Bilimler Dekan yardımcısı Prof. Dr. Zafer Başak'ı silahlı üç kişi öldürme teşebbüsünde bulunmuştur. Giresun'da ise Eğitim Fakültesinde karşıt grupların birbirine silahlı saldırısı sonrası 2 öğrenci ve 75 yaşında biri yaralanmıştır. İstanbul'da ise Atatürk Eğitim Enstitüsü öğrencisi Levent Özcan öldürülmüştür.

14 Şubat günü sağ-sol grubu savunan 1'er öğrenci Samsun'da silahla vurularak öldürülmüştür.

22 Şubat günü ülkücüler ile akıncılar arasında İstanbul'da silahlı çatışma yaşanmıştır. Olayda iki kişi yaralanmıştı. Kocasinan'da ise imam hatip öğrencisi öldürüldü. Uşak'ta ise TÖB-DER ile gençlik kuruluşlarına bomba atılmıştır.

23 Şubat günü ülkücüler ile akıncılar arasında çatışma çıkmıştır. Akıncılar Derneğinin İstanbul eski başkanı öldürülmüştür. İstanbul'da 24 saat içerisinde 3 öğrenci öldürülürken Ankara'da ise İGD yanlısı bir lise öğrencisi öldürülmüştür.

06 Mart günü Adana'da sol görüşlü iki üniversite öğrencisi öldürülürken Şanlıurfa'da ise ülkücü bir öğrenci öldürülmüştür.

14 Mart günü Adana’da ğrenci otobüsünün taranması ile sağ görüşlü iki ğrenci ölmüştür. Ağırı’da karşıt grupların çatışmasında iki kişi ölmüştür.

15 Mart günü Trabzon ğrenci Yurdu’nda arama sonrası 154 kişi gözaltına alınırken Konya ve Antalya’da ğrenci gruplarına açılan ateş sonrası her iki ilde toplam 4 kişi ölmüştür.

16 Mart günü Konya’da 1 ğrenci, Samsun’da ise 1 ğretmen öldürülürken Konya’da lise öğrencileri yaşanan olayları protesto amacıyla dersleri boykot etmiştir.

22 Mart günü Gaziantep Eğitim Enstitüsü ğrencisi Sadık Acar ldrlmştr.

24 Mart günü solcu kişilerin gittiği kahvehanenin Adana’da taranması sonucu 3 ğrenci ölürken 9 kişi de yaralanmıştır.

28 Mart günü Uşak’ta sağ görüşlü eğitim enstitüsü ğrencisi öldürülmüştür.

29 Mart günü Bursa’da Eğitim Enstitüsü önündeki polis kulübesinin taranması sonrası iki polis memuru yaralanmıştır.

05 Nisan günü lise ğrencilerinin üzerine ateş açılması sonucu olaylar Osmaniye geneline yayılmış ve 3 kişi ölmüştür.

06 Nisan günü ankırı’da 1 lise öğrencisinin öldürülmesi sonrası çıkan olaylarda karşıt görüşlü iki grup birbiri ile çatışmıştır. Olaylara güvenlik güçlerinin müdahalesi ise sert olmuştur.

07 Nisan günü TEP (Türkiye Emekçiler Partisi) genel başkanı Mihri Belli silahlı saldırı ile yaralanırken Elazığ’da ise sol görüşlü öğrencilerin kendi arasında çatışması sonrası 1 genç ölmüştür.

18-19 Nisan günü Ankara Altındağ’da öğrenciler arasındaki silahlı çatışma sonrası bir öğrencinin ölümünde görgü tanığı olan Cumhuriyet Savcı Yardımcısı Yüksel Yazıcı lkc öğrenciler tarafından tehdit edilmiştir. Bir gün önce ise Adana’da gözaltında bulunan arkadaşlarını kurtarmak isteyen silahlı dört kişi polis

karakolunu basarak bir polisi öldürmüşlerdir. Ülkede anarşinin geldiği durumda artık adaleti sağlayan kurumların saygınlığı ve caydırıcılığın kalmadığı bu olaydan da anlaşılmıştır.

24 Nisan günü toplanan MGK 13 ilde devam eden sıkıyönetim uygulamasının Adıyaman, Mardin, Tunceli, Siirt, Hakkâri ve Diyarbakır'da da uygulanması öncesinde bulunmuştur.

25 Nisan günü TBMM, MGK'nın 6 ilde sıkıyönetim ilanı ile ilgili tavsiyesini uygulama kararı alırken diğer illerde 2 ay daha sıkıyönetimin uzatılmasına karar verilmiştir. Aynı gün H.Ü. Beytepe kampüsünde karşıt görüşlü öğrencilerin çatışmasında bir kız öğrenci yaralanmıştır.

1 Mayıs günü sokağa çıkma yasağı uygulanmıştır.

7 Mayıs günü ODTÜ'de üniversitenin kapatılacağı söylentisinden dolayı toplanan öğrenci grubu jandarma ile çatışmıştır. Mersin 1. Ağır Ceza Mahkemesi başkanı Halit Velioğlu öldürülmüştür.

09 Mayıs günü Bursa'da Çınar Akşam Lisesinde 3 öğretmen vurulmuş, 1'i ölmüştür. Sonrasında meydana gelen olaylarda ise 2 kişi daha ölmüştür.

10 Mayıs günü Gaziantep'te bir işyerinin taranması sonucu Eğitim Fakültesi öğrencisi ile toplam 4 kişi hayatını kaybetmiştir.

14 Mayıs günü 57 lise ve ortaokul müdürü okullarda devam eden şiddet ve öldürme olayları ile ilgili olarak basın açıklaması yapmıştır. Ancak yurdun diğer yerlerinden ölüm haberleri gelmeye devam etmiştir. Samsun ve Fatsa'da sağ görüşlü bir öğrenci ile öğretmen Ankara ve İstanbul'da 1'er lise öğrencisi öldürülmüştür.

16 Mayıs günü Ankara'da öğrenci evinin taranması sonrasında 2 öğrenci ölmüşken 3 kişi ise ağır yaralanmıştır.

17 Mayıs günü Manisa'da iki ülkücü öğrenci üzerlerine açılan ateş sonrası ölmüştür.

23 Mayıs günü Beşiktaş Ortaköy’de öğrencilerin gittiği çayhaneye yerleştirilen bombanın patlaması sonucu 5 öğrenci yaralanmıştır.

4 Haziran günü Kahramanmaraş Olayları ile ilgili dava görülmeye başlanılmıştır.

11 Haziran günü Uşak’ta sol görüşlü öğrenci grubu bildiri dağıtırken açılan ateş sonucu bir lise öğrencisi ölmüştür.

19 Haziran günü Eskişehir’de sağ sol çatışmasında sol görüşlü bir öğrenci öldürülürken TBMM sıkıyönetimi 2 ay daha uzatma kararı almıştır.

23 Haziran günü Kırşehir’de Eğitim Enstitüsü çıkışında karşıt görüşlü gruplar arasında çıkan çatışmada bir öğrenci ağır yaralanmıştır.

09 Temmuz günü Abdi İpekçi’yi öldüren üniversite öğrencisi Mehmet Ali Ağca’nın yakalandığını Milliyet Gazetesi kamuoyuna duyurmuştur.

11 Temmuz günü İstanbul’da Atatürk Eğitim Enstitüsüne konan bombanın patlaması sonrası 1 öğretmen ölmüş, 16 öğrenci yaralanmıştır. Abdi İpekçi’nin katili olarak yakalanan Mehmet Ali Ağca’nın ifadesi basın önünde alınmıştır.

02 Ağustos günü 3 ildeki şiddet olaylarında 5 kişi yaşamını yitirmiş, Ankara Cebeci Kız Meslek Lisesi ile Akşehir Ticaret Lisesi mutemetleri soyulmuştur.

04 Ağustos günü ülkede artık savunulan fikirler için gençlerimizin nasıl kullanıldıklarını gösteren bir olay daha olmuştur. Salihli Ülkü Ocağında “davadan döndüğü” iddia edilen bir kişi arkadaşı tarafından ağır şekilde yaralanmıştır.

08 Ağustos günü ODTÜ’nün açılışında öğrenciler tutuklu arkadaşlarının serbest bırakılmasını isterken, bazı öğrencilerin oturarak İstiklal Marşını dinlemesi ve marşı söylememesi tepkilere yol açmıştır.

11 Ağustos günü Jandarma ODTÜ’de arama yaparak 4 öğrenciyi gözaltına almıştır.

13 Ağustos günü ODTÜ’de düzenlenen saygı yürüyüşünde olaylar çıkması üzerine jandarma olaylara müdahale etmiştir. İstanbul’da ise 1’i öğrenci 3 kişi öldürülmüştür.

17 Ağustos günü Denizli’de taranan kahvede sol görüşlü bir öğretmen ile öğrenci öldürülmüştür.

20 Ağustos günü ODTÜ jandarma tarafından tekrar aranmıştır. Şişli Jandarma Karakol komutanı astsubay ise yolunu kesen üç kişi tarafından öldürülmüştü. Sıkıyönetim ise 2 ay daha uzatılmıştır.

27 Ağustos günü ODTÜ’de jandarma ile çatışan 40 öğrenci gözaltına alınmıştır. ODTÜ’de öğrenciler dersleri boykot kararı almıştır. Ramazan Bayramının ilk iki gününde ise ülke genelinde yaşanan şiddet olaylarında 16 kişi hayatını kaybetmiştir.

30 Ağustos günü İstanbul’da 3 genç, Reyhanlı’da ise lise öğrencisi öldürülmüştür. ODTÜ’de ise boykot kararı kaldırılmıştır.

09 Eylül günü ülke genelinde yaşanan eylemler ve çatışmalarda Adana’da 1 öğrenci daha ölmüştür. TİP kurucusu Avukat Ceyhun Can bürosunda üç kişinin silahlı saldırısı sonucu hayatını kaybetmiştir.

11 Eylül günü Çukurova Üniversitesi Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Fikret Ünsal silahlı saldırı sonrası hayatını kaybetmiştir.

12 Eylül günü Ankara Sıkıyönetim Mahkemesi ODTÜ’de haklarında işlem yapılan 75 kişiden 40’ını olaylarda şiddet eylemlerine karıştıkları, güvenlik güçlerine karşı geldikleri gerekçeleriyle tutuklamıştır. Galatasaray Mühendislik Yüksekokulu öğrencileri istekleri karşılanana kadar süresiz boykot kararı almışlardır.

16 Eylül günü AP tarafından yapılan açıklama ile “300 milliyetçi gence Almanya’da yükseköğrenim bursu” verileceği duyurulmuştur.

18 Eylül günü Adana’da Yapı Meslek Lisesi bahçesinde bulunan öğretmen lojmanına yapılan baskın sonrası 6 öğretmen ölmüş 1’i yaralanmıştır.

21 Eylül günü İstanbul ve Gaziantep'te 1'er öğrenci öldürülmüştür. Samsun'da TÖB-DER üyesi ilkokul öğretmeni silahla vurularak yaralanmıştır.

24 Eylül günü ODTÜ olayları ile ilgili Ankara Sıkıyönetim Mahkemesinde yargılamalar başlamıştır.

07 Ekim günü 45 yeni Teknik Yüksekokul açılmıştır.

11 Ekim günü İstanbul Okmeydanı'nda Atatürk Eğitim Enstitüsü öğrencisi sağ görüşlü Celal Demir uğradığı silahlı saldırı sonrası hayatını kaybetmiştir.

18 Ekim günü Ankara'da biri SBF öğrencisi 2 kişi, Kayseri'de 1 genç öldürülürken Adıyaman'da da sağ görüşlü 3 öğrenci öldürülmüştür.

19 Ekim günü Ankara'da 1 kız öğrenci öldürülmüş, Gaziantep'in Nizip ilçesinde sağ görüşlü bir öğrenci, Ankara'da 1 temizlik işçisi öldürülmüştür.

20 Ekim günü İstanbul'da 2, Trabzon ve Ankara'da birer kişi, Gaziantep'te de 1 kişi öldürülmüştür.

24 Ekim günü Malatya'da 1 kişi, İzmir'de 1 kişi ve Eskişehir'de sağ görüşlü yüksekokul öğrencisi Şerafettin Kargı öldürülmüştür.

25 Ekim günü Fatsa'da sağ görüşlü 1 genç, Kayseri'de de devlet hastanesi mutemedi öldürülmüş, İzmir'de 200 genç gözaltına alınmıştır.

27 Ekim günü Amasya Suluova ilçesinde 2 ODTÜ öğrencisi ile Adana'nın Ceyhan ilçesinde sağ görüşlü 1 kişi öldürülmüştür.

30 Ekim günü Eskişehir'de sol görüşlü Devrim ortaokulu öğrencisi 1 öğrenci öldürülmüş, 1 kişi de ağır biçimde yaralanmıştır.

4 Kasım günü Yozgat'ın Çekerek ilçesinde biri öğretmen 4 kişi öldürülmüştür.

5 Kasım günü Uşak'ta sol görüşlü 1 öğrenci, Niğde, Adana, Ordu ve Urfa'da da 4 kişi öldürülmüş, Sultanahmet Ticaret Lisesi Müdürü ağır yaralanmıştır.

7 Kasım günü Trabzon'da sol, Giresun'da sağ görüşlü 2 öğrenci ve Ceylanpınar'da 1 kişi öldürülmüştür.

8 Kasım günü İstanbul'da Mecidiyeköy Lisesi Müdürü, Dok Gemi İş Sendikası Başkanı, Ankara'da 1 polis memuru, Adana'da sol görüşlü 2 lise öğrencisi ve Uşak'ta MHP Merkez İlçe Eski Başkanı öldürülmüştür.

19 Kasım günü Ankara ve Adıyaman'da 2'si öğrenci 3 kişi öldürülmüştür.

20 Kasım günü İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyesi ve Siyasal Bilimler Fakültesi Dekan Yardımcısı Prof. Dr. Ümit Yaşar Doğanay silahlı saldırı sonucu hayatını kaybetmiştir.

23 Kasım günü İstanbul'da sol görüşlü 1 öğrenci öldürülmüştür.

26 Kasım günü Adana'da Tıp Fakültesi son sınıf öğrencisi Dursun Cıncık'ın sıkıyönetimde gözaltında tutulduğu sırada öldürüldüğü bildirilmiştir.

28 Kasım günü Urfa'da 1 lise öğrencisi öldürülmüş, Maçka Maden Fakültesi'nde forum yapan öğrencilerden 525'i öğretim özgürlüğünü engellemekten Sıkıyönetimce gözaltına alınmıştır.

29 Kasım günü Ankara'da bir öğrenci silahlı saldırı sonucu hayatını kaybetmiştir.

5 Aralık günü İstanbul Beyazıt'ta bir öğrenciye saldıranlar 2 kişinin ölümüne, 2 kişinin de yaralanmasına neden olmuştur.

7 Aralık günü İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi öğretim üyelerinden ve Cumhuriyet Gazetesinin eski Yönetim Kurulu Üyesi Prof. Cavit Orhan Tütengil silahlı saldırı sonucu hayatını kaybetmiştir.

10 Aralık günü Adana Kozan'da Endüstri Meslek Lisesi öğrencisi sağ görüşlü Naci Altınalan silahlı saldırı sonucu hayatını kaybetmiştir.

14 Aralık günü İzmir Eczacılık Fakültesinde okuyan sol görüşlü Levent Sert silahlı saldırı sonucu hayatını kaybetmiş, Akhisar'da dağıtılması yasaklanan Devrimci Yol adlı dergiyi satan 6 öğrenci yakalanmıştır.

22 Aralık günü Eskişehir’de Eğitim Enstitüsü öğrencisi Necat Uslu ve babası silahlı saldırı sonucu yaşamını yitirmiş, Bursa’da izinsiz gösteri yürüyüşü yapan grubu dağıtmak isteyen polisle gösterici arasında çıkan çatışmada 1 öğrenci ölmüştür.

24 Aralık günü Kahramanmaraş olaylarının yıl dönümü nedeniyle Ankara, İstanbul, İzmir gibi bir sürü şehirde öğrenciler protesto eylemlerinde bulunmuşlar, çıkan çatışmalarda çok sayıda öğrenci gözaltına alınmış, Ankara’da öğrencilerden Selçuk Tan yaşamını yitirmiştir.

29 Aralık günü Malatya’da 1 öğrenci öldürülmüştür.”⁴⁰³

3.14. 1980 Yılı İçerisinde Yaşanan Öğrenci Olayları

“1 Ocak 1980 günü Kayseri’nin Tomarza ilçesinde lise öğrencisi Yaşar Kahramanoğlu evine giderken silahlı saldırı sonucu öldürülmüştür.

2 Ocak günü Eskişehir’de Endüstri Meslek Lisesinde okuyan sağ görüşlü Yunus Şahen aldığı bıçak darbesi sonucu hayatını kaybetmiştir.

3 Ocak günü İstanbul Sovyetler Birliği’nin Beyoğlu Tüneldeki Konsoloslugu önünde 1 öğrenci ölmüştür.

6 Ocak günü Bursa’da 2 AP’li, Trabzon’da 2 sağ görüşlü öğrenci ve Adana’da 1 kız çocuk öldürülmüştür.

11 Ocak günü Adana İktisadi ve Ticari Bilimler Akademisine bağlı Mühendislik Yüksek Okulunda sağ ve sol görüşlü öğrenciler arasında olaylar çıkmış, 114 öğrenci gözaltına alınmıştır. İstanbul’da İzzet Ünver Lisesi’nde Kahramanmaraş olaylarını protesto ettikleri için görevden uzaklaştırılan 16 öğretmen için öğrencilerin başlattığı direniş sonrası 500 öğrenci gözaltına alınmıştır.

12 Ocak günü Kocaeli’de DMMA ’da boykottaki 420 öğrencini polis tarafından gözaltına alınması sonrası akademide 16 Ocak’a kadar kapanma kararı alınmıştır. Erzurum Yapı Meslek Lisesi lojmanını basan kişiler müdür yardımcısı Nabi

⁴⁰³ Cumhuriyet, Milliyet Gazeteleri

Aksoy'u silahla ağır şekilde yaraladıktan sonra kaçmışlardır. İskenderun'da ise 3 polisin öldürülmesi sonrası aralarında öğrencilerin de olduğu 126 kişi gözaltına alınmıştır.

13 Ocak günü Ankara'da Kahramanmaraş olaylarını protesto ettikleri için 57 öğretmenin açığa alınması nedeniyle Tuzlu Çayır Lisesinde öğrenim durdurulmuştur.

14 Ocak günü İstanbul Cankurtaran'da sağ görüşlü Ülkü-Bir üyesi Recep Çakır'ın öldürülmesi sonrası maskeli ve silahlı kişiler okula baskın düzenlemiştir. Kartal'da jandarmanın ateş açması sonrası kazara ortaokul öğrencisi bir kız ölmüştür. Yıldız İlkokulu'nun bahçesine atılan patlayıcının patlaması sonrası okul tatil edilmiştir. Konya DMMA Başkan Yardımcısı Faruk Atalayer ise bıçaklı saldırganlarca ağır şekilde yaralanmıştır. Çağlayan Lisesi öğrencilerinin açığa alınan öğretmenleri için eylem düzenlemeleri üzerine 500 kadar öğrenci gözaltına alınmıştır. Esenler Kaptan Paşa liselerinde çıkan olaylar sonrası okullar boşatılmıştır. Zincirlikuyu İstanbul Yapı Meslek ve İnşaat Teknik Lisesinin süresiz boykot kararı alması sonrası bine yakın öğrenci gözaltına alınmıştır. Ankara'da da Esenevler ve Küçük Esat 50. Yıl Lisesi öğrencileri açığa alınan öğretmenleri için boykot kararı almıştır. 149 öğrenci ve 50 veli gözaltına alınmıştır.

16 Ocak günü Adana'da gösteri yapan 1004 öğrenci gözaltına alınmıştır. Artvin, Gaziantep'te 1'er, İstanbul'da ise 2 öğrenci silahlı saldırılar sonrası öldürülmüştür.

17 Ocak günü İstanbul DMMA'ya atılan patlayıcı madde sonrası öğrenime 21 Ocak tarihine kadar ara verilmiştir.

18 Ocak günü İstanbul Kuştepe'de Motor Meslek Lisesi öğrencisi Lokman Hekim 3 kişi tarafından silahlı saldırı ile öldürülürken üzerine ise "Muzaffer Taş'ın kanı yerde kalmayacak zafer İslam'ın" yazılı notu bırakmışlardır. Gaziantep Lisesi'nde Apo'cu oldukları iddia edilen 2 öğrenci öldürülmüştür.

29 Ocak günü Ankara İlahiyat Fakültesi'nde Akıncılar ve Ülkücüler arasında çıkan olaylar sonrası öğrenime bir ay kadar ara verilmiştir.

31 Ocak günü İTÜ Maden Fakültesinde bir önceki gün meydana gelen olaylarda gözaltına alınan 24 öğrenci ile ilgili protesto amaçlı forum düzenlenmiştir. Ankara'da duvara yazı yazan grup ile polis arasında çıkan çatışmada ODTÜ öğrencisi bir genç öldürülmüştür.

11 Şubat günü Eskişehir Sanat Okulu öğrencisi sol görüşlü iki kişi Balıkesir'de üzerlerinde patlayıcı madde ile yakalanmıştır. İstanbul'un farklı iki ilçesinde sağ ve sol görüşlü iki öğrenci uğradıkları saldırılar sonrası yaralanmıştır.

15 Şubat günü İstanbul Laleli'de göstericilerle jandarma arasında meydana gelen çatışmada 1'i öğrenci iki kişi ölmüştür.

20 Şubat günü 18 ilde devam eden sıkıyönetim 2 ay daha uzatılmıştır.

21 Şubat günü İstanbul Beşiktaş'ta sağ görüşlü kardeşler ile amca çocuğu olan 3 öğrenci ikametlerinde silahlı saldırıya uğramıştır. Saldırı sonrası 2 kişi ölürken 1'i ağır yaralı olarak kurtulmuştur.

22 Şubat günü İstanbul'da 6 sol görüşlü öğrencinin yaşadığı ikamete giren silahlı kişiler 2 kişiyi öldürüp 1 kişiyi yaralamıştır. Bakırköy'de de sol görüşlü 1 öğrenci öldürülmüştür. Ankara Tıp Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Celal Sungur'un evinin önünde aracına atılan patlayıcı ile aracı zarar görmüştür.

29 Şubat günü İstanbul'da 1 öğretmen ve 1 öğrenci öldürülmüştür. İstanbul Kuştepe'de ise "Devrimci Sol" adına bildiri dağıtanların jandarma ile çatışmaya girmesi sonrası gruptan bir genç ölü olarak ele geçirilmiştir.

03 Mart günü ara tatilde olan okullar çok sıkı güvenlik tedbirleri ile eğitime tekrar başlarken Eskişehir'de öğrenimi engellemek isteyen 500 Eğitim Enstitüsü öğrencisi gözaltına alınmıştır.

04 Mart günü Eskişehir'de 12 yaşındaki ilkokul öğrencisi, öğretmenini abisine ait silahla tehdit etmiştir. Manisa'da ise bir ortaokul öğrencisi tabanca ve 5 adet mermi ile yakalanmıştır.

05 Mart günü Tokat Zile Lisesi öğrencileri arasında çıkan sağ-sol gruplar arasında yaşanan çatışmaya ilçe halkının katılması ile 1 öğrenci ölürken 12 kişi yaralanmıştır. Çapa Tıp Fakültesinin kantinine atılan patlayıcı madde ile zarar verilmiştir. Şişli’de Siyasal Bilimler Fakültesi öğrencisi iki kişiye silahlı saldırı düzenlenmiş ve bir öğrenci yaşamını yitirmiştir.

08 Mart günü Millî Eğitim Bakanlığı yayınladığı genelge ile okullarda öğretmenlerin dolap ve masalarının güvenlik görevlilerince aranabileceğini, ayrıca kavga çıkaran olaylara neden olan tartışma yaratan öğretmenler ile ilgili görevden uzaklaştırılarak yasal işlem yapılacağı bildirilmiştir.

11 Mart günü Konya Selçuklu Eğitim Enstitüsünde karşıt görüşlü öğrenciler arasında çıkan çatışmada 14 öğrenci gözaltına alınmıştır.

18 Mart günü İstanbul Kabataş Lisesinde boykot yapan öğrenciler Sıkıyönetim Komutanlığı görevlilerince dağıtılmış, 150 kadar öğrenci gözaltına alınmıştır.

24 Mart günü Kadirga’da duvarlara yazı yazan bir grup jandarmayla çatışmış, 1 öğrenci ölmüştür.

25 Mart günü Kars’ta sağ görüşlü bir öğrenci silahlı saldırı sonucu hayatını kaybetmiştir.

26 Mart günü İstanbul Hasköy’de bir grubun çevreye ateş açması sonucu 10 yaşındaki bir ilkokul öğrencisi ölmüştür. Ankara İskitler ’de üç kişi tarafından yolu kesilen sol görüşlü ODTÜ öğrencisi Seyfi Kılıç saldırganların açtığı ateşle yaralanmıştır.

31 Mart günü Erzurum’da Atatürk Üniversitesi öğrencilerinden Gürhan Naci Bayraktar iki kişinin saldırısına uğramış ve hayatını kaybetmiştir.

1 Nisan günü Kızıldere eylemlerinin yıldönümü nedeniyle Trabzon’da slogan atan 2’si kız 17 öğrenci gözaltına alınırken, Ankara’da orta dereceli okullardan bazılarında derslere girmeyen 100 öğrenci gözaltına alınmıştır.

2 Nisan günü Gaziantep’te Eğitim Enstitüsü öğrencilerine açılan ateş sonucu 2 kişi ölürken, 7 kişi de yaralanmış, Ankara’da Kurtuluş Lisesi öğrencilerinden sağ

görüşlü Salih Sak öldürülmüş, İstanbul Kadıköy’de Atatürk Eğitim Enstitüsü öğrencileriyle karşıt görüşlü grup arasında olay çıkmış, 15 şahıs yakalanmıştır.

3 Nisan günü Kayseri’de öğrenci olduğu sanılan 18 yaşında bir genç boğazı kesik halde ölü bulunmuş, kimliği saptanamamıştır.

7 Nisan günü Atatürk Eğitim Enstitüsünde okuyan sol görüşlü öğrencileri Kadıköy’den Fikirtepe’ye götüren otobüse ateş açılmış ancak ölen ve yaralanan olmamıştır. Gaziantep’te Eğitim Enstitüsünden 2 öğrenci silahlı saldırı sonucunu hayatını kaybetmiştir. Aydın’da Efeler Lisesi öğrencilerinden sağ görüşlü İsmail Akkuş silahlı saldırı sonucu hayatını kaybetmiştir. Diyarbakır’da yetiştirme yurdundaki öğrenciler yemeğin bozuk çıkması nedeniyle açlık grevi başlatmış, 60’ı gözaltına alınmıştır.

8 Nisan günü Trabzon Fatih Eğitim Enstitüsünde sağ ve sol görüşlü öğrenciler taş ve sopalarla birbirine girmiş, 1 öğrenci ölmüş 3’ü de yaralanmış, okulda bir süre eğitim verilememiştir.

10 Nisan günü İstanbul’da Maçka Endüstri Meslek Lisesinde okuyan sol görüşlü Ömer Recai Demir silahlı saldırı sonucu hayatını kaybetmiştir.

11 Nisan günü Adana’da iki grup arasında çıkan çatışmada 1 öğrenci ölmüş, 1 öğrenci ağır yaralanmış, Trabzon’da Fatih Eğitim Enstitüsü öğrencisi Cemil Kurnaz babasının bakkal dükkânında silahlı saldırı sonucu hayatını kaybetmiştir.

12 Nisan günü İstanbul Çeliktepe’de sağ görüşlü bir kişinin cenazesinden dönen 3 İTÜ öğrencisinin üzerine ateş açılmış, biri ölmüş, 2’si de yaralanmıştır.

13 Nisan günü Ankara’da Gençlik Parkı olayıyla ilgili 5 Harp Okulu öğrencisi göz hapsine, 10 kişi gözaltına alınmış, Kayseri’de 1 öğrenci öldürülmüştür.

14 Nisan günü Bursa’da Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi öğrencilerinden sol görüşlü Rafet Kutlu ve kardeşi silahlı saldırıya uğramış, Rafet Kutlu ölürken kardeşi yara almadan kurtulmuştur. Konya’da Veteriner Sağlık Lisesi yaklaşık 60 kişinin saldırısına uğramış, Karaman Endüstri Meslek Lisesinde çıkan çatışmada 4 öğrenci yaralanmıştır.

15 Nisan günü KATÜ öğrencilerinden Metin Özer silahlı saldırı sonucu yaralanmıştır.

17 Nisan günü Kars'ta Alparslan Lisesi öğrencisi Şahin Erdem öldürülmüştür.

21 Nisan günü Ankara Gençlik Parkında gezinti yapan 2 öğrenciye ateş açılmış ve öğrenciler yaralanmışlardır.

23 Nisan günü Mardin Nusaybin Lisesi öğrencisi Adnan Demir yolda giderken silahlı saldırıya uğramış ve yaşamını yitirmiştir.

25 Nisan günü Nevşehir Sağlık Kolejinde karşıt görüşlü öğrenciler arasında kavga çıkmış, 20 kız yaralanmış ve 50 öğrenci gözaltına alınmıştır.

28 Nisan günü 3 öğretmen ile 1 Endüstri Meslek Lisesi öğrencisi öldürülmüştür.

29 Nisan günü Ankara'da 1 Mayıs'ın yasaklanması ile çeşitli okullarda ve mahallelerde yapılan boykot, pankart asma eylemlerinde çıkan çatışmalarda İncirli Lisesi'nde atılan bomba neticesinde polis ekip otosu zarar görmüştür. Abidinpaşa Meslek Lisesinde güvenlik güçleri ile öğrenciler arasında çıkan çatışmada 1 kadın ölürken 498 kişi gözaltına alınmıştır. Ege Üniversitesinde (E.Ü) 1 Mayısın yasaklanmasından dolayı öğrenciler boykot kararı almıştır.

1 Mayıs günü kutlamaları için izin verilen illerde kutlamalar olaysız sona ermiştir.”⁴⁰⁴

Yukarıda tarihsel olarak sıralanan birçok olay artık Türkiye’de huzur ve güven ortamının yok olduğunu göstermektedir. Halk için her gün meydana gelen olaylarda birilerinin ölmesi dayanılmaz bir duruma gelmiştir. Toplumda askeri darbe ile düzenin yeniden kazanılacağı beklentisi yükselmiştir. Ancak Genel Kurmay Başkanı Kenan Evren ve kurmayları ise akan kardeş kanına ve ülkenin giden geleceğine

⁴⁰⁴ Cumhuriyet, Milliyet Gazeteleri, 01.01.1980’den 12.09.1980 tarihine kadar

yönelik şartların olgunlaşmasını beklemişlerdir. Halkın kurtuluş olarak gördüğü askeri darbenin ayak sesleri artık duyulacak kadar yakındır. Siyasiler ise kendi çıkarları ve iktidar kavgalarında ülkenin geldiği uçurum farkında değillerdir.

4. 12 EYLÜL ASKERİ DARBESİ

27 Aralık 1979 tarihinde verilen uyarı mektubu sonrası ülkede olaylar zinciri devam ederken, siyasi ve ekonomik krizler toplumda asayiş yönünde oluşan sıkıntıları daha da artırmıştır. Toplumdaki gerilim her geçen gün kendisini daha çok kendini hissettirmektedir. Hükûmetin olayların önüne geçmek için aldığı tedbirlerin yetersiz kalması ve sıkıyönetim tedbirleri ile mahkemelerin ise olayların çözümünde etkili olduğu söylenememektedir.

1980 yılının Ocak ayının ilk günlerinde basına düşen ve kamuoyuna duyuru-
lan muhtıra şeklinde olan mektup hükûmet nezdinde gerginlik yaratmış, her an bir müdahale ihtimali ortaya çıkmıştır. Bu durumdan rahatsızlık duyanlardan biri ise Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'tür. Fahri Korutürk cumhurbaşkanlığının süresi dolana kadar böyle bir durum ile karşılaşmamak için önlemler almaya çalışmıştır. Bunun için bu mektubu belli bir süre kamuoyundan ve parti liderlerinden de saklamıştır. Genel Kurmay Başkanı Kenan Evren ise tüm komutanların bir müdahale yapılmasını kabul etmesi ve toplumun da müdahaleyi haklı bulacak duruma kadar beklemesinin daha iyi olacağı kanaati ile bu uyarı mektubunu yazmıştır.⁴⁰⁵

Genel Kurmay Başkanı Kenan Evren bugünden sonra basına verdiği çoğu demeçte halka ve hükûmete her an müdahale edebilecekleri yönünde uyarılarda bulunmuştur. Bu uyarılarından birini 14 Şubat günü Erzurum'da denetimde bulunduğu basına verdiği demeçte "Biz dış düşmanlarla değil, iç düşmanlarla uğraşıyoruz, vatandaş kanı akıtmayı göze alsak bir ayda bunu hallederiz" demiştir.⁴⁰⁶

30 Ağustos 1980 günü Genel Kurmay Başkanı Kenan Evren, Zafer Bayramı mesajı ile son uyarısını yapmıştır. Kutlama mesajı 27 Aralık'ta yazılan mektubun

⁴⁰⁵ Emre Kongar, *21. Yüzyılda Türkiye*, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2001, 187-190

⁴⁰⁶ Cumhuriyet Gazetesi 15.02.1980

ikincisi mahiyetindedir. Aslında kutlama mesajı toplumda kalmayan sabrın Türk Silahlı Kuvvetleri'nde de kalmadığını, yaşanan gelişmeler ve siyasi belirsizliklerin bardağı taşıran son damla hâline geldiğini göstermektedir.⁴⁰⁷ Zafer Bayramı mesajında Kenan Evren; “Silahlı kuvvetler, güzel vatanımızı kan ve kin gölü haline getirerek parçalamayı amaçlayan anarşik eylemlerinin karşısına büyük bir heyecan ve hassas bir görev bilinci ile dikilmiş bulunmaktadır.” “...Meclislerin aylardır çalışamaz ve Cumhurbaşkanı seçimi gibi çok önemli bir görevini yapamaz duruma getirilmiş olmasından derin ıstırap duyulduğunu, devlet otoritesinin zaafiyet içinde bulunduğunu” söylemiştir. Daha sonra ise tüm topluma Türk Silahlı Kuvvetlerinin müdahaleye hazır olduğunu gösteren “Yurtta doğmasını düşledikleri kargaşa ile demokratik düzenin ve ülke bütünlüğünün yok edilmesini amaçlayan anarşinin idraktan yoksun vatan haini yaratıcıları, elbette layık oldukları cezayı bulacak, tarihimizde bir zamanlar türemeye yeltenen benzerleri gibi, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kahredici yumruğu altında ezilerek, akıttıkları kardeşkanlarının günahları içinde boğulup gidecekler ve yüce Türk Ulusu, bağrından kopan Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yarattığı güven ortamı içinde, sonsuza kadar daha birçok bayramları refah ve mutluluklarla kutlayacaktır” cümleleri ile devam etmiştir.⁴⁰⁸

Kuvvet komutanları ile sık sık yapılan toplantılarda müdahale şartlarının oluşup oluşmadığı ile ilgili fikir alışverişi yapılmıştır. Eylül ayının başı itibarı ile artık müdahale şartlarının özellikle iç nedenler ile yeterli olduğu fikri ile hazırlıklara başlanmıştır. Eylül ayının başında olan iki olay ise müdahaleyi meşru kılmak için yeni nedenler oluşturmuştur. Her ikisi de MSP kökenli olan olayların ilki MSP'nin Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmene ile ilgili İsrail'in Kudüs'ü ebedi başşehir etmesine gerekli tepkiyi vermemesi sonucu verilen gensorunun kabulü ile bakanlığının düşmesi olaylardan biri olmuştur.⁴⁰⁹

Konya'da MSP “Kudüs'ü Kurtarma Mitingi” düzenlemiştir. 6 Eylül'de düzenlenen mitinge 100 bine yakın kişi katılmış ve miting sırasında İstiklal Marşı'nın

⁴⁰⁷ İnce, s.221,222

⁴⁰⁸ Kongar, s. 191; Birand, 12 Eylül 04:00, s.253-254

⁴⁰⁹ Ruscuklu, s. 417-418

yuhalanmasının yanı sıra “Şeriat gelecek, vahşet bitecek” “Dinsiz devlet yıkılacak elbet” gibi sloganlar atılmıştır. Miting sırasında yaşananlar ise Kenan Evren’in darbe için kullanacağı argümanlardan birini daha oluşturmuştur.⁴¹⁰

4.1. 12 Eylül Saat 04:00 Bayrak Harekâtı Başlıyor...

Aylar öncesinde planlanmış ve kuvvet komutanlıklarına dağıtılmış olan Bayrak Harekât Planı uygulanmaya koyulmuştur. Planlamaya göre önce TRT, PTT ve haberleşme sistemleri ele geçirilmiş olacaktır. Bunun ardından İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Polis Koleji, Polis Radyosu ile telsiz istasyonları zapt edilerek yönetim tüm unsurları ile silahlı kuvvetlerinin kontrolüne geçmiştir. Her şey plana uygun olarak 04:00 itibari ile başlamıştır. Türkiye’de güneş yeni bir güne doğarken demokrasi için yine belli bir süre karanlık olmuştur.

TRT radyolarından okunan Milli Güvenlik Konseyi’nin 1 Numaralı bildirisi ise:

“Yüce Türk Milleti;

Büyük Atatürk’ ün bize emanet ettiği ülkesi ve milletiyle bu bütün olan, Türkiye Cumhuriyeti Devleti, son yıllarda, izlediğiniz gibi dış ve iç düşmanların tahriki ile varlığına, rejimine ve bağımsızlığına yönelik fikri ve fiziki haince saldırılar içindedir. Devlet, başlıca organlarıyla işlemez duruma getirilmiş, anayasal kuruluşlar tezat veya suskunluğa bürünmüş, siyasi partiler kısır çekişmeler ve uzlaşmaz tutumlarıyla devleti kurtaracak birlik ve beraberliği sağlayamamışlar ve lüzumlu tedbirleri almamışlardır. Böylece yıkıcı ve bölücü mihraklar faaliyetlerini alabildiğine arttırmışlar ve vatandaşların can ve mal güvenliği tehlikeye düşürülmüştür.

Atatürkçülük yerine irticai ve diğer sapık ideolojik fikirler üretilerek, sistemli bir şekilde ve haince, ilkokullardan üniversitelere kadar eğitim kuruluşları, idare sistemi, yargı organları, iç güvenlik teşkilatı, işçi kuruluşları, siyasi par-

⁴¹⁰ İnce, s.224-225

tiler ve nihayet yurdumuzun en masum köşelerindeki yurttaşlarımız dahi saldırı ve baskı altında tutularak bölünme ve iç harbin eşiğine getirilmişlerdir. Kısaca devlet güçsüz bırakılmış ve acze düşürülmüştür.

Aziz Türk Milleti:

İşte bu ortam içinde Türk Silahlı Kuvvetleri, İç Hizmet Kanununun verdiği Türkiye Cumhuriyeti'ni kollama ve koruma görevini yüce Türk Milleti adına emir ve komuta zinciri içinde ve emirle yerine getirme kararını almış ve ülke yönetimine bütünüyle el koymuştur. Girişilen harekâtın amacı, ülke bütünlüğünü korumak, millî birlik ve beraberliği sağlamak, muhtemel bir iç savaşı ve kardeş kavgasını önlemek, devlet otoritesini ve varlığını yeniden tesis etmek ve demokratik düzenin işlemesine mâni olan sebepleri ortadan kaldırmaktır.

Parlamento ve hükûmet feshedilmiştir. Parlamento üyelerinin dokunulmazlığı kaldırılmıştır. Bütün yurtta sıkıyönetim ilan edilmiştir. Yurt dışına çıkışlar yasaklanmıştır. Vatandaşların can ve mal güvenliğini süratle sağlamak bakımından saat 05.00'ten itibaren ikinci bir emre kadar sokağa çıkma yasağı konulmuştur.

Bu kollama ve koruma harekâtı hakkında teferruatlı açıklama bugün saat 13.00'teki Türkiye Radyoları ve Televizyonun haber bülteninde tarafımdan yapılacaktır. Vatandaşların sükûnet içinde radyo ve televizyonları başında yayınlanacak bildirileri izlemelerini ve bunlara tam uymalarını ve bağrından çıkan Türk Silahlı Kuvvetleri'ne güvenmelerini beklerim.”⁴¹¹ Şeklinde halka duyurulmuştur.

Emir komuta zinciri altında yapılan darbe başarıya ulaştınca artık ülkenin kaderini ve geleceğini Milli Güvenlik Konseyinde bulunan 5 orgeneral tayin edecekti. Konsey Genel Kurmay Başkanı Org. Kenan Evren, Kara Kuvvetleri Komutanı Org.

⁴¹¹ Birand, 12 Eylül 04:00,s. 289

Nurettin Ersin, Hava Kuvvetleri Komutanı Org. Tahsin Şahinkaya, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Nejat Tümer ve Jandarma Genel Komutanı Org. Sedat Celasun'dan oluşmuştur. Askeri yönetim 13 Aralık 1983'e kadar devam etmiştir. MGK yayınladığı bildiriler ile halkın ne yapması gerektiğini duyurmaktaydı.⁴¹²

Yapılan Askeri Darbede İran'da Hümeyni'nin yönetimi ele geçirmesi sonrası ABD Dışişleri Bakanlığından Matthew Nimetz, Türkiye'de Türk Amerikan Savunma ve İşbirliği Anlaşması ile ilgili görüştüğü Süleyman Demirel'in tutumundan dolayı yaşadığı huzursuzluk sonucu Türkiye'nin mevcut hükûmet ile ABD'nin hedeflerine ulaşamayacağı kanısına varmıştır.⁴¹³

Askerin müdahalesi tüm yurttaki olumlu bir hava estirmiştir. Toplumda bir rahatlama olmuştur. Ancak bu kadar kardeşkanı akmasının önlenmesi ve demokrasinin askıya alınması bu kadar kolay iken “bu kadar neden beklenildi” sorusunun cevabını Kenan Evren “şartların olgunlaşmasının beklenildiği” açıklamasından tüm toplum öğrenmiştir. Yapılan darbe ile ilgili ABD'nin dahlinin olduğu ise CIA Şefi Paul Henze Beyaz Saray'a “bizim çocuklar başardı” şeklinde bildirim yaptığı konusu ile ilgili bugüne kadar yazılanlardan öğrenilmiştir.⁴¹⁴

Darbe sonrasında siyasi parti liderleri tek tek yakalanarak kendilerine tahsis edilmiş yerlerde kontrol altında tutulmuştur. Gazeteler askerin tarafsızlığına vurgu yaparken asker sağ-sol ideolojiye aynı uzaklıkta olduğunu gösterebilmek adına her iki grup mensuplarına çok sert davranmıştır. 12 Eylül Askeri darbesinin bilançosu şu şekilde idi:

“650.000 kişi gözaltına alındı. 1 milyon 683 bin kişi fişlendi. Açılan 210 bin davada 230 bin kişi yargılandı. 7 bin kişi için idam cezası istendi. 517 kişiye idam cezası verildi. Haklarında idam cezası verilenlerden 50'si asıldı (26 siyasi suçlu, 23 adli suçlu, 1'i Asala militanı). İdamları istenen 259 kişinin dosyası Meclis'e gönderildi. 71 bin kişi TCK'nin 141, 142 ve 163. maddelerinden

⁴¹² Milli Güvenlik Kurulu 4 Numaralı Bildirisi

⁴¹³ Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)* (Çeviren: Ahmet Fethi), Hil Yayınları, İstanbul, 2010, s.253-255

⁴¹⁴ Çavdar, s. 263

yargılandı. 98 bin 404 kişi örgüt üyesi olmak suçundan yargılandı. 388 bin kişiye pasaport verilmedi. 30 bin kişi sakıncalı olduğu için işten atıldı. 14 bin kişi yurttaşlıktan çıkarıldı. 30 bin kişi siyasi mülteci olarak yurtdışına gitti. 300 kişi kuşku bir şekilde öldü. 171 kişinin işkenceden öldüğü belgelendi. 937 film sakıncalı bulunduğu için yasaklandı. 23 bin 677 derneğin faaliyeti durduruldu. 3 bin 854 öğretmen, üniversitede görevli 120 öğretim üyesi ve 47 hâkimin işine son verildi. 400 gazeteci için toplam 4 bin yıl hapis cezası istendi. Gazetecilere 3 bin 315 yıl 6 ay hapis cezası verildi. 31 gazeteci cezaevine girdi. 300 gazeteci saldırıya uğradı. 3 gazeteci silahla öldürüldü. Gazeteler 300 gün yayın yapamadı. 13 büyük gazete için 303 dava açıldı. 39 ton gazete ve dergi imha edildi. Cezaevlerinde toplam 299 kişi yaşamını yitirdi. 144 kişi kuşku bir şekilde öldü. 14 kişi açlık grevinde öldü. 16 kişi kaçarken vuruldu. 95 kişi çatışmada öldü. 73 kişiye doğal ölüm raporu verildi. 43 kişinin intihar ettiği bildirildi.”⁴¹⁵

Yukarıdaki bilanço aslında darbenin ülkenin geleceğine nasıl etki ettiğini açıkça göstermiştir. Darbenin bazı durumları düzelttiği düşünülürken aslında demokrasi ile birlikte toplumun da büyük kayıplara uğradığı anlaşılmaktadır.

MGK, Başbakan olarak asker emeklisi olan Bülent Ulusu’yu atamıştır. Bülent Ulusu kabinesinde 5 emekli asker olmasının yanında en dikkat çeken isim 24 Ocak kararlarının mimarı olan Turgut Özal’ın ekonomiden sorumlu Başbakan Yardımcısı olarak yer alması olmuştur. 18 Eylül günü ise MGK Başkanı ve üyeleri TBMM’de yemin ederek meşruluk sağlamaya çalışmışlardır.⁴¹⁶

Askerî yönetim toplumda huzuru ve sükûneti sağlayabilmek adına adalet mekanizmasını da bir silah gibi kullanmıştır. O döneme damga vuran ve sorgulamaların yapıldığı Ziverbey Köşkü günümüze kadar anlatılan dönemin simgesi durumuna gelmiştir. Yapılan yargılamalardan sonra çıkan idam kararlarının uygulanmasında

⁴¹⁵ TBMM Darbe Araştırma Komisyonu, Cilt 2, s. 840-841

⁴¹⁶ Sina Akşin, Bülent Tanör ve Korkut Boratav, *Yakınçağ Türkiye Tarihi*, 2. Cilt, Milliyet Yayınları, İstanbul, 2005, s. 34

tereddüt edilmemiştir. İdamlar ile ilgili yıllar sonra Kenan Evren anayasa değişikliği sonrası yargılandığı 12 Eylül Darbe duruşmasında “Adaletli olsun diye bir sağdan bir soldan astık” şeklinde açıklamada bulunmuştur.⁴¹⁷ 12 Eylül 1980 Askerî Darbesi’nden sonra ilk idam edilenler sol görüşlü Necdet Adalı ile sağ görüşlü Mustafa Pehlivanoğlu olmuştur. Sol görüşlü Erdal Eren’in idam kararı ise 18 yaşını doldurmadığı üzerine tartışmalar olsa da uygulanmıştır.⁴¹⁸

MGK üyeleri üniversiteleri ülkede yaşanan anarşi olaylarının merkezinde olduğu ve artan terör olayların fikrîsel alt yapısının buralarda filizlendiği düşüncesinde olduklarını darbe sonrası alınan kararlarda göstermiştir. 6 Kasım 1981’de Prof. Dr. İhsan Doğramacı’nın başkanlığında YÖK (Yükseköğretim Kurulu) kurulmuştur. 1982 Anayasası’nda özerk kuruluşlar arasında sayılan YÖK üniversitelerin devlet tarafından kontrolünü de sağlamıştır. Milli eğitim alanında yapılan ilk düzenlemeler: Öğrencilerin kılık kıyafetinin nasıl olacağı ve ilk ve orta öğretime zorunlu din dersinin konulmasıdır.⁴¹⁹

4.2. Muhtıra ve Darbe Öncesi Yaşanan Öğrenci Olaylarının Etkisinin Değerlendirilmesi

27 Mayıs 1960 askeri darbesi sonrası Türkiye tarihinin en özgür ve demokratik anayasası olarak adlandırılan 1961 Anayasası ile birlikte oluşan ortamdan faydalanan bazı gruplar sahneye çıkmıştır. Oluşan özgürlükçü ortamda ideolojiler ve taraftarları gittikçe artan şiddet eylemlerine yönelme eğilimi göstermeye başlamıştır. Üniversitelerde gençler arasında kendisine yer bulan düşünceler ise, gittikçe toplum içerisinde kutuplaşmalara yol açmaya başlamıştır.

12 Mart Muhtırası öncesi yaşanan şiddet eylemlerinin çoğu üniversite sınırları içerisinde karşıt görüşlü grupların birbirlerine sataşması ile boykot veya protesto gösterileri ve düzenlenen forumlar ile sınırlıdır. Bazı eylemlerde ise güvenlik

⁴¹⁷ <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bir-sagdan-bir-soldan-astik-aciklamasi-21978372> (Erişim Tarihi: 21.01.2021)

⁴¹⁸ Sacit Yılmaz, *12 Eylül 1980-1984 Yılları Arasında Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerince Ölüm Cezasına Çaptırılan ve Bu Cezaları İnfaz Edilen Hükümlülerin Dava Dosyalarının İncelenmesi*, (Danışman: Doç. Dr. Semih Gemalmaz) İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1996, s. 95-110;s.119-130

⁴¹⁹ <https://www.yok.gov.tr/kurumsal/tarihce> (Erişim Tarihi: 21.01.2021)

güçlerinin protesto ve eylemleri sonlandırmak için sert tutumu olayların eğilim ve olayların yönünde sapmalara neden olduğu görülmüştür. Aynı zamanda 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi öncesi sol grupların daha etkin olduğu ve örgütlenme adına daha iyi hareket ettiği çoğu kişi tarafından kabul edilmiştir. Ayrıca sağ ideoloji çerçevesinde birleşen gruplar özellikle 27 Mayıs darbesi sonrası yaşanan Başbakan Adnan Menderes'in idamı olayını solu savunan CHP ve aynı fikri savunanlardan kaynaklandığı tezi savunulmuştur. 1965 sonrası bu durum artan eylemler, karşıt görüşlerin çatışmasından çok kendine hareket alanı yaratırken eleman kazanma eğiliminde olan örgütsel faaliyetler şeklinde görülmüştür. 12 Mart Muhtırasında ortaya konan "Kanlı Pazar" olayı, 12 Eylül Darbesi öncesi ise "Kanlı 1 Mayıs" ile başlayıp sonra toplumsal ayrışmayı en üst seviyeye taşıyan dini motifli ayrışmalar, yıllarca kardeşçe yaşamış Alevi-Sünni vatandaşları iki kutba ayrılmasına, çok üzücü Çorum, Sivas ve Kahramanmaraş olaylarının yaşanmasına zemin hazırlayacaktır.

12 Mart Muhtırası öncesi aşırı sol grupların özellikle kaynak bulmak adına başlattıkları banka soygunları 12 Eylül Darbesi öncesinde de her iki grup ile birlikte yoksullaşan halk arasında görülen yaygın bir suç olarak ortaya çıkmıştır. 12 Eylül öncesi bazı kısmi özerk kuruluşların ve kamu kuruluşlarında çalıştırılanların siyasi kimlikleri ile ön plana çıkmasından dolayı hükûmet değişikliklerinde yaşanan en büyük sıkıntı TARİŞ olayları ile yaşanmıştır. Toplumsal infial uyandıran olaylara öğrencilerin de işçilere desteği şiddet eylemlerinin üniversitelere sıçramasına sebep olmuş ve güvenlik güçleri ile öğrencileri karşı karşıya getirmiştir.

12 Mart Muhtırası öncesi okullarda görülen boykot protesto çatışmaları 12 Eylül Askeri darbesi öncesi tamamen yerini infazlara bırakmış, kitlesel çatışmalar bireysel silahlı eylemlerin birçok gencin ölümü ile sonuçlanmasına neden olmuştur. Öğrenciler dışında öğretim görevlileri ve siyasiler ile toplum nezdinde saygı duyulan veya makam işgal etmiş herkes artık hedef durumuna gelmiştir. Sağ-sol gruplar kendi fikir ve ideolojisinin karşısında olan kişiyi hedef olarak belirleyip, adam öldürmeye varan eylemlerini meşru görmüştür. Farklı fikri savunan grupların asıl hedefi ülkenin geleceğinin kendi ideolojileri çerçevesinde şekillenmesidir ve böyle-

likle arzulanan huzur ve refahın sağlanacağını savunmuşlardır. Bu durum ise toplumsal gerilimi ve olayları artırmıştır. İnsanların fikirlerini özgürce savunarak bilim ve ilim üretmesi gereken üniversitelerde ise gençlerin birbirine tahammülü kalmamış, fikre saygı dışında insani olarak da birbirlerine aynı fikri savunmadıkları sürece saygı göstermedikleri gibi yaşam hakkına müdahaleye varan eylemler görülmüştür. Kamu görevlilerine yapılan suikastlar ise halk arasında güven duygusunun gittikçe azalmasına sebep olmuştur.

Emniyet güçleri arasında oluşan Pol-Bir ve Pol-Der ayrımı da aslında ülkenin güvenliğinin iki farklı düşünce yapısında olmasının, olayların engellenememesinin en önemli sebeplerinden birini oluşturmuştur. Bu durum karşısında bazı polis şefleri de taraf olarak görülmesinden dolayı saldırıya uğramıştır.

12 Mart Muhtırası askerin kışladan çıkmadan siyasetin içerisine çok girmeden saha kenarından ülkeyi girmiş olduğu dar boğazdan ve karışıklıklardan kurtarmaya çalışırken, 12 Eylül Askerî Darbesinde bizzat askerin oyun kurucu olarak sahaya çıkması ile toplum düzeni ile güvenliğin sağlanması tamamen üstlenilmiştir. Darbe öncesi sürekli ilan edilen sıkıyönetimlerin çözüm getiremediği görülmüştür. Aslında burada dikkat çeken husus acaba bu uygulamada askerin Genel Kurmay Başkanı Kenan Evren'in "Şartların olgunlaşmasının beklenildi" açıklamasında şartların olgunlaşmasını askerin gevşek tutumu var mıydı, sorusunu da beraberinde getirmiştir. 12 Eylül 1980 Askerî Darbesinin toplum nezdinde bir kurtuluş olarak görülmesi belki de bu şartların olgunlaşmasından kaynaklanmıştır.

12 Eylül 1980 ile 6 Aralık 1983 arasında TBMM'de 669 yasa, 90 KHK, 76 MGK kararı ve 3 MGK bildirisi olmak üzere toplam 838 yasa çıkarılarak devlet yapısında ve kurumlarda büyük bir değişim hedeflenmiştir.⁴²⁰

12 Eylül 1980 Askerî Darbesinden sonra yapılan en önemli icraat ise 1961 Anayasasının aksine daha sert ve otoriter olan 1982 yılında yürürlüğe giren Anayasa'dır. Anayasa ile toplumsal yapıda yer alan kurum ve kuruluşlarda yaptığı de-

⁴²⁰ S. Aydın-Y. Taşkın, s. 331-332

ğişimler ile daha otoriter bir yönetim kurulmuştur. Bir kurtuluş olarak görülen darbenin gerçekleri ile yıllar sonra yapılan Anayasa değişikliğiyle yüzleşilmiş ve darbenin mimarı Kenan Evren yargılanmıştır.

4.2.1 Muhtıra ve Darbe Süreçlerinde Basının Yaklaşımının Öğrenci Olaylarına Etkisi

27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi öncesi meydana gelen öğrenci olayları genelde boykot ve şiddet içermeyen protestolardan oluştuğundan kontrol edilebilir bir durumdaydı. Ancak öğrenci eylemlerinin askeri darbeyi getiren sebepler arasında yer alması öğrencilerin artık siyaseti dahi şekillendirecek bir güce sahip oldukları düşüncesini doğurmuştur. 27 Mayıs Askeri Darbesi sonrası yeni anayasa ile üniversitelere verilen imtiyazlı durum öğrencilerin iç ve dış tüm gelişmelere müdahil olmak üzere örgütlenmesini beraberinde getirmiştir. Özellikle 1960-1965 arası basın incelendiğinde öğrencilerin bu dönemde bildiriler ve toplantılar gerçekleştirdiği yönünde haberler yer almıştır.⁴²¹

1965 yılından sonra özellikle 6. Filo Eylemleri ile başlayan öğrenci olaylarındaki şiddet eylemleri ile birlikte üniversitelerde boykot ve işgal haberleri manşetlerden verilmeye başlanılmıştır. 1968 yılında dünya ile birlikte Türkiye’de öğrenci eylemleri boyut değiştirirken üniversitelerde kendisine alan bulmaya çalışan sağ kesim ile sol gruplar arasındaki çatışmalarda basın tarafından geniş şekilde ele alınmıştır.

12 Mart 1971 Askeri Muhtırası sonrası ise ülkenin yönetiminden kaynaklı olarak basın vermiş olduğu öğrenci eylemleri ile ilgili verdiği demeçlerde düşüş meydana gelmiştir. 1974 yılından sonra gazete haberlerinde sıkça gelişen şiddet eylemleri ve silahlı çatışmalar ile ilgili haberler ise sıklıkla manşetlerden topluma duyurulmuştur. Ancak bu yıllarda gazete haberlerinde en dikkat çekici durum basının

⁴²¹ Sefa Salih Aydemir, *1960-1980 Arası Türkiye Üniversitelerindeki Öğrenci Olayları İçin Bir Kaynak Olarak Türk Basını (Cumhuriyet-Milliyet ve Tercüman Gazetesi Örnekleri)*, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi, (Danışman: Doç. Dr. Kadir Ulusoy), 2014, s.248-249

da tarafsızlığını koruyamadığıdır. Manşetlere ve yapılan haber içeriklerinde sol ideolojiye yakın gazetelerde sağ kesim için genelde ‘faşistler ... öğrenciyi katlettiği’ şeklinde yer alırken, sol ideolojiyi savunan gençlerden veya örgütlerinin sağ kesime karşı yaptığı eylemler basitleştirilerek ‘... öğrenci veya kişi öldü’ şeklinde manşetlere taşındığı görülmektedir. Aynı durum sağ görüşe yakın gazetelerde de yer almıştır. Onlarda ise ‘komünistler ... öğrenci veya kişiyi öldürdü’ şeklinde yer almıştır. Bu duruma en iyi örnek “Kanlı 1 Mayıs” olarak tarihe geçen olay öncesi ve sonrasında atılan manşetlerde de görülmektedir.

Basının 12 Mart 1971 Askeri Muhtırası ve 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi öncesi yaşanan olaylarda ideolojik tavır sergilemesi, olayları taraflı olarak topluma yansıtması ülkede askeri müdahalelere giden süreçte artan şiddet eylemlerinde ve öğrenci olaylarında etkisi olduğu göz ardı edilmemelidir. Özellikle iletişimin ve habere ulaşmanın çok çeşitlendiği günümüzde dahi sosyal medyada dolaşan yalan bir haberin toplumu nasıl etkilediğini yakın dönemde yaşadığımız Gezi Parkı Eylemleri ve 17/25 Aralık Yargı Darbe girişimleri sonrası gelen 15 Temmuz 2016 Askeri Darbe girişimi dönemlerinde görülmüştür. Anlattığımız dönemde tarafsızlığını yitirmiş basının yapmış olduğu haberlerin Askeri Muhtıra ve Darbeyi getiren sebepler arasında yer alması gerektiğini düşünmekteyim.

4.2.2 Muhtıra ve Darbe Süreçlerinde Siyasilerin Yaklaşımının Öğrenci Olaylarına Etkisi

Türk siyasi tarihine, sivil siyasete ikinci müdahale olarak geçen 12 Mart Muhtırası, Sağ-Sol çatışmalarının ve toplumsal sorunlarının arttığı bir dönemde gerçekleşmişti. Bu dönemde yaşanan şiddet olayları ve parti liderlerinin yaklaşımı askerin müdahalesini o dönem meşru görülmesini sağlamıştı.

Muhtıra öncesi yaşanan birçok olayda yukarıda değindiğimiz gibi öğrenciler olayların içerisinde yer almıştı. 27 Mayıs 1960 askeri darbesi sonrası üniversitelere verilen özerklik ve fikirlerin yaygınlaşması sonrası meydana gelen ayrışma 1960’lı yılların sonrasında şiddete yönelen bir eğilim başlamıştı. Özellikle sol kesimin siyasi alanda haklarının savunucusu olan TİP’in 1969 seçimlerinde başarısız olması

sonrası siyasi alanda çözümün bulunamayacağı inancı şiddet eylemlerinin artmasında etkili olmuştur.

12 Mart Muhtırası öncesi siyasilerin kendi fikir dünyalarına ya da siyasi söylemlerine yakın çevrelerin yapmış oldukları eylemleri makul gösterme çabaları da gittikçe şiddet olaylarının artmasına etkisi olduğu göz ardı edilmemelidir. CHP'nin siyasi anlayış olarak kendisini 'Solun Ortası' olarak isimlendirmesi ardından gelişen siyasi söylemler sonrası Adalet Partisinin ise siyaset çizgisini muhafazakar ve milliyetçi olarak belirlemesi sonrası sağ-sol ayrışması siyasete de hakim olmaya başlamıştı. Alparslan Türkeş'in ise MHP'nin başına geçmesi sonrası ise 12 Eylül askeri darbesi öncesi şiddet eylemlerinde bulunacak ülkücü komandolar denilen grubun oluşmasını sağlamıştır.⁴²²

İslamcı siyasal akım Demokrat Parti ve Adalet Partisi içerisinde kendine yer bulmuş ise de, Necmettin Erbakan'ın milletvekilli adaylığının veto edilmesi sonrasında MNP (Milli Nizam Partisi) kurulması ile başlamıştır.⁴²³

Ülkede 12 Mart 1971 Askeri Muhtırası ve 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi öncesi kurulan hükümetlerin öğrenci olayların çözümü ile ilgili hükümet programlarında detaylı ve sürekli çözüme ulaşılması yer almış ise de genelde takip edilen politikalar başarıya ulaşılmasını engellemiştir. Siyasi parti liderlerinin öğrenci olaylarında ideolojik yaklaşımları destekleyici yaklaşımları da olayların artmasında etkili olmuştur. Siyasetteki parçalanmışlık toplumdaki gerilimin ve şiddet eylemlerinin de artmasında etkili olan sebeplerden biri olmuştur.

⁴²² T. Çavdar, s.195

⁴²³ Doğan Duman, *Demokrasi sürecinde Türkiye'de İslamcılık*, Dokuz Eylül Yayınları, 1999, s.68

SONUÇ

Gençlik, toplumların gelişim ve değişim rüzgârının ana kaynağı olan en önemli nüfus bölümünü oluşturur. Gençlik yanında toplumun refah ve ekonomik gelişimine etki eden ayrı bir başlık olarak eğitim-öğretim yer almalıdır. Bu iki unsur birlikte ve etkili bir şekilde kullanılabilir ve yönlendirilebilir ise toplumsal gelişim büyük bir ivme kazanacaktır.

Öğrenci olaylarının tarihsel anlamda derin bir geçmişi vardır. Bu olayların Türkiye tarihinde özellikle ilk dönemlerde sadece toplumsal talepler ile kendi sorunlarının çözümüne yönelik bir seyir izlerken, toplumsal anlamda yaşanan değişimler ile şehirleşme oranının artması ile geleneksel kültürden kopmaya başlayan gençlerin üniversite ve okullarda karşılaştıkları yeni fikirsel akımlardan derinlemesine etkilenmesi ise toplumsal gerilimi tetiklemiştir. Dünyadaki fikir akımlarını toplumun ihtiyaçlarına göre uyarlamaya çalışan üniversite öğrencilerinin arasında öncelikle sol kavramının gelişimine katkısı olmuştur. Ancak İstiklal Savaşı sonrası şartlar değişmiş olsa da Anadolu insanının temelinde milliyetçilik bağlamında bir milli şuur ve din duygusunun hâkim olduğu bir düşünce yapısı vardı. Bu düşünce yapısı ise daha sonra üniversite gençliği arasında aşırı sağ ideolojinin gelişimi ile kendisini göstermiştir.

Özellikle üniversitelerde ilk olarak sol ideolojinin hâkim olmasından dolayı aşırı uç olarak kabul gören fikirler çerçevesinde yer alarak emperyalizm ile mücadele fikrinde birleşmiştir. Komünizmin savunucusu olarak adlandırılan sol kesimin karşısında yer alanlar emperyalist ya da faşist olarak adlandırılmıştır. Bu ayrım çerçevesinde kendi ideolojilerini savunan gençlerin enerjisi ve hassasiyetleri toplum düzenini bozacak ve anarşiyi tetikleyecek eylemlere yönelmeye başlamıştır.

Hükûmetler üniversite gençlerinin eylemlerini her ne kadar ciddiye alsalar da gençliğin ve üniversitelerin talepleri ve eylem sebeplerinin çözülmesi ile ilgili reformlar her hükûmetin programında yer almıştır. Ancak meclis kürsüsünde okunanların hayata geçirilmesinde bürokrasinin yetersiz kalması ve alınan tedbirlerin

yetersizliği ile gençler arasında oluşan ideolojik ayrışmalar şiddet olaylarının artmasına neden olmuştur.

Hükümetler üniversite sorunsalını yasal eksikliklerden kaynaklı olarak kabul etmiş, yaptıkları düzenlemeler ise yetersiz kalmıştır. Öğrenci eylemleri hem 12 Mart Muhtırasının verilmesi hem de 12 Eylül Askerî Darbesinde görölmüştür.

12 Mart Muhtırası öncesinde başlayan silahlı eylemler 12 Eylül öncesinde ise artık durdurulamaz bir hal almıştır. Bunun yanında 12 Eylül Askerî Darbesi öncesi mezhepsel kavgalar da toplumsal düzenin tamamen bozulmasına yol açacaktır. Sol ideolojik ayrışmalar sonrası daha radikal gruplar oluşturmuş, sağ kesim ise bu grupların karşısında ölkücü komandolar ile yer almıştır. Ayrıca dini hassasiyetlerde bulunan Akıncılar ise başka bir sağ ideolojik grup olarak ortaya çıkmıştır. Birbirlerine yönelik şiddet ve öldürme olayları ile kontrol edilemez hâle gelen gençliğin eylemleri sonucu eğitim öğretim yapılması gereken dönemlerin büyük bir bölümünde üniversiteler kapatılmıştır.

Üniversitelerde başlayan eylemler gittikçe toplumun her tabakasına yayılmaya başlamıştır. 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi öncesindeki olaylar lise ve ortaokul öğrencilerinin içerisinde bulunduğu ve birbirlerini hedef aldıkları öldürme olaylarının çok sayıda göröldüğu eylemlerdir.

Türkiye’de fikirlerin tartışılması gereken üniversitelerde fikir ve düşüncelerin karşı tarafa kabul ettirilebilmesi açısından şiddete başvurulması, aynı fikirde olmayanların ötekileştirilmesi sonucunda meydana gelen toplumsal gerilimin öldürme olaylarına varan bir dönüşüme uğramasına neden olduğu görölmektedir. Ayrıca Türkiye’de siyasi parti liderlerinin iktidarı elde tutabilmek amacıyla uzlaşmaz tutum içerisinde olmaları ve birbirlerini suçlayarak öz eleştiriye kapalı olmaları da toplumdaki kutuplaşmaları arttırmıştır. Dünyadaki gelişmelerin etkili olarak takip edilmemesi ve üniversite gençliği arasında çıkan fikir akımlarının diğer ölkelerdeki yansımaları, alınan tedbirler veya çözüm yolları ile bu fikirlerin tartışılmadan indirilmeye çalışılması ise ayrı bir sorunsal olarak kalmıştır.

Üniversitelerde öğrencilerin ayrıştırılması yanı sıra öğretim üyeleri arasında da aynı şekilde tezahür eden fikir ayrılıkları da artık ilim üretmesi gereken eğitim kurumlarının birer şiddet eylemlerinin odak merkezine dönmesine ve sürekli olarak çatışmalar, öldürme olayları ile kapalı kalmasına neden olmuştur. Fikirsiz anlamda ortaya çıkan ötekileştirme eğiliminin ülke genelinde o kadar arttığı görülmüştür ki mezhepsel ve dinsel inanış ve farklar kabul edilemez bir hâl alarak büyük olaylara ve katliamlara dönüşmeye başlamıştır. Ülkedeki tahammülsüzlüklere örnek olarak günümüzde fıkralara konu olan çoğu il arasındaki çekişme ve gerginliklerin tohumları bu günlerde ekilmeye başlanılmıştır. Örneğin Erzurum Kars arasındaki gerginlik ve huzursuzluk için TBMM’de milletvekilleri araştırma komisyonu kurarak bir çözüm üretmeye çalışmışlardır. Ayrıca güvenlik güçleri içerisinde de bu ayrışmanın yaşanması, ülkede meydana gelen olayların önüne geçilememesinin nedenleri arasında yer almıştır. Bununla birlikte güvenlik güçleri arasındaki fikirsiz bölünmenin önemli olayların failleri olarak yakalananların cezaevlerinden kolaylıkla kaçmalarında etkisi olduğu göz ardı edilmemelidir.

Yukarıda anlatılmaya çalışılan dönem içerisinde gerçekleşen olaylar sarmalına bakıldığında her ne sebep ve amaç ile olursa olsun yanlış yönlendirilen gençlik ideolojik çekişmeler sağ-sol, Alevi-Sünni çatışmalarında kaybolup gitmiştir. Ölenler dışında hayatta kaldığı için şanslı olanlar ise darbe sonrası cezaevlerinde en verimli dönemlerini geçirmişlerdir.

Tarihsel sürece baktığınızda birbirine benzer bir seyir izleyen 12 Mart Muhtırası ve 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi toplum olarak yaşadığımız olaylardan ders çıkaramadığımızı ortak paydada buluşmak yerine kendi fikrimizi ve kendi doğrumuzu kabul ettirebilmek için karşımızdakini ötekileştirerek şiddete başvurduğumuzu göstermektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin fertlerinin görevi, Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk’ün umudu olan ve devleti emanet ettiği gençliğin enerjisinin ülkenin gelişimi ve geleceği için kullanılmasının sağlanmasıdır.

KAYNAKLAR

- AHMAD Feroz, *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)* (Çeviren: Ahmet Fethi), Hil Yayınları, İstanbul, 2010
- AKDAĞ Mustafa, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası: “Celali İsyenlar”*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1975
- AKŞİN Sina, TANÖR Bülent, BORATAV Korkut, *Yakınçağ Türkiye Tarihi*, 2. Cilt, Milliyet Yayınları, İstanbul, 2005
- AKTAR Yücel, *İkinci Meşrutiyet Dönemi Öğrenci Olayları*, Ankara 1999
- AKTAR Yücel, *İkinci Meşrutiyet Dönemi Öğrenci Olayları (1908-1918)*, Gündoğan Yayınları, Ankara 1999
- ALPGÜVENÇ Can, *Sultan Abdülaziz Han ve Darbeci Paşalar*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2011
- ARCAYÜREK Cüneyt, *12 Eylül’e Doğru Koşar Adım (Kasım 1979-Nisan 1980)*, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1986
- ARMAOĞLU Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*, Kronik, İstanbul, 2019
- ATALAY Gülşah, *Türkiye’de Sosyalist Sol Akımın Dönüşümü ve Doğu Perinçek*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetim Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, (Danışman: Doç. Dr. A. Baran Dural), 2009
- AYDIN Suavi - TAŞKIN Yüksel, *1960’tan Günümüze Türkiye Tarihi*, İletişim Yayınevi, İstanbul, 2017
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
- BAHADIR Alperen, *Ülkücülüğün Tarihi*, Kriminal Kitaplar, İstanbul, 2017
- BATUR Muhsin, *Anılar ve Görüşler Üç Dönemin Perde Arkası*, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1985, s.179-182
- BİLBİRLİK Erol, *Öncesiyle Sonrasıyla 9 Mart-12 Mart Süreci*, Profil yayıncılık, İstanbul, 2013
- BİRAND Mehmet Ali, *12 Eylül Saat 04:00*, Karacan Yayınları, İstanbul, 1984
- BİRAND Mehmet Ali - AKAR Rıdvan, *“12Eylül-Türkiye’ nin Miladı”*, Doğan Kitap-İstanbul, 2006
- CAN Celalettin, *Bağımsızlık, Demokrasi ve Sosyalizm Mücadelesinde Gençlik*, Haziran yay. İstanbul, 1998

- CEM İsmail, *Tarih Açısından 12 Mart*, Cilt: 2, Cem Yayınevi, İstanbul, 1977
- ÇAVDAR Tevfik, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1950'den Günümüze)*, İmge Kitabevi, Ankara, 2013
- ÇELEN Tuncay, *Denizler' den Terzi Fikri'ye Türkiye*, İmge Yay. Ankara, 2011
- ÇİÇEK Hikmet, *Devrimci Portreler 68'in 50. Yılı*, Kırmızı Kedi, İstanbul, 2018
- DEMİRCİ Emine, *Gençlik ve Örgütlenmeler*, Saklı yay. İstanbul, 1974
- Dr NEZİROĞLU İrfan, Dr. YILMAZ Tuncer, *Hükümetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri*, Cilt 1-10 TBMM Basımevi, 2013
- ERASLAN Cezmi, *Sultan İkinci Abdülhamid*, Nesil Yayınları, İstanbul, 1996
- EVREN Kenan, *Kenan Evren'ini Anıları I*, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1990
- FEYZİOĞLU Turan, *Türkiye'de Devrimci Gençlik Hareketleri (1960-68)*, Belge Yayınları, İstanbul, 1993
- FEYZİOĞLU Turan, *Fırtınalı Yıllarda Ülkücü Hareket*, Ozan Yayıncılık İstanbul, 2005
- FEYZİOĞLU Turhan, *Mahir On'ların Öyküsü*, Totem Yayınları, İstanbul, 2017
- GİDDENS Anthony, *Sağ ve Solun Ötesinde*, (Çev. Müge Sözen), Metis Yayınları, İstanbul, 2009
- GÜRESİN Ecvet; *31 Mart İsyanı*, Habora Kitapevi, Yayınları: 59, İstanbul 1969
- GÜRKAN Celil, *12 Mart'a Beş Kala*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1986
- GÜVENÇ Serpil Çelenk, *Darağacına Mektuplar*, İmge Kitabevi, Ankara, 2012
- HALE William, *Türk Dış Politikası (1774-2000)*, (Çev. Petek Demir) Mozaik, İstanbul, 2003,
- İNCE Müslim, *Darbeler ve Demokrasi, Öncesi- Sonrası ve Sonuçlarıyla 27 Mayıs- 12 Mart-12 Eylül*, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 2016
- KABACALI Alpay, *Türkiye'de Gençlik Hareketleri*, Altın Kitaplar, İstanbul, 1992
- KARAVELİOĞLU Kamil, *Bir Devrim İki Darbe*, Gürer Yayınları, İstanbul, 2007
- KARADENİZ Harun, *Olaylı Yıllar ve Gençlik*, Belge Yayınları, İstanbul, 1995,
- KARAL Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi IX*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2011
- KARATAŞ Dursun (Derleyen), *Haklıyız Kazanacağız*, Halk Kurtuluş Yayınları, 1996

- KARPAT Kemal, *Türk Demokrasi Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul 1996
- KAPLAN Musa, *Devrim Yolcuları*, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 2012
- KEYDER Çağlar, *Türkiye’de Devlet ve Sınıflar*, İletişim Yayınları, İstanbul 1993
- KIŞLALI Ahmet Taner, *Öğrenci Ayaklanmaları*, Bilgi Yayınları, İstanbul, 1974
- KONGAR Emre, *21. Yüzyılda Türkiye*, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2001
- MAHMUD Hayrullah, *Tonton Zamanı (Özal’ın Değişim Paradigması)*, Alfa Yayıncılık, İstanbul, 2001
- MEŞE Ertuğrul, *Türk Siyasal Yaşamında Komünizmle Mücadele Dernekleri*, (Danışman: Yrd. Doç. Mahmut Hakkı Akın) Selçuk Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı Sosyoloji Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2013
- Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği, ‘‘12 Eylül Öncesi ve Sonrası’’, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1981
- OZANKAYA Özer, *Üniversite Öğrencilerinin Siyasal Yönelimleri*, Ankara Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınevi, Ankara, 1966
- ÖZTÜRK Emine, *1960 ve 1971 Yılları arasında Türkiye’de Öğrenci Hareketleri*, (Danışman: Prof. Dr. İbrahim Arslanoğlu) Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Orta Öğretim Sosyal Alanları Eğitimi Anabilim Dalı Doktora Tezi, 2016
- RUSCUKLU Bülent, *Demokrat Parti’ den 12 Eylül’e*, Alfa yayınları, İstanbul, 2008
- SANDER Oral, *Siyasi Tarih 1918–1994*, İmge Kitabevi, Ankara 2002
- SENCER Muzaffer, *Türkiye’de Sınıfsal Yapı ve Siyasal Davranışlar*, May Yayınları, İstanbul 1974
- SOYSÜREN Ali Haydar, *12 Mart Döneminde Nihat Erim Hükümetleri*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2014
- SUNAY Cengiz, *Türk Siyasetinde Sivil-Asker İlişkileri 27 Mayıs-12 Mart-12 Eylül ve Sonrası*, Orion Kitabevi, Ankara 2010
- ŞAHHÜSEYİNOĞLU H. Nedim, *Yakın Tarihimizde Kitleli Katliamlar*, Berfin Y. İstanbul, 2012
- TAYLAK Muammer, *Türkiye’de Öğrenci Hareketleri*, Hamle Yayınevi İstanbul, 1997
- TBMM *Ülkemizde Demokrasiye Müdahale Eden Tüm Darbe ve Muhtıralar ile Demokrasiyi İşlevsiz Kılan Diğer Bütün Girişim ve Süreçlerin Tüm Boyutları ile*

Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu, Cilt 1-2

TBMM Tutanak Dergisi

TOKER Metin; *Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları - Tek Partiden Çok Partiye (1944–1950)*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1990

TOSUN Elif, *Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı*, (Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Fahriye Dinçer Koçak) Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Atatürk İlke ve İnkılâp Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2019

TUFAN Tarkan, *Deniz Gezmiş Fırtınalı Yıllar*, Nokta Kitap, İstanbul, 2012

TUNAYA Zafer Tarık, *Hürriyetin İlanı İkinci Meşrutiyetin Siyasi Hayatına Bakışlar*, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2004

TÜRKEŞ Alparslan, *Milli Doktrin Dokuz Işık*, Kamer, İstanbul, 1997,

TÜRKMEN Zekeriya; *Hareket Ordusu ve Kurmay Yüzbaşı Mustafa Kemal*, Gnkur. ATASE Bşk.lığı Ankara Gnkur. Basımevi, 1999

TÜRKMEN Zekeriya (Müellif), “Kuleli Vakası” , TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 26, Ankara, 2002,

UZUNÇARŞILI İsmail Hakkı, *Çerkez Hasan Vakası*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1945

Ülkücü Komando Kampları AP (Adalet Partisi) Hükümetinin 1970’te Hazırlattığı MHP Raporu, 1997

YILDIRIM Ali, *FKF DEV-GENÇ Tarihi 1965-1971 Belgelerle Bir Dönemin Serüveni*, Doruk Yayıncılık, İstanbul, 2008

YILMAZ Sacit, *12 Eylül 1980-1984 Yılları Arasında Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerince Ölüm Cezasına Çaptırılan ve Bu Cezaları İnfaz Edilen Hükümlülerin Dava Dosyalarının İncelenmesi*, (Danışman: Doç. Dr. Semih Gemalmaz) İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1996

YILMAZ Taner Sülker, *Türkiye’de Gençlik Hareketleri*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 1997

YORGANCILAR Serkan, *1965 Sonrası İslamcı Bir Öğrenci Hareketi Olarak Milli Türk Talebe Birliği*, (Danışman: Yrd. Doç. Doğan Duman), Dokuz Eylül Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye Cumhuriyeti Tarih Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2006

ZÜRCHER Erik Jan, Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, (Çev: Yasemin Saner Gönen), İletişim, İstanbul, 2000

Mahir ÇAYAN 01.07.1971 Tarihli Emniyet İfadesi

Mahir ÇAYAN 10.07.1971Tarihli Emniyet İfadesi

Ertuğrul KÜRKÇÜ 07.04.1972Tarihli Emniyet İfadesi

Dursun KARATAŞ28.10.1980 Tarihli Emniyet İfadesi

Sürelî Yayınlar

Akşam Gazetesi

Bugün Gazetesi

Cumhuriyet Gazetesi

Devlet Gazetesi

Hergün Gazetesi

Hürriyet Gazetesi

Milliyet Gazetesi

Resmî Gazete

Politika Gazetesi

Tercüman Gazetesi

AKANDERE Osman, “Bir Demokrasi Beyannamesi Olarak “Dörtlü Takrir’in” Amacı Ve Mahiyeti”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 9, 2003

ALKAN Necmettin, “1908 Jön Türk İhtilalinin Başlamasında Reval Buluşmasının Önemi”, *Toplumsal Tarih*, Sayı:175, Temmuz 2008,

ARABACI Caner, “Darbelerle Yüzleşmek” *Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Darbeler Tarihi Özel Sayısı I Cilt II*, Sayı 2, Temmuz-Aralık 2016

AYDEMİR Sefa Salih, 12 Mart 1971 Askeri Muhtırasına Giden Süreçte Üniversite Olaylar, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi* Cilt:3; Sayı:5;Temmuz 2014

BOZKUŞ Metin, Sivas Yöresi Aleviliğinden Türkiye’deki Alevilik Tartışmaları Üzerine Bir Analiz, *Dini Araştırmalar*, Ocak-Nisan 2009, Cilt: 12

- BULUT Feryat, 68 Kuşakı Gençlik Olaylarının Uluslararası Boyutu ve Türkiye'de 68 Kuşağına Göre Atatürk ve Atatürkçülük Anlayışı, *ÇTTAD*, XI/23, (2011/Güz)
- CAN Talip, “Yükseköğretimde Öğrenci Olayları”, *Eğitim Yönetimi*, Güz 1996, Sayı 4
- DEMİR Şerif, Adnan Menderes ve 6-7 Eylül Olayları, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, (12), 2007
- DURSUN Soner, Türk Siyasal Hayatında Milliyetçi Cephe Hükûmetleri (1975-1977), *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, Cilt 7, Sayı 20
- KARATAŞ Murat, Türkiye’de Asker-Sivil İlişkileri Bağlamında 12 Mart Muhtırası Ve Partiler Üstü Hükûmet Modeli Üzerine Bir Değerlendirme, *Anadolu Ve Balkan Araştırmaları Dergisi*, 2019; 2(3)
- KIVRAK Ensar, Milli Nizam Partisi: Tarihsel ve Kuramsal Bir Değerlendirme, *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (The Journal of Social and Cultural Studies)* Cilt/Volume: 6, Sayı/Issue: 12, Yıl/Year: 2020
- SAFİ İsmail, “Osmanlı Devleti’nden Günümüze Parlamenterizm ve Parlamenter Rejime Müdahaleler - Muhtıra, Darbe ve Darbe Girişimleri Üzerine Bir Analiz”, *Ege Akademik Bakış*, Cilt 19, Sayı 1, Ocak 2019
- Yankı Dergisi, S 14, (31 Mayıs-6 Haziran 1971)

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.tdk.gov.tr>

<https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/28-subat-postmodern-darbesinde-neler-oldu-madde-madde-28-subatta-olanlar-5650961>

<https://mttb.com.tr/mttb-hakkinda/>

<https://www.mttb.org.tr/sayfalar/tarihce/94>

<https://www.turkocaklari.org.tr/turk-ocagi-tarihi/turk-ocaklarinin-kisa-tarihcesi-3496>

<https://www.ulkuocaklari.org.tr/pages/i/ulku-ocaklari-hakkinda>

<https://web.archive.org/web/20160528073140/http://akincilar.org.tr/hakkimizda/>

<http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ayse-hur/turkce-ezan-bursa-olayi-ve-bursa-nutku-1288776/>

<https://www.cafrande.org/deniz-gezmis-amerikalilari-kacirma-olayini-anlatiyor-kolay-degil-yok-olduremiyorsun>

<https://www.sabah.com.tr/yasam/2011/10/06/39-yil-sonra-arkadasinin-yaninda>

<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/thynin-kacirilan-17-ucagi-136862>

<https://m.bianet.org/biamag/ifade-ozgurlugu/114326-deniz-huseyin-yusuf-idamagiden-iki-ay-23-gun>

<https://secim.haberler.com/1973/>

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc057/kanuntbmmc057/kanuntbmmc05701803.pdf,

https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/14890_1.pdf

<https://tr.euronews.com/2020/07/20/kibris-baris-harekati-adanin-ve-turkiye-nin-kaderini-nasil-etkiledi-45-yil-donumu>

https://www.ntv.com.tr/turkiye/gunes-motel-olayi-nedir-nasil-yasandi,LsTUtfZ_mEGvtrS8zA3jDg

<https://www.wattpad.com/213963202-t%C3%BCrkiye-cumhuriyeti-tarihinden-ilgin%C3%A7-olaylar-7>

<https://www.milliyet.com.tr/gundem/kirci-5ini-ben-2sini-catli-oldurdu-1954754>

https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/02/160204_arsiv_odasi_abdi_ipekci

<https://www.haberturk.com/abdi-ipekci-kimdir-abdi-ipekci-olum-sebebi-nedir-abdi-ipekci-hayati-hakkinda-2767493>

<http://www.gazeteilksayfa.com/gun-sazak-kimdir-mhpli-gun-sazaki-kim-nasil-sehit-etti-46128h.htm>

<https://www.haberler.com/sivas-olaylarini-kiskirtmak-icin-disaridan-insan-3269603-haberi>

<https://ceviiz.com/tarih/3-7-eylul-sivas-olaylari-1978/>

<https://tr.euronews.com/2020/12/19/maras-katliam-nedir-olaylar-nasil-basladi-neler-yasandi>

<https://t24.com.tr/haber/darbe-davasinda-istenen-muhtira-alti-gun-boyunca-koskte-saklanmisti,201125>

<https://www.haberturk.com/yazarlar/muhsin-kizilkaya-2291/976090-115-turda-cumhurbaskani-secilemedi-kenan-evren-tanklarla-koske-cikti>

<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bir-sagdan-bir-soldan-astik-aciklamasi-21978372>

<https://ozgurlukdunyasi.org/arsiv/397-sayi-070/1659-gecmisten-bugune-turkiye-sol-hareketi-tkpnin-kurulusu-ve-mustafa-suphi>

<https://www.yok.gov.tr/kurumsal/tarihce>

<http://oncugenclik.org.tr/fkfdn-dev-gence-uzanan-pratigin-teorik-mirasi-2/>

EKLER

Ek-1-Başbakan Adnan Menderes'in İstanbul'da meydana gelen öğrenci hareketleri hakkında Anadolu Ajansına verdiği 4 sayfalık demecin ilk sayfası

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

34 3.951

BAŞBAKANLIK
HUSUSİ KALEM MÜDÜRLÜĞÜ

Başbakan Adnan Menderes evvelki gece İstanbul'da çeryan eden mümayiş hadisesi hakkında Anadolu Ajansına aşağıdaki beyanatta bulunmuştur:

21 martta gece vakti İstanbul'da sayısız uç dört yüzü bulan talebe toplu bir halde harekete geçerek kanunları ihlâl etmişlerdir. Mesul makamların ve zabitanın süratli ve tesirli müdahalesiyle toplantı dağıtılmış ve hadise belki daha müessif neticelere meydan verilmeden olduğu yerde basdırılmıştır.

Bu hadisenin başı çevrelerce tabii telâkki olunduğu ve hatta tasvip ve teşvik edici bir tarzda karşılandığı esefle, hayretle müşahade olunmuştur.

Talebe, üniversiteli bizim kendileriyle her zamandan fazla dikkat ve sevgi ile meşgul olacağımız vatan çocuklarıdır. Onları yarının mesuliyetlerinin liyakatle deruhde edebilecek şekilde yetiştirmek için artan bir gayret ve dikkat sarfedeceğimize şüphesiz yoktur.

Ansak Talebe Cemiyetleri, hiçbir suretle siyasetle meşgul olamaz. Hiçbir kimse kamunda tarif olunan usullere uymadan ve vaktinde mesul heyetini teşkil ederek Hükûmete resmen müteessat etmeden bir miting tertibine kalkışamaz. Hele gece vakti gün

-16-

030	01			13	76	4
-----	----	--	--	----	----	---

Ek-2- Orgeneral Cemal Gürsel'in Türk gençliğine hitabesi ile 27 Mayıs İnkılabharekatı ile ilgili beyanatları

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

3

13 dan Orgeneral Cemal Gürsel'in Türk Gençliğine Hitabesi

10 it 1 Haziran 1960

Aziz Türk Gençliği,

Sizleri temsilen bir heyet bana Ankara'da bulunan binlerce gencin asil ve necip kanlarıyla boyayıp süsledikleri bir bayrak hediye ettiler. Ben bunu yalnız Ankara Gençliğinin değil bütün Türk gençliğinin kanını, ruhunu ve imnını taşıyan mukaddes bir emanet olarak kabul ediyorum.

Bu mukaddes emanet bana benimle beraber hak için, adalet için, hürriyet için kendilerini her an fedaya hazır yüzbinlerce gencin bulunduğunu hatırlatmakta ve benim için kudret, hız ve enerji kaynağı olmaktadır.

Kıymetli Gençler,

Bu asil jestiniz sonsuz bir hürmet hissiyle ve şükranla karşılıyoruz. Haklara ve hürriyetlere yapılan tecavüzler karşısında bir aydan beri yaptığınız cesur ve asil mücadeleyi yakından hayranlıkla ve muhabbetle takip ediyorum. Sizler bu hareketinizle yalnız zalimleri korkutmadınız aynı zamanda milletin ve hepimizin ümitlerine de ışık tuttunuz.

Muhterem ve Aziz Çocuklar,

Şunu katıyetle bilmeliyiz ki, hürriyetlerimiz elimizden gittiği gün insanlık hayatımızda, ahlakımızda, faziletlerimizi de ve hatta millî varlığımızı da kaybetmemiz mukadderdir. Hürriyetsiz kemal ve tekâmül olmaz. Hak ve hürriyeti bilmemek, duymamak ancak bahtsız aşağı mahlûkların talebidir. Milletimizi bu dereceye düşürmek isteyenler her zaman mutlak surette husrana uğrayacaklardır .

Çok Aziz Çocuklarım,

Şunu da iyi bilelim ki, en büyük derdimiz ve ızdırabımız cehaletimizdir . Garp alemi fezanın sonsuz derinliklerine doğru sefere hazırlanırken bizler hangi noktadayız? Bunu hepimiz iyi biliyoruz. Asırların ihmalinin neticesi olan bu hali en kısa zamanda değiştirmek için ilme sarılmak ve onu en yükek kemaliyle iktisap etmek lâzımdır. Bu en mühim en mukaddes vazifemizdir. Büyük Atatürk "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir" buyurmuşlardır. Mutlak bir hakikat olan bu vecizeyi bütün gençlerin ve hepimizin bir an olsun aklımızdan çıkarmamamız lâzımdır. Hürriyetin

030	01			40	236	18
-----	----	--	--	----	-----	----

2

Ek-3- Cumhurbaşkanı ve Başbakan'ın Milli Talebe Federasyonu Temsilcilerini kabulleri esnasında irtica ve inkılaplar hakkında yaptıkları konuşmalar

Genel Başkanlık - İstanbul.

İstanbul, 10 Ocak 1951

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Basın - Yayın Bülteni.

CUMHURBAŞKANI ve BAŞBAKAN, MİLLİ TALEBE FEDERASYONU
TEMSİLCİLERİNİ KABUL ETTİ, İRTİCA ve İNKILAP
MEVZUUNDA KONUŞTU.

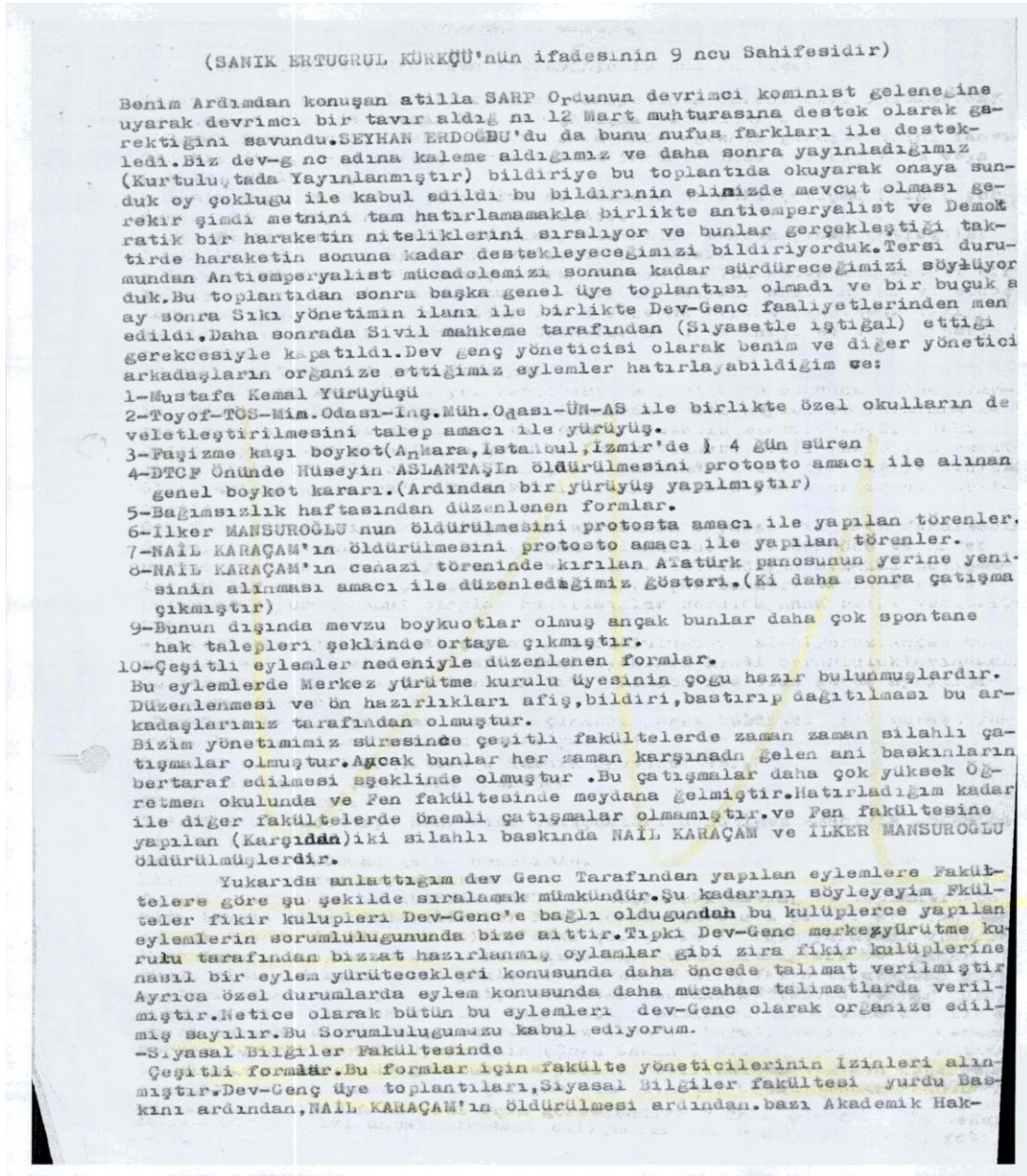
Celâli Bayar ve Adnan Menderes, Türkiye Millî Talebe Federasyonunun müracaatı üzerine, dün, İstanbul Yüksek Okulları, İstanbul Üniversitesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi fakülteleri talebelerinden müteşekkül Millî Talebe Federasyonu temsilcilerini İstanbul Üniversitesi Rektörlüğünde kabul ederek komünizm, irtica ve inkılapların korunması mevzuunda konuşmuşlardır. Şimdiye kadar sadece talebe mevzularını kendine faaliyet sahası olarak seçtiğini ve millî meselelerde Türk gençliğinin kati temayülleri bildirmekle iktifa ~~etmiştir~~ ettiğini belirten Talebe Federasyonu başkanı, ilk defa olarak teşkilâtının bunun haricine çıkmak mecburiyetinde kaldığını söyleyerek söze başlamıştır. Hükümetimizin komünizme karşı açtığı cezri savaştan sonra memleketimizde irticanın baş kaldırmaya çalıştığını, bunun bir çok belirtileri olduğunu söylemiş, hatta ellerinde bu hususta vesika da bulunduğunu ifade etmiş, ve bunun muhakkak hükümetin de dikkatinden kaçmadığından emin olduğunu belirtmiştir. Nihayet partilerin, bazı mürteciler tarafından istismar edilmemesi için dini propaganda mevzuu yapmamalarını rica etmiştir. Bunun üzerine Celâli Bayar gençlerin bu hassasiyetinden fevkalâde memnun kaldığını söylemiş ve kendilerine çok teşekkür etmiştir. Maalesef irticanın uyanmaya çalıştığının hakikat olduğunu söylemiş ve demiştir ki: (Hükümet lâikliğin dinsizlik manasına gelmediğini anlatmak için bazı faaliyete girişti. İşte bazı kötü niyetli insanlar, bunu istismar etmek yoluna gittiler. Bunlar bana bir kasabadan mektup yazarak medenî kanunun esbabı mucibesini tenkit edip, mecellenin geri getirilmesini isteyecek kadar ileri gittiler. Bu hadise bunların münferit gelişmediğini, bir teşekkül olduğunu gösterir. Bu insanların istekleri memleketi 150 sene geriye ~~getirmektir~~ götürür ve garba gene sırtımızı çevirmiş oluruz. Arkadaşlar, inkılapları insanca yaşamak için yaptık, gene insanca yaşamakta devam etmek istiyorsak inkılapları yaşatacağız. Ve maalesef görülüyor ki müslümanlık bir zümnin inhisarına alınmak isteniyor. Bu katiyen doğru değildir. Hepimiz birbirimiz kadar müslümanız. İrtica hususunda basın dahi fazla yazmaya cesaret edemiyor. Onu da bu yolla baskı altında tutmaya çalışıyorlar. Arkadaşlar, inkılapları kurmak için milyonlarca güzide ve münevver insan kanı döktük, daha fazla dökmek istemiyoruz. Ve yeniden kan dökersek bu ancak kızıkların ve mürtecilerin kafalarını, inkılapları korumak için olacaktır. Arkadaşlar, hassasiyetinize çok teşekkür ederim. Bütün Türk milleti ve gençlik müsterih olsun. Bugünkü devlet idarecilerinin ekserisi Atatürk ile dizdize oturarak bu inkılapları hazırlamışlardır. Atatürk ile dizdize oturmıyanlar ise millet huzurunda inkılap esaslarına bağlı kalacaklarına namus ve şerefleri üzerine yemin etmişlerdir. İşin idari kısmı hakkında size Başbakan izahat ~~verecektir~~.

-8- *emmekle*

030 01

13 76 11

Ek-4- Ertuğrul Kürkçü Yakalanması ve Emniyet İfadesi

(Sarık ESTÜÖRÖL KÜRKÜ'nün ifadesinin devamıdır)

İki defa köyüne girdik. Birinci defa, Nikaş'a gidip geldi. Nikaş'ta durumun kritik olduğunu, askerî birliklerin geldiğini ve bizlerin de kat'i surette evi terk etmemizin gerektiğini, köylünün kendisinden çöplüğe etmeye başladığını, bu arada bir şahsın kendisine yazılı bir kâğıt vererek, anarhistler mutlaka sizin köydedir diye haber aldığını, bu bakımdan başka bir yere gikmesinin doğru olacağını söyledi. Buna karşılık, biz de çevreyi hiç bilmediğimizi, bize yardım edip edemeyeceğini, daha iyi koşullarda bir yer olursa gidebileceğimizi bildirdik. ERMÜLLAN ARSLAN, bu konuşmamızın ertesi günü tanıdığı bazı arkadaşlarının ev durumlarını ve bizim saklanmamız için daha müsait bir yer olup olmadığını hususunu araştırmak amacıyla ALİUS ilçesine gitti. Döndüğünde, kimseyle görüşemediğini, herkese açılmadığını, belki köyde arazi kesiminde saklanabileceğimizi söyledi. Fakat bizler, hergeye rağmen evde kalmanın daha uygun olacağını belirttik. Çünkü, araziye bilmediğimizin gibi, kırsal saklanacak bir yerimiz yoktu ve TRT partilerinin çağırılarını sık sık anons edip, halkı yakalamamız için bilinçlendirmişti. Bu itibarla evde kalmak daha uygundu. Köyde kuşatıldığımız 30.3.1972 sabahına kadar önemli bir olay vuku bulmadı. Muhtar ile olan ilişkilerimiz normal şekilde cereyan etti. Gündü hatırladım, 29.3.1972 günü AHMET ATASOY, muhtar ERMÜLLAN ARSLAN'ı Nikaş'ta bulunan ismini bilmediğim bir arkadaşını görmek üzere göndermişti. Ancaımız, en son ismini kullanarak yeni bir yer bulabilmek ümidi ile idi. Muhtar döndükten sonra, aradığı şahsı bulamadığını, artık evden çıkmanın da imkânsız hale geldiğini, zira Nikaş ve çevresinin tamamen askerî birlikler tarafından kuşatılmış durumda olduğunu söyledi. Benim, muhtarın bu tutumuna karşı içimde bir kuşku uyandı. Çünkü, köye geldiğimiz 27 Mart 1972 tarihinden beri bizim evden başka bir yere gitmemiz için ısrar ediyor ve hatta bizlere saklanmak için yer arıyordu. Halbuki, çatışmanın başladığı günden bir gün önce bizlere evden çıkmanın imkânsız hale geldiğini söylemesi bizi evde beklemek için bir taktik olduğu ve bunun için de elinden gelen her şeyi yaptığı kanaatini doğurmuştu. Keza, bugün de aynı kanaatleym. Çünkü, Hükümet tarafından kaçak arkadaşlarımızın başlarına vadedilen yüzler bin liralık muhtar ERMÜLLAN ARSLAN için cazip gelmiş olabiliirdi.

SORULAR:

30.3.1972 Perşembe günü sabaha tahminen saat 05.30 sıralarında iki jandarma erinin bizim barındığımız muhtarın evine doğru yaya olarak geldiklerini gördü kim olduğunu hatırlamamakla beraber nöbette bulunan arkadaşlarımızdan birinin bildirisi üzerine uyanıdim. Hızır yeri geldiğiken söyleyeyim, Biz muhtarın evinde kaldığımız süre içinde ikişer arkadaş hava karardıktan sonra ikişer saat süreyle nöbet beklemekte idik. Bu süre muhtar da uyandı. Muhtar, odasından çıkıp yanımıza geldi. Bütün arkadaşlar uyanmıştık. Muhtar bize kapıya çıkıp, gelen jandarmalarla konuşacağını ve ne için geldiklerini öğreneceğini, söyledi. Yanımızdan ayrılarak kapıya açtı. Ve evden dışarı uzaklaşıp gitti. Bundan sonra da bir daha eve dönmedi. Pencereden dışarıya baktığımızda komando erleri olduğunu

(Sanık ERTUGRUL KURUGU'nun ifadesinin devamıdır)

anladığımız askerî kuvvetlerin sürünerek, bizim eve doğru yaklaştıklarına ve bazı yerlerde mevzilenip kuyu da sardıklarını gördük. Olayın heyecanı nedeniyle şimdi isimlerini hatırlayamadığım 4-5 arkadaşımızla beraber evin çatısına çıktık. Bu kiremitlerini çikarmak suretiyle delik açtık. Muhtar EMBELLAK ANSLAN, evden uzaklaşırken karısını, gelinini ve kızını yanına alıp, gittiği. Bu sırada dışarıdan "Algaklar, çocukların arkasına saklanıyorlar" diye bir ses duyunca evde kimsa olup olmadığını araştırmak aklımıza geldi. Mutfak kısmında ikisi torunu ve biri de erkek çocuğu olan üç küçük çocuğu gördük. Kapıyı açıp, üç çocuğu bıraktık. Çatıdan dışarı bakıldığında tamamen sarıldığımızı gördük. Bir süre sonra da, bizden kayıtsız, şartsız teslim olmaadıkları megafonla ihtar ettiler. Buna cevaben, "İngilizlerin elimizde olduğunu, teslim olmayacağını, şartlarımızın kabul edilmedikçe çarpışacağını ve İngilizlerin de bu arada öleceğini" bağırarak söyledik. Daha sonra çatıdaki kiremitleri açtık, etrafı daha iyi görebilecek hale getirdik. O zamana kadar ellerini ve ayaklarına bağlamadığımız Direktör CHARLES TURNER, ve GORDON BUNNER adlı İngilizle JOHN LOM adlı Kanadalaya kağmalarını önlemek amacıyla bağladık ve tüfend kurgun isabeti almayacak emin bir yere götürdük. Dışarıdakiler, megafonla İngilizlerin evde olduğuna inanmadıklarını söylediler. Bunun üzerine biz de İngilizlerin tüfend birlikte ilk önce pencereden dışarıdakilere gösterdik ve bunlar İngilizce olarak "ateş etmeyin, ateş edilirse bizi öldürecekler, kurtarılmanız için şartlarını kabul edin" diye konuştular. Buna cevaben bizlere bazı hakaretimiz laflar edildi. Biz de bunlara aynen cevap verdik. Bu sıralarda subah saat yedi civarındaydı. Bundan sonra saat 12.00 'ye kadar dışarıdan bize herhangi bir garga da bulunulmadı. Arkadaşlar bu arada toplandı ve şartlarımızın kabul edilmediği takdirde ölmek var, dönmek yok diye karar verdik. Ayrıca ateş açıldığı takdirde İngilizlerin vurulmasına da kararlaştırdık. Ancak, İngilizleri kimin vuracağı hususunda bir tartışmaya varmadık. Esasen, şartlarımızın da bir kısmının da olsa kabul edileceğine inanıyorduk ve ateş açıldığı ana kadar İngilizleri vurma ihtimali bizce yüzde bir nisbetinde idi. Silahlarımızı elimize aldık ve bir yaylım ateşi açıldığı takdirde korunabilmek için de toprak zeminini delerek ahıra inebilecek şekilde bir delik açtık. Pencerele-ri ve kapıları evde bulunan yatak, yorgan ve yastıklarla kurgun geçmeyecek şekilde takviye ettik. Evdeki yiyecek miktarını ve suyu kontrol ettik. Bize uzun süre yetebileceğini gördük. Üye'de İngilizlerden aldığımız dolar ve sterlinlerle bizim yanımızda bulunan ve yaklaşık olarak 25 bin lira civarında bulunan Türk parası ile birlikte getirdiğimiz İngilizlerin hüviyetlerini odanın ortasına getirip yaktık. Bu arada da parti ve cephe çalışmalarıyla ilgili bir kaç teorik not da birlikte yakıldı. Bu notlarda yukarıda detaylı bir şekilde anlattığım bazı faaliyetler vardı. Saat 10.00 sıralarında marş söylemeye başladık. Bu marş şöyleydi:

Gün doğdu, hep uysadık
Siperlere dayandık
Bağımsızlık uğruna
Alkanlara boyandık.

0/2/5/7

(Sanık ERTUĞRUL KURKÇU'nun ifadesinin devamıdır)

İçişleri, KBYLÜ, gençlik, asker
Devrim için SİĞİRİ
Sınan, Hüseyin, İbrahim
Devrim için SİĞİRİ

şeklinde idi. Ayrıca, KARATILAN türküsünü de hep birlikte söyledik. Yaşasın Türkiye Halk Kurtuluş Partisi, Yaşasın Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu, Yaşasın Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi diye de tezahürat da bulunduk. Bu şekilde kargılıkla 131 atışmalarla saatler ilerledi. Tahminen saat 12.00 sıralarında bize megafonla üç İngilizin hayatlarından endişe ettiklerini ve kendileriyle görüşmelerini istedik. Biz de cevaben, İngilizlerin hayatta olduklarını, daha evvel de kendilerine gösterdiğimizi, eğer istersen saat 13.00'de kendilerini karşı tarafla konuşturacağımızı söyledik. Saat 13.00 Ajansında radyodan kapatıldığınıza dair verilen haberi dinledik. Durumu merakla beklemeye başladık. Haberleri dinledikten sonra ben aşağıya indim. Direktör CHARLES TURNER'i alarak yukarı çıktım. Daha önce çatıda açmış olduğumuz delikten berradükilerle konuşturdum. İngiliz, Özetle "adam CHARLES TURNER'dir. İngilizdir." dedi. Karşı taraftan da diğer arkadaşlarımızın nerede olduğunu İngilizce olarak kendisine sordular. Bu defa "arkadaşlarımız sağdır, aşağıdadırlar, ateş etmeyin, ateş edilirse öldürüleceğiz, hastarılmasını için şartlarını kabul edin" şeklinde cevap verdi. Karşıdan da aynon "onlar sizi nasıl olsa öldürecekler, onlarda insanlık kalmamış" şeklinde konuşuldu. Bunun üzerine, konuşacak başka bir şey kalmamıştı. Ben tekrar çıkarak İngilizleri konuşturdum. "Şimdi söyleyeceklerinizi bekliyorum" dedim. Bu sıralarda tansiyon çok gergindi, sınırlarımız çok berraktı. Karşıdan söyleyecek bir şey kalmadı, teslim olun, aksi halde öleceksiniz dendi. Biz de sınırlı bir halde beklemeye başladık. O ana kadar silah kullanılmamıştı. Bu sırada da birkaç helikopter inip kalmıştı. Dürbünle gördüğümüz kadarıyla f8tr şapkalı, yüksek rütbeli olduğunu zannettiğimiz subayları gördüm. Bu sırada dürbünle gördüğüm kadarıyla yabancılardın telmin ettiğimiz kişiler de helikopterle geldiler. Aralarından bir tanesinin bizi volkswagen arabasıyla taşıyan Fatsa'lı avukat ŞAHİ ŞENER olduğunu farkettilim. O sırada karşıdan bize megafonla "içinizden biri dışarı çıksın, yani çatı katından beklin, konuşacağız" dediler. Ben çıktım. Bekleyin dendi. Bu sırada saat tahminen 14.00-14.10 arasındaydı. Biz beklediğimiz sırada karşıdan anı bir ateş başladı. Neye uğradığımızı anlamadık. Çatıda bulunan ben, SAFFET ALP kendimizi çatıdan açılan deliğin başına doğru yattık. Ateş devam ederken merdivenden başaşağı kaymaya çalışıyordum. Arkadaşların bulunduğu yere doğru kaymaya çalışıyordum. Bu sırada da SAFFET ALP benden önce aşağıya ulaşmıştı. Merdivenden başaşağıya kaydığım başıma ilk bir şeyler aktığını hissettim. Kafama keldiğimde MAHİR'in deliğin başında cansız halde yattığını gördüm. "MAHİR sen de mi gittin" diye bağardım. Kendim merdivenden aşağıya düştüm. Daha sonra ise MAHİR'i bulunduğu yerden indirmeye çalıştım. Fakat ateş devam ettiği için indiremedim. Ben çatıya çıktığım sırada

..//.

[Handwritten signature]

Ek-5- Dursun Karataş Emniyet İfadesi

SANIK, DURSUN KARATAŞ'IN İFADESİDİR :

Aelen Elazığ İli Mollakendi Nahiyesi Kürdemlik Köyü nüfusuna kayıtlı olup halen DEVRİNCİ-SOL Örgütü mensubu olarak Metris Askeri ceza evinde tutuklu bulunan İbrahim-Fatma oğlu Elazığ 1953 doğumlu sanık DURSUN KARATAŞ'ın, Tutuklu bulunduğu Metris ceza evinden alınarak Em.Şube 1 Müdürlüğünde yeniden yapılan sorgulamasında :

SORULDU : 30 Eylül 1980 tarihinde İstanbul Şişli Kıracı sokak numarasını hatırlamadığım yerde DEVRİNCİ-SOL Örgütü adına faaliyet gösteren Grafik bürosunda, yine Örgüt içinde çeşitli iş esaslarında çalışan ABDULAZİZ ÖZ ve MELİH YILMAZER ile birlikte yakalandım. Em.Ş. 1. Müdürlüğünde yapılan sorgulanmam sırasında DEVRİNCİ-SOL Örgütü Türkiye siyasi sorumlusu olduğum benimde kabul ettiğim gibi ortaya çıktı. Sıkıyönetim Yasasına göre Şube 1 Müdürlüğünde 30 gün göz altında bulundurdum ve bu süre içerisinde sorgulanmam yapılarak, ifadenin alınmasından sonra 1 nci Ordu ve İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığına sevk edilerek, tutuklandım.

SORULDU : Poliste yapılan sorgulanmam esnasında bana yöneltilen sorulara açıklıkla ve doğrulukla cevap verdim. Sizlerinde kabul edeceğim gibi, o zaman bazı konularda birtakım örgütsel faaliyetleri Polisin bu hususta elinde fazla delil bulunmamasında istifade ederek sakladım. Şimdi anladığıma göre, Örgütün çeşitli alanlarında faaliyet gösteren birçok militanın yakalanması ile bazı konular aydınlığa kavuşmuş. Bunun neticesi olarak yeni çıkan Yasadanda istifade ederek, beni yeniden Şube 1 Müdürlüğüne celb ettiler. Ve bu sorulara aşağıda sırası ile ve detaylı olarak değineceğim.

SORULDU : Daha önceki ifademde belirttiğim gibi, benim DEV-SOL Türkiye Siyasi Sorumlusu olduğum sürede koyduğumuz esaslar gerçevesinde, DEVRİNCİ-SOL Örgütü:

- 1- MAHALLİ BİRİMLER
- 2- MEMUR KESİMİ
- 3- İŞÇİ KESİMİ
- 4- DEV-GENÇ
- 5- ANADOLU ÖRGÜTLERİ

Olarak faaliyet gösteriyordu. Bu iş esaslarıda kendi aralarında çeşitli bölünmelerle, sorumluları tarafından idare ediliyordu. Ayrıca bu alanlarda "FTKEME" (FAŞİST TERÖRE KARŞI SİLAHLI MÜCADELE EKİPLERİ) şeklinde 4-5 kişiden oluşan uzmanlaşmış birlikler Anti Faşist Mücadele ile Akademik, Demokratik çalışmalarda bulunuyorlardı. DEVRİNCİ-SOL Örgütünün piyasaya çıkardığımız çeşitli yayın organlarının tetkikinde görüleceği gibi FTKEME içerisinde yetkinleşmiş, uzmanlaşmış Türkiye'nin meselelerine vakıf olmuş, profesyonel kişilerden oluşan (SİLAHLI DEVRİM BİRLİKLERİ "SDB")'leri de hayata geçirmeyi, sürece içerisinde ön görmüştük. SDB'ler direkt Merkez Komiteye bağlı olarak yani Merkezi olarak faaliyet gösteren, merkezden gelen emirlere göre diğer iş esaslarından farklı ve üst düzeyde birtakım eylemlerin ortaya konulmasında rol oynayacaklardı. Bizim kadrolara teo-ogik olarak sunduğumuz SDB'lerin daha sonra faaliyete geçeceği şeklinde olmakla beraber, Merkez Komitenin, yani benim PAŞA GÜVEN ve RÜ. SEYİN SOLGUN'un müsterek aldığımız kararlar neticesi illegaliteye uygun olarak sadece bana bağlı olarak ve benim bildiğim kişilerden oluşan iki adet SDB 1980 yılının ortalarına doğru faaliyete geçmiş bulunuyordu.

[Handwritten signatures and initials are visible at the bottom of the page.]

Ek-6- Mahir Çayan Emniyet İfadesi

(Mahir Çayan'ın ifadesinin devamıdır. Sahife 16)

İlyas ben gidiyorum diyerek ayrıldı. Buzaman saat 18.00 zi bulmuştu. Araç iki saattanberi bekliyordu. Nazan Alp'de arabaya gitme haberi vermek için oda da ireden uzaklaştı. Ancak bu kararımıza Nazan iştirak etmemiştir ve hiç haberi yoktu. Rüçhan ise o gün hiç eve gelmemiştir? Son kararda bulunan şahıslar ben Hüseyin Cevahir, Oktay Etiman, Ulaş Bardakçı, Saffet Alp bulunuyorduk. Evde en son kalacak şahsın yazı tura atmak suretiyle tesbiti kararlaştırmıştık. Evde iki kişi kalacaktı, yazı tura atma sonucu Ulaş Bardakçı önce çıktı gitti Kura atılmasına devam edildi. Daha sonra kimlerin gittiğini bilmiyorum. Ben so na ben kaldım. Ve o sırada konsolosun elleri arkada bağlı idi. Radyoyu iyice açmıştım. Cebimde 6,35 lik Tabancam bulunuyordu baş konsolosun şakağına 3 el kurşun sıktım. Ancak hangi şakağına olduğunu bilemiyorum. Kendisine öldürmeş den önce herhangi bir uğuşturucu madde verilmemiş ve eter gibi bir madde koklatılmamıştır. Bundan sonra saat 18.30 sıralarında hamarat apartmanından ayrıldım. Tabancada susturucu yoktu bu silahı kabataş vapur iskelesinde daha sonraki günlerde Üsküdar'a geçerken denize attım. Bu atışım deniz ortasında olmuştu. Hamarat apartmanından çıktıktan sonra bir taksiye atlayarak Saffet Alp'in Fatih'teki evine gittim. Benden sonra Cevahir'le Etiman aynı eve geldiler. Evde Saffet Alp ve karısı nazımda vardı. Bizim isimlerini saydığım şahıslarla birlikte 22 Mayıs 1971 arama gecesini bu evde geçirdik. Bu ev hiç aranmadı. Konsolosun öldürülmesi meselesi bu evde hiç konuşulmadı. Umumiyetle hepimiz yorgunduk. Sıra ile arama kararı olduğu için birimiz uyumamak sureti le gelecek ekibi gözlüyorduk. Ekip gelseydi Saffet ve karısı kapıyı açacaktı ve bizler saklanacaktık. Saffette teğmen olduğunu söyleyecekti. O gece Polis telsizinden yukarıda söylediğim gibi Ertuğrul Kürkçü'nün kalıcı telsiz halin getirttiği radyo ile polis telsizini yapılan aramaları dinledik ve daha önce söylediğim gibi gösterdiğiniz deftere zaman zaman uyumayan arkadaş yazılı hale geçirdi. 23 Mayıs 1971 pazar günü sokağa çıkma yasağı kalktıktan sonra Cevahir Leventte bardakçı ve Manas'ın kaldıkları eve gidip bakarak aramada yakalanıp yakalanmadığını öğrendi. Yakalanmadıklarını öğrenince bize gelip haber verdi. Ben Etiman ve Cevahir birlikte pazar günü akşam üzeri Leventte eve gittik. Valiz içindeki silahlar Saffetin evinde kaldı. Leventteki evde Ulaş ve Rüçhan bizi bekliyorlardı. Pazar geçesini Leventteki evde birlikte geçirdi. Bir ara Çamlıca ap.na İlyasa telefon ederek durumu sorduk, durumun normal olduğunu söyledi. Ziya Yılmaz ve Abdul İlah Ceceloğlu ilbay ap.da idiler. Konsolosun öldürülmesini sabaha karşı Saffetin evindeyken polis telsizinden öğrendi. Aramızda söylediğim gibi bunun konuşma ve tartışılması yapılmadı. İlbay ap.da uzun süre 6-7 kişi yatıp kalkmıştık. Bu suretle durumumuz şüphe celp eder olmuştu. Bu evde ne kadar şüpheli şey varsa çıkarıldı. Kitaplar bavullara konularak İlyas Aydın'ın daha önce istişimiz üzerine kiralanmış çamlıca ap.na götürülmüştü. Yzb. İlyas Aydın'ın evinde telefon olduğu için orayı haberleşme yeri olarak kullanıyorduk. 24 Mayıs 1971 günü akşam üzeri ben yalnızca çıkarak İlbay ap.na gittim. Zira Hüseyin Ziya'nında sağlam olduklarını bildirmiştim. İlbay ap.na gittiğimde Nejmi Demir, İlkey Demir ve Macati Sağır orada idiler. Zira bunlarda bulundukları yerleri tehlikeli gördükleridden ve ayrıca üçünü de gazetede isim ve resimleri çıktığından yer değiştirmek gayesi ile İlbay'daki daireye gelmişlerdi. Oradada bu arkadaşlarla konsolosun ölümü olayını hiç

Bahsettığınız 5.000.- ₺ verilen Kemal'in kim olduğunu Ziya Yılmaz bili-
b kemal'in , Ertuğrul veya Yusuf olduğunu bilmiyorum.bu belgede kendisi
ne 3.000.-₺ ve 7.000.-₺ verildiği Atilla'nın, kim olduğunu bilmiyorum.
Bunu da Ziya'nın bilmesi gerekir.Kemal isminin karşısında yazılı 20.500
₺'ninde kime gittiğini bilmiyorum.Bu belgelerde geçen Çener ve Gural is-
li şahıslara tanımıyorum.Bunlarda Ziya Yılmaz'ın tanımadığı Esnaf arka-
daşlar olabilir.

12/Şubat/1971 günü yapılan Küçükcesat Bankası olayının daha önce ben
Hüseyin Cevahir ve Ertuğrul Kürkçü birlikte kararlaştırmıştık.bu tarih-
lerde Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi fiilen teşekkül etmişti.Ancak bir
tüzüğü bulunmuyordu.bu karar verilmesi sırasında Ulaş Bardakçı da bizim
beraberdi. bu banka soygunu hadisesine ben,Ulaş Bardakçı,Kamil Dede ,
Hüseyin Cevahir ve Oktay Etiman katıldık.kararda olmayan arkadaşlarda
iştiraki kabul etmişlerdi.daha önce kararlaştırdığımız üzere ben ve Hü-
yin Cevahir Küçükcesat 4iraat bankası şubesi önüne gelecektik.Ulaş Bard-
çı , Kamil Dede ve Oktay Etiman ise temin edecekleri bir araçla kararla-
ştırdığımız saat 11,30 da Banka önünde bulunacaklardı.belirtilen saatte
arkadaşlar damalı siyah bir araba ile Banka önüne geldiler , daha önce
kararlaştırdığımız göre Ulaş Bardakçı aracı banka kapısının biraz iler-
de çalışır vaziyette bulunduracaktı.Hüseyin Cevahir bizden biraz önce l
bankaya girmişti.hesap açtırma bahanesi ile orada bulunduğu sırada biz
bankaya girecektik. Hüseyin Cevahirin içeriye girişinden iki dakika kad-
sonra ben ve oktay etiman'da bankaya girdik Kamil Dede ise banka kapısı
da bekleyecek dışarıda gözcülük yapacaktı. Bu harakata iştirak eden 5in
de peruklu idik. benim başımda sarı peruk bulunuyordu.gözümde gözlük ve
içeri girdiğimiz zaman Oktay Etiman Kıpırdamayın başlarınızı öne eğin ,
şeklinde bağardı. hepimiz silahlı idik. bu sırada Hüseyin Cevahirde sil-
hını çekmişti. orada bulunan Teğmen'in silahını Hüseyin Cevahir almıştı
Veznedarın yanına giden Oktay Etiman'dı, ben de diğer memurlara sahip
oluyor ve onları kontrol ediyordum.Olayları tam manasiyle hatırlıyamiyo-
rum.ancak veznedarın yanına gidip parayı torbaya dolduran ve oradaki gi-
evlilere kasayı açtıran Oktay Etiman idi. tabii bunlar çok kısa bir zam-
içersinde oluyordu.bir dakikayı geçmeyecek zaman içersinde olay ceryan
etmişti.Bankadan parayı aldıktan sonra ilkönce Hüseyin Cevahir ,Oktay
Etiman , Kamil Dede banka önünde bekleyen arabaya bindiler ben ise bank-
dan en sonra çıktım.çıkarken de banka kapısı önünde elimde bulunan bir
mukavva kutuyu koyarak sakın çıkmayın bu bombadır dedim. ve bankadan ay-
rıldım.bu sırada araba hareket etmek üzere idi.etmişti de arkadaşların
bir telaş içersinde beni unuttuklarını zannederek hemen arabaya koşarak
zorlukla binebildim. Hatta bir ara kapıda sıkışmış bir durumda geldim.
bir ara arkadaşlardan birisinin arkamızdan takip edildiğimizi söylediği-
ni ve bu şahısları atlattığımızı söylemişti.bilahare arabayı Kızılaya y-
kın bir sokakta bırakmıştık. ancak bu sokağın adını bilmiyorum.ancak ar-
bada iken OktayDan parayı ben almıştım buradan doğruca Münir Aktolga'nı
Kavaklıdere'deki evine ben ve Hüseyin Cevahir birlikte gittik. kaldık
bütün arkadaşlar aynı evde kalıyorduk.Akşama doğru bu eve Oktay Etiman
gelmişti. kaldığımız bu evin açık adresini ve apartmanın ismini bilmi-
yorum.böylece bir banka soygunu kararlaştırmamısdan Münir Aktolga'nında
haberi vardı.Münir Aktolga bizi evde bekliyordu.saydığımızda aldığımız
paranın 48.000.- kusura ₺ olduğunu tespit etmiştik. bu banka soygunundan
Ziya Yılmaz'ında haberi vardı. ancak bu harekete katılmamıştı.bu parada
15/20.000.-₺ İstanbuldaki eylemlere hazırlık durumu için ayırmıştık.
mütebakisini ise sıkıntıda bulunan Dev-Genç örgütünde harcanmak üzere E-
tuğrul Kürkçü'ye vermiştim. bu banka soygunu hadisesinden ve kararlaştı-
dığımızdan Yusuf Küpeli'ninde haberi vardır.ancak kendisi üzerinde duru-
lan bir kişi olduğu için siyasal'da kalmıştı.bilahare Oktay,Ulaş ve Kam-
Dede'nin anlattıklarına göre Çankaya'da bir taksi ile anlaştıklarını pa-
zarlık yaptıklarını Gölbaşına gitmek istediklerini söylediklerini bu is-
tikamete giderken bir ara yola saptıklarını bu arada görürün el ve aya-
larının bağlanarak araziye baraktıklarını bu taksi ile hadise mahalline
geldiklerini bizlere anlatmışlardı.Buradan yani Ankara'dan 10 gün kadar
kalarak kesintisiz Devrim 1 kitabının gerekli hazırlıklarını yaptım ben

Hürriyet

Kuruluş Yılı: 1948

Kazananlar, kaybedenler belli oldu

On beşinci saatın sonlarına doğru
Haberler BSM Niyatında

MAYIS KATLIAMI: 34 ÖLÜ

MAYIS KATLIAMI: 34 ÖLÜ

Lânet olsun

MAYIS KATLIAMI: 34 ÖLÜ

Lânet olsun

[illegible]

Ek-8- Öğrenci Olaylarından Birkaç Örnek

ODTÜ'de silahlı komando işçiler 100 öğrenciyi yaraladı

**1978 yılı
programı
devalüasyon ve
zam öngörüyor**
Yalın DOĞAN

ANKARA (Cumhuriyet Bülteni) 1978 yılı programı, Türkiye'nin 1978 yılında gerçekleştireceği devalüasyon ve zam öngörüyor. Türkiye'nin 1978 yılında gerçekleştireceği devalüasyon ve zam öngörüyor. Türkiye'nin 1978 yılında gerçekleştireceği devalüasyon ve zam öngörüyor.

■ Komando işçilerin bomba atarak başlattıkları silahlı saldırıda yaralananlardan 4'ünün durumu ağır

■ Ankara DMMA'da komandolar İçişleri Bakanı Özal'ın oğlunu bayıltıncaya kadar dövdüler

■ İstanbul'daki olaylarda 5 kişi yaralandı. Vefa Lisesi öğrencilerini desteklemek üzere bir çok lisede dün boykotlar sürdü

TÜRKLERİN TARİHİ'ni yazdı

YARIN
CUMHURİYET'TE

Hristiyanlar

- Gelinin hamileliğinin ayıp sayılmadığı dönemler
- Bozkırda tarihsel maddecilik

DEVLET

PIANLAMA

TEŞKİLATI

YAZI

ANKARA (Cumhuriyet Bülteni) 1978 yılı programı, Türkiye'nin 1978 yılında gerçekleştireceği devalüasyon ve zam öngörüyor. Türkiye'nin 1978 yılında gerçekleştireceği devalüasyon ve zam öngörüyor.

ANKARA (Cumhuriyet Bülteni) 1978 yılı programı, Türkiye'nin 1978 yılında gerçekleştireceği devalüasyon ve zam öngörüyor. Türkiye'nin 1978 yılında gerçekleştireceği devalüasyon ve zam öngörüyor.

ANKARA (Cumhuriyet Bülteni) 1978 yılı programı, Türkiye'nin 1978 yılında gerçekleştireceği devalüasyon ve zam öngörüyor. Türkiye'nin 1978 yılında gerçekleştireceği devalüasyon ve zam öngörüyor.

ANKARA (Cumhuriyet Bülteni) 1978 yılı programı, Türkiye'nin 1978 yılında gerçekleştireceği devalüasyon ve zam öngörüyor. Türkiye'nin 1978 yılında gerçekleştireceği devalüasyon ve zam öngörüyor.

Menü

DERSLERE SIKI ÖNLEMLERLE BAŞLANDI, ESKİŞEHİR'DE 500 ÖĞRENCİ GÖZALTINDA

Cumhuriyet Haber Merkezi — Millî Eğitim Bakanlığına bağlı ilk ve orta dereceli okullarda, Eğitim Enstitüleri, Yüksek İslâm Enstitüleri ve bazı fakülte ile yüksek okullarda derslere dün sıkı güvenlik önlemleriyle başlanmıştır. Eskişehir'de öğrenimi engellemek isteyen 500 Eğitim Enstitüsü öğrencisi göz altına alınmıştır.

Eğitim tarihimizin en uzun ara tatilini yaşayan ortaokul ve liselerde derslere 5 Haziran perşembe günü son verilecektir. İlkokulların yaz tatiline giriş tarihleri ise ilî ilköğretim Kurumlarında kararlaştırılacaktır.

Söğükler ve yakıt sıkıntısı gerekçe gösterilerek Bakanlığa göre «Milliyetçi» sayılmayan öğretmen ve yöneticilerin sürülmesi, kıyım için araç olarak kullanılan 1.5 aylık ara tatil nedeniyle, öğretmenlerin ders programlarını kalan süre içinde uygulamalarının yeterli olamayacağı vurgulanmaktadır. Bu da (Arkası Sa. 9. Sü. 3 de)

6 TİP'li hunharca öldürüldü

Ankara'da 1978-79 yılı için...

- ANKARA'DA BİR EVİ BASAN 2 KİŞİ TİP, GENCİ OĞLU VE TUNAÇER ÜYESİ 7 GENCİTEN 3'ÜNÜ EVDE KURŞUNA DIZDI 1'İNİ BOĞARAK ÖLDÜRDÜ.
- KATİLLERİN KAÇIRIĞI 3 GENCİN GESEBİ DE ESKİBEHİR YOLUNDA BAŞLARINA KURŞUN SIKILIP ÖLDÜRÜLMÜŞ OLARAK BULUNDU.
- KATİLLER TARAFINDAN 3 YERİNDEN KURŞUNLANDIKTAN SONRA ÖLDÜ SANILARAK BIRAKILAN SERDAR ALTIN İLK İFADESİNDE AKRADAŞLARINI ÖLDÜRENLERİN «MHP YANLIŞI FASİST KİŞİLER» OLDUĞUNU SOYLEDİ

cevit:
İnsanlık
opmuş
işiler
maçları
gruna
erşeyi
şze
ıyor..

Bir ülkücü,
MHP ilçe
başkanının
oğlunu
öldürdü

Haberi: E. Serifada

IHP'iler
lah almak
in
ap vurmaya
ışladı:

2 öğrenciyi kurşuna dizen ülkücünün adı saptandı

GÖZLEM
UĞUR
MUMCU

İnsanlık
Görevi...

AP'de Liderlik Yarışı

MUSTAFA EKMEKÇİ'nin yanı sıra
BUGÜN 2. SAYFAMIZDA

İzzet Ünver Lisesi'nde 500 öğrenci gözaltına alındı

İstanbul Haber Servisi — Kahramanmaraş olaylarını protesto ettikleri gerekçesiyle 16 öğretmeni görevinden alınan Güngören'deki İzzet Ünver Lisesi öğrencileri dün direnişe geçmişler, binaya pankartlar asmışlar ve bu nedenle Sıkıyönetim tarafından gözaltına alınan 500 öğrenci...

Gözaltına alınan öğrenciler arandıktan sonra askeri araçlarla Davutpaşa Kışlasına götürüldüler... (Fotoğraf: Erdoğan Köseoglu)